

พระพุทธรโฆษาจารย์
(เจริญ ญาณวระเระ)
(๒๔๑๕-๒๔๙๔)

พุทธรทาส อินทปญญโญ
(๒๔๔๕-๒๕๓๖)

พระคุลยพากย์สุวมณฑ
(๒๔๓๓-๒๕๒๕)

สาส์นสมเด็จฯ
กับพุทธรทาส และคุลยพากย์สุวมณฑ

พุทธทาสภิกขุ
(เงื่อม อินทปัญโญ)
พ.ศ. ๒๔๔๙ - ๒๕๓๖

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
(เจริญ ญาณวโร)
พ.ศ. ๒๔๑๕ - ๒๔๙๔

พระดุลยพากย์สุวมันท์
(เปิ่นท์ ปัทมสถาน)
พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๕๒๕

พุทธศาสนาในประเทศไทย
พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย

ฉบับพิเศษ
อันดับที่ ๖๑

งานอนุรักษ์ต้นฉบับและศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

สาส์นสมเด็จฯ กับพุทธทาส และคุณูปการสู่สังคม

ในวาระ ครบ ๑๐๐ วัน การกลับคืนสู่ธรรมชาติของคุณทิพวรรณ ปัทมสถาน
และ ทำบุญทอดถวายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา สิงหาคม ๒๕๕๓

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๒๒๕-๕๕๒-๗

ชื่อหนังสือ สาส์นสมเด็จฯ กับพุทธทาส และคุณูปการสู่สังคม

ชื่อผู้แต่ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร), พุทธทาส อินทปัญญา และ พระคุณูปการสู่สังคม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

โดย สอนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน

โทรศัพท์ ๐-๙๙๔๓-๑๕๙๖-๗, ๐-๙๙๔๓-๑๖๖๑-๒

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา

โทรศัพท์ ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐

มูลนิธิพระคุณูปการสู่สังคม-ฉนวน-ทิพวรรณ ปัทมสถาน

ที่ปรึกษา พระภิกษุโพธิคุณ, พระครูใบฎีกาณเชียร มั่นทิโร, ประเวศ วะสี, เกษม วัฒนชัย, เมตตา พานิช

บรรณาธิการ ประโมทย์ เกตุบุญเลี้ยง, กิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย, ไพโรจน์ สิงห์, บัญชา พงษ์พานิช

คณะทำงาน กรุณพล พานิช, จุฑามณี สุขรุ่งเรือง, อธิเดช วงษ์จินดา, ปราณี ธรรมโสภณกุล

วิลาวัลย์ สุนันทวดี, สันติ โภกาสปกรณ์กิจ

ออกแบบจัดทำรูปเล่ม กุลวัฒน์ กาญจนสุนทร, จุฬารมณ จุลกะ, หทัยรัตน์ รัตนะรัต, อังกฤษ ฉ่ำชื่น

พิมพ์ที่ ธรรมสภา

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

พุทธทาสภิกขุ

สาส์นสมเด็จฯ กับพุทธทาส และคุณูปการสู่สังคม. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๕๓.

๓๒๕ หน้า.

1.พุทธศาสนา - - รวมเรื่อง. 2. จดหมาย

I. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร), พระคุณูปการสู่สังคม, ผู้แต่งร่วม.

II. ชื่อเรื่อง

ISBN 978-974-225-552-7

คำอนุโมทนา

ขอกราบขอบพระคุณแด่คุณวิมลมาลา คุณอรุณี
 มุกดาภิษฐ์ และคุณวิมลมาลา คุณอรุณี ที่ได้เกิดเจ้าน้ำเต้า
 มุกดาภิษฐ์ และคุณวิมลมาลา คุณอรุณี
 "มุกดาภิษฐ์ พระธิดาของนายสว มหันต์-เชลวชัย
 -ไพฑูริย์ และ คุณวิมลมาลา" ณ เวลา
 ๑๑.๐๐ น. บางกะปิ กรุงเทพมหานคร.

มนุษย์มีจิตใจอยู่ ๒ ส่วน ส่วนที่ติดข้อง
 ธรรมะ มาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ ยิ่งขึ้น
 เพราะ ความเจริญทางวัตถุ แล้วยุคปัจจุบัน
 ได้ทำให้คนเราเห็นแก่ตัว แล้วได้เกิดเล่ห์-
 ลักตมมาหาผลประโยชน์ ยิ่งขึ้น ทำให้สังคม มี
 ความเร่าร้อน บางทีจะว่า มีไฟลุก.

ธรรมะ มีคุณธรรมอันดี เกิดความเย็นแก่ตัว
 อยู่ในตัว, ขอเชิญแต่ให้ มีการศึกษาและปฏิบัติ
 ตามสมควรเท่านั้น, ดังนั้น การที่มีคุณธรรม
 โดยแต่ธรรมทาน ขึ้นมา ก็เป็นโอกาสอัน
 ดีของมนุษยชาติ ได้มีสติปัญญา ธรรมะ

มากจน สดุดกัน ช่วยเป็นใจคน เป็นศรี
 นริ่งขวัญ แก่บ้านเมืองเพิ่มมากขึ้น เป็น
 เวทีงาม.

การที่ได้ให้เพื่อน มนุษย์ มีธรรมะ ก็สมควร
 หัวใจ นี้เป็นกุศลกรรมที่ผู้ใดทำ ทมพระ-
 พุทธธรรม สอน สอนให้ปรากฏอยู่ในพระบารมี ที่
 ตรัสไว้, เพราะ พระพุทธองค์ ทรงอุทิศใจ
 มาในโลก ก็เพื่ออุทิศพระบารมีอัน กว้างไกล
 ทำให้โลกสงบอยู่ด้วยธรรมะ

สังคมมีธรรมะ มากขึ้นเท่าไร ความเจริญ
 และ วัฒนาการของสังคม ก็คือความดีแท้
 นั้น. ธรรมะ ทำให้คนใจดี กลายเป็นมนุษย์
 สัตว์สูง ที่มีคนปรารถนาอยากคบหา สัม
 ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เมื่อได้ข่าวการเกิดเจ้าน้ำเต้า มุกดาภิษฐ์
 ก็เกิด ความยินดี และอนุโมทนา ขึ้นมาโดยอัตโนมัติ
 เพราะ มีคุณธรรมปรากฏอยู่แล้ว เป็น ประ
 ติภาส ของสังคมของเรา ในโอกาสนี้ เป็น
 อย่างยิ่ง.

ในที่สุดนี้ ขอแสดงความยินดีต่อเจ้าน้ำเต้า
 ความร่มเย็นจากทุกฝ่าย ในกรณีนี้ขอกรรม
 ธรรมประณีต มีลักษณะ เป็นธรรมประการ
 แก่ทุกคน ในเวลา ซึ่งไม่มีขีดจำกัด.

วิมลมาลา คุณอรุณี

ในกษัตริย์ราชิน
 ๖ ตุลาคม ๒๕๓๗

ในระหว่างการรวบรวมเอกสารเพื่อจัดทำทะเบียนเอกสารจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญในหมวด BIA ๗.๑ จดหมายส่วนบุคคล (ก-ฮ) นั้น พบจดหมายติดต่อระหว่างท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ กับคุณพระดุลยพากย์-สุวมันต์ ตั้งแต่ปี ๒๔๗๗-๒๕๒๒ จำนวน ๘๓ ฉบับ ซึ่งจดหมายหลายฉบับที่คุณพระบอกว่าได้รับแล้ว แต่ไม่ปรากฏสำเนาที่ท่านพุทธทาสเก็บไว้ จึงได้ตามไปค้นที่บ้านนวนานี ของคุณทิพวรรณ ปัทมสถาน บุตรีของคุณพระดุลยพากย์สุวมันต์ กับนางฉลวย ปัทมสถาน เพื่อหาส่วนที่อาจมีเพิ่ม และเอกสารประกอบอื่น; ทว่าไม่มีจดหมายเหล่านั้นเหลืออยู่เลย. แต่กลับพบจดหมายติดต่อระหว่างสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) กับคุณพระ ตั้งแต่ปี ๒๔๘๗-๒๕๓๕ จำนวน ๑๐ ฉบับ ที่แสดงถึงความเคารพตักขณูอย่างสูงต่อสมเด็จพระอุปัชฌาย์ และความเมตตาที่องค์ท่านมีให้แก่ศิษย์ เปรียบดังพ่อแม่ลูก; ซึ่งเนื้อความในการติดต่อระหว่างท่านพุทธทาสกับคุณพระดุลยนั้น ก็มีการกล่าวถึงสมเด็จพระอยู่มาคราว. และเมื่อกลับไปค้นดูจดหมายระหว่างสมเด็จพระพุทธทาส นั้น พบว่ามี จำนวน ๒๐ ฉบับ ในช่วงปี ๒๔๘๐-๒๕๔๗ หลังจากการเสด็จไปเยี่ยมสวนโมกข์เมื่อปี ๒๕๔๐.

ทั้งสามท่านเกี่ยวข้องกันอย่างไร?

พระดุลยพากย์สุวมันต์ (เปิดศั ปัทมสถาน) เป็นข้าราชการชั้นสูงคนแรกๆ ที่ไปเยี่ยมสวนโมกข์ เมื่อเพิ่งตั้งได้ปีสองปี ซึ่งขณะนั้นท่านเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล จังหวัดนครศรีธรรมราช ท่านพุทธทาสกล่าวถึงคุณพระในหนังสือ เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ว่า “นึกไม่ออกว่าเริ่มรู้จักกันอย่างไร คงผ่านทางหนังสือพิมพ์พุทธศาสนามากกว่า รู้เรื่องสวนโมกข์จากทางนั้น แล้วก็อยากให้มีสวนโมกข์ที่อื่นบ้าง ก็มาขอให้เราช่วยกันคิดช่วยกันนึก พระดุลยอยากทำที่นครศรีธรรมราช ตอนนั้นรับราชการอยู่ที่นั่น มีเพื่อนหลายคนเห็นด้วย พูดกันรู้เรื่อง ก็เป็นหัวหน้ามาติดต่อกับผม จนได้มหาจุลไป แล้วก็ต้องเหลวในที่สุดดังที่เคยเล่าแล้ว แต่พระดุลยเองยังติดต่อกับสวนโมกข์เรื่อยมา ท่านศึกษาธรรมะจากสมเด็จพระวัดเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ และเคารพ นับถือกันอย่างนอกไปกว่าทางศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล ว่ากล่าวตักเตือนได้อย่างลูกหลาน บวชกับท่านด้วย เป็นคนเอาจริงในเรื่องการปฏิบัติธรรมคนหนึ่ง เอาจริงด้วยศรัทธาก็มากปฏิบัติกรรมฐานด้วย ช่วยเหลือสวนโมกข์ด้วยความหวังดีด้วยกำลังใจชี้แจงให้คนอื่นรู้จักการเงินการทองก็ช่วยบ้างตามแบบคนที่ไม่ร่ำรวยอะไร”.

ส่วนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์วัดเทพศิรินทราวาสพระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ผู้ทำหน้าที่บัญชาการสงฆ์แทนองค์สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้แวะเยี่ยมสวนโมกข์เมื่อคราวไปตรวจราชการภาคใต้เมื่อปี ๒๕๔๐ ซึ่งให้กำลังใจแก่งานของสวนโมกข์และคณะธรรมทานเป็นอย่างมากนั้น ท่านพุทธทาสกล่าวในหนังสือเล่มเดียวกันว่า “พระคุณของท่านที่สูงสุดก็คือ การที่ท่านส่งเสริมให้ขบคิดธรรมะยาก ๆ ออกเผยแผ่เมื่อรู้จักกันแล้วไปกรุงเทพฯ ทุกครั้ง ผมต้องไปพบท่านเสมอ มิฉะนั้นท่านรู้เข้าท่านจะต่อว่า

“เรื่องส่วนใหญ่ที่สนทนากันก็เรื่องธรรมชั้นลึกๆ และเรื่องบุคคลต่างๆ... ท่านให้เกียรติให้ขึ้นไปคุยชั้นบนที่ท่านอยู่ในห้องส่วนตัว ไม่ใช่ห้องรับแขกชั้นล่าง

“วิธีที่ท่านส่งเสริมให้ขบคิดธรรมะยากๆ ก็คือชวนคุยธรรมะข้อนั้นข้อนี้บางทีท่านก็บอกว่าผมสอนอนัตตาเร็วเกิน

ไป ไม่ควรนำมาสอนประชาชน อย่างเน้นเรื่องอนัตตามากเกินไป สอนเรื่องอื่นดีกว่า บางทีมีแง่ของธรรมะที่เร้าลับ ท่านชอบบอกผม ให้เป็นธรรมทาน ธรรมข้อนั้นเปลี่ยนแปลงอย่างนั้นข้อนี้ เปลี่ยนแปลงอย่างนี้ ตามความเห็นของท่าน ซึ่งเราไม่ได้เห็นด้วยเสมอไป แต่ก็ไม่ได้ขัดท่านตรง ๆ เฉยเสีย นั้นแหละถูกที่สุด ไม่ใช่บ้าเหมือนเด็กสมัยนี้ อะโรมันก็ค่าน เถียงผู้หลักผู้ใหญ่ เขาหาว่าอุบาทว์ ไม่เห็นด้วยก็นิ่งเสีย แต่ไม่ค่อยมีที่ไม่เห็นด้วยกับท่าน ท่านมักเรียกผมว่า มหาเจี๊อม ผู้ถูกอฆฆมาลย์ของฉัน”.

และในบทความ “สมเด็จพระสังฆราชในความรู้สึกของข้าพเจ้า” ในหนังสือประมวลเกียรติคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถร) ว่า “ท่านได้ทำให้ข้าพเจ้ากลายเป็นลูกศิษย์ของท่านเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์... ข้าพเจ้าไม่รู้สึกสลดใจหรือตะขิดตะขวงใจอะไรในการที่จะกล่าวยืนยันว่าข้าพเจ้าก็เป็นลูกศิษย์ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชท่านหนึ่งด้วยเหมือนกัน, แม้ว่ามิใช่หรือเป็นโดยแง่อื่น ปริยายอื่น ไม่เหมือนกับผู้ที่เป็ลูกศิษย์โดยตรง”.

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระสังฆราช กับพระคุณเจ้าสุวมนันทน์ เริ่มเมื่อปี ๒๔๗๓ คุณพระได้อุปสมบท ณ วัดเทพศิรินทราวาสโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระอุปัชฌาย์ทำให้ได้มีโอกาสศึกษาปฏิบัติธรรมและรับใช้ใกล้ชิดซึ่งคุณพระได้เขียนบทความ “สมเด็จพระสังฆราช” ไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันว่า “องค์ท่านเป็นพระเถระประพฤติปฏิบัติ บริสุทธิดีงามอยู่ในจำพวกบุคคลหาได้ยาก มีอินทรีย์สังวรเหมือนผู้เพิ่งบวชใหม่ๆ เป็นผู้คุ้มครองในอินทรีย์ทั้งหลาย ดูจนายสารถีฝึกม้าฉลาดขึ้นสู่รถอันเทียมแล้ว ซึ่งมีปฏิภาณวางใจแล้วถือปฏิภาณด้วยมือขวา ขับไปทางหน้าก็ได้ ถอยกลับไปทางหลังก็ได้ ในถนนใหญ่ซึ่งมีพื้นเรียบดีไปได้ตามประสงค์”.

ทั้งหมดนี้เป็นที่มาของ สารานุกรมสมเด็จพระสังฆราช กับพุทธทาส และคุณเจ้าสุวมนันทน์ หนังสือชุดงานอนุรักษ์และศึกษากระบวนการทำงานของท่านพุทธทาส และการรวบรวมจดหมาย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของทั้ง ๓ ท่านนี้ ทำให้สามารถพบกระบวนการเรียนรู้และการทำงานต่างๆ บางอย่างได้ซึ่งร่องรอยที่พบในจดหมาย และเอกสารต่างๆ นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และการทำงาน มิใช่ทั้งหมด เพราะยังมีอีกหลายส่วนซึ่งเป็นส่วนมากที่ยังไม่พบและไม่รู้ บางเรื่องบางอย่างในจดหมายอาจเป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่ควรเปิดเผย แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่สาธารณะมากกว่า ปรีกษาหารือแล้วจึงนำมาบรรจุลงไว้ทั้งหมด ซึ่งต้องกราบขอมาโทษกับทั้งสามท่านด้วยความเคารพอย่างยิ่ง.

นอกจากนี้ยังพบความเชื่อมโยงบางอย่างที่น่าสนใจมากและอาจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดอะไรต่าง ๆ มากมายในสวนโมกข์มาจนถึงปัจจุบัน และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ อีกมากมาย. จากหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาที่ส่งผลให้สมเด็จพระสังฆราช และคุณพระคุณเจ้า รู้จักท่านพุทธทาส ตามด้วยมีจดหมายติดต่อ ปรีกษาสนทนากันอย่างต่อเนื่องนั้น. ท่านพุทธทาสเก็บรวบรวมจดหมายไว้ในแฟ้มอย่างดีมีสำเนาในการตอบกลับด้วยกระดาษคาร์บอน เนื้อความในจดหมายทั้งหมดทำให้เราได้รับรู้เหตุการณ์และความคิดอ่านต่างๆ ในช่วงเวลานั้นอย่างดี โดยเฉพาะสาระในทางธรรมอันมีคุณค่ายิ่ง รวมทั้งการใช้สำนวนภาษาที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง. จากเนื้อความในจดหมายบางส่วนทำให้สังเกตเห็นการร่วมกันอย่างเอาจริงเอาจัง โดยเฉพาะการฟื้นฟูทำนุบำรุงพระศาสนา เช่น ร่วมฟื้นฟูและสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม ร่วมกันค้นคว้า ศึกษาธรรมและวิจารณ์ธรรมในพระไตรปิฎก และร่วมกัน

เผยแผ่ธรรมะทุกรูปแบบ. สิ่งหนึ่งที่เห็นว่าน่าจะเป็นแรงผลักดันสำคัญหลายประการให้เกิดหลายกิจการทางธรรม
ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน คือวิธีการให้การสนับสนุนและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ทั้งโดยเขียนคำอวยพร หรือคำดี ๆ การ
เยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ ตลอดจนการสนับสนุนทุนทรัพย์ปัจจัยต่าง ๆ การตักเตือน ปรีกษาหาหรือซึ่งกันและกัน. ซึ่ง
ได้จัดเรียงลำดับจดหมายสอดแทรกด้วยภาพถ่ายและเอกสารที่เกี่ยวข้อง แบ่งเนื้อความจำแนกออกเป็น ๔ ตอน
ตามช่วงเวลาและสาระความ ดังนี้ :-

ตอนที่ ๑ ร่วมมือช่วยเหลือ...ส่งคนให้ก้าวหน้า...หายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ
ระหว่างปี พุทธศักราช ๒๔๗๗-๒๔๘๐

อาตมาเองหายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอจึงยินดีรับใช้ทุกอย่างเพื่อการนี้โดยเฉพาะมีกาย
วาจาใจเตรียมพร้อมอยู่ทุกเมื่อ...ขอบคุณเป็นอย่างมากในการส่งเสริมกำลังใจอยู่เนื่อง ๆ...ก็อดขอบคุณคุณพระ
ไม่ได้ในการได้ร่วมมือและช่วยเหลืออย่างเต็มที่เป้นผู้ดันส่งให้ก้าวหน้า...คุณพระถูกย้ายไปที่ไหนก็แปลว่าพุทธศาสนา
ที่นั่นจะตื่นตัว...พระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(สมเด็จพระอุปัชฌาย์) ได้มาเทศน์สอนประชาชนตาม
ตำบล ๗ ครั้ง คนฟังรวม ๖ พันเศษ นำปีติได้ผลมาก(๒๔๗๗). ผมขออนุโมทนาสาธุการอย่างยิ่งที่ได้ทำ
ได้กรุณาอุสาหะไปเทศน์และเผยแผ่หลักปฏิบัติธรรมตามจังหวัดต่าง ๆ ทางใต้ตลอดจนทางกะลันตัน.

ตอนที่ ๒ สาส์น กับ สมเด็จฯ ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๘๐-๒๔๙๔

พระมหาเจี๋ยม ซึ่งเป็นผู้ที่ฉันเลื่อมใส ... ๒ เรื่องข้างต้นนั้น ขอโมทนาสาธุการด้วย ถ้ามีโอกาสจะให้ทำ
ประการไร จะบอกให้ทราบ สามเณร ถ้าฉันนี้วิธีได้ก็จะชี้แจงไปช่วยอุดหนุน...พระมหาเจี๋ยมผู้เป็นที่ถูกใจฉัน...
เรื่องเรื่อนใจคำกาพย์แล้ว...ฉันให้พระมหาปิ่นดู เธอแก้ด้วยเส้นดินสอดำ...ส่วนฉันแก้ด้วยเส้นดินสอดแดง สุดแล้ว
แต่คุณมหาจะชอบอย่างไร จงเลือกเอาตามใจอย่าเกรงใจฉัน (๒๔๘๑). พระมหาเจี๋ยมผู้ถูกอภัยอาศัยฉันมากใน
ทางสัลเลขปฏิบัติฉัน...เห็นพ้องกับความเห็นของเธอมาก ๆ (๒๔๘๒). ทราบว่า พระคุณเจี๋ยมเมตตาเตยปัญหา
แล้วอ่านบ่อย ๆ นั้น ถูกใจฉันมากที่สุด แม้ไม่บอกก็ทราบว่า พระคุณเจี๋ยมในข้อปฏิบัติดียิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน
มากทีเดียว(๒๔๙๐)...ในการที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้ส่งทุนมาสมทบในนามตระกูลสุขุบทนนั้นชาวคณะธรรมทาน
ที่ได้ทราบเรื่องพากันปลาบปลื้มเป็นพิเศษ (๒๔๙๑).

ตอนที่ ๓ ความคิดอิสระของสมเด็จฯ ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๙๕-๒๕๒๑

ผม...รู้สึกซาบซึ้งยิ่งขึ้นในคำนำถึงคุณความดีของสมเด็จฯและสนิทสนมกับได้ทำในทางรักและสนใจวิจารณ์
อัมมะ...ความเห็นต่างๆของสมเด็จฯมีหลายเรื่องที่คุณเป็นอันมากคงไม่ยอมให้แต่อาตมาเห็นด้วยท่านแทบทุกเรื่อง...
สำหรับความรู้และความคิดอิสระของสมเด็จฯนี้...รวบรวมกันให้หมดสิ้นสักที...จะเป็นอนุสาวรีย์สำหรับท่าน
ยิ่งกว่าสร้างโรงพยาบาลหรือสิ่งอื่นใด (๒๔๙๕). บทความของท่านอาจารย์ได้ลึกซึ้งในคุณธรรมสมเด็จฯในคติธรรม
ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติตาม เกิดความรู้อีกมากหลาย (๒๕๑๖).

ตอนที่ ๔ นุชาอาจารย์ ๑๐๐ ปี สมเด็จฯ...สืบสานญาติธรรมก่อตั้งมูลนิธิ ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๒๑-๒๕๒๒

ที่นี้ระลึกถึงพระคุณพระรัตนไตรสมเด็จฯพระอุปัชฌาย์และท่านอาจารย์อย่างซาบซึ้งเนื่องนิത്യ(๒๕๒๑).ผมและ
ทิพวรรณกำหนดจะมาสวมโมกซ์...ขอรุณาขอพักนานหน่อย ๑๕ ถึง ๓๐ วัน เพื่อมีโอกาสแสดงความเคารพ
ระลึกถึงพระคุณของท่านอาจารย์และศึกษาปฏิบัติทำความสงบเพิ่มเติม (๒๕๒๒).

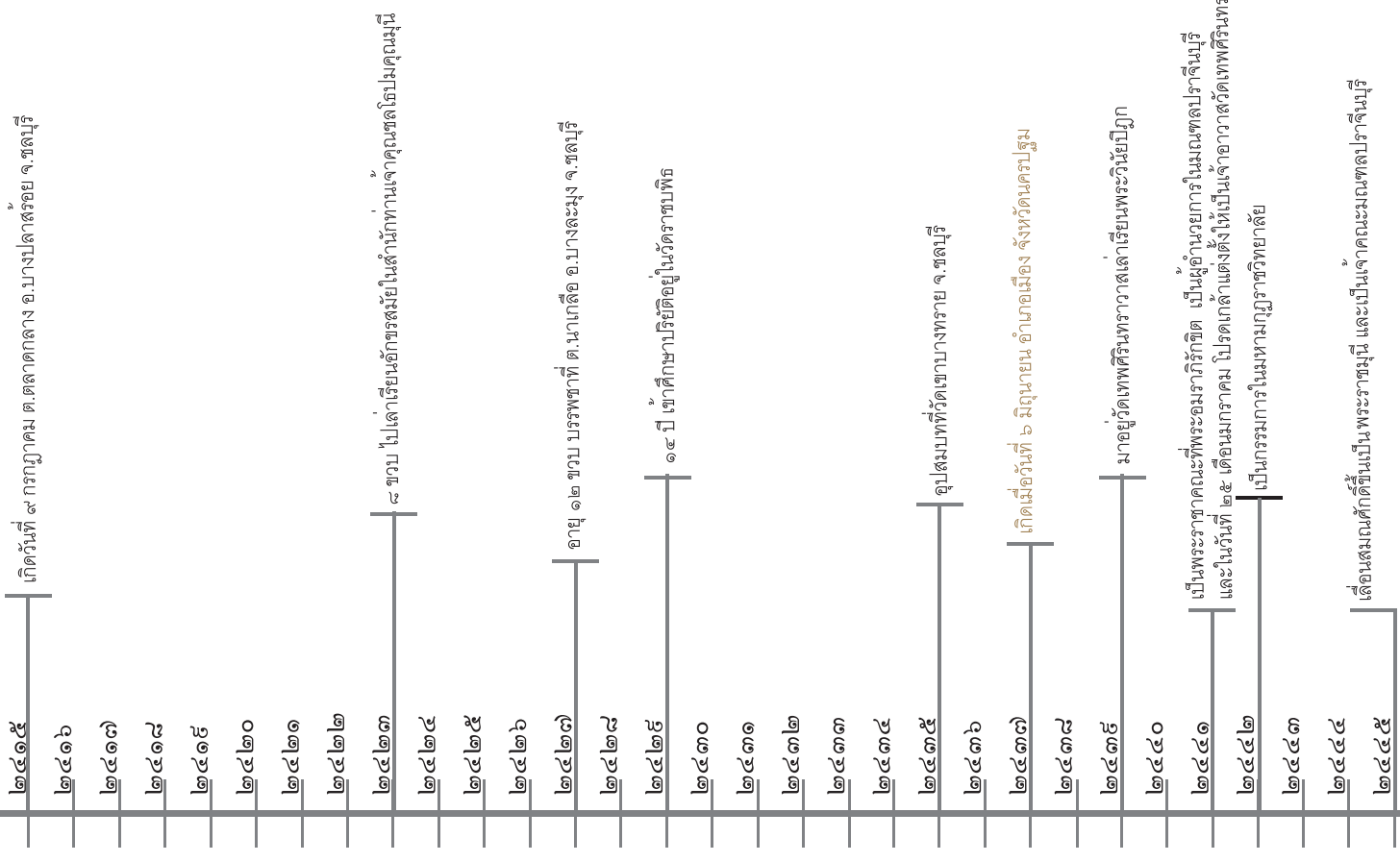
ท่านพุทธทาสภิกขุเขียนบทความ “สมเด็จพระเจ้าในความรู้สึกของข้าพเจ้า” เนื่องในการจัดงานบำเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระเจ้าว่า “วันหนึ่ง ท่านได้แนะนำให้ข้าพเจ้าสังเกตว่า ข้อความในพระสูตร อย่างมหาสมยสูตร. มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น ในทีมนิกายนั้นเป็นของเพิ่มเข้าทีหลังหรือขยายของเดิมให้เชื่องออกไป...ข้าพเจ้ารับเอาข้อแนะนำนี้มาใคร่ครวญดูแล้วเกิดความคิดและความเชื่อชนิดอิสระอย่างท่าน...ข้าพเจ้าขอยืนยันในข้อนี้ว่าเป็นโชคดียิ่งที่สุดของพวกเรา ที่เกิดมาได้เห็นพระภิกษุซึ่งมีสมณสาธูปเช่นนี้ที่ในอนาคตแห่งสมัยวัตถุนิยม จะได้เห็นอีกหรือไม่...ดูจะหวังยากเต็มที...สมเด็จพระเจ้าในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งสูงสุดแห่งคณะสงฆ์...ได้กรุณาไปเยี่ยมสถานที่ ที่เรียกว่าสวนโมกขพลาราม...ในป่าวัดร้างแห่งหนึ่ง...ท่านใช้เกียรติอันสูงสุดของท่านเป็นเดิมพันเสี่ยงไปเยี่ยมพวกเราซึ่งในขณะนั้นกำลังถูกคนส่วนใหญ่หาว่าแหวกแนว หรืออุตริวิถิดาร หรือถึงกับหาว่าสถานที่นี้เป็นที่เก็บพวกพระซึ่งเป็นบ้า ก็ยังมี...รู้กันแต่เพียงว่า ท่านไปด้วยอำนาจของความเมตตากรุณามุ่งจะให้กำลังใจแก่ผู้ที่กำลังทำงานอย่างหนึ่ง...เราขอถือเอาเป็นสติปัญญาที่พิเศษหรืออัศจรรย์ราวกะปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง และได้ถือเอาเป็นปัจจัยอันสำคัญ ที่ทำให้เราทำอะไร ๆ ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษเช่นเดียวกัน ในการดำเนินกิจการของสวนโมกขพลาราม...สมเด็จพระเจ้าเป็นบุคคลชนิดไรที่ท่านไม่ยอมให้เวลาเสียไปแม้แต่นาทีเดียวในการทำประโยชน์...ในอดีตก็ดี ในอนาคตก็ดี ได้มีหรือจะให้มีพระมหาเถระองค์ใด ที่ให้กำลังใจแก่พระเด็ก ๆ ในทำนองที่ท่านได้ประทานให้แก่ข้าพเจ้าอันทำให้ผู้ได้รับสามารถทำงานที่ลึกซึ้งเหนือยสมองได้โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ด้วยอิทธิพลแห่งกำลังใจนั้น (๒๕๑๖).

ในการจัดพิมพ์เป็นหนังสือครั้งแรกนี้เป็นการรวบรวมจดหมายของบุคคลผู้มีอุปการคุณต่อสวนโมกขพลารามที่ ๒ ต่อจาก “๑๐๐ ปี ร้อยจดหมายพุทธทาส-สัญญา” ที่ได้จัดพิมพ์แล้วเมื่อคราวครบ ๑๐๐ ปี ของทั้งสองท่าน และอยู่ในชุดงานอนุรักษและศึกษากระบวนการงานของท่านพุทธทาสภิกขุเน้นการรักษาต้นฉบับเดิม โดยฉบับของท่านพุทธทาสส่วนใหญ่เป็นสำเนาพิมพ์ติดด้วยกระดาษคาร์บอนสีน้ำเงินที่สามารถอ่านได้โดยตรง, ในขณะที่ของคุณพระคุณพญาคุณนั้นใช้ฉบับลายมือจริงและทำตัวพิมพ์กำกับไว้ทั้งหมด, ส่วนของสมเด็จพระเจ้า นั้นใช้ฉบับลายมือจริง ซึ่งอ่านง่ายและมีไม่มาก และเพื่อรักษาให้เป็นไปตามงานดั้งเดิมของทั้งสามท่าน อักษรและการสะกดต่างๆ ได้รักษาให้เป็นไปตามที่ทุกท่านใช้ในขณะนั้นทั้งสิ้น.

สาส์นสมเด็จพระเจ้ากับพุทธทาสและพระคุณพญาคุณสุวรรณนี้ เดิมตั้งใจจะจัดพิมพ์เพื่อเตรียมไว้เป็นอนุสรณ์แห่งความกตัญญูของ คุณทิพวรรณ ปัทมสถาน บุตรีผู้ก่อตั้งมูลนิธิพระคุณพญาคุณสุวรรณ-ฉนวน-ทิพวรรณ ปัทมสถาน ในวันกลับคืนสู่ธรรมชาติ; แต่ไม่ทันกาล. กับเป็นธรรมบรณการในวาระครบรอบ ๑๐๐ วัน ซึ่งตรงกับการทำบุญทอดถวายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้ใช้ประกอบการค้นคว้า ศึกษา และวิจารณ์ธรรมกันให้ถึงแก่น เหมือนอย่างที่ท่านได้แสดงให้เห็นดังปรากฏในหนังสือเล่มนี้แล้ว.

สวนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน
ทอดถวายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา
กรกฎาคม ๒๕๕๓

- >> ร่วมมือช่วยเหลือ...ส่งคนให้ก้าวหน้า...หายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ
- >> สาส์น กับ สมเด็จพระสังฆราช
- >> ความคิดอิสระของสมเด็จพระสังฆราช
- >> บูชาอาจารย์ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระสังฆราช...สืบสานญาตธรรมก่อตั้งมูลนิธิ
- >> ระยะเวลา ๗.ศ.
- >> ประวัติพุทธศาสนิก
- >> ประวัติพระอุบายพาศุวมินทร์ (ปิ่นที่ ปัทมสถาน)
- >> ประวัติสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร)

เหตุการณ์สำคัญในช่วงชีวิตของสมเด็จพระสังฆราช

พุทธทาสภิกขุ และพระคุณูปการคุณูปการคุณูปการ

เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม บุตรชายที่ยิ่งและนางคล้อย พานิช ที่ตำบลพุมเรียง ซึ่งสมัยนั้นเป็นที่ตั้งของจังหวัดไชยา

๒๔๔๖
๒๔๔๗
๒๔๔๘
๒๔๔๙
๒๔๕๐
๒๔๕๑
๒๔๕๒
๒๔๕๓
๒๔๕๔
๒๔๕๕
๒๔๕๖
๒๔๕๗

เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพวิ

เป็นพระอุปัชฌายะในวัดเทพศิรินทราวาส และในมณฑลปราจีนบุรี

๒๔๕๘
๒๔๕๙
๒๔๖๐
๒๔๖๑
๒๔๖๒
๒๔๖๓
๒๔๖๔
๒๔๖๕
๒๔๖๖
๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์

๙ ขวบ บิดมารดาพาไปฝากเป็นเด็กวัดพุมเรียง เป็นเวลา ๓ ปี เพื่อรับการศึกษากับท่านตาตามแบบโบราณ

ออกจากวัดมาอยู่บ้าน เพื่อเรียนหนังสือวัดโพธาราม

ย้ายมาเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๒ ที่โรงเรียนสารภีอุทิศ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๓

บิดถึงแก่กรรมด้วยโรคลมบ้าหมู จึงต้องออกจากโรงเรียนมาดำเนินการค้าขายกับมารดาที่ร้านไชยาพานิช

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ได้อาษา "อินทปญฺญ" จำพรรษาที่วัดพุมเรียง

เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก เพื่อศึกษาปริยัติธรรมต่อ ณ วัดป่ามุงคงคา อยู่ได้เพียง ๒ เดือนก็กลับ

เป็นครูสอนปริยัติธรรมวัดพระบรมธาตุไชยา ย้ายมาอยู่ตามต่างจังหวัด ธรรมทานขึ้นต้นเขียน เริ่มรับหนังสือวารสารพุทธศาสนศึกษาจากต่างประเทศ

ขึ้นกรุงเทพฯ มาอยู่วัดป่ามุงคงคาเพื่อเรียนบาลีต่อไปหลายปีได้ปริยัติธรรม ๓ ประโยค

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวิไลวงศ์ดิเรกประไพฯ ได้ทรงอุปสมบทให้ และตั้งโรงเรียน

ออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา และตั้งโรงเรียน

๒๔๕๘
๒๔๕๙
๒๔๖๐
๒๔๖๑
๒๔๖๒
๒๔๖๓
๒๔๖๔
๒๔๖๕
๒๔๖๖
๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

เป็นแม่กองสอบปริชานักธรรมตรีในมณฑลปราจีนบุรี, เป็นกรรมการในสนามหลวงสอบความรอบรู้พระปริยัติธรรม, เป็นกรรมการในมหาเถรสมาคม

๒๔๖๐
๒๔๖๑
๒๔๖๒
๒๔๖๓
๒๔๖๔
๒๔๖๕
๒๔๖๖
๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ ทรงสถาปนา
เริ่มรับราชการตามหนังสือพระราชาคณะ

๒๔๖๓
๒๔๖๔
๒๔๖๕
๒๔๖๖
๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

หลวงศุภยพานิชย์สุวณฺเฑ, อุปสมบท ณ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นแม่กองสนามหลวงสนามหลวง และแม่กองสอบนักธรรมสนามหลวงปราจีนบุรี

๒๔๖๕
๒๔๖๖
๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

โปรดให้สถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระศาสนโสภณ เจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกนิกาย

๒๔๖๗
๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี และมณฑลจันทบุรี

๒๔๖๘
๒๔๖๙
๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

เป็นกรรมการในราชบัณฑิตยสถาน

๒๔๗๐
๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

เป็นกรรมการที่ปรึกษาในกรมวังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นสมเด็จพระคุณูปการคุณูปการคุณูปการ

๒๔๗๑
๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

พระคุณูปการคุณูปการ

๒๔๗๒
๒๔๗๓
๒๔๗๔
๒๔๗๕
๒๔๗๖

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล จังหวัดนครราชสีมา, เริ่มสร้างและส่งเสริมสถานปฏิบัติธรรมวัดเขาบันได (สวนเป็นสวนป่า) นครราชสีมา, เป็นนายกพุทธสมาคม จังหวัดนครราชสีมา

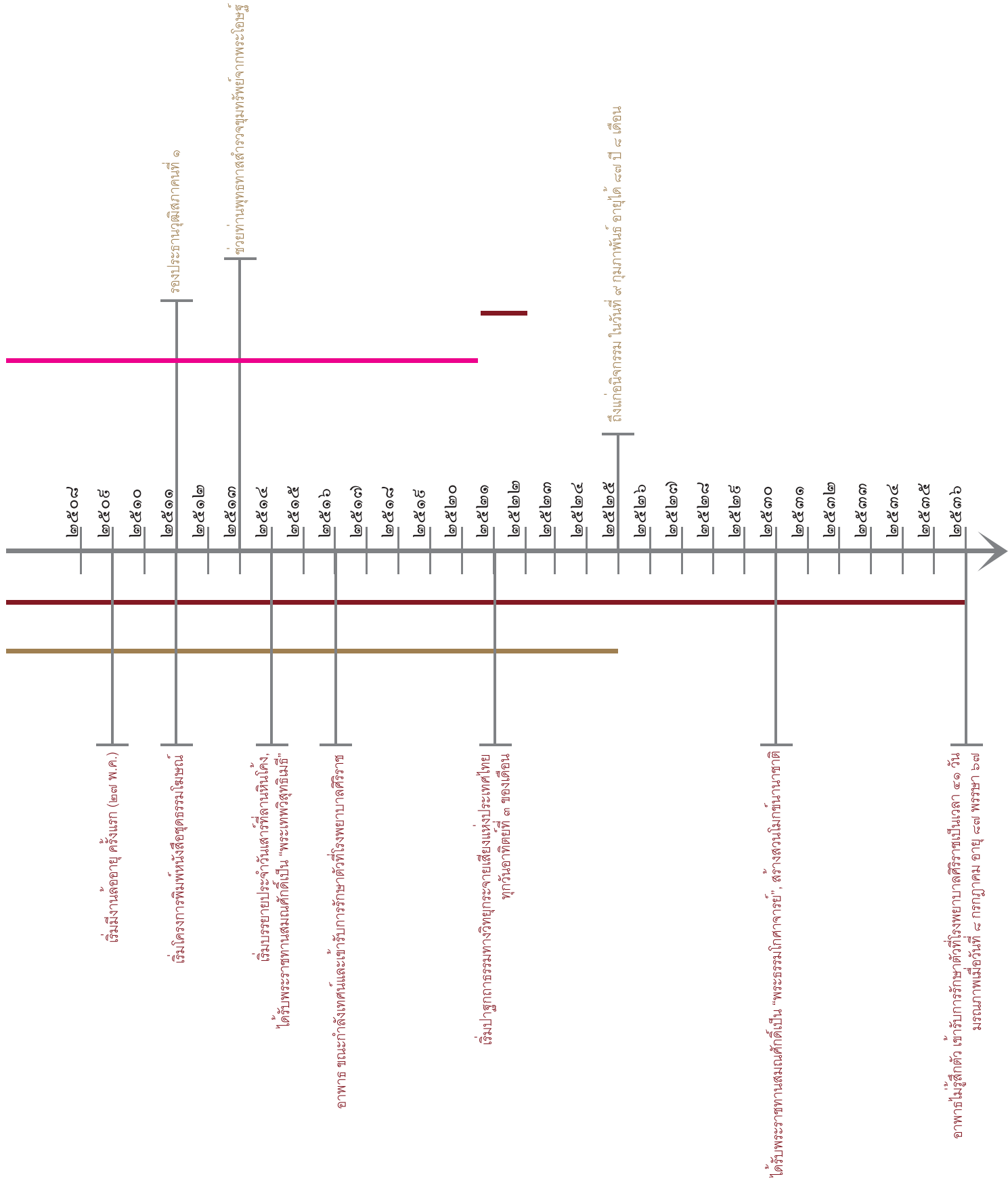
๒๔๗๕
๒๔๗๖

บัญญัติการคณะสงฆ์แห่งมณฑลปราจีนบุรี เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงศฺมมาภิเศก

๒๔๗๖

๒๔๗๖

สารบัญ

คำอนุโมทนา	๓
บทนำ	๔
เหตุการณ์สำคัญในช่วงชีวิตของสมเด็จพระพุฒาจารย์โต พรหมรังสี และพระครูสมุห์สุวณฺสี ร่วมมือช่วยเหลือ...ส่งคนให้ก้าวหน้า...หายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ	๒๙
สารสัน กับ สมเด็จพระพุฒาจารย์	๙๐
ความคิดอิสระของสมเด็จพระพุฒาจารย์	๑๖๕
บูชาอาจารย์ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์...สืบสานญาตธรรมก่อตั้งมูลนิธิ	๒๙๐
คุณพระไม่ตาย	๓๑๔
ภาคผนวก	
สวนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน	๓๒๐
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ...สวนโมกข์กรุงเทพ	๓๒๒
งานหนังสือของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	๓๒๕

สารบัญละเอียด

ร่วมมือช่วยเหลือ...ส่งคนให้ก้าวหน้า

๒๙

...หายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ

สมเด็จพระ	พุทธทาส	คุณูปการ	หน้า
	๒๐ มิ.ย. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ การที่คุณพระจัดการส่งเสริมปฏิบัติธรรมขึ้นตามแนวเช่นเดียวกับคณะธรรมทานอันหวังอยู่ว่าถ้ามีผู้ช่วยกันจัดขึ้นให้หลายแห่งในประเทศเราแล้ว การปฏิบัติจักก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว และเป็นปฏิบัติบูชาของพวกเราเหล่าพุทธบริษัท แต่พระพุทธองค์อย่างสูงสุด. ○ อาตมาเองหายใจเข้าออกเป็นการส่งเสริมปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ จึงยินดีรับใช้ทุกอย่างเพื่อการนี้โดยเฉพาะมีกาย วาจา ใจ เตรียมพร้อมอยู่ทุกเมื่อ.	๓๒
	๒๖ มิ.ย. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ ขอบพระคุณอย่างสูง ช่วยปลดเปลื้องภาวะกังวลในแผนกปฏิบัติธรรม...ตามที่โปรดเมตตาให้โอวาทเตือนให้พิจารณาอริยสัจในตัวของตัวเองทุกอริยาบถนั้น เปนพระคุณอันสูง ในอันที่จะพยายามปฏิบัติตาม.	๔๐
	๒๗ ก.ค. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ หนังสือคำแปลพระมหาสติปัญญาสูตรและสมุทตันติกปฏิบัติธรรมรายวัน ที่เมตตาส่งมานั้น ผมได้รับแล้ว...ของผมนักได้เริ่มใช้แล้ว.	๔๒
	๖ ส.ค. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ ผมขอโมทนาสาธุการที่เด็ดเดี่ยวทดลองค้นคว้าเกี่ยวกับกัมมฐานเพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติไปตลอดพรรษา...ทุกสิ่งจะไม่หนีพ้นความพยายามไปได้ผลใหญ่ไพศาล.	๔๔
	๕ ก.ย. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ ผมได้สั่งให้นายธรรมทาส ขอให้ส่งหนังสือ พระพุทธศาสนา ปีที่ ๑ (ที่เย็บเป็นเล่ม)มา ๕ เล่มกับบอกรับปีที่ ๒ อีก ๕ ชุด เพื่อให้สำนักนั้นๆ เป็นการเผยแผ่กิจการงานและการส่งเสริมปฏิบัติธรรมของคณะธรรมทานให้เป็นการกระตุ้นใจภิกษุสามเณร.	๕๑
	๑๔ ก.ย. ๗๗	<ul style="list-style-type: none"> ○ ขอขอบคุณคุณพระเป็นอย่างมากในการส่งเสริมกำลังน้ำใจอยู่เนื่อง ๆ... แต่ก็กำลังใจในเมื่อปลอบตัวเองว่าเป็นศิษย์พระพุทธเจ้าต้องพยายามเป็นพระพุทธเจ้าชิว จะลำบากและพยายามนานมาก ก็เป็นไปได้. ○ เราพูดกันแต่เรื่องความสุข หรือนิพพาน แต่เมื่อเหลือวดูการกระทำแล้วไม่ค่อยเห็นสุขเลย แม้แต่การส่งเสริมปฏิบัติธรรมนี้ก็เถอะ เป็นการแบกภาระอย่างชัด ๆ เพราะละเมอแก่การอุ้มคนอื่น ต้องข่มใจกันเป็นอย่างมาก. ○ บางคนอาตมาสังเกตเห็นเขา study ความสุข แต่ action เป็นชื่อเสียงและเงินซึ่งที่แท้ไม่ใช่ความสุขเลย...เมื่อไรจะพบคนมีสุข หรือมีสุขมาให้โลกดู นี่เปนเหตุให้อาตมาบากบั่นในการส่งเสริมปฏิบัติธรรม. ○ ก็อดขอบคุณคุณพระไม่ได้ ในการได้ร่วมมือและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เป็นผู้คุณส่งให้ก้าวหน้า...คุณพระถูกย้ายไปที่ไหน ก็แปลว่าพุทธศาสนาที่นั่นจะตื่นตัว.	๕๒

- ๑๕ ต.ค. ๒๕๒๗ ○ สำหรับเรื่องเกียรตินี้ขอให้ถือว่า...เราอาศัยมันเป็นกำลังใจในการ
เซ็นล้ออันหนักของเราให้หมุนเรื่อยไป...เพราะฉะนั้นจึงขอกกล่าว
ในที่นี้ว่า ล้อได้หมุนไปเสือกใหญ่ โดยการกระทำของคุณพระครั้งนี้.
- ๑๕ ต.ค. ๒๕๒๗ ○ ลักษณะที่อดทนห่วงจะอุ้มจูงเพื่อนที่นั่งให้ไปด้วยไม่ได้ นั่น ก็เป็น
ธรรมดาของผู้มีลักษณะกรุณาประจำใจ ตามความเห็นของผม ณ บัดนี้
ออกจะนิยมให้รีบจุดก้าวหน้าไปลำพังผู้เดียวสักคนหนึ่งก่อน
แล้วก็จะเป็นที่ฐานาคติของพี่น้องผู้มีอุปนิสัยอยู่แล้ว ให้เจริญรอย
ตามหลังๆ กันไปเอง ไม่อย่างนั้นก็จะถ่วงจะรั้งบ่วงเวียนกันอยู่อย่าง
นี้ๆ จะไปก็ไม่ถึงไหน เว้นแต่จะเป็นเพียงงานอดิเรก.
- ๑๕ ต.ค. ๒๕๒๗ ○ พิเคราะห์เหตุการณ์พระศาสนาทางนี้แล้วเห็นว่าควรจะต้องมีการกระตุ้น
กันอยู่อีกอย่างมาก...ติด้านฝ่าทุกข์เข้าหาสุขเรื่อยๆ เข้าไป เพราะเป็น
ทางเดียวที่จะเข้าได้ทางอื่นหาไม่แล้ว.
- ๓ พ.ย. ๒๕๒๗ ○ เป็นที่โชคดีของท่านแท้จริงที่ได้คบกับกัลยาณมิตรผู้เต็มไปด้วย
ความยอมเสียสละทุกอย่าง กระทั่งการจัดส่งกลับไปโดยเรียบร้อยนี้
- ๑๗ พ.ย. ๒๕๒๗ ○ การพระศาสนาเวลานี้ว่าโดยทั่วไปก็เจริญเพียงส่วน material เป็น
ส่วนมากอย่างได้เท่าว่า ทาง spiritual นั้นน้อย...มีอะไรจำเป็นด่วน
ที่ต้องการความช่วยเหลือจากมือผมแล้ว ก็จะต้องเป็นไปได้เสมอ
หากไม่เหลือวิสัย.
- ๑๗ พ.ย. ๒๕๒๗ ○ ได้ทำเป็น สุกโต มาพระนครก็ทำให้การพระศาสนาตื่นตัวขึ้น
- ๒๓ ธ.ค. ๒๕๒๗ ○ ผมรู้สึกตัวว่ากำลังจะหันเหเข้าทำงานที่ทำหนักขึ้นทุกทีถูกยอบ้าง
...ถอนไม่ใคร่ออกแต่ก็ยังระลึกคำได้เท่าว่ายศสรรเสริญเหมือนเลี้ยง
ลูกอ่อน.
- ๒๓ ธ.ค. ๒๕๒๗ ○ พระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(สมเด็จพระอุปัชฌาย์)
ได้มาเทศน์สอนประชาชนตามตำบล ๗ ครั้ง คนฟังรวม ๖ พันเศษ
น่าปีติได้ผลมาก.
- ๔ มี.ค. ๒๕๒๗ ○ ผมได้ใคร่ครวญจดหมายได้เท่าหลายทบหลายทวนแล้ว ตอนกล่าว
ถึงลาภยศมีภาวะเหมือนลูกอ่อน และแบ่งปันเปิดเผยกับลี้ลับนั้น
เข้าใจง่าย ต้องใจผมเหลือประมาณ แต่ตอนทำงานของชีวิตในฝ่าย
โลกด้วยความปราศจากความอยาก(ตัณหา๓)นั้นผมยังงงๆ...เพราะ
การงานของผมบางครั้งก็ใจคอฟ่องใสสะอาดดี บางคราวก็ขุ่นมัว
ไม่เป็นยุติติลงได้ ยังจับเหตุไม่ค่อยได้ว่าเพราะเหตุใด แต่ก็คงอยู่ใน
ความอยากอย่างใดอย่าง ๑ นั้นเอง ขณะปฏิบัติงานมุ่งแน่วแน้อย่าง
เดียวที่จะให้การงานลุล่วงไปด้วยความยุติธรรมปราศจากอคติโดย
นึกถึงอกเขาอกเราเป็นที่ตั้ง มิได้หวังลาภยศชื่อเสียงให้ยิ่งขึ้นแต่อย่าง
ใด เพราะหลักลูกอ่อน เปิดเผย ลี้ลับนั้น เอาเป็นหลักประจำใจได้ดี
แต่คงเผาเลนใจตรงที่คั่งค้างมาก ก็รู้สึกกระวนกระวายที่จะให้เสร็จ ๆ
ไป เหล่านี้นับว่าเป็นอาการของโรคทั้งนั้น.
- ๔ เม.ย. ๒๕๒๗ ○ จดหมายของได้เท่า...ผมได้รับไว้แล้ว ด้วยความรู้สึกพระคุณอย่างสูง
ยิ่งกว่าจะบับใด ๆ ที่มีมา แสดงให้เห็นความเมตตากรุณาอันเป็น

๕๖

๕๗

๖๓

๖๔

๖๖

๗๔

ลักษณะของมหาบุรุษที่จะบริจาตธรรมเป็นทานอย่างแท้จริง เนื่องจากลักษณะของตัวจดหมายนั้นเอง ทำให้ตอบมาเร็วไม่ได้ อ่านแล้วด้วยความปลื้มปิติใจแล้ว...วนเวียนอยู่อย่างนี้ ถ้าเปรียบกับโอสถก็ต้องเป็นขนานที่กรุ่นาปรุงมาโดยฉะเพาะปราบโรคหรือต่อยาก็เลศให้พ่ายไปอย่างซังดแท้ ทำให้ใจสบายผ่องแผ้ว และเมื่อมันจะกลับไปเข้าที่เดิม ก็ระลึกรู้ตามโอวาทคือกตัญญูกตเวที เมตตา สัทธา เป็นน้ำกระสายซีโลมไว้แล้วเอาตัวอนัตตาใส่เข้าเป็นแก่น แทนอิตตา เป็นความสงบได้ผลจริง ๆ หาความระวางสงสัยไม่ได้เลย.

- ผมได้พบคุณสัญญา ธรรมศักดิ์...พูดถึงเรื่องที่ได้ทำจะถามว่า ความมุ่งหมายที่จะตั้งพุทธธรรมสมาคมเพื่อส่งเสริมปฏิบัติธรรมโดยตรง เขายังรับรองว่าได้พูดกับได้ทำเช่นนั้นจริง และก็ยังเป็นความจริงที่จะมุ่งดำเนินไปอย่างนั้น.
- ได้พบท่านเจ้าคุณลัดพลีดูกำลังสอดส่องแสวงหาธรรมอยู่อย่างตั้งใจถามผมว่าจะไปหาได้ทำได้อย่างไร ผมก็บอกการเดินทางตามที่เคยไปตลอดจนจะต้องทำตนเป็นคนเลี้ยงง่ายด้วย ก็รับคำว่าจะไปและจะเลี้ยงง่ายได้ เพราะจะต้องไปหาคนที่ดีกว่า...ขอให้ได้ทำส่งกำลังใจแม่เมตตาไปบ้าง คงจะช่วยส่งเสริมผดุงภูมิธรรมให้สูงขึ้น.
- ๖ พ.ค. ๗๘ ○ ผมขอโมทนาสาธุการด้วยอย่างยิ่งที่ได้ทำได้อุทิศไป ๗๙
 เทศน์และเผยแพร่หลักปฏิบัติธรรมตามจังหวัดต่างๆทางใต้ตลอดจนทางกะลันตัน และตกลงใจจะถือเป็นการช่วยเหลือพวกมีสัทธา มากกว่าปัญญาอื่น ซึ่งเป็นการสมควรแท้.
- ผมยังมีใจสงบสุขดี แต่ทว่าต้องคอยมีสติอยู่เสมอ เผลอเมื่อไร อิตตาก็ผลุบเข้ามาไล่ที่อนัตตาอย่างรวดเร็วทุกที คงยังต้องแข่งขันกันไปอีกไม่รู้นานเท่าใด แต่ถึงจะอย่างไร ก็ได้หลักที่ได้ทำได้อุทิศให้ไว้ นั้น รู้ว่าจะห่างจากหลักก็หวนกลับไปคว้าไว้ทุกที.
- ๑๕ พ.ค. ๗๘ ○ จดหมายพร้อมด้วยหนังสือ ๑ เล่มผมได้รับแล้วด้วยความรู้สึกขอบ ๘๑
 พระคุณมากหนังสือที่ต้องการนั้นผมได้ส่งมาแล้วทั้งหมด นอกนั้นคงยังเอาไว้เพื่ออ่านก่อนตามที่อนุญาต.
- ผมยินดีเมื่อได้ทราบว่าการไปกัลันตันจะเป็นประโยชน์ คนโดยมาก เขามักไปเสียเปล่า น้อยนักที่จะไปแล้วได้อะไรมา.
- ๑๕ พ.ค. ๗๙ ○ ผมขออน้อมรับพรปีใหม่ ๘๒
 ไว้ด้วยความเคารพรู้คุณเป็นอย่างยิ่งชวนและเตือนใจให้ไปจุดหมายฉบับเดิมซึ่งเขียนภายใต้แสงธรรมชาติแห่งดวงจันทร์ ที่ผมเก็บรักษาไว้และเอาออกอ่านดูเป็นคราว ๆ ผมพยายามจะปฏิบัติตามให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.
- ๓๐ มิ.ย. ๘๐ ○ เรียนได้เท่าทราบ...หนังสือเรื่องมนุษยปัญหา รวม ๑๐ เล่มผมได้รับ ๘๘
 แล้ว โดยขอบพระคุณมาก.
- ๑๑ ส.ค. ๘๐ ○ ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์มีประสงค์อยากจะทำ ๘๙
 ในกรณีที่ท่านได้มาที่คณะธรรมทานและสวนโมกข ๆ นั้น มีเสียงหรือเป็นผลอย่างไรขึ้นบ้าง ขอได้กรุณาตอบให้ผมทราบด้วย เพื่อจะได้กราบเรียนท่านต่อไป.

สมเด็จพระ พุทธทาส ดุลยพากย์

หน้า

๕ ก.ย. ๔๐

○ การจาริกปักชำไต้ครวนี้ได้รับการปฏิสนฐารด้วยอธยาศัยที่เอื้อเพื่อ จากคฤหัสถ์บรรพชิตเป็นอย่างดี กล่าวโดยเฉพาะแขวงนี้ รู้สึกว่า ฝ่ายบรรพชิต มีเจ้าคณะแขวง-หมวด-พระมหาเถร เป็นต้น ฝ่าย คฤหัสถ์มีข้าราชการ พ่อค้า ราษฎร ครูและนักเรียนชายหญิง นายธรรมทาส พานิช จัดการทั่วไป ต่างสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ปฏิสนฐารด้วยอธยาศัยเอื้อเพื่อดีมาก.

๙๔

๑๗ ก.ย. ๔๐

○ ผมได้นำความกราบเรียนท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าที่เห็นควร... ดูท่านจะมีความประสงค์ และเมื่อเห็นว่าจะเป็นการแสดงคารวะสนิท สนมในพระอุปชฌาย์ที่ตนเคารพอย่างยิ่ง...ท่านแสดงความอ้อมย่อง พอใจตลอดเวลา...เลื่อมใสในกิจการสวนโมกข และตัวไต้เท้า นี้ก็ถึง ไต้เท้าบ่อย ๆ ไต้เท้าเป็นกระดุกสันหลังของคณะนี้ ได้นะเนาวินัย บางข้อ.

๙๕

๓๐ ต.ค. ๔๐

○ ฉันมีความเลื่อมใส ในอธยาศัย จรรยา แลการปฏิบัติของเธอ...ยังนึก หาโอกาสจะไปอีกที่สวนโมกข...รู้สึกเสียดายที่มีโอกาสพบกันน้อยนัก ยังไม่มีเวลาพุดกัน ถึงธรรมที่ประณีตสุขุมให้ถึงใจ.

๙๗

๑๖ พ.ย. ๔๐

○ ลิขิตของไต้เท้ากรุณา...เกล้ากระผมได้รับแล้ว ด้วยความซึ้งซาบใน พระเดชพระคุณอย่างยิ่ง.

๙๘

○ พวกเกล้ากระผม มีความระลึกถึงไต้เท้ากรุณาอยู่เสมอ มีอนุสาวรีย์ อย่างดี...มีการขนานนามต้นยางที่ไต้เท้ากรุณานั่งอิงแสดงธรรม ในคืนวันนั้นว่า "ยางสมเด็จพระ..."ตั้งใจกันอยู่ว่า จะใช้เป็นที่แสดงธรรม กลางแจ้งประจำในสวนโมกขในกาลต่อไป ด้วยความรู้สึกลพใจ ใน มงคลนามอันนี้.

○ ตามที่ไต้เท้ากรุณาได้กรุณาแก้คำผิดบางคำของหนังสือเล่มก่อน ส่งไปด้วยนั้น เปนพระคุณแก่คณะธรรมทานไม่น้อย...ในครวหลัง จะได้พยายามสำรวมให้ยิ่งขึ้น.

○ หนังสือ๙เล่มเกล้ากระผมได้รับแล้ว พร้อมกับลิขิตมีบางเรื่องและบาง ตอนที่จะคัดขึ้นทำการโฆษณาฯ...และเปนการรวบรวมโอวาท อนุสาสน์ของไต้เท้ากรุณาไว้ในหนังสือของคณะธรรมทานด้วย.

○ ในครวที่ไต้เท้ากรุณาแวะเยี่ยมสวนโมกข์ฯ ซึ่งที่แท้เกล้ากระผมจวน จะได้รับความรู้อะไรๆ มากกว่านี้มาก แต่อย่างไรก็ตาม เกล้ากระผม ยังหวังเป็นอย่างยิ่งในโอกาสหน้าอยู่เสมอ.

○ หนังสือเรื่องเรือนใจของไต้เท้ากรุณานั้น ญาติผู้ใหญ่ผู้หนึ่งของเกล้า กระผมพอใจมาก และได้ประพันธ์ขึ้นเปนกาพย์กลอนจนจบ.

○ เกล้ากระผมขอหมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง อันเปนทุกคต บรรณาการเท่าที่เกล้ากระผมจะมี.

๓๐ พ.ค. ๔๑

○ ถ้าไต้เท้ากรุณาจะมีการใช้สรอยเกล้ากระผมไต้บ้างประการใด ในงานนี้ ไต้โปรดให้เกล้ากระผมมีส่วนรับใช้บ้าง การเปลี่ยนความ

๑๐๑

คิดนึกของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้แจ่มใสขึ้น เปงงานที่เกล้ากระผม
ชอบอย่างยิ่ง.

- เกล้ากระผมจัดงานใหม่ขึ้นอีกขึ้นหนึ่ง คือการอบรมสามเณรชุดหนึ่ง
ให้มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัยด้วยหวังอยู่ว่า ในหลายปีข้างหน้า
จะสามารถเป็นผู้สอนศาสนาได้คล่องตัว.
- ได้เท่ากรุณาจะมีโอวาทในเรื่องนี้ประการใดบ้าง ได้โปรดกรุณาแก่
เกล้ากระผมด้วย.
- พระมหาเงื่อม ซึ่งเป็นผู้ที่ฉันเลื่อมใส. ๑๐๒
- เรื่องปวารณาให้ใช้ในการสั่งสอนพุทธบริษัท เรื่องอบรมสามเณรให้
มีความรู้ทันสมัย แลบอกข่าวเรื่องเครื่องแก้ว...ทราบแล้ว.
- ๒ เรื่องข้างต้นนั้น ขอโมทนาสาธุการด้วย ถ้ามีโอกาสจะให้ทำประการ
ไร จะบอกให้ทราบ สามเณร ถ้าฉันนี้วิธีฝึกได้ก็จะมีแรงไปช่วย
อุดหนุน.
- ในหนังสือที่เธอส่งมาฉบับนั้น มีคำตอนหนึ่งว่า มีความสัทธาเกิดขึ้น
มีความสัทธา ผิด มีสัทธา ถูก.
- ๑๔ มิ.ย. ๔๑ ○ นมัสการเรียนมายังได้เท่าทราบ...ผมยินดีที่ถึงสวนโมกขฯ แล้วโดย ๑๐๓
สวัสดิภาพ หลังจากได้เท่ากลับจากอยุธยาแล้ว ผมได้พบวัดโบราณ
ที่น่าดูและใกล้ ๆ ตาอีก ๒-๓ แห่ง.
- ได้เพื่อนอีก ๖ คน (หนุ่มบ้าง กลางคนบ้าง) บอกรับหนังสือพุทธศาสนา.
- ๑๖ ก.ค. ๔๑ ○ คำว่า มโนรา ยังไม่บริบูรณ์ เรื่องนี้มีในนิบาตชาดก ชื่อนางมโนहरา ๑๐๕
ถ้าจะคล้อยตามเสียงที่พูดกันในบัดนี้ ก็ควรเป็น มโนหระ แปลว่า
นำเอาใจไป หมายความว่า สวจนสามารถกุมเอาหัวใจของผู้พบเห็น
ไปได้.
- ๒๙ ก.ค. ๔๑ ○ พระมหาเงื่อม ผู้ที่ฉันเลื่อมใส ฉันตอบจดหมายเธอ...ราวเดือน ๑ หรือ ๑๐๕
๒ เดือนแล้ว สงสัย เธอได้รับหรือยังไม่ทราบ.
- ๔ ส.ค. ๔๑ ○ เกล้ากระผมยังไม่ตอบจดหมายฉบับแรกนั้น เกล้ากระผมคิดว่าจะ ๑๐๖
รอทำต้นฉบับ เรือนใจคำกาพย์ให้เสร็จและส่งมาพร้อมกัน...และขอ
ถวายให้ได้เท่ากรุณาได้โปรดกรุณาตรวจแก้ไขใหม่ตามความประสงค์
ทุก ๆ ประการ.
- เรื่องสามเณรนั้น เกล้ากระผมได้กำลังพยายามอยู่ตามที่จะสามารถ
ในเวลา นี้ กำลังสอนวิชาภาษาไทยเพื่อสามารถใช้ภาษาของตัวเองได้
เต็มที่ในการศึกษาข้างหน้า และวิชาคำนวณบ้าง เพื่อให้สมองคุ้น
เคยกับการคิดอย่างหนักและรวดเร็วขึ้น.
- ส่วนตัวเกล้ากระผมต้องการหนังสือหัตถกรรมเพิ่มอีกสัก ๒ เล่ม ถ้าหาก
ว่าที่ได้เท่ากรุณา มีหนังสือนี้เหลืออีก....เกล้ากระผมรู้สึกพอ
ใจหนังสือเล่มนี้...มันเหมาะกับอุบาสกอุบาสิกาแถวทางนี้นั้นมาก.
- เรื่องคำว่า ความสัทธานั้น เกล้ากระผมมักจะใช้เสมอด้วยเหตุไรก็
ไม่ทราบ บางคราวมันถึงไปมาก ใช้คำชนิดนี้บ่อย ๆ โดยไม่รู้สึกล
อะไรเลย หนังสือพิมพ์รายวันหมุนความรู้ทางหลักภาษาของเกล้า

๑๑ ต.ค. ๔๑

กระผมไปมากและเรื่อย ๆ จะไม่อ่านเสียเลยก็ไม่ได้.

- พระมหาเงื่อม ผู้เป็นที่ถูกใจฉัน. ๑๐๘
- เรื่องเรื่อนใจคำกาพย์แล้ว ขอชมท่านผู้ประพันธ์ที่มีศรัทธาเลื่อมใส อุตสาหตั้งใจ แต่ได้อย่างนี้น่าชมอยู่ ฉันให้พระมหาปิ่นดู เธอแก้ด้วย เส้นดินสอดำ...ส่วนฉันแก้ด้วยเส้นดินสอด่าง สดแล้วแต่คุณมหาจะ ชอบอย่างไรน จงเลือกเอาตามใจ อย่าเกรงใจฉัน.

๑๔ ต.ค. ๔๑

- หนังสือกาพย์กลอนนั้น มีคนชาวบ้านแปลอันมาก สามารถท่องจำไว้ คล้ายกับบทมนตร์เลขที่เดียว เกล้ากระผมเคยพิมพ์เรื่องมนุษยปัญหา แจกคราวหนึ่ง สังเกตดู เขาพอใจยิ่งกว่าหนังสือธรรมะสูง ๆ กลางคืน เดินผ่านเข้าไปในบ้าน บางทีได้ยินเสียงอ่าน หรือว่าปากเปล่ากัน ดังลั่นไป พวกมโนราห์ก็ยังอุตสาหตัดทอนเอาไปร้องบางตอน หวังอยู่ ว่าเมื่อเรื่อนใจคำกาพย์ได้พิมพ์ขึ้นแล้วคงทำความสนใจในทางธรรม ให้เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นนี้ได้มากที่สุดทีเดียว.

๒ พ.ค. ๔๒

- เกล้ากระผมได้รับหนังสือจตุรารีย์สัจ ๔ เล่มแล้ว เมื่อเที่ยวเมลนี้... ๑๑๐ ทำให้เกล้ากระผมเข้าใจเรื่องที่ได้ทำกรุณาอธิบายในรถไฟเมื่อปีก่อน ได้ดียิ่งขึ้น. และเรื่องนี้เป็นเรื่องสมควรให้แพร่หลายไปในหมู่นักคิด เป็นอย่างยิ่ง.

- เกล้ากระผม ได้ผ่านสุดนิบาต ปารายนวรรค ไปเมื่อเร็วๆ นี้ ตอน อุทยปัญหามีคำว่า *อณฺฎาววิโมกข์*...ถ้าคำว่า *อณฺฎาววิโมกข์* นั้น เขียนกันมาผิด คือเป็นการเพิ่มสระ ะ เกินมา ควรเป็น *อณฺฎาววิโมกษ* แล้ว น่าจะเข้าใจง่ายขึ้น, คือ เป็นวิโมกข์ของลัทธิอื่น,...เกล้ากระผมขอ ความกรุณากราบเรียนข้อสงสัยอันนี้มา โดยหวังว่าได้ทำกรุณาจะช่วย ชี้ความหมายของพระพุทธรากิลิตส่วนนี้.

๔ ส.ค. ๔๒

- เรียน นายธรรมทาส พานิช...ช่วยเรียนถามท่านพระมหาเงื่อมด้วยว่า ๑๑๒ พุทธประวัติภาษาอังกฤษที่เขียนดี ๆ ติดใจแก่คนอังกฤษได้ มีบ้างไหม ถ้ามีผมขอสักเล่ม แม่บ้านบุตรผมที่อังกฤษสนใจ.

๒๒ ส.ค. ๔๒

- ผมจะได้จัดหาหนังสือ *Gospel of the Buddha* ส่งไปก้านแม่บ้านที่ ๑๑๓ อังกฤษตามคำแนะนำของใต้เท้า.
- ผมสหายปกติ ส่วนใจก็ทรง ๆ แต่หมู่นี้มีอนิฏฐารมณหรือวิภวตัณหา มากกระทบแรง ๆ กำลังใจล้ม ๆ ลุก ๆ อยู่ไม่น้อยเลย...ทางการงาน ก็ยึดหลักว่าจะมีสติ ทำด้วยเมตตา+กตัญญู และยังคงดำเนินไปอย่าง ราบรื่นปกติ.

๒๔ ส.ค. ๔๒

- *อณฺฎาววิโมกข์* หมายถึงอะไรหัดดี ไม่ใช่จตุตถฌาน เพราะบาลี ๑๑๕ พุทธพยากรณ์บ่งไว้ชัดว่า *อวิชชา ๗/เภทน์* แลธรรมที่ทาลายอวิชชาได้ ก็พระอรหัตต์เท่านั้น.

๑๒ ก.ย. ๔๒

- เกล้ากระผมได้รับลิขิตของใต้เท้ากรุณาอธิบายเรื่องอณฺฎาววิโมกข์ ๑๑๖ แล้ว ด้วยความปิติ เพราะบาทคณาที่ว่า *ธมฺมตฺถกฺกฺ/เรชว* บาทเดียว ที่ทำให้เข้าใจได้ว่ามีขั้นที่เลยจตุตถฌานขึ้นไป.
- เกล้ากระผมเห็นว่า โสฬสปัญหานี้เป็นเรื่องที่ดีมาก เห็นได้จากเค้าเงื่อน

แต่กลายเป็นเรื่องที่ไม่สู้จะมีประโยชน์ไป เพราะเหตุที่ถูกตัดออก หรืออะไรทำนองนี้เป็นแน่. และถ้าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่อง ประดิษฐ์ขึ้น. เกลักรัชมเชื่อว่าจะมีเรื่องนี้โดยเฉพะที่เลียด ครบถ้วนตามเรื่องเดิมที่เป็นจริง เป็นคัมภีร์หนึ่งต่างหากแต่ไม่ทราบ ว่าจะมีที่ไหน...มันเป็นเรื่องที่ให้ความรู้กระทั่งทางลอยคิดด้วย. ในการโต้ตอบกัน.

- ในยุคอุปนิษัของอินเดีย ถ้าเป็นปรัชญาชั้นสูง พบแต่มีอาดมันแทรก แซกแซงอยู่ทั้งนั้น...อาพารดาบสที่เป็นอาจารย์ชั้นเยี่ยมยังสอนเรื่อง อาตมัน...พาวรีพราหมณ์ที่อยู่ต่ำลงไปอีกยังมีความคิดสูงขึ้นไปถึงเพียง นั้น น่าแปลกใจอยู่.
- หนังสือ เรื่องนางภวังค สอนบุตรที่ใช้ชื่อว่า มโน, หนังสือนั้นชื่อ หนังสือ สุนทรสุภาสิต. ดูเหมือนจะเป็นหนังสือเล่มแรกในเมืองไทย ที่เริ่ม อธิบายหลักพุทธศาสนาโดยใช้วิทยาศาสตร์เข้าช่วย...ทั้งยังเยาะเย้ย ภิกษุสามเณรว่าเป็นฤษีหอบฟางด้วย.
- เกลักรัชมไม่มีความเบื่อหน่ายที่จะไต่ถามในสิ่งที่เข้าไปข้องใจ แต่กลัวอยู่เสมอว่าจะเป็นการรบกวนได้เท่าไรมากไป.

๑๔ ก.ย. ๘๒

- ธรรม พรและเมตตา จงเจริญแต่คุณพระ...ฝรั่งจะกลายเป็นพุทธบริษัท ได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนศาสนา...เมื่อใครเป็นสัมมาทิฐิ มีแนวความคิด เห็นในการครองชีวิตเพื่อความพ้นทุกข์...คนนั้นก็เป้นพุทธบริษัทเอง ทันทิ...พุทธศาสนาเราความจริงไม่มีพิธีหรืออำนาจ(ออธอริตี) ประจำศาสนา โดยมันเป็นเพียงกฎความจริงของธรรมชาติ...พุทธะมีความหมายเพียงผู้รู้... ขอย้ำในเรื่องอนิฏฐารมณีกครั้งหนึ่งว่า การที่มีอนิฏฐารมณืขึ้นก็เพราะเรารับเอามันด้วยความเข้าใจผิด...เพราะ "เขา" หรือ "เรา" นั้นคือตัวกิเลสตัวสำคัญ...เราจะต้องถืออาวุธคือสติ ...อารมณ์ทุกอย่างมีคุณสมบัติซ้อนอยู่สองชั้นเสมอ...ถ้าเรารู้ว่าตัวเรา ไม่มี มีแต่ธรรมชาติ...โลกจะดีขึ้นมาก...แต่การปล่อยวางได้เด็ดขาด คือตรงตามความจริง ได้แก่ความไม่มีตัวเรานั้นดียิ่งไปกว่าแต่มัน เปนบทเรียนชั้นจบ...การทำงานในหน้าที่เป็นเพียงบทเรียนสร้างสมรรถภาพให้เราเข้าถึงสิ่งที่ประเสริฐนี้เท่านั้น.

๑๑๙

๒๕ ก.ย. ๘๒

- พระมหาเงื่อม ผู้ถูกอภัยาคัยฉันมากในทางสัลเลขปฏิบัติ ฉัน...เห็น พ้องกับความเห็นของเธอมากๆ ฉันเคยพูดกะผู้อื่น...ว่าเพียงคาถา โสฬสปัญหามากมายที่พระพุทเจ้าตรัสสอนเท่านั้น ไม่น่าผู้ฟังจะ บัลลุพระอรหัตผลได้ น่าจะต้องทรงอธิบายกว้างขวางลเอียดลเอียด เช่นอนัตตลักขณสูตร.
- คำว่า ภวังค โคตรภู ขวนจิตต์ ตทาลัมพน กิริยาจิตต์ เช่นนี้ยังไม่พบ พระพุททภาษิตว่า ตรัสกะใคร ที่ไหน เห็นมีแต่ในอภิธัมมปิฎก แลอรธกถาฎีกากล่าวตามบ้าง.

๑๒๖

.....

- ในเล่ม สิงหาคม ๒๔๘๐ นำข.คมนาคม(ผิด)คมนาคมน์(ถูก)...น่าง. อนุสังคหิตสูตร(ผิด).

๑๒๗

.....	○ พระพุทธกาลิต อนุปทสูตร...ปฐมฌานเมืองค5...ทุติยฌานเมืองค4... ตติยฌานเมืองค5 จตุตถฌานเมืองค5...พระพุทธทาส นึกถึงบ่อย ๆ ส่ง เรื่องฌานไปให้.	๑๒๙
๒๑ ต.ค. ๘๔	○ พระมหาเจี๊ยมผู้ที่ถูกอภัยยศยัน...การตอบหนังสือเธอต่อไปคิดว่า จะปรับโทษตัวเองว่า ถ้าได้รับอีกวันใด จักรีบตอบวันนั้น แม้จะมีธุระอื่นๆ ○ การอยู่นิ่งๆ หรือทำกิจอะไร ควรตรวจดูว่า ทั้ง ๒ นั้น มีประโยชน์อย่างไร ถ้าเป็นประโยชน์ ก็ทำไป ถ้าหาไม่ ก็ควรเลิก ถ้าตัวยังมีกิเลสอย่าง หยาบ หรืออย่างกลางหรืออย่างละเอียดอยู่ก็ต้องปฏิบัติละโทษไปด้วย ถ้ามีโอกาส ก็ทำปรัตละไปด้วย ถ้าโทษหมดแล้ว ก็ทำปรัตละไปด้าน เดียว จนกว่าขั้นถัดไป เพื่อเอนดูอนุเคราะห์ผู้อื่นส่วนเดียว ไม่หวังบุญ คุณตอบแทนแม้นิดหน่อย เพราะชีวิตมีค่ามากที่สุด อาจซื้อมนุษย์ สมบัติ สวรรคสมบัติ แลนิพพานสมบัติได้ ถ้าหมดลมแล้ว หมดค่าจะ ขายสักสตาบเดียวก็ไม่มีใครซื้อ.	๑๓๐
๒๔ ต.ค. ๘๔	○ ในขั้นนี้ เกล้ากระผมจะได้คอยถามและตักเตือนความอยากนิ่ง ของ เกล้ากระผม ดูตามที่ใต้ทำกรุณาเขียนไปว่า การอยู่นิ่งนั้นจะได้ประ- โยชน์อะไร ถ้าได้ผลเด็ดขาดเป็นอย่างไร จะกราบเรียนมาทีหลัง. ○ เกล้ากระผมชอบทำงานมาแต่เล็กเนื่องจากการกวาดขันของมารดา โดยเฉพาะ และอยากทำให้ดีเกินเพื่อนมากเกินธรรมดา... ทำให้เกล้า กระผมต้องใช้ความพยายามมาก จนกลายเป็นนิสัย บัดนี้ ความรู้ สึกหรือนิสัยทำนองนั้นได้ซาลงเสียแล้วเป็นส่วนมาก. ที่เหลืออยู่ก็ ทำไปด้วยความรู้สึกอยากดี อยากเป็นคนมีประโยชน์. ครั้นความไม่ ต้องการดี ไม่ต้องการเป็นคนที่มีประโยชน์เกิดขึ้น ก็อยากนิ่ง...เกล้า กระผมเป็นโรคเส้นประสาทพิเศษชนิดหนึ่งและคงเนื่องจากหวังอะไร ในทางธรรมมากจนเลยขีดไป. และจนปัญญาที่ไม่ทราบว่าจะรักษาได้ อย่างไร...เพราะเหตุนั้น เกล้ากระผมจึงกำลังตกอยู่ในภาวะ ที่กำลัง ผจญกันอยู่กับปัญหายาก ๆ เกี่ยวกับการนิ่ง.	๑๓๑
๒๗ ต.ค. ๘๔	○ ว่าโดยย่อ ข้อปฏิบัติมี ๒ คือปฏิบัติเพื่อสังขาร ก็ได้สังขาร ๑ ปฏิบัติเพื่อ วิสังขารก็ได้วิสังขาร ๑ สังขารต้องปรุงแต่งรำไป ต้องแก่เจ็บตายรำไป ต้องไม่เที่ยงเป็นทุกขรำไป...ส่วนวิสังขารไม่มีอะไรปรุงแต่ง มีแต่ดับ อย่างเดียว ปราศจากความเป็นทุกข...เป็นอนัตตาฝ่ายวิสังขาร คือไม่ เป็นของเรา ไม่เป็นเรา ไม่เป็นตัวของเรา.	๑๓๓
๑๕ พ.ค. ๘๖	○ อาพาธที่เป็นนั้นหายแล้ว...ไวยาวัจกรรับกับปิยภันทราคา ๖๐ บาท ไว้แล้วขออวยพรให้เงินเดือนขึ้นแลให้ได้เป็นอธิบดีศาลอุธรณ์ แลจะมี อายุยืนนาน...จงหวังให้มากอย่าให้เป็นหย่างที่เขาเป็นในน่าที่นี้จนถึง เป็นเหตุให้ต้องย้าย.	๑๓๔
๑ ก.ย. ๘๗	○ วิเจยฺย กรณิ เสยฺยโย จงใคร่ครวณสวนสอบให้รอบหน่อย แล้วจึงค่อยทำ เกิดประเลิดสร้อย (ฉันท).	
	○ คำนับมายังนายอัมทาสพานิช...ให้รบกวนท่านช่วยจัดซื้อรักชุมพรให้สัก ๓ ปีบ จะเอาไปใช้ทำช่อฟ้าและช่ຸมน่าต่าง.	๑๓๕

สมเด็จพระเจ้า	พุทธทาส	คุณยายพุก	หน้า
.....		○ สมาชิก-ฉาน-ญาณ.	๑๓๖
	๕ ต.ค. ๔๗	○ เกล้ากะผมได้รับเรื่องฉานแล้ว การส่งข้อความเช่นนี้ไปเป็นความกรุณาแก่เกล้ากะผมอย่างสูง.	๑๓๗
		○ เรื่อง...ต้องการน้ำรัก...เกล้ากะผมเลยถือโอกาสช่วยสืบดูด้วยที่เรียกว่ารักชุมพรนั้นแปลกมาก เข้าใจว่าจะเป็นรักไซยานั่นเอง...เมื่อสืบถามดูจากหลายคน ปรากฏว่าการทำรักที่ป่าติดต่อกับเขตไซยานั้น ร่วงโรยมานานแล้ว...บางคนกลับหลอกผู้จ้างว่าสีด้าของฝรั่งดีกว่าน้ำรักเสียอีก พระโขนบสวดบางแห่งจึงถูกลงสีฝรั่งแทนลงรัก...ชาวป่าที่ทำรักถูกกะทบกะเทือนจนต้องเลิกอาชีพ.	
		○ ถ้าความต้องการทางนี้ เป็นเรื่องที่รอคอยได้ เกล้ากะผมจะชวนขวยดูจนสุดความสามารถ.	
๑๔ พ.ย. ๔๗		○ บัดนี้ได้รักทางเชียงใหม่แล้ว.	๑๓๘
		○ ปราศมาถึงธรรมขอโทษ ขอถามตามที่เธอเข้าใจแล้วว่า มานะ ๘ นั้นคืออะไรบ้าง อีกข้อหนึ่ง สุกกายทิมูจิ กับอดตานุทิมูจิ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไ.	
.....		○ หนังสือฉบับวิสาขบูชา ๑ เล่ม...เข้าพรรษา ๑ เล่ม ที่ส่งมานั้น ฉันทรับแล้ว.	๑๓๘
๑๕ ม.ค. ๔๘		○ พระคุณ...สัททิวาหริกที่ซิดใจ...ฝันถึงพระคุณ...ถ้าจริงก็ไปโนฝ่ายข้างดี มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นสถานกลางๆ...ฉันทพูดฝากฝังพระคุณ...กับเขาด้วย แสดงความดีของพระคุณ...ให้เขาทราบ.	๑๔๐
	๕ มี.ค. ๔๘	○ นมัสการเรียนท่านพระมหาเงื่อม...ขอถวายความเคารพโดยบัตรของคุณสัญญา.	๑๔๐
๑๗ ส.ค. ๔๘		○ พระคุณ...สัททิวาหริก ผู้สนิทใจ...ฉันทจะไปเชียงใหม่ได้ ก็ในเวลาปลายฤดูหนาวนี้ ซึ่งเป็นสมัยที่เขาไปกันโดยมาก ลงที่จักได้พบพระคุณมากรุงเทพฯ. เมื่อปัทมเขามาจากยุโรป.	๑๔๑
๕ พ.ย. ๔๘		○ ได้ข่าวว่ากรรมกรยุติธรรมประชุมกันตกลงให้พระคุณกลับเข้ามารับราชการในกระทรวง ฉันทพลอยโหมทนาด้วย จะได้มาอยู่ใกล้ซิดกัน พระคุณอย่าเพิ่งลาออกก่อน รอไปตามวิบากที่จะมาถึงเข้า มีผู้อุดหนุนในความดีของพระคุณที่ชื่อสัจสุจริตอย่างดี.	๑๔๒
๓๐ ม.ค. ๔๙		○ วิริย ทุกขมจจย...เพียรบากบั่นหมั่นช่วยประกอบไว้ เป็นเหตุให้พ้นทุกข์ สุขเกษม.	๑๔๖
๔ ก.พ. ๔๙		○ การไปเชียงใหม่ยังไม่แน่ เพราะมีข่าวว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช จะเสด็จเชียงใหม่ ฉันทจะไปก่อนท่านดูจะไม่เหมาะ.	๑๔๖
		○ ทราบว่าพระคุณชอบติสเมตเตยปัญหาแล้วอ่านบ่อยๆ นั้น ถูกใจฉันทมากที่สุด แม้ไม่บอกก็ทราบว่าพระคุณเจริญในข้อปฏิบัติดียิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนมากทีเดียว.	
๔ ก.พ. ๔๙		○ กับปิยภัณฑราคา๒๒๕บาทที่พระคุณมีศรัทธาถวายนั้น ไวยาวัจกรได้รับไว้แล้ว ขออวยพรให้มีอายุยืนนานเกษมสำราญ ห่างโรคพาธ แคล้วคลาดปราศจากภัยพิบัติอุบัติทุกข เจริญสุขสิริสวัสดิพิพัฒน์-	๑๔๗

สมเด็จพระ	พุทธทาส	ดุสิตปาณีย์	หน้า
.....		มงคลในโลกแลในพระพุทธานุศาสนานา.	
		○ คติพจน์...นิสฺสยม กรณํ เสฺยโย...พึงใคร่ครวญสวนสอบให้รอบหน่อย แล้วจึงค่อยทำเกิดประเสริฐศรี.	๑๔๗
	๑๑ พ.ค. ๙๑	○ เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่นับถือ...ขอแสดงความเศร้าสลดใจใน มรณกรรมของคุณแม่คุณ.	๑๔๘
		○ ผมได้รับคำสั่งให้มารักษาการอธิบดีที่ศาลแพ่งนี้...งานมากแต่ก็จะ พยายามทำหน้าที่โดยรู้สึกว่าเป็นหน้าที่และไม่ทะเยอทะยานเท่าไร ผลของงานถ้าสำเร็จลุล่วงเป็นธรรมเป็นผลดีแก่ประชาชน.	
	๑๓ พ.ค. ๙๑	○ เรื่องที่ได้ทำต้องการทราบเน้น ๆ ในการจะเดินทางมาสวนโมกขฯ ของสมเด็จพระวัดเทพฯ นั้น ผมได้กราบเรียนไปแล้ว บัดนี้ท่านบัญชาามา ดังนี้ "ฉันทรับ จ.ม. แล้ว จะไปขยายต่อวิสาข แล้วเห็นจะไม่ทัน คนชรา หายช้า ควรจะบอกไปให้พระมหาเจี๊อมไปเชียงใหม่ก่อน ผมนลงมากจะ ไม่เหมาะะ จงบอกด้วย".	๑๕๑
	๑๗ ส.ค. ๙๑	○ ด้วยพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ มีศรัทธาบริจาค...เป็น ทูนอนสำหรับคณะธรรมทาน....หมุ่นี่ดูท่านถามถึงได้เท่าช้า ๆ.	๑๕๒
	๒๕ ส.ค. ๙๑	○ ในการที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราชให้ส่งทุนมาสมทบในนามตระกูล สุขบทนั้น ชาวคณะธรรมทานที่ได้ทราบเรื่องพากันปลาบปลื้มเป็นพิเศษ ...การไปเชียงใหม่...คล้ายกับว่าไปปราบไสยศาสตร์ หรือว่าที่นั่น เป็นโรคไสยศาสตร์กันมาก...อาตมาเกิดใคร่จะอวดคุณพระว่า ได้ไป ทำไว้มากทีเดียวและแบ่งส่วนกุศลให้คุณพระบ้าง ในฐานะที่เอาใจช่วย หยู่ตลอดเวลา.	๑๕๓
	๑๓ ก.ย. ๙๑	○ โดยฉะเพาะอินทริยสังวรศีล เป็นเล่มที่ผมต้องการอย่างที่สุดเพราะ เคยอ่านติดใจและถึงกับทบทวนบ่อยๆ...ขอบใจและเพียรปฏิบัติตาม ตรงที่จะทำให้เป็นอย่างศิลาแห่งทิบ.	๑๕๕
	๓ พ.ค. ๙๒	○ ผมได้สอดเช็คครวมราคา ๕๐ บาท...เพื่อถวายบำรุงหนังสือพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๙๒ ด้วย.	๑๕๖
	๘ ก.พ. ๙๓	○ เรื่องของรางวัลพระในการสวดปาฏิโมกข์ในงานวัดพระบรมธาตุไชยา.	๑๕๘
		○ อุบาสิกาวัดเทพศิรินทราวาสชื่อคุณเงิน หงสนันท์...ได้อ่านหนังสืออัมมะ ที่ได้ทำเรียบเรียง มีความเลื่อมใส...ถวายจตุปัจจัยเป็นมูลค่า ๕๐ บาท.	
๓๐ มี.ค. ๙๔		○ พระคุณคุณ ปลายสนั้น เวลาจะรับประทาน ดัดเป็นชิ้นเท่าที่ต้องการ แล้วปิ้งไฟ...รับประทานดีมากกว่าทำอื่น.	๑๖๐
	๑๕ พ.ย. ๙๔	○ กระทรวงยุติธรรม...ได้จัดพิมพ์คำเทศนาของพระคุณเจ้าขึ้นเป็นเล่ม แจกในงานพระกฐินพระราชทานแล้ว.	๑๖๑
	๒๒ ธ.ค. ๙๔	○ อาตมาไม่ทราบว่าจะไปหาทางช่วยเหลือได้อย่างไรและไม่รู้จักใครที่ รู้สึกว่าจะช่วยเหลือได้นอกจากคุณพระ...ขอให้คุณพระได้กรุณาจัด ไปในทางที่จะรอดหัวใจของพวกทนายทนายอีกาเหล่านั้นให้เย็น.	๑๖๒
	๒๗ ธ.ค. ๙๔	○ ปรรวณเรื่องคุณสัญญาากับพุทธสถาน...คงอยู่เชียงใหม่ต่อไป เพื่อ ดำเนินทางพระศาสนา.	๑๖๓

สมเด็จพระเจ้า	พุทธทาส	ดุสิตปาทย	หน้า
		๓๐ ม.ค. ๙๕	๑๖๘
		๑๖.๓๐ น. ที่วัดเทพฯ.	
	๑๗ ก.พ. ๙๕	๐ คณะกรรมการได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มเล็ก ๆ เล่มหนึ่งถวายเป็นเครื่องบูชาศพท่าน.	๑๖๙
	๒๗ ก.พ. ๙๕	๐ ผมได้รับหนังสือ "สุภาพทิเสสฯ" ๑๐๐๐ เล่ม ข้าราชการพระราชทาน	๑๗๐
		๐ ผม...รู้อย่างซาบซึ้งยิ่งขึ้นในคำนำถึงคุณความดีของสมเด็จพระเจ้าและสนิทสนมกับได้เท่าในทางรักและสนใจวิจารณ์อัมมะ.	
๓ มี.ค. ๙๕		๐ ความเห็นต่าง ๆ ของสมเด็จพระเจ้ามีหลายเรื่องที่คุณเป็นอันมากคงไม่ยอมให้แต่อาตมาเห็นด้วยท่านแทบทุกเรื่อง.	๑๗๑
	๒๒ มี.ค. ๙๕	๐ อุบายการว่าดว่า นักปฏิบัติแล้วก็ต้องเห็นอย่างได้ทำเขียน...กัมหน่าปฏิบัติในทางปล่อยวางให้เรื่อยๆไป จะไปถึงได้ค้นไหนแค่ไหนก็แล้วแต่และเมื่อปฏิบัติไปก็ได้รับความสงบเย็นยิ่ง ๆ ขึ้นตามลำดับ.	๑๗๓
๔ เม.ย. ๙๕		๐ สำหรับความรู้และความคิดอิสระของสมเด็จพระเจ้า...รวบรวมกันให้หมดสิ้นสักที...จะเป็นอนุสาวรีย์สำหรับท่านยิ่งกว่าสร้างโรงพยาบาลหรือสิ่งอื่นใด...สำหรับเรื่องสัปดาห์ปฏิสนธิ ยังมีแง่แปลกอยู่อีกอันหนึ่ง...คุณพระคงจะมีความสุขโดยที่เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นของน่าขบขันอยู่ตลอดเวลา. อาตมาเองก็รู้สึกว่ามี ความลงรอยกันได้กับโลกนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ.	๑๗๕
	๑๔ เม.ย. ๙๕	๐ แต่ที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นของน่าขบขันอยู่ตลอดเวลา นั้นยังเป็นสิ่งยากสำหรับผมอยู่...รู้สึกว่าคุณมีฐานช่วยปลดเปลื้องความขุ่นใจได้มาก.	๑๗๗
๑๙ มิ.ย. ๙๕		๐ เรื่องผู้ไม่มีเชื้อเหลืองนั้น เห็นมีเขียนด้านหรือเคาะเล่นสองราย...เรื่องอนันตริกะสมาธิ นั้นไม่เกี่ยวกับการฝึก เป็นเรื่องสมาธิที่เกิดเอง ขณะที่ฟังพิจารณาจนเห็นแจ้งมากกว่า.	๑๗๙
	๓๐ มิ.ย. ๙๕	๐ เรื่องไม่มีเชื้อเหลืองที่จะเขียนโดยละเอียดนั้น ดีมาก.	๑๘๑
		๐ เรื่องอนันตริกะสมาธิ...เขียนเป็นเรื่องขึ้นใหม่ ให้ช่วยพิจารณากันบ้างคงได้ผล.	
		๐ เรื่องจะทำฉบับพิเศษ รวมญาติ ครบ ๑๐ ปีที่สองนั้น...ผมมันรู้หน่อยเขียนอะไรก็ตะกุกตะกัก...รีบเรียบเรียงส่งมาถวาย...โปรดตัดทอนแก้ไข หรือเพิกถอนได้ทุกประการสุดแต่จะเห็นสมควร.	
	๑๐ ก.ย. ๙๕	๐ ผมได้รับ...คำนำไว้ด้วยความขอบพระคุณอย่างสูง...คำนำนั้นสั้นแต่จริงใจอย่างลึกซึ้ง.	๑๘๒
	๕ ต.ค. ๙๕	๐ บุตรผมร่วมจาริกเพื่อแสวงกุศลมาที่สวนโมกขพลาราม.	๑๘๔
		๐ ตึกพยาบาลสมเด็จพระเจ้า (พระพุทธโฆษาจารย์)...น่าจะทำพิธีเปิด...ในวันที่ ๒๑-๒๒ ก.พ. ๙๖ ซึ่งรวมทั้งพิธีเปิดวิหารที่คณะวัดเบญจมบพิตรสร้าง.	
	๖ ต.ค. ๙๕	๐ เรื่องใครจะนิมนต์ได้ทำไปแสดงพระธรรมเทศนาที่โรงพยาบาลสงฆ์...เปิดตึกสมเด็จพระเจ้า (พระพุทธโฆษาจารย์).	๑๘๕

สมเด็จพระเจ้า	พุทธทาส	คุณูปการ	หน้า
๒๖ ธ.ค. ๙๕		○ หนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจดหมายรวม ๓ ฉบับ อาตมาได้รับแล้ว ด้วยความขอบคุณยิ่ง.	๑๘๗
		○ เรื่องให้มาแสดงธรรมที่โรงพยาบาลสงฆ์นั้น อาตมาจะพยายามมาตามที่กำหนด...โดยมีความคิดที่จะได้ทำอะไรที่เนื่องด้วยท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช...ก็รู้สึกยินดี.	
๒๗ ม.ค. ๙๖		○ การจัดงานคราวนี้...จัดร่วมกับกับงานวันเกิดของโรงพยาบาลสงฆ์ ซึ่งทางโรงพยาบาลจะได้ทำพิธีเปิดวิหารและตึกผ่าตัด.	๑๘๘
๓ ก.พ. ๙๖		○ เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่เคารพ...ผมติดต่ออาราธนาท่านเจ้าคุณอริยนิรันตมุนีไปแสดงธรรม...เพิ่งได้ทราบจากเจ้าคุณธรรมโกศาจารย์	๑๘๙
		ว่าท่านเจ้าคุณฯ ยังไม่มีใบเบิกทางของการรถไฟฯ ผมจึงกำลังพยายามดำเนินการเพื่อให้ท่านและทั้งท่านปัญญานันท์ด้วย ได้มีไว้ใน การเผยแพร่พระศาสนาและสมณะกิจธุระต่าง ๆ...ขอเรียนรบกวนคุณ ให้ช่วยเป็นธุระติดต่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปกรุงเทพฯ ของท่านครั้งนี้ด้วย.	
๙ ก.พ. ๙๖		○ อาตมาจะเข้ามากรุงเทพฯ จากไชยาวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ เดือนนี้ ถึงกรุงเทพฯ รุ่งขึ้น ที่ ๒๐ วันเวลาพอดี.	๑๙๐
๑๑ ก.พ. ๙๖		○ ผมได้รับจดหมายใต้เท้าลงวันที่ ๙ ก.พ.๙๖ แจ้งการเดินทางมาและ กลับจากกรุงเทพฯ พอดีคุณสัญญา ธรรมศักดิ์ มาราชการที่กรุงเทพฯ ทราบเรื่องเข้าก็ว่า ถ้าหากไม่เป็นการรบกวนเกินไป ชาวเชียงใหม่ ใครจะขออาราธนาใต้เท้าเลยไปเชียงใหม่.	๑๙๑
๙ มี.ค. ๙๖		○ ผม...รีบดำเนินการเจรจากับทางกรมป่าไม้...ต่างรับรองต้องกันว่า เป็นการสมควรยิ่งที่จะต้องสงวนที่ป่าต้นธารน้ำไหล กรมจะได้รับ ดำเนินการ เพื่อออกพระราชกฤษฎีกาให้เป็นการถาวร.	๑๙๔
๑๔ มี.ค. ๙๖		○ เรื่องไปติดต่อกรมป่าไม้ฯ รับรองจะดำเนินการออกพระราชกฤษฎีกา นั้น...กรมส่งไปเขตป่าไม้สุราษฎร์แล้ว ให้ดำเนินการวัดปักเขตต์ที่ป่า เหนือธารน้ำไหลนี้ เพื่อจะสงวนแล้ว.	๑๙๕
๑๙ มี.ค. ๐๑		○ ทางกรมเมืองก็ต้องอาศัย Credit อยู่มาก ความสุจริตเท่านั้นที่จะ ช่วยให้ไปกับเขาได้.	๑๙๙
๑๙ มี.ย. ๑๓		○ อีก ๒-๓ วันผมคงมีเวลาสำรวจ "ชุมทรัพย์" ต่อไป.	๒๐๒
๑๙ มี.ย. ๑๓		○ เรียนบอกแก้คำผิดมาโดยจ.ม. ปายนี้ (R.) เท่าที่นึกขึ้นได้แล้ว คือ คำ ถึง แก่เป็น(ตอนคำวันศุกร์) . (ถึงเป็นต้น.	๒๐๓
๒๕ มี.ย. ๑๓		○ ผมสำรวจหนังสือ ชุมทรัพย์จากพระโอบุส ๒ ครั้งเพิ่งเสร็จ.	๒๐๔
๗ ส.ค. ๑๓		○ ผมรู้สึกว่าคุณบรรยายอานาปานสติ ...มีประโยชน์ใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับผู้ศึกษา ปฏิบัติได้สะดวก ผลดี ไม่ยากจนเกินไป.	๒๐๘
๔ พ.ย. ๑๓		○ ผมได้มีโอกาสไปพบท่านมหาเมฆ อัมไพจิตร ตามที่โปรดส่งฝาก มา...ท่านมหาเมฆตอบตามบันทึกไว้ในเวลานั้น ดังแนบถวายมานี้.	๒๑๒
๑๗ ก.ค. ๑๔		○ ชุมทรัพย์จากพระโอบุสผมค้นข้อบกพร่องตามสั่งแล้วมีข้อควรสังเกต ๕ ประการ.	๒๑๕

สมเด็จพระเจ้า	พุทธทาส	ดุสิตปาทย	หน้า
๒๓ พ.ย. ๑๔	๐	ท่านอาจารย์กำลังตรวจค้นปฏิจสมุปปาตธรรม อย่างเอาจริงจัง... ไปรดตักเตือนแรงๆ แก่ผมด้วยนี้กว่ากรุณาผู้ ๑ กำลังใคร่และปฏิบัติ อยู่อย่างสนใจ เพื่อเข้าทางถูก เป็นสัมมาทิฐิ.	๒๑๙
๒๐ ก.พ. ๑๕	๐	ผมประทับใจเห็นชอบด้วยทั้งสิ้นกว่าได้และได้ความรู้ใหม่ ๆ ก็มาก ผมได้ประโยชน์มาคุ้มค่า ที่บรรจงอ่านได้สาระมาก.	๒๒๒
๑๑ มิ.ย. ๑๕	๐	ผมขอส่งหนังสืออัมมะ สำนักสมเด็จฯ...มาถวาย.	๒๒๓
	๐	มีโอกาสดูกับมหาเมฆ ประารกว่าหนังสือธรรมจักขุปรับปรุงน่าอ่าน มีคุณประโยชน์ยิ่งขึ้น.	
๒๕ มิ.ย. ๑๕	๐	การแปลวิสุทธิธรรม มหามาแปล ทางการส่งมาให้ตรวจ แก่ไปบ้าง ก็เป็นฟินไฟ.	๒๒๔
	๐	ขอสดบทความของมหาเสถียรพงษ์ “ภาษาเจียบ” มาถวาย.	
	๐	การปรับปรุงแก้ไขพระไตรปิฎกแปลฉบับกรมการศาสนาที่ทำจะเหลว	
๒๕ มิ.ย. ๑๕	๐	ขออนุมัติยกเอาคำแปลบางตอนที่ท่านมหาลงไว้ในหนังสือธรรมจักขุ (สำเนา)	๒๒๖
		เล่ม 56. ตอน 6-12. 2515 ไปแก้คำแปลมหาเวทลลสูตรฉบับกรมการศาสนา.	
	๐	เรื่อง...คำแปลบาลี...“ตสเสว เตน ปาปิ โย กุทธํ ปฏิกุชฺชติ”...โกรธ เป็นบาปคนอื่นเขาโกรธเขาก็เป็นบาปของเขา...แต่ไปโกรธตอบเขา จึงต้องพลอยเป็นบาปไปกับเขา...แม้คำฝรั่งก็กล่าวกันติดปากว่า Tit for tat – You killed my rat, I’ll kill your cat!.	
๗ ต.ค. ๑๕	๐	ลูกศิษย์ที่ดื้อและค่าน้อย ทำประโยชน์ให้มากกว่าลูกศิษย์ที่ “ครบ เร็ว”.	๒๓๐
	๐	เรื่องที่กำลังถกกันนั้น มันมิได้อยู่ที่ความผิดถูกตามตัวหนังสือ หรือแม้ ประโยชน์อันผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับ, แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่ว่า...สิ่งที่ดี ที่สุดของมนุษย์หรือซั่มมัมโบนม, หรือจุดหมายปลายทาง(ไฟนาล โกล) ของมนุษย์นั้น จะได้รับกันเมื่อไร ในรูปของอะไร.	
๔ ต.ค. ๑๕	๐	ขอให้ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ ช่วยแปลจากบาลี ตามที่ท่าน อาจารย์สั่ง...แม้ท่านอาจารย์ก็เคยกล่าวถึง นิพพานซิมลอง นิพพาน ชั่วคราว(ลายมือพุทธทาสตามขอบจดหมาย) การที่พุทธบริษัทจะได้ สิ่งสูงสุด ต่อตายแล้วอย่างไม่เกิด นั้นผิดหลักทุกหลักโดยประการทั้ง ปวง...เรื่องนี้ความสำคัญมิได้อยู่ที่ประโยชน์อะไรที่เราจะได้รับหรือ ผู้แปล-ผู้อธิบายจะได้รับ แต่มันอยู่เครดิตของพระพุทธองค์ หรือ พระศาสนาเอง.	๒๓๒
๒๙ พ.ย. ๑๕	๐	นายกพุทธสมาคมยุวพุทธิกชนบุรี กำลังทำหน้าที่ “ประมวลงเกียรติคุณ สมเด็จฯ” (พระพุทธโฆษาจารย์) ในโอกาสครบวันเกิด ๑๐๐ ปี.	๒๓๙
๑๔ ม.ค. ๑๖	๐	ผมได้ปฏิบัติเรื่องอาหารอย่างฤๅษี.	๒๖๒
๑๗ มี.ค. ๑๖	๐	คุณสัญญา กับผมได้ไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชที่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์หูลและ ถวายหนังสือเกี่ยวกับขอพรพิเศษตั้งกรรมการ มูลนิธิเป็นกรรมการวัดธารน้ำไหลตลอดไป.	๒๖๕

- ๑๖ เม.ย. ๑๖ ○ เมื่อเรามุ่งในทางเผยแพร่ธรรมของพระบรมศาสดาแล้ว ไม่น่าห่วงใย
ในอันที่จะมีคนท้วงติง เอาความถูกต้องตรงเป็นประมาณ เป็น
ประโยชน์เกื้อกูลแต่ผู้ใดใคร่ธรรมเป็นประมาณ คนที่หันหลังให้ นั้น ก็ช่วย
ไม่ได้ แม้ในครั้งพุทธกาลเอง ดังปรากฏในพระสูตรหลายเรื่อง. ๒๖๗
- ๑๗ มิ.ย. ๑๖ ○ ผมได้รับลิขิตลง ๑๓ เดือนนี้ พร้อมด้วยบทความแล้วก็จับอ่านทันที
จนแรกได้แต่ปีติ น้ำตาไหลซึมทราบตามบันทึกหนังสือที่เดินไป...บทความ
ของอาจารย์บรรยายได้ลึกซึ้งในคุณธรรมสมเด็จพระสังฆราชในคติธรรม
ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติตาม เกิดความรู้รักอีกมากมาย...ผม
และทิพวรรณจะมาสวนโมกข์. ๒๗๑
- ๗ มิ.ย. ๑๗ ○ คุณจิตติ ดิงศรัทย์...ถูกชักชวนให้เป็นที่ปรึกษาธรรมคนใหม่. ๒๗๗
- ๑๕ มิ.ย. ๑๘ ○ จะกลับมาขอพึ่งบารมีทางสวนโมกข์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลในทาง
สัมมาปฏิบัติให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป มากัน ๓ คน ตามเดิม ผม ทิพวรรณ
กับหญิงแดง. ๒๗๘
- ๒๒ ต.ค. ๑๘ ○ ห่อหนังสือธรรมโฆษณ์ ๔ เล่ม ที่กรุณาให้ท่านสำเร็จนำมาให้...ท่าน
สำเร็จบอกด้วยว่า ท่านอาจารย์ห่อผูกเอง. ๒๘๐
- ..... ○ มาขอพึ่งอีกแล้ว ผม ทิพวรรณ กับเด็กใช้หญิง รวม ๓ คน จะมา
สวนโมกข์. ๒๘๒
- ๑๓ ม.ค. ๑๙ ○ คุณวิระยา ขวกุล มีศรัทธาบริจาคเงิน ๙๐๐ บาท. ๒๘๕
- ๑๕ ม.ค. ๒๑ ○ มีพระวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มาเจียบ ๆ ที่สวนโมกข์ดูแบบสถานที่ เพื่อ
ประกอบกรจะสร้างสำนักปฏิบัติที่คลองรังสิต บัดนี้เป็นรูปร่างขึ้นแล้ว. ๒๘๖

บุชาอาจารย์ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระ...สืบสานญาตธรรมก่อตั้งมูลนิธิ ๒๙๑

- ๑๑ เม.ย. ๒๑ ○ บ้านที่ทิพวรรณไปทำใหม่ในวณานี้...ทิพวรรณว่าท่านอาจารย์ว่า
อย่ามีเครื่องประดับเรือนมาก...ที่นี้ระลึกถึงพระคุณพระรัตนไตร
สมเด็จพระสังฆราช และท่านอาจารย์อย่างซาบซึ้งเนื่องนิ. ๒๙๕
- ๒๕ ม.ค. ๒๒ ○ ผมกำลังปรับปรุงร่างเรื่อง "ธรรมในวินัยบางข้อ" ขึ้นใหม่. ๓๐๐
- ๒ ต.ค. ๒๒ ○ ผมและทิพวรรณจะกำหนดจะมาสวนโมกข์...ขอกรุณาขอพักนาน
หน่อย 15 ถึง 30 วัน เพื่อมีโอกาสแสดงความเคารพระลึกถึงพระคุณ
ของท่านอาจารย์และศึกษาปฏิบัติทำความสงบเพิ่มเติม...คำชี้แจง
การศึกษาปฏิจสมุขบาทที่ท่านอาจารย์รวบรวมบันทึกลงใน
พุทธศาสนา...นับว่าเป็นประโยชน์แก่การศึกษาธรรมชั้นยาก
และลึกซึ้งได้ดีที่สุดที่ไม่เคยมีท่านผู้รู้เคยทำได้มาก่อนยิ่งในขณะนี้
ชัดเจนปราศจากสงสัย ในการพลิกประวัติศาสตร์ อย่างการศึกษา
อย่างคร่อม ๓ ภาตชาติคงจะเป็นตำราเล่มที่เด่นที่สุดในเมืองไทย
...เป็นความอัศจรรย์ในธรรมะของพระองค์อย่างจริงแท้ ๓๐๑
- ๒๕ พ.ย. ๒๒ ○ ต่างปลานปลื้มปีติที่งานสำเร็จด้วยดีไปชั้นหนึ่ง ทำให้ท่านอาจารย์
สบายขึ้น พวกเราซาบซึ้งปฏิบัติของท่านอาจารย์ ท่านโพธิ์และทุกคนที่
เกี่ยวข้อง. ๓๐๗

สมเด็จพระเจ้า	พุทธทาส	ดุสิตพากย์	หน้า
	๑๘ เม.ย. ๒๕	(ทิพวรรณ)	๓๑๐
		๐ ดินนั้จำได้ว่าคุณพ่อได้เคยปรารภกับดินนั้เสมอๆ ว่าท่านอาจารย์พุทธทาสองค์นี้ การประพฤติปฏิบัติของท่านทั้ง ทางกาย วาจา และการแสดงธรรมมิได้ผิดไปจากพระพุทธรวณะเลย ทำให้ดินนั้เกิดความเลื่อมใสอยากกราบไหว้องค์ท่านด้วยความเคารพบูชา จึงได้ไปสวนโมกข์เนือง ๆ.	

9

ร่วมมือช่วยเหลือ...

ส่งคนให้ก้าวหน้า ...

หายใจเข้าออก

เป็นการส่งเสริม

ปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ

พระเจี๊อม พานิช
ภาพเมื่อแรกอุปสมบท
พระอุปัชฌาย์ตั้งฉายา
ให้ว่า "อินฺทปญฺโญ"
อันหมายถึง 'ผู้มีปัญญา
อันยิ่งใหญ่'

เมื่อมาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ (๒๔๗๓)
พระเจี๊อมมักจะอ่านตำราต่าง ๆ
ด้วยตนเอง นอกจากตำราบาลีแล้ว
ยังอ่านหนังสืออื่นๆ อีกมากด้วย

พระมหาเจี๊อม อินฺทปญฺโญ
ฉายเมื่อปี ๒๔๗๓ หลังสอบ
ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

วัดอุบล ไชยา
วัดที่ท่านพุทธทาสบวช

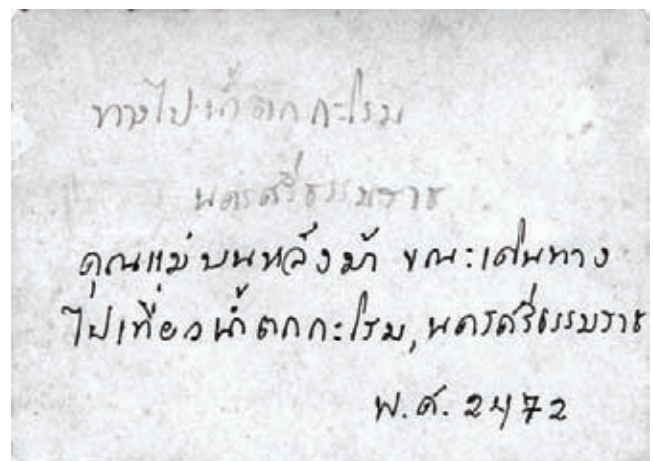

พระครูคณฺหิณฺทรวิมลทิน ขณะ
ไปเที่ยววัดพระบรมธาตุเจดีย์
นครศรีธรรมราช

พระครูคณฺหิณฺทรวิมลทิน ข้าราชการระดับสูง ซึ่ง
ท่านพุทธทาสถือว่าเป็นสหายธรรมที่สำคัญมาก
เพราะมีบทบาทช่วยเหลือกิจการงานเผยแผ่ของ
สวนโมกข์มาโดยตลอด

๑๓๖๖/๕ (๑๕) ก.๓๖๓

[๑๕๙]

จ.ม. หม่อมพี่ เมฆว.ม. อัครราชทูต
๑๓๖๖/๕ (๑๕) ก.๓๖๓
๑๓๖๖/๕ (๑๕) ก.๓๖๓
๑๓๖๖/๕ (๑๕) ก.๓๖๓

โฆสิตพธวราภ พุฒเวียง
โฆสิตพธวราภ

วันที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

ช่วยทรวง

จากมาโล้วมีข่าวดูแล้ว มีความยินดีเป็นอย่างมาก

ในทางที่กุดพระจักการถึงเสริมมีวิเศษรวมขึ้นตามแนวเช่นเดียวกับกุดพระรวม
ทาน อันขุด
นิตยศิริกถาวรพาไปอย่างรวดเร็วจึง และเป็นอันมีวิเศษรวมขึ้นตามแนวเช่นเดียวกับกุดพระรวม
ทุกขมวิเศษ และพระทุกขมของกุดขุดขุดขุด

การที่กุดพระของกุดขุด
แถมนี้ จากมาและกุดพระรวมกันขึ้นที่ระยองขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุดขุด
ควมขุด
ประการไม่ใ้ในทางที่กุดพระบางส่วนจะคงจรงการดี เนื่องไว้จกถาวรพา
จะกุดขุด
แล้วควมขุด
ในสิ่งกุดขุด
ความมาโล้วมีข่าวดูแล้ว มีความยินดีเป็นอย่างมาก
แห่งพระทุกขมกุดขุด
กันที่กุดขุด
กุดขุด

หากเมื่อใดจากมาโล้วมีข่าวดูแล้ว มีความยินดีเป็นอย่างมาก
กุดขุด
กุดขุด

๓
๒

เกล้าลงไปทั่วโลกไม่เคย ขอให้โลกกล่าวถึง เวลาที่บัง
 พอดีแล้วนั้น ชาวบ้านมีความหวังเป็นอย่างมาก ในการที่จะได้พบ
 เห็นพุทธมอญที่ผู้มีศรัทธาแห่งจังหวัดนครฯ ทุก ๆ คน (และโดยเกาะ
 เป็นพิเศษ คือ นายก๊ และตัว ขวามอญเป็นอดีตภรรยาของคณะธรรม
 ความมาแล้ว และขอพบอีกครึ่ง ย่นกร) ผู้ใจเปี่ยมไปด้วยความ -
 กรุณาต่อคณะอย่างสูง โดมาเมื่อโลกจึงเป็นวาระที่เต็มไปด้วย
 ความยินดีในระหว่างพุทธมอญที่ตัวคุณ และเป็นการเชื่อมติดต่อ
 ระหว่างชนในฆราวาสกับสถานศึกษาใหม่เป็นแน่

ขอให้อาจารย์ของพุทธธรรมมามากมายอาจารย์จังหวัดนครฯ
 ธรรมอาจารย์ผู้กล่าวทักไปโดยเร็วขอให้อาจารย์ผู้มาบอกเหตุ
 ลม จงประสพผลความรุดด่วน ปรารถนาทุกประการ ในการที่จะ
 ส่งเสริมศาสนิกบุคคลอื่น ๆ ไร่ และขอให้เหตุผลมาขึ้นใหญ่ขอ
 ค้ำชูด้วยบุญมากมัย คงมีความพร้อมเพรียงสุดมากกิจการที่ขอ
 ะเวลาน แวนหัวอาศมาเข่ง นับที่ที่จะร่วมช่วยเหลือทุกประการ
 เหมือนกันนี้ในเมื่อจะกล่าวไปไม่เหลือวิสัย ขอให้ทางเร่งเร็วและมี
 ธรรมในพระพุทธรูปแห่งนครฯ โดยโดยเร็วโดยเร็ว ชาวบ้าน
 หายใจเขาซอกเป็นการส่งเสริมพุทธธรรมของบุญเสมอ จึงยินดีมีใช้
 ขุดอย่างเพื่อการนี้โดยละเอียด มีกาย วาจา ใจ เคารพสมทบ
 ชยูกุลเมื่อ

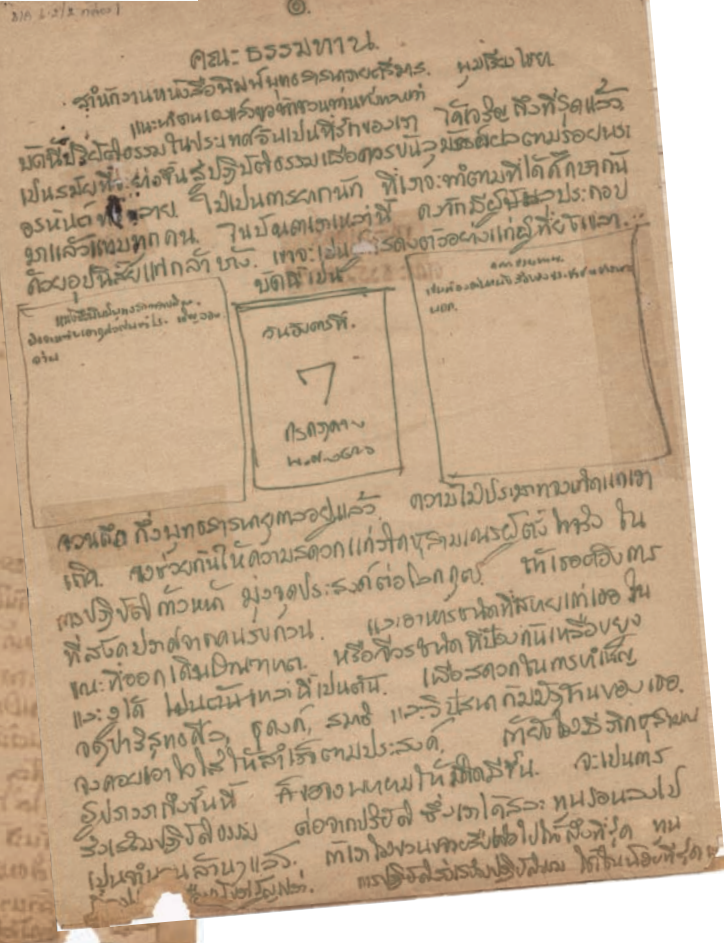
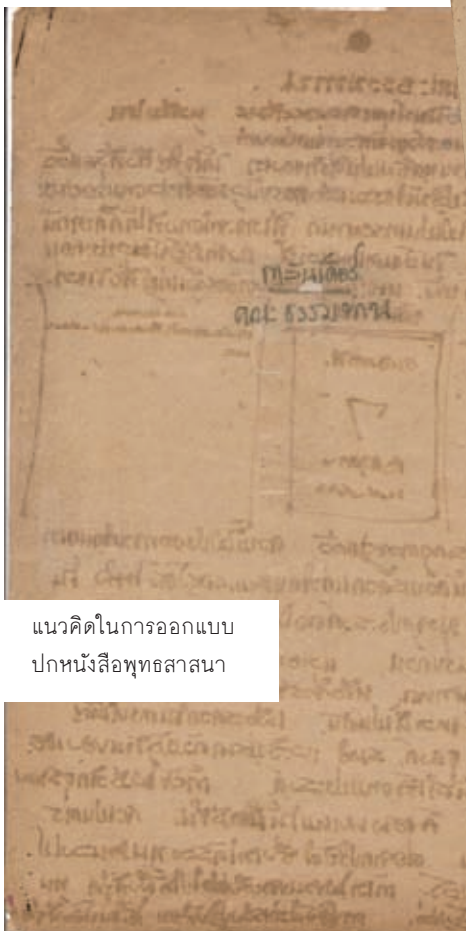
ด้วยความหวังอย่างแรงกล้าในการส่งเสริมพุทธธรรม
 อันระของข้าพเจ้าเป็นเจ้าที่ขอร้องให้อาจารย์และพุทธมอญที่ทุก ๆ คน
 ก็นำเนวกิจการนำเร็วไปโดยเร็วโดย

ความพระแก่คณะพระ ด้วยความถึง
 - สิบแปดร้อย ภัทร

ป.ล. ในวงการส่วนตัว ขอฝากคำเชิญผู้เพื่อศึกษา
 ชวิมลวิจิตรวิเศษของตนเองทุก ๆ ซิจิยาม๗ บทเทศน์คำดีใจเด่นตัว
 ศักดิ์จนกว่าที่กล่าวมา ๆ .

บ.บ.

แนวคิดในการออกแบบปกหนังสือพุทธศาสนา

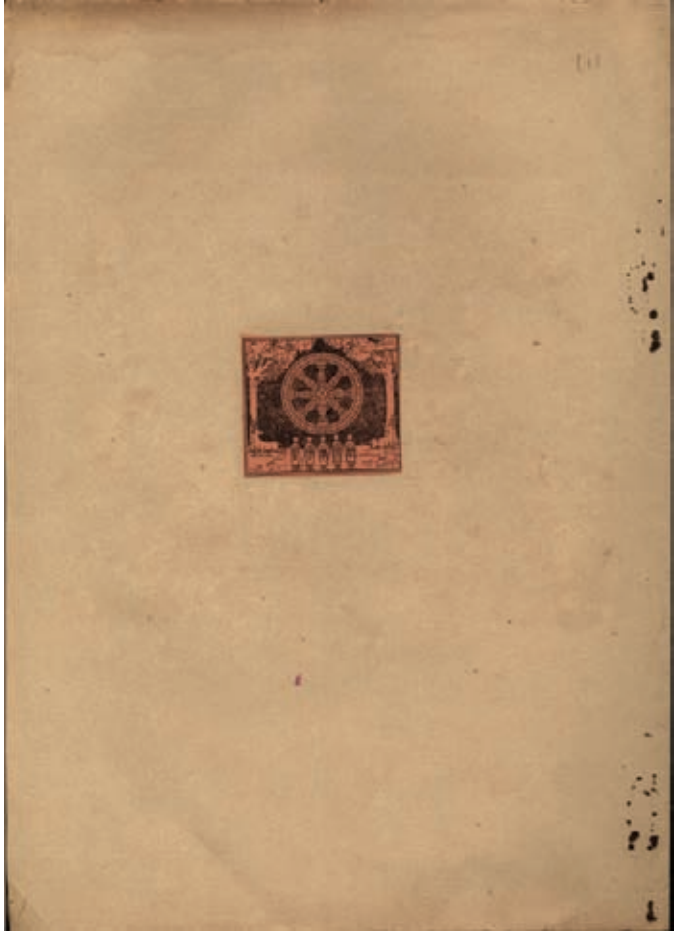

หลักพระจิตต์มหาจักรี

๗๒ ๒๕๓๖

๑.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑๐	๕๐๐
๒.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
๓.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
๔.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
๕.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
๖.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
๗.	พิมพ์ที่โรงพิมพ์...	๑	๕๐
รวม			๕๐๐

สำนักงานพิมพ์...

[๒๓ -] หน้า ๒๓

พระพุทธศาสนา
ภาคความรู้ทั่วไป

คู่มืออ่านหนังสือ, ถิ่นถิ่น, ถิ่นถิ่น, ถิ่นถิ่น, ถิ่นถิ่น, ใดๆ, ปะ
พุทธธรรมสมถะกรรม, ปฏิบัติธรรม, ปฏิบัติธรรม, ผู้เป็น
อันเนื่องมาจากการ, เคารพ, นานาชาติ, บุปผา, ศาสนา, ศาสนา, ศาสนา
ต้นกำเนิด. ๑

กรมการศาสนา, ๒๕๓๖

พระพุทธศาสนา
ภาคความรู้ทั่วไป

แถลงการณ์ของคณะธรรมทาน.

๑. พระมหาจันทน์พรมสโร จากสวนโมกขพลาราม
ไปจัดสถานส่งเสริมปฏิบัติธรรม ของพุทธธรรมสมาคม
สาขานครศรีธรรมราช.

คณะกรรมการ พร้อมด้วยสมาชิกแห่งพุทธธรรมสมาคม เจ้าอาวาสวัด
นครศรีธรรมราช มีความประสงค์จัดสร้างสถานที่สำหรับการศึกษาปฏิบัติ
ธรรมฝ่ายวิปัสณากรรม ตามวัตถุประสงค์ของสมาคม จึงพระศุภพากย์
ผู้มณเฑาะว์ นายกรรมการแห่งสมาคมได้มีจดหมายมาขอพระมหาจันทน์พรมสโร
ไปเป็นที่ปรึกษาหรือ และเป็นผู้นำในการจัดสถานนั้น. พระมหาจันทน์
ได้เดินทางไปในการอุปสมบทศึกษา ณ วัดสระเกษจังหวัดสงขลา แล้วได้ช่วย
พรรษาที่สถานนั้น ตามคำขอของคณะพุทธธรรมสมาคม เจ้าอาวาสวัดนคร
ศรีธรรมราช สถานนั้น จะได้จัดให้ดำเนินตามแนวสวนโมกขพลารามทุกประการ,
ขอพุทธบริษัทผู้สนใจในกิจการประเภทของคณะ จึงมีความปิติใจท้อหน้ากัน.

๒. แบ่งสร้างหนังสือพิมพ์พระพุทธศาสนา.

คุณพริ้ง ณ นคร พร้อมด้วยญาติมิตร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้
มีศรัทธาแบ่งสร้างหนังสือพิมพ์พระพุทธศาสนา มี ๓ จำนวน ๓๓๖ เล่ม เป็นเงิน
๒๐ บาท เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน เป็นการร่วมทำบุญในการแผ่พุทธศาสนา
และเป็นการช่วยทุนในการจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์พระพุทธศาสนาด้วย. คณะ
ธรรมทานขออนุโมทนา และขอบคุณในความเอื้อเฟื้ออย่างยิ่ง.

๗๓

๓. หนังสือสำหรับแบ่งสร้างไปแจกในงาน.

คณะกรรมการ ได้จัดพิมพ์หนังสือบางเรื่อง ที่เห็นสมควรขึ้นไว้สำหรับให้ท่านที่มั่งคั่งน้อยๆ ก็มีโอกาตแบ่งสร้างไปแจกในงานต่างๆได้.

เวदानพิมพ์เสร็จแล้ว ๒ เรื่องคือ

๑. ปาติโมกขสังวร (ภาค ๓ ของเรื่องคามรอยพระอรหันต์) เป็นหนังสือขนาดกลาง (๓๖ หน้ายก) มี ๘๖ หน้า ราคาขายละ ๘ บาท.

๒. มหาสติปัฏฐานสูตรตี แปลไทยเท่าตัวบาท เป็นหนังสือขนาดใหญ่ (๘ หน้ายก) มี ๔๔ หน้า พิมพ์ด้วยกระดาษหนา ราคาขายละ ๘ บาท.

ตั้งชื่อเกิน ๓๐๐ เต็ม จะพิมพ์หน้าปกเพิ่มเติมชื่อผู้สร้าง และงานที่แจกให้ด้วยโดยไม่คิดราคา ถ้าต้องการพิเศษนอกจากนี้ ขอให้มุ่งจดหมายไปตกลงต่างหาก. ผู้ซื้อต้องเสียค่าส่งเอง.

๔. การตัดสินปัญหาชิงรางวัลครั้งที่ ๒

เฉลยปัญหากรมการตัดสิน ได้มีผู้ส่งคำตอบไปรวมทั้งสิ้น ๕ ราย. คณะกรรมการขอขอบพระคุณในการเอื้อเฟื้อของทุกท่านเป็นอย่างสูง. ผลของการตัดสินได้ยกให้ฉบับเลขที่ ๔ เป็นเยี่ยมกว่าฉบับทั้งปวง. ฉบับนอกนี้ บางฉบับกล่าวถึงเรื่องประวัติละเอียดดีมาก แต่ทางเหตุผลด้อยไป บางฉบับมีดีอยู่มาก แต่กลับทำผิดกติกาบางอย่างเสีย. คณะกรรมการขอแสดงความเสียใจ ในการที่ครั้งนั้นผู้ตอบน้อยเกินกว่าคาดหมาย ไม่เหมือนครั้งที่ ๑ น่าจะเป็นเพราะเกิดมีความเข้าใจผิดบางอย่างก็เป็นได้ หรือจะเห็นเป็นปัญหาที่ยากไม่เหมือนครั้งที่ ๑. จึงขอเชิญชวนให้ท่านลองดูอีกเป็นครั้งที่ ๓ คือไป ตามกติกาเดิมทุกประการ.

๕. บัญชีข้าราชการครั้งที่ ๓.

ข้อปัญหาว่า “พวกเราพุทธบริษัททั้งหมด จะต้องทำอะไร
 พุทธสาส์นน่าจึงจะเจริญ?” ภายในแง่ต้องแง่ว่า อย่างไร เรียกว่าเจริญ,
 ต้องทำอะไร จึงจะเป็นเช่นที่เรียกว่าเจริญนั้นได้. ดังถึงจำนังกงานก่อน
 สิ้นเดือนตุลาคม ค.ศ.นี้.

๖. ผู้เอื้อเฟื้อให้หนังสือแก่ห้องสมุดคณะธรรมทาน.

คณะหนังสือพิมพ์รายวัน ไทยใหม่ ประชาชาติ ประชาธิปไตย ศรีกรุง
 สยามราษฎร์ หดกเมือง อีสต์ระ ได้กรุณาตั้งหนังสือพิมพ์รายวันให้เป็น
 ประจำเล่ม. มหามกุฏราชวิทยาลัยให้หนังสือพิมพ์ธรรมจักร. บริษัท
 ไทยเชชม ให้ไทยเชชมรวีจิว และไทยเชชมรวมข่าว, และกระทรวงกลาโหม
 ให้หนังสือพิมพ์ทหารบก เป็นประจำ. หาดวงอนุกรรมกิจ กรุงเทพฯ ให้
 หนังสือต่างๆ รวม ๑๔ เล่ม. ร.อ.ค.เมืองมิตินทางกูร กรุงเทพฯ ให้
 หนังสือประมวลคดี ๒๒ เล่ม. นายถิต ยมกกุล ถนกรุณเกษม นางแดง
 พระนคร ให้หนังสือพระพุทธรูปคุณวรรณา (บทนำเรื่องการตามรอยพระอรหันต์
 จากหนังสือพิมพ์พระพุทธรูปสาส์น), มหาสติปัญญาฐานแปลของเก่า, ประโคนชัย,
 ความย่อแห่งพระอภิธรรมเจ็ดคำภีร์, เทศนาภิกษุภัทรวัดภู รวม ๕ เรื่อง เรื่อง
 ๖ เล่ม. นางสาวโสภาส วิชิตกุล บางรัก พระนคร ให้หนังสือ คนดี
 ๒ เล่ม. นายพันตรี หาดวงอนุกรรมกิจ ให้หนังสือต่างๆ รวม ๒๓ เล่ม,
 หนังสือพิมพ์ทหารบก ๒๒ เล่ม. นายพันเอก หม่อมต้นทวงศ์เส็น ให้
 ภิกษุฉันทปตาเนื้อควรหรือไม่? ๑ เล่ม. นางสาวอรุณ หักกระยานนท์ โรง
 พยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระนคร ให้ธรรมวิจารณ์ ๑ เล่ม. หาดวงด้มาน วนกิจ
 จังหวัดสุราษฎร์ ให้ทัศนจิตต์ คำฉันท์ ๑ เล่ม, คำแปลธรรมเทศนา ของพระ

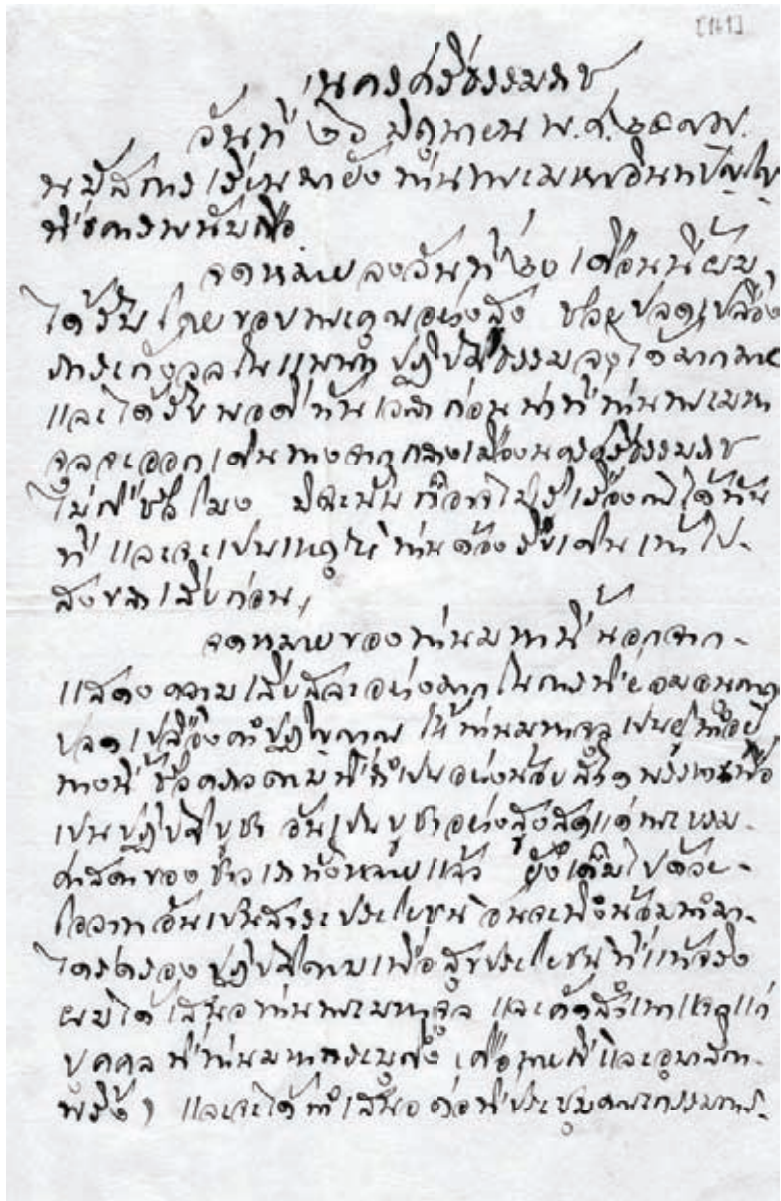

โถกนาถแสดงณะเชียงใหม่ ๕ เดือน. พระกุด วัดปทุมคงคา พระนคร ให้
 พุทธคุณกถา ๒ เดือน. พ.ศ. หลวงอนุภวณกิจ ให้เทศน์วิสาขบูชา
 ๒ เดือน, ขกุศกรกรรมบทถึบ ๓ เดือน, โคจณพิทักษ์ธรรมปฏิบัติ ๓ เดือน, เสี่ยง
 วิทยุ ๓ เดือน. พระสังข์ โกสธรมโม วัดแจ้งเกาะสมุย ให้นิพนธ์ธรรม
 ค่ำกถอน ๕ เดือน. พระแดง ชมรมกรชิต วัดโบสถ์ท่าช้าง ชุมพร ให้
 พจนานุกรม ๓ เดือน. พระยาพนานุจร จังหวัดเชียงใหม่ ให้นำความสู่
 ราชกิจจานุเบกษา ชำคัณหา ๕๐ แผ่น.

บรรณาธิการแถลง

เนื่องจากประสงค์จะตงเรื่องให้จบในเล่มนี้ไม่คังค่าง จึงตเรื่องตาม
 รอยพระอรหันต์ไว้. จะมีในเล่มต่อไปอีกตามเคย.

นครศรีธรรมราช

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

นมัสการเรียนมายังท่านพระมหาอินทปัญญา
ที่เคารพนับถือ

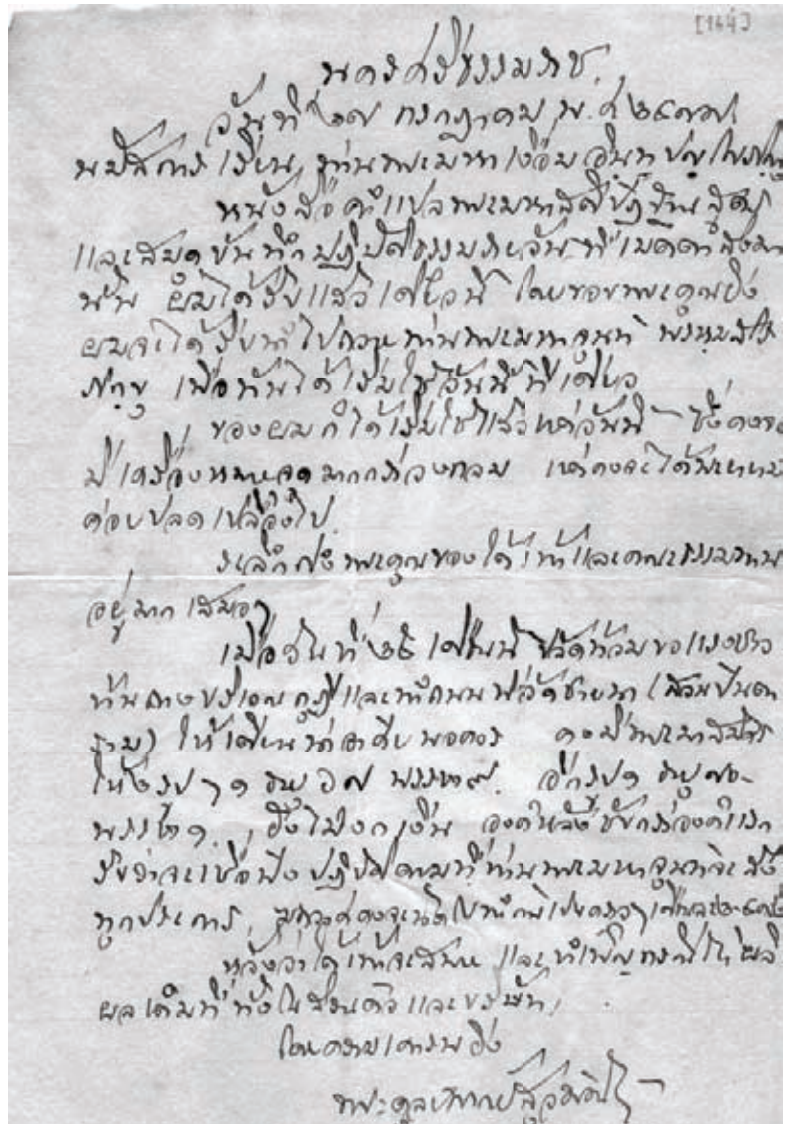
จดหมายลงวันที่ ๒๐ เดือนนี้ ผมได้รับ
โดยขอพระองค์อย่างสูง ช่วยปลดเปลื้องภาระ
กังวลในแผนกปฏิบัติธรรมลงได้มากมาย และ
ได้รับพอดีทันเวลา ก่อนที่ท่านพระมหาจุลจะ
ออกเดินทางจากกลางเมืองนครศรีธรรมราชไม่
กี่ชั่วโมง มิฉะนั้นก็อาจไม่รู้เรื่องกันได้ทันที และจะ
เป็นเหตุให้ท่านต้องรีบเดินเท้าไปสงขลาเสียก่อน

จดหมายของท่านมหานี้ นอกจากแสดงความเสียสละอย่าง
มากในการที่ยอมอนุญาตปลดเปลื้องคำปฏิญาณให้ท่าน
มหาจุลเป็นผู้ทำอยู่ทางนี้ชั่วคราวตามที่จำเป็น อย่างน้อย
สัก ๑ พรรษา เพื่อเป็นปฏิบัติบูชา อันเป็นบูชาอย่างสูงสุด
แต่พระบรมศาสดาของเราทั้งหลายแล้ว ยิ่งเต็มไปด้วย
โอวาทอันเป็นสาระประโยชน์อันจะพึงน้อมนำมาไตร่ตรอง
ปฏิบัติตามเพื่อสุขประโยชน์ที่แท้จริง ผมได้เสนอท่านพระ
มหาจุล และคัดสำเนาแจกแก่บุคคลที่ท่านมหาหระบุถึง (คือ
นายกี้และอุบาสิกา-พริ้ง) และจะได้้นำเสนอต่อที่ประชุมคณะ
กรรมการของพุทธธรรมสมาคมต่อไปเพื่อได้บันทึกลงในสมุด
ประวัติของสมาคมนี้ ว่าท่านมหาและคณะธรรมทาน ซึ่งมี

นาย ธรรมทาสพานิช เป็นผู้จัดการได้มีอุปการคุณแก่สมาคม
เพียงใดในแผนกส่งเสริมการปฏิบัติธรรมนี้

สถานที่วิเวกที่แท้จริง โดยความอนุเคราะห์ของ
ท่านมหาจุล คณะอนุกรรมการเลือกได้ที่วัดเขาแดง ใน
ตำบลเสาชิง ห้างจังหวัด ๖๒๕ เส้น เป็นวัดโบราณใน
พัทลุงของโบสถ์พิจิตรว่า "พุทธสุภรัตได้ ๒๒๐๐ กับ
๔ พันสา" เจียบสงบดีห่างไกลจากหมู่บ้านคนพอประมาณ
คณะกรรมการได้อนุมัติตามที่เลือกได้แล้ว เมื่อได้รับจด
หมายของท่านมหาแล้ว ท่านมหาจุลเป็นอันยอมตาม
คำนิมนต์ว่าจะได้ไปช่วยดูแลการที่สมาคมจะจองที่ป่าขยาย
วัดออกไปจนถึงคลอง ได้ไปอยู่ตั้งแต่วันที่ ๒๓ เดือนนี้

นครศรีธรรมราช

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

นมัสการ เรียน ท่านพระมหาเจี๊อม อินทปญโญภิกขุ

หนังสือคำแปลพระมหาสตีปัญฐานสูตรและสมุทตันติกปฏิบัติธรรมรายวันที่เมตตาส่งมานั้น ผมได้รับแล้วเดี๋ยวนี้ โดยขอบพระคุณยิ่ง ผมจะได้รับนำไปถวายท่านพระมหาจันท์ พรหมสุโรภิกขุ เพื่อท่านได้เริ่มใช้วันนี้ทีเดียว

ของผมก็ได้เริ่มใช้แล้วแต่วันนี้ ซึ่งคงจะมีเครื่องหมายจตุรมากกว่าว่วงกลม แต่คงจะได้พยายามค่อยปลดเปลื้องไป ระลึกถึงพระคุณของได้เท่าและคณะธรรมทานอยู่มากเสมอๆ

เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ปลัดท้วมขอแรงชาวบ้านทางบริเวณกุฎีและทำถนนที่วัดชายนา(สวนบันตาราม) ให้เตียนน่าอาศัยพอควร คงมีพระมาสัครให้ ๒ รูปๆ ๑ อายุ ๖๗ พรรษา ๙. อีกรูป ๑ อายุ ๓๐ พรรษา ๑. ยังไม่เก่งเงื่อน องค์หลังซัดกว่าองค์แรก รับว่าจะเชื่อฟังปฏิบัติตามที่ท่านพระมหาจันท์จะสั่งทุกประการ ขรวาว่าคงจะนัดไปทำกันเป็นคราวๆ เดือนละ ๒-๔ ครั้ง

หวังว่าได้ทำจะสบาย และบำเพ็ญกรณีให้ผลเต็มทีทั้งในส่วนตัวและบริษัท

ด้วยความเคารพยิ่ง
พระดุลยพากย์สุวมันท์

สมุดบันทึก

ปฏิบัติธรรมรายวัน

แบบพหุททาส

ที่ใช้อาศัยในสำนักโมกขพลาการาม

วัน ศุกร์ที่ ๑๒ เดือน กรกฎ พ.ศ. ๒๔๗๗ ปี จอ วัน อายุ วัน ๒๕ ปี ๑๓ เดือน วัน (จันทร์)

ส่วนสัด (กาย-วาจา)

- ก. เฝ้าโมกข์วันนี้ ..... อินทรีวันนี้ ..... อาชีวะวันนี้ .....
บัจจเวกข์วันนี้ ..... มารยาทวันนี้ ..... โลภะวันนี้ .....
- ข. งดนวดวงชักขาบท ----- เพราะเหตุ -----

เข้าบ้านจนน สัตว์ส่วนใดเป็นอนัตตาอย่างไรบ้าง ไม่มีพระเจ้าอันไหนจะครอบงำ
ทั้งนี้ตั้งแต่พระอุปัชฌาย์ไปจนตลอดพระอรหันต์ และพระปัจเจกพระพุทธเจ้า

ค. รวบรวมขอตถวิมุตติ ๖ กระบวน ใน ๖ กระบวน. อาบตถวิมุตติ ๖ ข้อม ๖ ข้อม

ส่วนจุดดั่ง (กาย-ใจ)

- ก. เสด็จวันวันนี้ ..... บึงสถล ..... ปิณฑป ..... สปปทานิ .....
เอภาสนิก ..... บัณฑิต ..... ขลุ่ยจล ..... อารยธู .....
รุกขมถิ ..... อัปโลกาสิ ..... โสภณ ..... เภสัชกร .....
เมษซัค ..... ชาคริยานโค ..... ตอนเช้า ..... คน .....
หมายเหตุเพิ่มเติม จุดดั่งเกี่ยวกับพระสงฆ์ไม่ได้คือ เพราะไม่ชิงหาคณะ
ตลอดกาล ..... ทั้งเป็นภรรยาพระ ทำให้ข้อจุดดั่งที่ถือได้น้อยที่ ๑.
- ข. รวบรวมขอตถวิมุตติ ๕ กระบวน, เสร้าหมอง ๑ กระบวน, ใน ๕ กระบวน.

ส่วนการละอกุศลวิถ (ใจล้วน)

- ก. จิตต์ตอนเช้า ..... สิ้น ..... ตอนเที่ยง ..... ตอนเย็น .....
จิตต์ยามต้น ..... ยามกลาง ..... ยามท้าย .....
- ข. ราคะวันนี้ ไม่ปรากฏหัวใจ ..... โภคะวันนี้ ไม่ปรากฏหัวใจ .....
โทสะ " " พยาบาท " " .....
โมหะ " " มานะ " " .....
- ค. กัมมฐานประจำวันนี้ คือชวักกัมมชัม ..... คงที่ ได้ตลอดทุกจิตที่พบเจอ.
กัมมฐานพิเศษวันนี้ เริ่มขบปัญหาคำ กัมมชัมคืออะไร ตั้งต้นใหม่ ต่อชีวิตประจำวัน.
- ง. รวบรวมขอตถวิมุตติ ๕ กระบวน, เสร้าหมอง ๑ กระบวน, ใน ๕ กระบวน.

ส่วนเบ็ดเตล็ด (ทั่วไป)

๑. ร่างกายวันนี้ สดชื่นตลอดวัน ..... อนามัยวันนี้ ยอดเยี่ยม, เพราะ สุขภาพดี .....
ตั้งจิตวันนี้ ตั้งจิตที่สุภาพเรียบร้อย ..... นอกนั้น ยังไม่ดีนัก .....
ความผดุงกันนี้ ที่จัดการไปนวดรับครบถ้วน ..... และ ที่ดำริสังวร ..... ใน การไม่พูดจาต่อกัน .....
๒. ตบรวบจิตใจวันนี้ บริสุทธิ์ ๑๕ กระบวน, เสร้าหมอง ๓ กระบวน, ใน ๑๘ กระบวน.

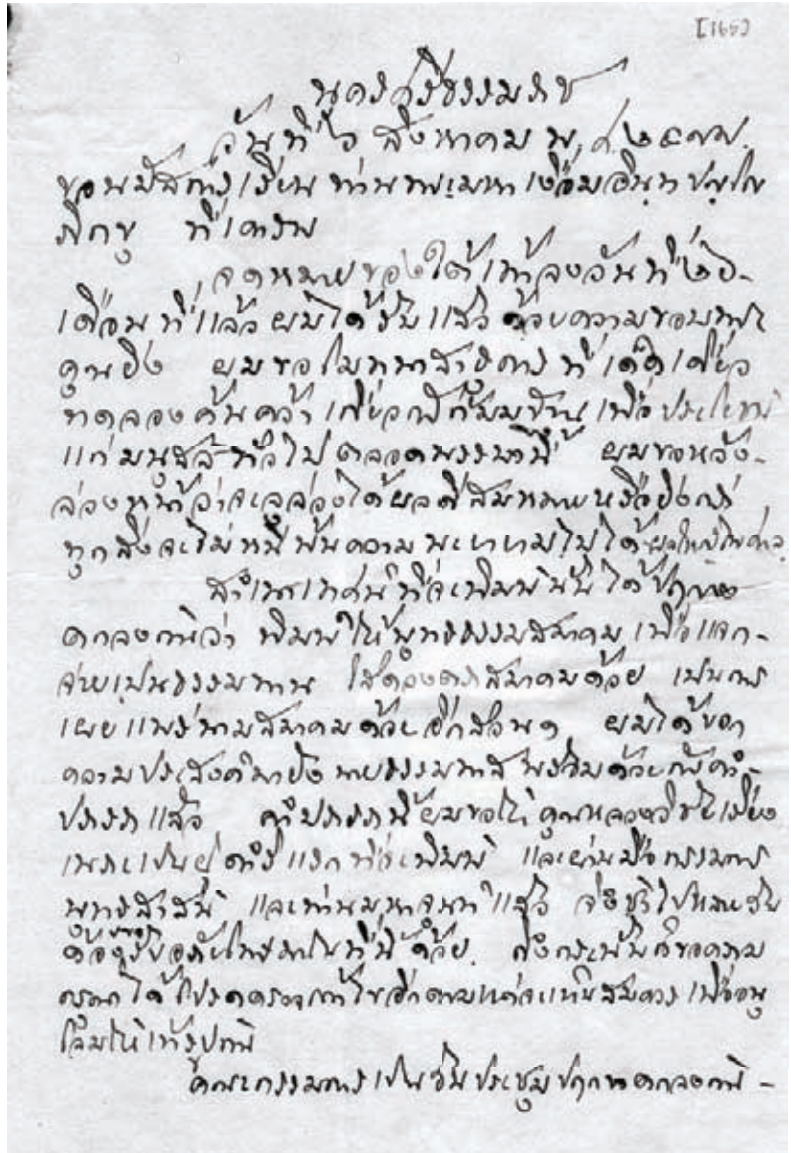
สิ่งที่ต้องทำพรุ่งนี้คือ เขียนสารกถารณานิเทศกรรมรวมรวม, แด่ภิกษุในสำนักที่ฉันอยู่.

๑๑. กิจประจำวันนี้ ทบทวน .....

มีโนติธรรมวันนี้ " เสด็จที่ความสดชื่นในธรรมกัน แต่
เสียใจ " กินอาหาร " ไม่ใช้ฝีมือ กินทั้ง กินหม กิม
ของต่ำ ของดั้น. ที่ได้เช่นนี้: ๕๓: ๕๓: ๕๓: ๕๓: ๕๓: ๕๓:
แล้วเป็นสุข หรือปลื้มใจและเกิดสุขอื่น ๆ

บันทึกเรื่องพิธีเสด็จธรรมวันนี้ สดชื่นดี ๑๐:๓๐, สดชื่นดี
มีเนื้อ ๑ ข้ว, ๓๐๓ ๓ ข้อม ๕ ข้อม ๕ ข้อม ๕ ข้อม ๕ ข้อม
เย็นชื่น สดชื่นมีใจกินที่ ถ้าไม่รู้สึกในช่อง
เหนือตานั้นเพื่อจะใจอีก

นครศรีธรรมราช

วันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

ขอหนังสือเรียน ท่านพระมหาเจี๋ยมอินทปญโญภิกขุ ที่เคารพ

จดหมายของใต้เท้าลงวันที่ ๒๖ เดือนที่แล้วผมได้รับแล้วด้วยความขอบพระคุณยิ่ง ผมขอโมทนาสาธุการที่เด็ดเดี่ยวทดลองค้นคว้าเกี่ยวกับกัมมฐาน เพื่อประโยชน์แก่มนุสส์ทั่วไปตลอดพรรษานี้ ผมขอหวังล่วงหน้าว่าจะลุล่วงได้ผลดีสมหมายหรือยิ่งกว่า ทุกสิ่งจะไม่หนีพ้นความพยายามไปได้-ผลใหญ่ไพศาล

สำเนาเทศน์ที่จะพิมพ์นั้นได้ปรึกษาตกลงกันว่า พิมพ์ให้พุทธธรรมสมาคมเพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน ใส่ดวงตราสมาคมด้วย เป็นการเผยแพร่นามสมาคมด้วยอีกส่วน ๑ ผมได้บอกความประสงค์มายังนายธรรมทาส พร้อมด้วยกับคำปรารภแล้ว คำปรารภนี้ผมขอให้คุณหลวงวิชัยเรียงเพราะเป็นผู้ดำริแรกที่พิมพ์ และผ่านมือกรรมการพุทธศาสน์ และท่านมหาจุนท์แล้ว จึงเข้าไปหลายวัน ต้องขอรับอภัยโทษมา ในที่นี้ด้วย ถึงกระนั้นก็ขอความกรุณาได้โปรดตรวจแก้ไขอีกตามแต่จะเห็นสมควร เพื่ออนุโลมให้เข้ารูปกัน

คณะกรรมการเป็นอันประชุมปรึกษาตกลงกัน-

๒ (166)

ใช้ทวนสิ่วท้าวัดชานวณว่า สนวนปันตาราม ตามความ
เห็นของได้ไว้ เป็นเอกฉันทว่า สนวนปันตาราม
โดยความดี ทอดไปไกล สนวนปันตาราม ก็ไม่เสียความ
จึงขอขอบพระคุณในมงคลนาม ที่กรุณาตั้งให้มาในนี้ด้วย ขอเรียนเป็น
รายงานกลายเป็นมาด้วยคือ ชั้นแรก เมื่อก่อนจวนจะเข้าพรรษา มีพระสมัครเข้า ๒ องค์ ครั้นถึงวันกำหนด ๑ ๑๘/๘
(แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘-๘) เข้าจริง กลับลงมาสำนักรูปเดียว ชื่อพระภิกษุหนู อายุ ๖๗ พรรษา ๙. จนวนต่อมาอีก ๓-๔ วัน
พระบวชใหม่เอี่ยม ไม่ถึงเดือน ก่อนบวชเคยมีอาชีพทางเล่นลิเกบ้าง สำนักวัดท้าวโคตร ชื่อคลิ่ง มาขอสมัครเข้าอีกองค์
๑ จึงเวลานี้รวมเป็น ๓ องค์ทั้งท่านผู้นำ สำหรับองค์หลังนี้พระมหาจุนทว่า เคยเผด็จถาม ๆ ถึงการปฏิบัติเช่นนี้ เมื่อ
ก่อนเข้าพรรษาไว้ครั้ง ๑ แล้วเจียบไป จนในไตรมาส ๓ วันแรกของเขตรเข้าพรรษาได้ฟังพระธรรมเทศนา ที่พระมหาจุนท
เทศน์ในอุโบสถวัดท้าวโคตร กระแสรต่องใจ 'ราติโอเข้าเครื่องรับถูกส่วน' จึงปลงใจมาสมัคร ทำทางก็ดูนิ่งๆ เฉยๆ
ดี. ทั้ง ๓ รูปเวลานี้สบายดี ก่อนหน้านี้ ๔ วันท่านมหาจุนทมีอาการไข้เล็กน้อย ผมนำหมอสูทไปตรวจรักษาว่าเปนมาเลเรีย
แต่คงไปบิณฑบาตได้ทุกวัน นับว่าเดี๋ยวนี้หายแล้ว แต่ยังคงฉันทต่อไปตามกำหนดของหมอ เมื่ออาพาธ พวกกันเป็นทุกข์ว่า
จะเนื่องมาจากไม่นอนด้วย ปฤกษาเห็นชอบพร้อมกัน ระวัง คุณนายสุท หลวงวิชัย

ประวัติ

ใช้นามสำนักวัดชานวณว่า 'สวนปันตาราม' ตามความเห็นของใต้เท้า เป็นเอกฉันทว่า สนวนปันตาราม และเพราะได้ความดี
หากจะเรียกสั้นว่า สนวนปันตาราม ก็ไม่เสียความ จึงขอขอบพระคุณในมงคลนาม ที่กรุณาตั้งให้มาในนี้ด้วย ขอเรียนเป็น
รายงานกลายเป็นมาด้วยคือ ชั้นแรก เมื่อก่อนจวนจะเข้าพรรษา มีพระสมัครเข้า ๒ องค์ ครั้นถึงวันกำหนด ๑ ๑๘/๘
(แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘-๘) เข้าจริง กลับลงมาสำนักรูปเดียว ชื่อพระภิกษุหนู อายุ ๖๗ พรรษา ๙. จนวนต่อมาอีก ๓-๔ วัน
พระบวชใหม่เอี่ยม ไม่ถึงเดือน ก่อนบวชเคยมีอาชีพทางเล่นลิเกบ้าง สำนักวัดท้าวโคตร ชื่อคลิ่ง มาขอสมัครเข้าอีกองค์
๑ จึงเวลานี้รวมเป็น ๓ องค์ทั้งท่านผู้นำ สำหรับองค์หลังนี้พระมหาจุนทว่า เคยเผด็จถาม ๆ ถึงการปฏิบัติเช่นนี้ เมื่อ
ก่อนเข้าพรรษาไว้ครั้ง ๑ แล้วเจียบไป จนในไตรมาส ๓ วันแรกของเขตรเข้าพรรษาได้ฟังพระธรรมเทศนา ที่พระมหาจุนท
เทศน์ในอุโบสถวัดท้าวโคตร กระแสรต่องใจ 'ราติโอเข้าเครื่องรับถูกส่วน' จึงปลงใจมาสมัคร ทำทางก็ดูนิ่งๆ เฉยๆ
ดี. ทั้ง ๓ รูปเวลานี้สบายดี ก่อนหน้านี้ ๔ วันท่านมหาจุนทมีอาการไข้เล็กน้อย ผมนำหมอสูทไปตรวจรักษาว่าเปนมาเลเรีย
แต่คงไปบิณฑบาตได้ทุกวัน นับว่าเดี๋ยวนี้หายแล้ว แต่ยังคงฉันทต่อไปตามกำหนดของหมอ เมื่ออาพาธ พวกกันเป็นทุกข์ว่า
จะเนื่องมาจากไม่นอนด้วย ปฤกษาเห็นชอบพร้อมกัน ระวัง คุณนายสุท หลวงวิชัย

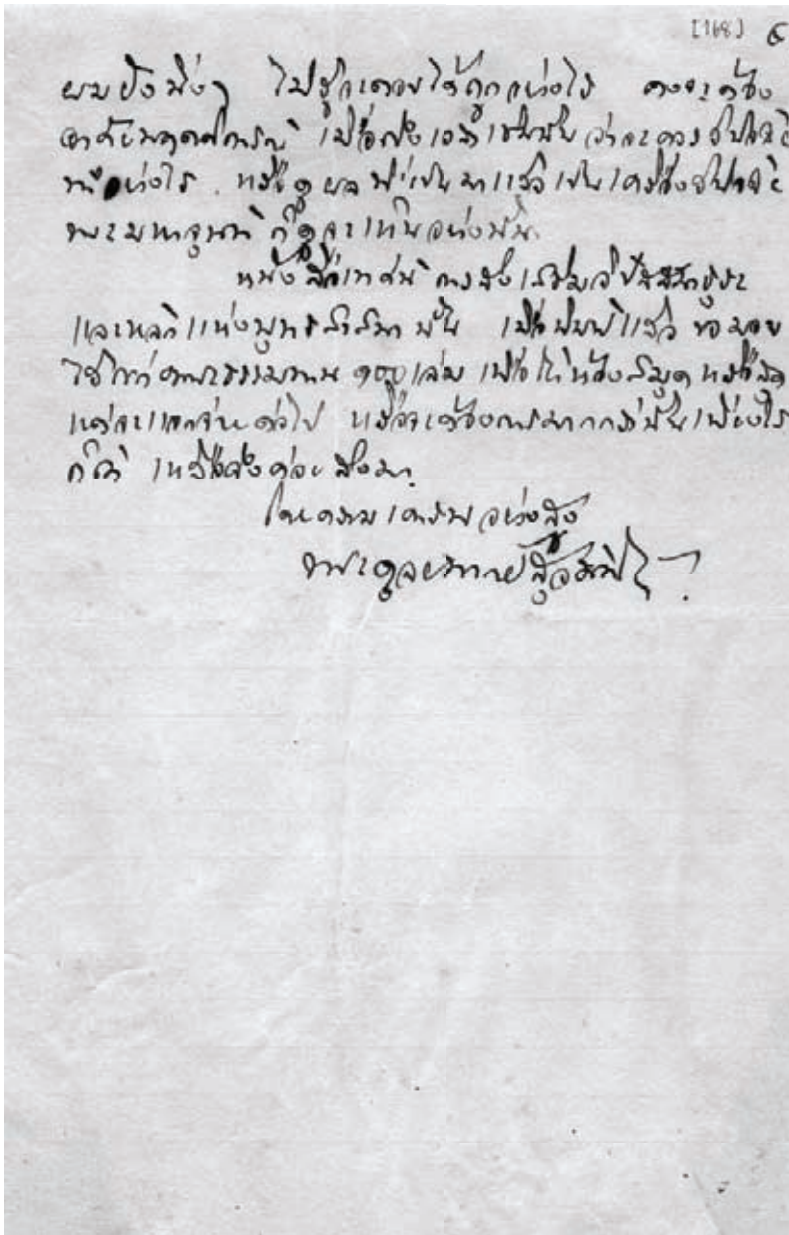
[167]

๖๑๑-๖๑๒ ๖๑๓-๖๑๔ ๖๑๕-๖๑๖ ๖๑๗-๖๑๘ ๖๑๙-๖๒๐ ๖๒๑-๖๒๒ ๖๒๓-๖๒๔ ๖๒๕-๖๒๖ ๖๒๗-๖๒๘ ๖๒๙-๖๓๐ ๖๓๑-๖๓๒ ๖๓๓-๖๓๔ ๖๓๕-๖๓๖ ๖๓๗-๖๓๘ ๖๓๙-๖๔๐ ๖๔๑-๖๔๒ ๖๔๓-๖๔๔ ๖๔๕-๖๔๖ ๖๔๗-๖๔๘ ๖๔๙-๖๕๐ ๖๕๑-๖๕๒ ๖๕๓-๖๕๔ ๖๕๕-๖๕๖ ๖๕๗-๖๕๘ ๖๕๙-๖๖๐ ๖๖๑-๖๖๒ ๖๖๓-๖๖๔ ๖๖๕-๖๖๖ ๖๖๗-๖๖๘ ๖๖๙-๖๗๐ ๖๗๑-๖๗๒ ๖๗๓-๖๗๔ ๖๗๕-๖๗๖ ๖๗๗-๖๗๘ ๖๗๙-๖๘๐ ๖๘๑-๖๘๒ ๖๘๓-๖๘๔ ๖๘๕-๖๘๖ ๖๘๗-๖๘๘ ๖๘๙-๖๙๐ ๖๙๑-๖๙๒ ๖๙๓-๖๙๔ ๖๙๕-๖๙๖ ๖๙๗-๖๙๘ ๖๙๙-๗๐๐ ๗๐๑-๗๐๒ ๗๐๓-๗๐๔ ๗๐๕-๗๐๖ ๗๐๗-๗๐๘ ๗๐๙-๗๑๐ ๗๑๑-๗๑๒ ๗๑๓-๗๑๔ ๗๑๕-๗๑๖ ๗๑๗-๗๑๘ ๗๑๙-๗๒๐ ๗๒๑-๗๒๒ ๗๒๓-๗๒๔ ๗๒๕-๗๒๖ ๗๒๗-๗๒๘ ๗๒๙-๗๓๐ ๗๓๑-๗๓๒ ๗๓๓-๗๓๔ ๗๓๕-๗๓๖ ๗๓๗-๗๓๘ ๗๓๙-๗๔๐ ๗๔๑-๗๔๒ ๗๔๓-๗๔๔ ๗๔๕-๗๔๖ ๗๔๗-๗๔๘ ๗๔๙-๗๕๐ ๗๕๑-๗๕๒ ๗๕๓-๗๕๔ ๗๕๕-๗๕๖ ๗๕๗-๗๕๘ ๗๕๙-๗๖๐ ๗๖๑-๗๖๒ ๗๖๓-๗๖๔ ๗๖๕-๗๖๖ ๗๖๗-๗๖๘ ๗๖๙-๗๗๐ ๗๗๑-๗๗๒ ๗๗๓-๗๗๔ ๗๗๕-๗๗๖ ๗๗๗-๗๗๘ ๗๗๙-๗๘๐ ๗๘๑-๗๘๒ ๗๘๓-๗๘๔ ๗๘๕-๗๘๖ ๗๘๗-๗๘๘ ๗๘๙-๗๙๐ ๗๙๑-๗๙๒ ๗๙๓-๗๙๔ ๗๙๕-๗๙๖ ๗๙๗-๗๙๘ ๗๙๙-๘๐๐ ๘๐๑-๘๐๒ ๘๐๓-๘๐๔ ๘๐๕-๘๐๖ ๘๐๗-๘๐๘ ๘๐๙-๘๑๐ ๘๑๑-๘๑๒ ๘๑๓-๘๑๔ ๘๑๕-๘๑๖ ๘๑๗-๘๑๘ ๘๑๙-๘๒๐ ๘๒๑-๘๒๒ ๘๒๓-๘๒๔ ๘๒๕-๘๒๖ ๘๒๗-๘๒๘ ๘๒๙-๘๓๐ ๘๓๑-๘๓๒ ๘๓๓-๘๓๔ ๘๓๕-๘๓๖ ๘๓๗-๘๓๘ ๘๓๙-๘๔๐ ๘๔๑-๘๔๒ ๘๔๓-๘๔๔ ๘๔๕-๘๔๖ ๘๔๗-๘๔๘ ๘๔๙-๘๕๐ ๘๕๑-๘๕๒ ๘๕๓-๘๕๔ ๘๕๕-๘๕๖ ๘๕๗-๘๕๘ ๘๕๙-๘๖๐ ๘๖๑-๘๖๒ ๘๖๓-๘๖๔ ๘๖๕-๘๖๖ ๘๖๗-๘๖๘ ๘๖๙-๘๗๐ ๘๗๑-๘๗๒ ๘๗๓-๘๗๔ ๘๗๕-๘๗๖ ๘๗๗-๘๗๘ ๘๗๙-๘๘๐ ๘๘๑-๘๘๒ ๘๘๓-๘๘๔ ๘๘๕-๘๘๖ ๘๘๗-๘๘๘ ๘๘๙-๘๙๐ ๘๙๑-๘๙๒ ๘๙๓-๘๙๔ ๘๙๕-๘๙๖ ๘๙๗-๘๙๘ ๘๙๙-๙๐๐ ๙๐๑-๙๐๒ ๙๐๓-๙๐๔ ๙๐๕-๙๐๖ ๙๐๗-๙๐๘ ๙๐๙-๙๑๐ ๙๑๑-๙๑๒ ๙๑๓-๙๑๔ ๙๑๕-๙๑๖ ๙๑๗-๙๑๘ ๙๑๙-๙๒๐ ๙๒๑-๙๒๒ ๙๒๓-๙๒๔ ๙๒๕-๙๒๖ ๙๒๗-๙๒๘ ๙๒๙-๙๓๐ ๙๓๑-๙๓๒ ๙๓๓-๙๓๔ ๙๓๕-๙๓๖ ๙๓๗-๙๓๘ ๙๓๙-๙๔๐ ๙๔๑-๙๔๒ ๙๔๓-๙๔๔ ๙๔๕-๙๔๖ ๙๔๗-๙๔๘ ๙๔๙-๙๕๐ ๙๕๑-๙๕๒ ๙๕๓-๙๕๔ ๙๕๕-๙๕๖ ๙๕๗-๙๕๘ ๙๕๙-๙๖๐ ๙๖๑-๙๖๒ ๙๖๓-๙๖๔ ๙๖๕-๙๖๖ ๙๖๗-๙๖๘ ๙๖๙-๙๗๐ ๙๗๑-๙๗๒ ๙๗๓-๙๗๔ ๙๗๕-๙๗๖ ๙๗๗-๙๗๘ ๙๗๙-๙๘๐ ๙๘๑-๙๘๒ ๙๘๓-๙๘๔ ๙๘๕-๙๘๖ ๙๘๗-๙๘๘ ๙๘๙-๙๙๐ ๙๙๑-๙๙๒ ๙๙๓-๙๙๔ ๙๙๕-๙๙๖ ๙๙๗-๙๙๘ ๙๙๙-๑๐๐๐

ปลัดท้วม หมื่นแจ่ง แล้วผมจึงได้ขอร้องขอให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นนอน ท่านยอมรับ และบัดนี้ดูสดชื่นกะปลีก็จะปล้ำขึ้น ท่านก็ว่ามันเป็นเรื่องทดลอง เพื่อตัดรากจะไม่ให้เกิด แต่ทางพวกผมว่าสู้ให้ร่างกายสมบูรณ์พอควรไม่ได้ แม้รากจะเกิดขึ้นบ้างเนื่องจากความสมบูรณ์ของร่างกาย ก็ใช้สติ และโยนิโสมนสิการประหารให้พ่ายขาดแพ้ไปดีกว่า ท่านวางกติกาของสวนปันทารามไว้ดังนี้ ๖-๗ น. ปินทบาตร ๗-๘-๙ น. พิจารณาและฉัน ๙-๑๐ น. รับเยี่ยมสนทนา ๑๐-๑๕ น. ทำสมณะหรือตรวจหนังสือสมณะ ๑๕-๑๖ น. หยุดพัก และรับแขกหรือ ๑๖-๑๘ น. ทำสมณะ ๑๘-๒๐ น. รับสนทนาสมณะของพระ ๒๐-๒๓ นั่งสมาธิ ๒๓-๒๔ เติณจงกรม ๒๔-๔ น. จำวัด ๔-๕ น. นั่งสมาธิ ๕-๖ น. จงกรม เหตุการณ์กำลังดำเนินไปได้ ชาวบ้านช่วยแข็ง.

เวลานี้ได้กั้นประตูฉันทกุญแจ ค่อยหายพลุกพล่าน และกำลังหล่อเสาสีเมนต์ ล้อมรั้วกั้นลวดหนามต่อไป ซึ่งคงจะค่อย ๆ เสร็จเข้า แต่คงไม่ส่งตันนอกจากกลางคืน กุฎีเหลืออีก ๑ ผมลองไปนั่งดูเวลาเย็นๆ ก็นับว่าได้ผลอยู่

มีผู้ถามว่า ออกพรรษาแล้วจะทำอย่างไรกันต่อไป คือจะไปถ้าเขาแดงหมด หรือแบ่ง และสำหรับท่านมหาจุนท์ก็เพียงยิ้มจากคณะธรรมทานชั่ว ๑ พรรษา

ผมยังนิ่ง ๆ ไม่รู้จะตอบได้ถูกอย่างไร คงจะต้องอาศัยพฤตติการณณ์ เมื่อถึงเวลาเช่นนั้น ว่าจะควรวินิจฉัยทำอย่างไร หรือดูผลที่เปนมามาแล้วเป็นเครื่องวินิจฉัย พระมหาจุนท์ก็ดูจะเห็นอย่างนั้น.

หนังสือเทศน์ การส่งเสริมวิปัสสนาธุระและหลักแห่งพุทธศาสนานั้น เมื่อพิมพ์แล้ว ขอมอบไว้แก่คณะธรรมทาน ๑๐๐ เล่ม เพื่อให้ห้องสมุด หรือสุดแต่จะแจกจ่ายต่อไป หรือจะต้องการมากกว่านั้นเพียงไรก็ได้ เหลือจึงค่อยส่งมา.

ด้วยความเคารพอย่างสูง
พระดุลยพากย์สุวัฒน์

การส่งเสริมปฏิบัติธรรม

และ

หลักแห่งพระพุทธศาสนา.

พุทธศาสนิกชนแสดงที่พุทธธรรมสมาคมสาขาจังหวัดนครศรีธรรมราช

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. ฯ

ท่านทั้งหลาย! ท่านทั้งหลายผู้ เป็นพี่น้อง!

ก่อนอื่น ข้าพเจ้าขอแถลงว่า ข้าพเจ้าไม่ถนัดในการเทศน์ เพราะฉนั้นจึง จำต้องสั่งของคำเชื่อเชิญของพุทธธรรมเข้ามาคัมด้วยการพูดอย่างธรรมดา ทำนอง ที่เรียกว่าปาฐกถา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นผลดีแก่เพื่อนของทั้งหลายผู้ฟัง คือฟังถูก.

ก่อนแต่จะพูดถึงเรื่องการส่งเสริมปฏิบัติธรรม ข้าพเจ้าขอโอกาสพูดเรื่อง ดั้งเดิมของเด็กน้อย เป็นเรื่องส่วนตัวที่เป็นประโยชน์แก่การเป็นเป็นอย่างมาก, คือ เรื่องคำว่า "พี่น้อง." เราทั้งหลายเป็นพี่น้องกันอย่างสนิทชิดเชื้อไม่มพี่น้อง พวกไหนจะยิ่งไปกว่า แต่ข้าพเจ้าบางท่านก็ยังไม่ ทั้งทศนเป็นพี่น้องกันอย่างเดิมก็. เราทั้งหลายเป็นพี่น้องกันโดยธรรม. ข้าพเจ้าจะเปรียบเทียบหน้าที่ของความเป็น พี่น้องกันตามธรรมดาโลกจะพี่น้องโดยธรรม. ชาวโลกเป็นพี่น้องกัน ทำไม จึงมีคำว่า "ถึงเป็นพี่เป็นน้อง แต่เงินของคนตรง ?" นี้คือความไม่สนิทโดยแท้จริง มิใช่หรือ. ส่วนเราพุทธบริษัททั้งหลาย เป็นพี่น้องกันโดยธรรมอย่างสนิทสนม

เพราะเรามีเงินทองอยู่ด้วยกัน คือเรามีเงินใหญ่ที่เรียกว่าบุญชั้ในพระพุทธศาสนาของเรา รวมกัน เราต่างคนต่างวางหน้าคุณเทเรียวแรง เงินของเด็ดเนื้อและบางทักชวตลง ในอุ้งกต่างคือบุญชั้. เพียงเท่านั้นก็แสดงให้เห็นว่าเราเป็นพี่น้องที่สนิทสนมยิ่งกว่าท้าวชาวโลกเขาเป็นกันเสียแล้ว.

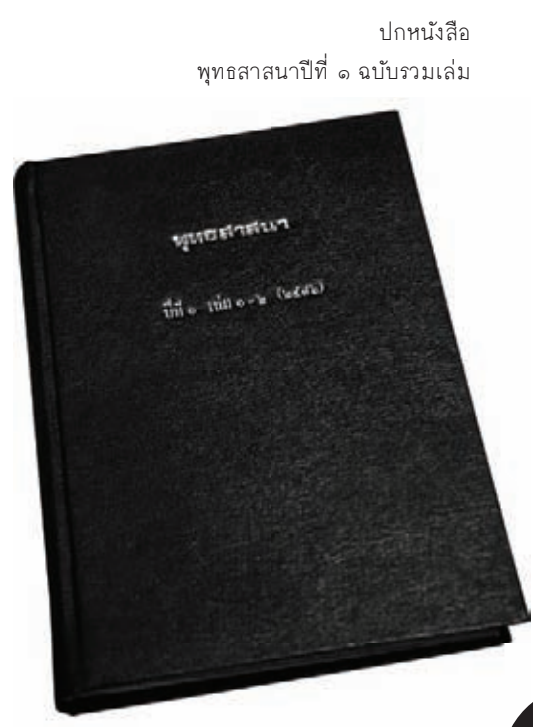
ยังความนงมอก. เรามีแม่เกิดเรามา กันเดียวกัน, มี
ไปถึงในปลายทาง แห่งเดียวกัน : หักปัจจุสมุบัทในพุทธศาสนาว่า
ว่า ชาติมาจากภพ ภพมาจากอุปาทาน อุปาทานมาจากคุณหา คณหา
จากเวทนา เวทนาจากผัสสะ ผัสสะมาจากสฬายณะ สฬายณะมาจากนาม
รูป นามรูปมาจากวิญญาน วิญญานมาจากสังขาร สังขารมาจากอวิชชา!
เราทั้งต้นมาจากที่ก่อกันเป็นต้นเหตุอันเดียวกันคืออวิชชา. เรามาก่อนหน้าหลัง
กัน จึงเป็นพี่น้องกัน อย่างแยกกันไม่ได้. ในเบื้องปลาย เรามีนิพพานเป็น
ที่หายเหมือนกันหมด เมื่อใดที่ของเคยไปในที่สุดก็เขาถึงนิพพานด้วยกันทั้ง
ต่างกันแต่ช้าเร็วกว่ากันเท่านั้น. เรามาจากที่แห่งเดียวกัน แล้วตั้งใจไปในที่
อันเดียวกัน เราจะไม่เป็นพี่น้องกันอย่างไรได้. ไม่ใช่แต่ในเบื้องต้นหรือ
ปลายทางเท่านั้น ที่เราเป็นพี่น้องกัน แม้ในท่ามกลางเราก็เป็นกันด้วย. เมื่อใคร
ทำทั้งหลายกต่างคำทำวัตรพร้อมกันและเหมือนกันคนหนึ่งว่า พุทธเจ้าห่ม
ทาโล่ อ, ขมุขุสาหุมิ ทาโล่ อ, สังขุสาหุมิ ทาโล่ อ, ความว่าเราเป็น
ทาสของพระพุทธเจ้า, เราเป็นทาสของพระธรรม, เราเป็นทาสของพระสงฆ์,
เหมือนกันหมด เช่นนี้ก็ปรตว่าเราเป็นพี่น้องกันโดยธรรมอย่างสนิทเหลือเกิน,
ทุกขบริษททั้งหลายกต่างอยู่ ทุกวันทุกคืนว่า ดีศึกทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย
ด้วยกัน, มีสภาวะคอกอยู่ในห้วงแห่งสังสารสาครอย่างเดียวกัน จึงเป็นพี่น้อง

กัน. ชาวโลกหรือธรรมดาโลกเขาเป็นพี่น้องกันเหมือนอย่างหรือ เขาไม่ได้ตั้งเครียดด้วยความเห็นแก่ตัวหรือ. นี่ทำให้เห็นได้ว่าความเป็นพี่น้องกันโดยธรรม ย่อมเป็นพี่น้องกันด้วยจิตใจไม่ว่าพี่น้องชนิดไหนยิ่งไปกว่า.

การเป็นพี่น้องกันเช่นนี้ มีคุณอันดี ให้เกิดความสามัคคี. ตามที่คนเป็นพี่มาแห่งความดีจริง. เห็นได้หรือยังว่าเรากำลังอยู่ในโลกนี้เพียงไร ที่ได้มาเป็นพี่น้องกันโดยธรรม. เพราะฉะนั้นเราจะต้องเอาดีที่รักเราจากเป็นพี่น้องกับท่านคนหนึ่งทุกคนนั้นเอง โดยไม่ต้องเกรง ออก เกรงใจกันแม้แต่น้อย. จะพูดตรงไปตรงมาตามความจริงมีอยู่อย่างไร. ความเป็นพี่น้องกันด้วยหัวใจอันแท้จริงเช่นนี้ จะไม่ทำให้เกิดการถือพวกแยกพวก เป็นมหายาน หินยาน, ธรรมยุติก, มหานิกาย, ธรรมยุติก, พราหมณ์, แพ้, ดี, หรือมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น อันทำให้แตกกัน จนประหัตประหารกัน ด้วยกายหรือด้วยหัวใจคือความอิจฉาอย่างมาเถื่อนที่สุด. แต่จะทำให้เกิดสามัคคีอันตรงกันข้ามกับความถือพวกชนิดที่กล่าวแล้ว. ขอท่านทั้งหลายจงทำความรู้สึกดีว่า เรากำลังจะพูดกันฉันพี่น้องในบัดนี้. และข้าพเจ้าเป็นผู้พูดให้ท่านฟังเพื่อเป็นแนวความคิด, เขาไปตรองจนเห็นจริงเสียก่อนแล้วจึงเชื่อ ไม่ต้องการให้เชื่อทันที เพราะแม้แต่คำพระของใครสักคน ก็ยังทรงสอนว่าอย่าเชื่อทันที ต้องตรองจนเห็นจริงก่อนแล้วจึงเชื่อ เสียแล้ว.

นี่เป็นเรื่องส่วนตัวที่ขอโอกาสพูด. หหมดแล้วจะได้พูดเรื่องการส่งเสริมปฏิบัติธรรม อันเป็นเรื่องสำคัญที่ประสงค์จะพูดต่อไป, โปรดฟัง.

Handwritten text in Thai script, likely a letter or document, with a date '๕ ก.ย. ๒๔๗๗' visible at the top right.

ปกหนังสือ พุทธศาสนาปี ๑ ฉบับรวมเล่ม

๑๘

สุพรรณบุรี

วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗

นมัสการเรียนท่านพระมหาเงื่อม อินทปญโญภิกขุ ที่เคารพ ผมและครอบครัวถึงสุพรรณแล้วโดยสวัสดิภาพ งานที่นี่ยังค้างอยู่มาก จะต้องตั้งใจสู้กับงานอย่างทรหด สมกับที่ท่านได้เลือกมาส่านักพอให้ลงรูปแล้วต่อไปก็คงไม่ กระทบไร

การพระศาสนาทางนี้ ดูจะหย่อนกว่าทางนครศรี- ธรรมราชามากสักหน่อย แต่ก็มิมีสำนักเรียนนักธรรมแถวกลาง จังหวัด ถึง ๕ สำนัก

หวังว่าใต้เท้าจะสบายดี การทดลองคงจะได้ผล ไพศาลย์และกรุณาให้ผมทราบบ้างตามโอกาสอันควร

ผมได้สั่งนายธรรมทาส ขอให้ส่งหนังสือ พุทธ ศาสนา ปีที่ ๑ (ที่เย็บเป็นเล่ม) มา ๕ เล่ม กับบอกรับปีที่ ๒ อีก

๕ ชุด เพื่อให้สำนักรับนั้น ๆ เป็นการเผยแพร่กิจการงานและการ ส่งเสริมปฏิบัติธรรมของคณะธรรมทาน ให้เป็นการกระตุ้น ใจภิกษุสามเณรทางนี้ เท่าที่ได้สอบถาม ยังไม่ได้ความว่า ภิกษุสามเณรทางนี้เคยได้พบอ่าน

ด้วยความเคารพอันจริงใจ

พระคุณพาทย์สุวณัณฑ์

หนังสือพุทธศาสนา ปีที่ ๒ เล่ม ๒ ได้ทำให้เกียรติยศแก่ ผมมาก

คุณพาทย์

ภิกษุ

[170]

สวนโมกขพลาราม

เป็นสถานที่ซึ่งคณะธรรมทานจัดขึ้นให้เหมาะแก่วิปัสสนาธุระ. ตา.
ธรรมาจารย์ผู้ทรงคุณธรรมที่ใคร่ในวิชาแพทยศาสตร์ทุกท่าน. รับบำรุง
ด้วยจิตใจที่ควรแก่สมณภาพ และนี่ที่อยู่ในวังของภิกษา.

โมกขพลาราม พุมเรียง ไชยา

วันที่ ๑๔ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗

อวยพรแด่คุณ ^{HF} ดึงตมแน > พงระตีหมอน

จดหมายได้รับแล้ว!

ขอคืนคุณ ^{HF} เป็นของฝาก

เพราะเริ่มคิดจะใจ ^{HF} เป็นเรื่อง เป็นคนขี้ขลาดที่ หินหัวก็ไม่ได้
เลยอยากว่านี่ของ แต่เมื่อได้ฟังคำที่เริ่มเท ก็รู้สึกเริ่มขึ้น
อีกตามเงอเช่นนี้ทุกทีเพราะเป็นไปเรื่อยเรื่อยไป ลมต้องเสียง
ผ่นนั้นแก่คุณ ^{HF} ภายเงอเช่นนี้แท้ถัน. แต่ฉันนี่เองที่
ได้กำลังเริ่มออกกระตือรือร้นไปหาคนหน่องอยู่มาก มันจะ
ขี้ใจเลวต่อจุดประสงค์ เห็นคนที่สู้รบตายเช่นคุณ ^{HF} หรือใจ
ของอาตมาเอง จะได้เห็นผลสำเร็จด้วยตนเองแล้วละมั้ง. ที่
ให้หรือใจพอใช้ หรืออาตมาอยู่ขี้ขลาด เป็นคนขี้ขลาด
ได้จริง คิดจะรับหรือรับพระพุทธเจ้า หรืออย่างนี้เองก็ออก
แทนที่จะรับหรือต่อพระนิพนธ์ที่รักหรือรับหรือแล้ว คิดไปก่อน
ใจในขณะนั้น แต่ที่รู้สึกใจในเมื่อตัวเองคือ เป็นศิษย์
พระพุทธเจ้า ต้องพนมพระพุทธรูปเจ้า จะเลิกและพดพ
คนมาก ก็เป็นไรไป. มนุษย์ ก็โดยต่อว่า อาตมาในเรื่อง
นี้ ใจดวงใจจะใสหรือใสไปอีกหน่อย. ^{HF} ^{HF}
ที่ไว้

๒

ฝึกหัดต่อ จะเป็นอะไรหมด นอกจากความสงบเท่านั้น จะเป็นอะไร
ก็ตาม. แต่ต่อไป จะเปลี่ยนไปอย่างไรอีกก็ในเมื่อ ~~นี้~~ จิตต์นี้ ซึ่ง
ไม่เห็นของ ของเราที่ของธรรมไว้ เอามาๆ.

ขอให้นักเรียน ~~หรือ~~ ^{หรือ} ฝึกเล่นเวลาว่างบ้างก็ได้ว่า ในบท
ฝึกแก้ดี ธรรมดาแก้ดี เอาผลกันแต่เรื่องความสงบ หรือ นิพ-
พาน แต่เรื่อง ^{แก้} ~~แก้~~ ธรรมะที่แล้ว ไม่เห็นสงบเอง แม้แต่ธรรม
ส่วนธรรมปฏิบัติธรรมนี้ก็ได้จะ เป็นพระแบบพระ อนุชาด้วย เพราะ
ละเมียดแก่ธรรมอื่นคนอื่น ต้องมุ่งใจกันเป็นอนุชามาก ให้ใจ
เป็นสง่า อนุชาของแก่ธรรมอื่นคนอื่น ให้ถือเป็นเรื่องงานอดิเรก
ที่ไม่ใช่หน้าที่อื่นหรือ ก็มักจะเริ่มเสมอ สมัยก่อนในพุทธ
นี้ ธีรภาดา ค่อยฝึกแก้ที่กลาง พอที่จะเป็นสงบ. ขอให้เป็นไป
ทำนองนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องฝึกคิด จะเป็นกุศลแก่ตัวเองอย่าง
มาก.

อัน ^{หรือ} ~~หรือ~~ ธีรภาดา ^{หรือ} ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา
กัน ฝึกแก้กันถึงความสงบมากก็ยิ่งดี. ในจดหมายธรรม
ภาดาเห็นเขา Study ความสงบ แต่ action เป็นชื่อเรื่อง
และอื่น ซึ่งดีแต่ไม่ใช่ความสงบเอง. ที่เจ้พวกนี้เป็นความ
สงบ ^{ความสงบที่ไม่ใช่ของ} ~~ความสงบ~~ หรือสิ่งอื่นที่สงบอื่นใจในธรรมแล้วนัก, และ
เอาตามเอง ก็สงบได้ดีในธรรมฝึกออกไปหนักไปได้นิ่ง. อะไร
คือความสงบ? อะไรคือนิพพาน? อะไรคืออกัมมวิพัส? มีชื่อ
สิ่งเหล่านี้ ^{หรือ} ~~หรือ~~ ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา
แต่ที่ธรรมที่ตนนี้ เป็นขอ
แต่หลักหรือ แก่ธรรม ซึ่งเป็นการที่ เขาซึ่งที่แล้ว ไม่ได้ธรรม นอก
ทุกขกัณฑ์เข้าไปในนุญท์หลัก ^{คือ} ~~คือ~~ ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา
อะไรซึ่งมีสงบอนุชา ^{หรือ} ~~หรือ~~ ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา ธีรภาดา
ไปใช้เป็น "สงบ" แทนที่ที่คิดที่สงบหนักที่เรื่องอีก จะมีความสงบ
มากอย่างไรได้, เขาซึ่งแล้วไม่ก่กรรมอะไร มีแต่แต่ที่ก่มีอยู่. ของ

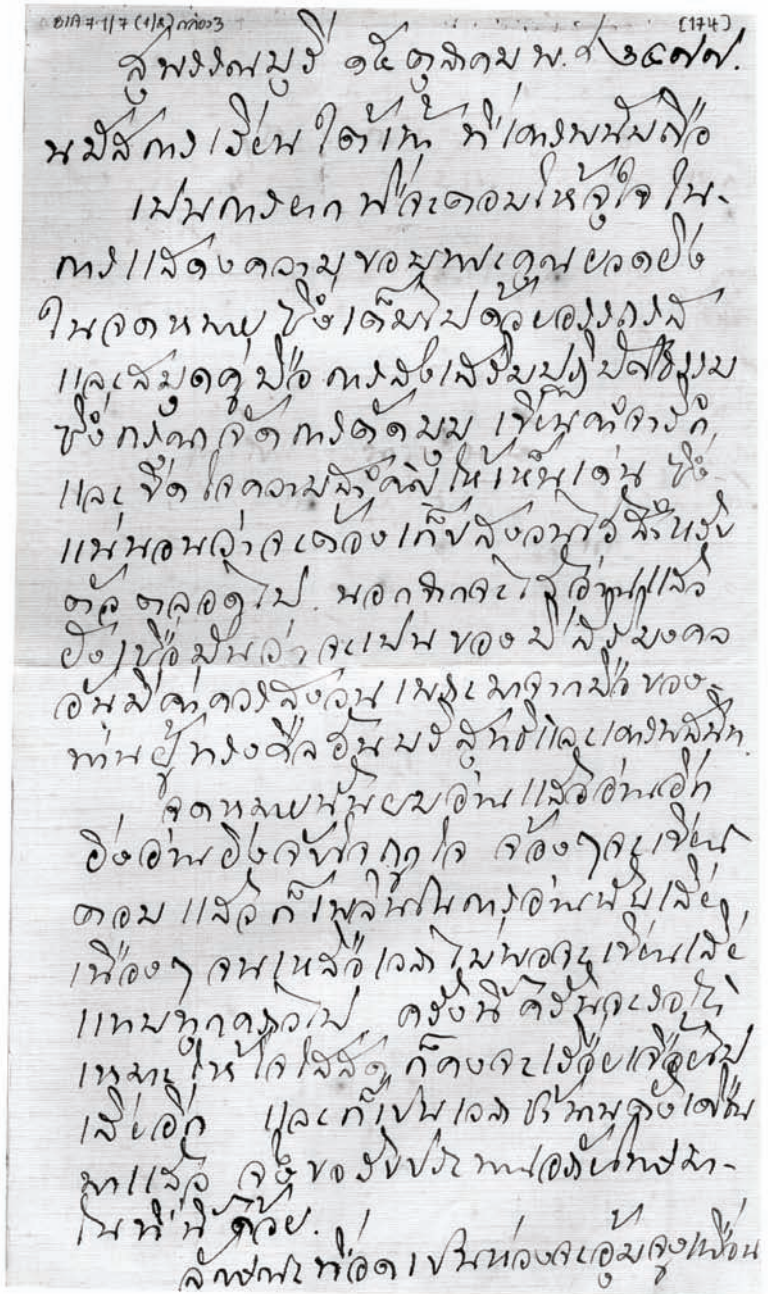

๗๗

สุพรรณบุรี ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗
 นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพนับถือ

เป็นการยากที่จะตอบให้จิตใจในการแสดงความขอบพระคุณยวดยิ่ง ในจดหมายซึ่งเต็มไปด้วยอรรถรส และสมุดคู่มือ การส่งเสริมปฏิบัติธรรม ซึ่งกรุณาจัดการตัดมม เขียนคำจารึก และชี้ใจความสำคัญให้เห็นเด่น ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเก็บสงวน ไว้สำหรับตัว ตลอดไป นอกจากจะไว้อ่านแล้ว ยังเชื่อมั่นว่าจะเป็นที่มิ่งขวัญและมีค่าควรสงวน เพราะมาจากมือของท่านผู้ทรงศีลอันบริสุทธิ์และเคารพสนิท

จดหมายนั้นผมอ่านแล้วอ่านอีก ยิ่งอ่านยิ่งจับใจถูกใจ จ้องๆ จะเขียนตอบแล้วก็เพลินในการอ่านนั้นเสียเรื่อยๆ จนเหลือเวลาไม่พอจะเขียนเสียแทบทุกครั้งไป คราวนี้ครั้นจะรอให้เหมาะให้ใจโลด ก็คงจะเรื่อยเจื้อยไปเสียอีก และก็เป็นเวลา ช้านานตั้งเดือนมาแล้ว จึงขอรับประทานอภัยโทษมาในทีนี้ด้วย

ลักษณะที่อดเป็นห่วงจะจุ่มจุงเพื่อน

พี่น้องให้ไปด้วยไม่ได้นั้นก็เปนครมดา
 ผู้มีลักษณะกรุณาประจำใจ
 ตามความเห็นของผม ณ บัดนี้ออกจะ
 นิยมให้รีบรุดก้าวหน้าไปลำพังผู้เดียว
 สักคนหนึ่งก่อนแล้วก็เป็นปฏิภาน-
 คติของพี่น้องผู้มีอุปนิสัยอยู่แล้ว ให้
 เจริญรอยตามหลัง ๆ กันไปเอง ไม่
 อย่างนั้นก็ถ่วงจะรั้งป่วนเขียนกันอยู่
 อย่างนี้ ๆ จะไปก็ไม่ถึงไหน เว้นแต่จะเป็นเพียงงานอดิเรก
 อย่างไม่เห็นค่า

งานศาลทางนี้ออกจะหนักอยู่ ท่านผู้ใหญ่ๆ แม้ท่าน
 ที่สั่งย้ายมาเองก็แสดงความเห็นใจตามตามกัน ฉะนั้นจึงยังทำ
 ให้เจียมตัวระวังงานยิ่งขึ้น ถึงกับต้องหอบมาทำบ้านก็บ่อยๆ
 แย่งเวลาทางธัมมะของผมไปมาก ๆ อยู่ ขอเรียนตรง ๆ ว่า
 การปฏิบัติธรรมของผมกำลังหยุดและเริ่มถอยเรื่อยๆ มีทาง
 จะสั่งสอนให้โอวาทอย่างไร ซึ่งจะไม่รบกวนเกินไป แล้วก็
 ขอได้กรุณาช่วยให้เสมอ ๆ

พี่น้องให้ไปด้วยไม่ได้นั้นก็เปนครมดา
 ผู้มีลักษณะกรุณาประจำใจ
 ตามความเห็นของผม ณ บัดนี้ออกจะ
 นิยมให้รีบรุดก้าวหน้าไปลำพังผู้เดียว
 สักคนหนึ่งก่อนแล้วก็เป็นปฏิภาน-
 คติของพี่น้องผู้มีอุปนิสัยอยู่แล้ว ให้
 เจริญรอยตามหลัง ๆ กันไปเอง ไม่
 อย่างนั้นก็ถ่วงจะรั้งป่วนเขียนกันอยู่
 อย่างนี้ ๆ จะไปก็ไม่ถึงไหน เว้นแต่จะเป็นเพียงงานอดิเรก
 อย่างไม่เห็นค่า

งานศาลทางนี้ออกจะหนักอยู่ ท่านผู้ใหญ่ๆ แม้ท่าน
 ที่สั่งย้ายมาเองก็แสดงความเห็นใจตามตามกัน ฉะนั้นจึงยังทำ
 ให้เจียมตัวระวังงานยิ่งขึ้น ถึงกับต้องหอบมาทำบ้านก็บ่อยๆ
 แย่งเวลาทางธัมมะของผมไปมาก ๆ อยู่ ขอเรียนตรง ๆ ว่า
 การปฏิบัติธรรมของผมกำลังหยุดและเริ่มถอยเรื่อยๆ มีทาง
 จะสั่งสอนให้โอวาทอย่างไร ซึ่งจะไม่รบกวนเกินไป แล้วก็
 ขอได้กรุณาช่วยให้เสมอ ๆ

พิเคราะห์เหตุการณ์พระศาสนาทางนี้แล้วเห็นว่าควร
 จะต้องมีภาระกระตุ้นกันอยู่อีกอย่างมาก ผมกำลังมองหาแห่ง
 หาปุ้ม ที่จะแจะกระตุ้น แต่ก็ยังไม่พบทางที่เหมาะสมเข้าได้
 ผมเห็นพ้องด้วยทุกประการ ที่การปฏิบัติเพื่อบรรลุ
 ถึงความสงบสุขอันแท้จริงนั้น มิใช่งานเล็กน้อยเลย แต่คงจะ
 ยิ่งเดินก็ยิ่งไกลเข้าทุกที

ผมขอโมทนาสาธุการด้วยอย่างมากที่ใช้เวลา

[1762]

ต่อมากในไตรมาศนี้ ตีด่านฝ้าทุกซ้เข้าหาสุชเรื่อยๆ เข้าไป เพราะเป็นทางเดียวที่จะเข้าได้ ทางอื่นหามีไม่แล้ว
 หนังสือหลักการส่งเสริมปฏิบัติธรรมที่ได้ทำเรียบเรียงนี้ ฟังดูมีคนเอาใจใส่และสนใจกันอยู่มาก ผู้พิพากษาศาล
 ลุทธรณ์ มีมาขอผม ๒ นาย ผมส่งไปแล้ว ๕ เล่ม และจะได้จัดส่งอีกต่อไปยังท่านที่เคารพนับถือบางคนที หันมาทางนี้
 นับว่าเป็นอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ โดยน้ำมือของใต้เท้า
 โปรดกรุณาให้นายธรรมทาส พานิช ทราบว่า เงินที่คิดว่าผมมีเหลืออยู่ในบัญชีที่ส่งมานั้น ขอบริจาคให้แก่คณะธรรม-
 ทานทั้งสิ้น สุดแต่จะใช้จ่ายในงานของคณะธรรมทานนั้นเทอญ
 ผมขอรับพรไว้ด้วยความเคารพ
 โดยความเคารพนับถือ
 พระคุณพากย์สุวัฒน์

อย่างมากในไตรมาศนี้ ตีด่านฝ้าทุกซ้เข้าหาสุชเรื่อยๆ เข้าไป เพราะเป็นทางเดียวที่จะเข้าได้ ทางอื่นหามีไม่แล้ว
 หนังสือหลักการส่งเสริมปฏิบัติธรรมที่ได้ทำเรียบเรียงนี้ ฟังดูมีคนเอาใจใส่และสนใจกันอยู่มาก ผู้พิพากษาศาล
 ลุทธรณ์ มีมาขอผม ๒ นาย ผมส่งไปแล้ว ๕ เล่ม และจะได้จัดส่งอีกต่อไปยังท่านที่เคารพนับถือบางคนที หันมาทางนี้
 นับว่าเป็นอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ โดยน้ำมือของใต้เท้า
 โปรดกรุณาให้นายธรรมทาส พานิช ทราบว่า เงินที่คิดว่าผมมีเหลืออยู่ในบัญชีที่ส่งมานั้น ขอบริจาคให้แก่คณะธรรม-
 ทานทั้งสิ้น สุดแต่จะใช้จ่ายในงานของคณะธรรมทานนั้นเทอญ

ผมขอรับพรไว้ด้วยความเคารพ
 โดยความเคารพนับถือ
 พระคุณพากย์สุวัฒน์

[144]

สุพรรณบุรี, ที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗
 มัสการเรียนมายังใต้เท้าที่เคารพ
 คดีของข้าพเจ้า ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว
 ศาลได้พิจารณาคดีแล้ว และได้พิพากษา
 1. ให้ข้าพเจ้าต้องชดเชยเงิน ๑๐๐ บาท
 2. ให้ข้าพเจ้าชดเชยดอกเบี้ยเงิน ๑๐๐ บาท
 3. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าฤชาธรรมเนียม
 4. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าทนาย
 5. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าฤชาธรรมเนียม
 6. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าทนาย
 7. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าฤชาธรรมเนียม
 8. ให้ข้าพเจ้าชดเชยค่าทนาย

สุพรรณบุรี, ที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗
 มัสการเรียนมายังใต้เท้าที่เคารพ

จดหมายอันเต็มไปด้วยโอวาทและคติลงวันที่ ๒๙ เดือนที่แล้ว ผมได้รับแล้ว โดยขอบพระคุณอย่างสูง
 ที่แสดงว่า ได้ระลึกถึงผม ตามที่ขอร้องไว้นั้นอยู่เรื่อย

น่าเสียดายและสังเวชแทนท่านภิกษุใจเด็ดเดี่ยวรูปนั้นจริง ๆ แต่อย่างไร ก็คงได้เสียบงสำหรับสัมปรายิก-
 ฌไปจากคณะธรรมทานและใต้เท้ามากมาย หายว่าแห้ว เพราะที่แท้ การตายนี้ ก็เหมือนเพียงการย้ายที่อยู่
 หรือข้าราชการโยกย้ายไปในที่ต่าง ๆ เท่านั้น เมื่อมีทุนหรือลักษณะภายใน ดีอยู่แล้ว ก็จะมีอะไรอีกที่จะทำให้ไหว
 หวั่นในการ

1785
อันเป็นไปตามธรรมดาเท่านั้นเอง หากว่าท่านบรรลุถึงกระแสเกลียวธรรมะ(ไสตดา) หรือยิ่งกว่าแล้วก็จะประเสริฐมาก จะได้
ไม่ต้องย้ายอย่างถอยหน้าถอยหลัง แต่เขียนหน้าถ้อยเดียว อีกอย่าง ๑ เป็นโชคดีของท่านแท้จริง ที่ได้คบกับกัลยาณมิตรผู้
เต็มไปด้วยความยอมเสียสละทุกอย่าง กระทั่งการจัดส่งกลับไปโดยรีบร้อนนี้
การพระศาสนาเวลานี้ ว่าโดยทั่วไปก็เจริญเพียงส่วน material เป็นส่วนมากอย่างใดเท่าว่า ทาง spiritual นั้น
น้อย และที่รู้จักกันยกอีกชั้น ๑ ด้วย เพราะพวกนี้มักจะถ่อม และเอาตัวรอด โดยเห็นว่าจะชักโยงพวกมากไปไม่สำเร็จ เพราะ
ภูมิชั้นไกลกัน

อันเป็นไปตามธรรมดาเท่านั้นเอง หากว่าท่านบรรลุถึงกระแสเกลียวธรรมะ(ไสตดา) หรือยิ่งกว่าแล้วก็จะประเสริฐมาก จะได้ไม่ต้องย้ายอย่างถอยหน้าถอยหลัง แต่เขียนหน้าถ้อยเดียว อีกอย่าง ๑ เป็นโชคดีของท่านแท้จริง ที่ได้คบกับกัลยาณมิตรผู้เต็มไปด้วยความยอมเสียสละทุกอย่าง กระทั่งการจัดส่งกลับไปโดยรีบร้อนนี้

การพระศาสนาเวลานี้ ว่าโดยทั่วไปก็เจริญเพียงส่วน material เป็นส่วนมากอย่างใดเท่าว่า ทาง spiritual นั้นน้อย และที่รู้จักกันยกอีกชั้น ๑ ด้วย เพราะพวกนี้มักจะถ่อม และเอาตัวรอด โดยเห็นว่าจะชักโยงพวกมากไปไม่สำเร็จ เพราะภูมิชั้นไกลกัน

๕๑๗๑
 ขอมขอโมทนาสาธุด้วยอย่างยิ่งที่คหปตานีผู้นั้นได้ดวงตาที่ค่อยพ้นจากฟางผ้าขึ้น และคงจะใสขึ้นทุกที เพราะเข้าทางถูกแล้ว
 What is well begun that is half done
 ขอมตั้งใจอย่างแรงว่าจะมาพบที่กรุงเทพฯ แต่ก็ไม่แรงพอกว่างานที่กะไว้เป็นวันๆ ถึงกับจะอำนวยการให้ไปได้ เพราะ
 กำลังหวังว่าจะเข้ารูป หรือไม่เข้ารูป หากปล่อยไปเสียก็จะเห็นห่างไปเสียอีก จะไม่ซื่อสัตย์ต่องานที่ท่านมอบหมาย อันเรา
 สมัคจะทำนี้แต่อย่างไรก็ดี ขอปวารณาว่าหาก

ผมขอโมทนาสาธุด้วยอย่างยิ่งที่คหปตานีผู้นั้นได้ดวงตาที่ค่อยพ้นจากฟางผ้าขึ้น และคงจะใสขึ้นทุกที เพราะเข้าทางถูกแล้ว
What is well begun that is half done

ผมตั้งใจอย่างแรงว่าจะมาพบที่กรุงเทพฯ แต่ก็ไม่แรงพอกว่างานที่กะไว้เป็นวันๆ ถึงกับจะอำนวยการให้ไปได้ เพราะ
กำลังหวังว่าจะเข้ารูป หรือไม่เข้ารูป หากปล่อยไปเสียก็จะเห็นห่างไปเสียอีก จะไม่ซื่อสัตย์ต่องานที่ท่านมอบหมาย อันเรา
สมัคจะทำนี้แต่อย่างไรก็ดี ขอปวารณาว่าหาก

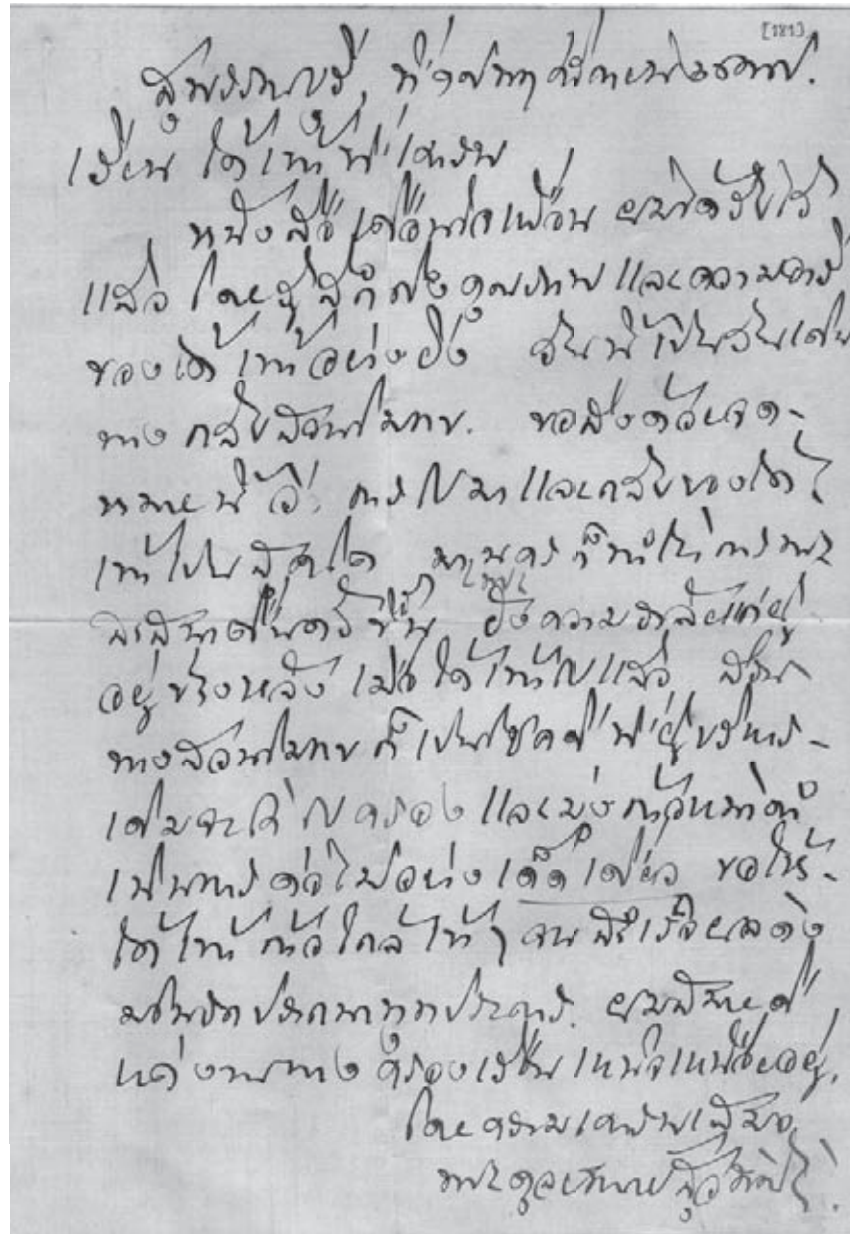
[180]

มีอะไรที่ฉันต้องช่วยเหลือนอกจากนี้แล้ว
 ก็จะต้องไปให้ได้เสมอ หากไม่เหลือวิสัย แล้วเชื่อว่าได้ทำจะ
 เข้าใจอะไรจากผมกว่าที่พูดนี้เสียอีก เช่นเดียวกับที่ผมเข้าใจทางใต้ทำเหมือนกัน หรือบางทีหยุดเฉลิมนี้ผมอาจจะแลกเปลี่ยน
 มากก็เป็นได้ แต่หยุดวันเดียว และเดินทางที่ตั้ง ๘ ชั่วโมงเสียแล้ว
 ผมขอทราบข่าวคราวเรื่อยๆ ไป หากไม่รบกวนเกินไปนัก และไม่รีบ
 เป็นการกระตุ้นเตือนใจ ให้รีบบำเพ็ญภาวะทางครองเรือนให้หมดจด
 รีบจะไปศาลอยู่แล้ว
 พญ. อุดเทพวิจิตร

มีอะไรที่ฉันต้องช่วยเหลือนอกจากนี้แล้ว ก็จะต้องไปให้ได้เสมอ หากไม่เหลือวิสัย แล้วเชื่อว่าได้ทำจะ เข้าใจอะไรจากผมกว่าที่พูดนี้เสียอีก เช่นเดียวกับที่ผมเข้าใจทางใต้ทำเหมือนกัน หรือบางทีหยุดเฉลิมนี้ผมอาจจะแลกเปลี่ยน มากก็เป็นได้ แต่หยุดวันเดียว และเดินทางที่ตั้ง ๘ ชั่วโมงเสียแล้ว.

ผมขอทราบข่าวคราวเรื่อยๆ ไป หากไม่รบกวนเกินไปนัก และไม่รีบ. เป็นการกระตุ้นเตือนใจ ให้รีบบำเพ็ญภาวะทางครองเรือนให้หมดจด รีบจะไปศาลอยู่แล้ว

ด้วยความเคารพยิ่งเสมอ
พระดุลยพากย์สุวมันท์

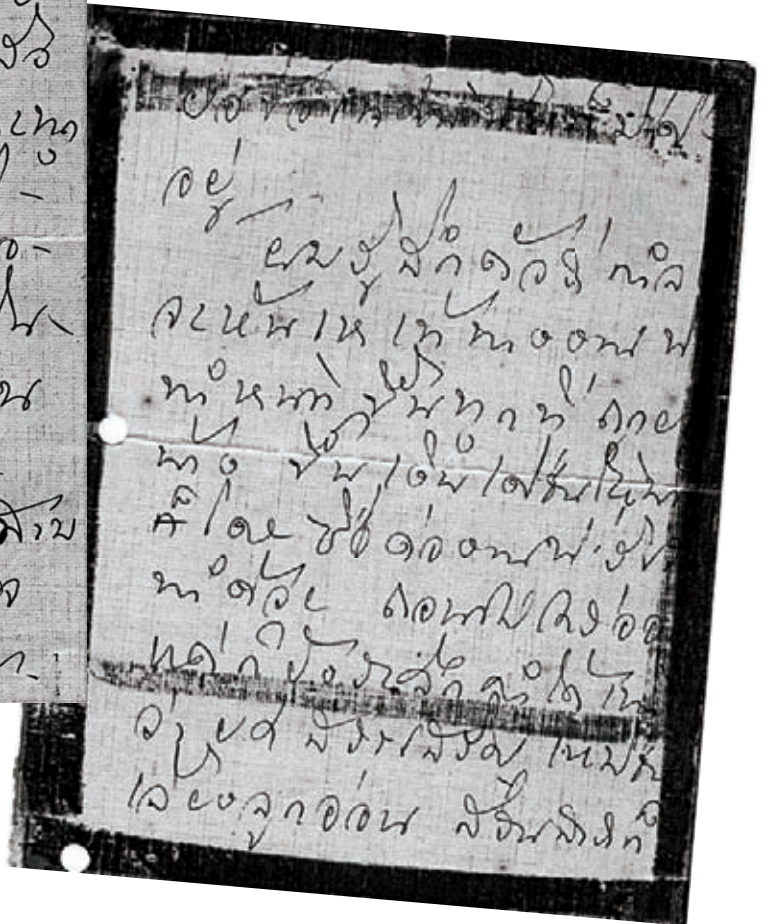
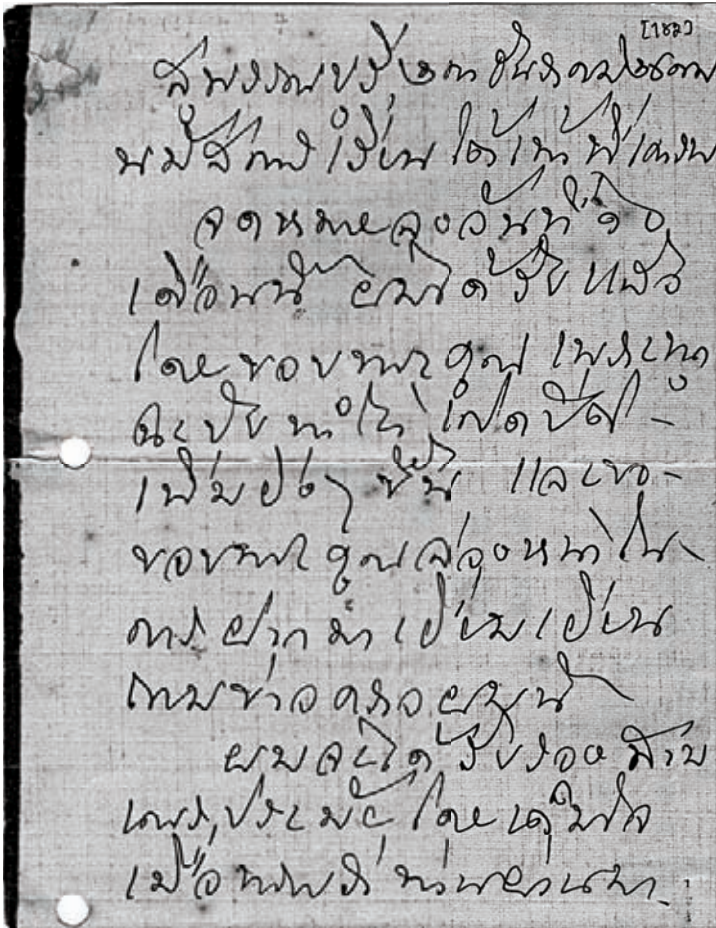

สุพรรณบุรี, ที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
เรียน ไต้เท้าที่เคารพ

หนังสือเตือนใจเพื่อน ผมได้รับไว้แล้ว โดยรู้สึกถึงคุณภาพและความอารีของไต้เท้าอย่างยิ่ง วันนี้เป็นวันเดินทางกลับสวนโมกข ขอส่งด้วยจดหมายนี้ อีกการไปมาและกลับของไต้เท้า เป็นสุดโต มาพระนครก็ทำให้การพระศาสนาตื่นตัวขึ้น ยังความอาลัยแก่ผู้อยู่ข้างหลัง เมื่อไต้เท้าไปแล้ว ส่วนทางสวนโมกข ก็เป็นโชคดี ที่ผู้บริหารเดิมจะได้ไปครองและมุ่งก้าวหน้า ดำเนินการต่อไปอย่างเด็ดเดี่ยว ขอให้ไต้เท้า ก้าวไกลเข้า ๆ จนสำเร็จผลดั่งมโนปรารถนาทุกประการ ผมสบายดี แต่งานทางครองเรือนหนักหน้อยอยู่

ด้วยความเคารพเสมอ
พระคุณยพากย์สุวัฒน์

๘๖

สุพรรณบุรี ๒๓ ธันวาคม ๒๔๗๗

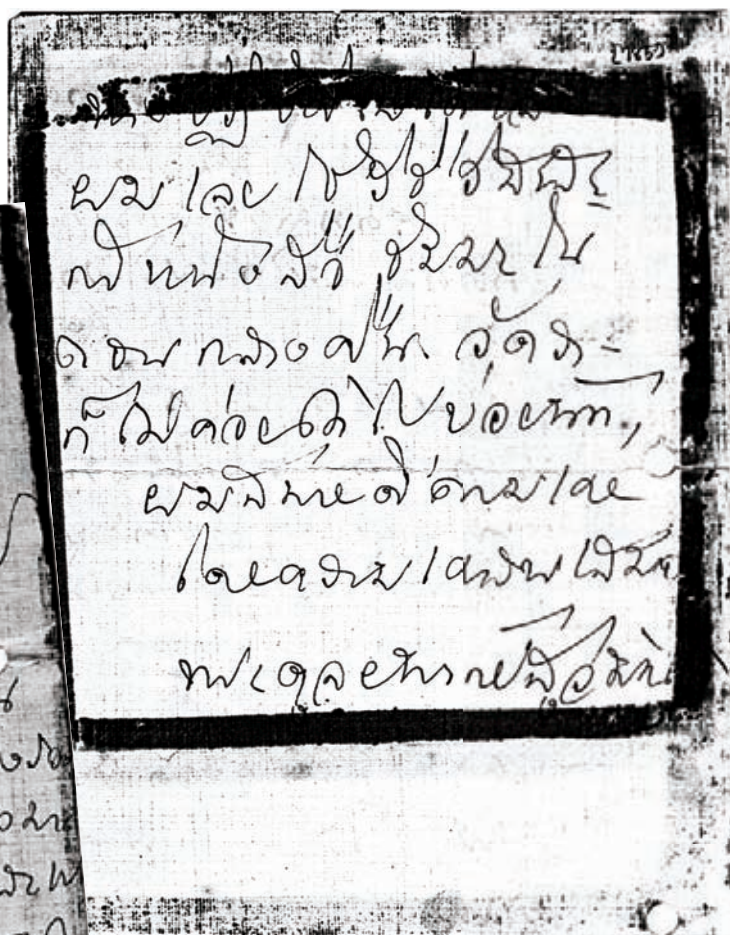
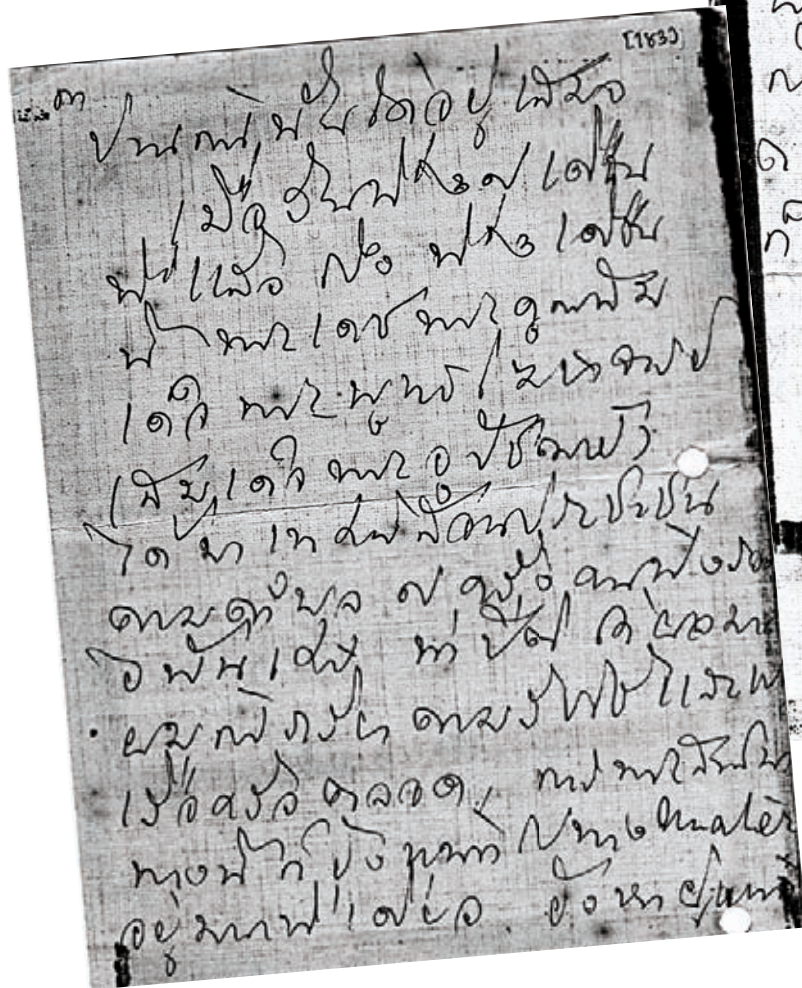
นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ

จดหมายลงวันที่ ๑๖ เดือนนี้ ผมได้รับแล้วโดย
 ขอบพระคุณ เพราะทุกฉบับทำให้เกิดปีติเพิ่มยิ่ง ๆ ขึ้น และ
 ขอขอบพระคุณล่วงหน้าในการฝากมาเยี่ยมเยียน ดามข่าว
 คราวผมนี้

ผมจะได้รับรองสามเนตรประมัยโดยเต็มใจ เมื่อ
 ทราบว่าท่านผ่านมา

ย่อข้อเทศน์นั้นก็ติดอยู่

ผมรู้สึกตัวว่ากำลังจะหันเห เข้าทางงานที่ทำหนัก
 ขึ้นทุกที ถูกยอบ้าง ขึ้นเงินเดือนให้บ้าง โดยซื้อต่องาน
 ที่รับจะทำด้วย ถอนไม่ใคร่ออก แต่ก็ยังระลึกราคาใต้เท้าว่ายศ
 สรรเสริญ เหมือนเลี้ยงลูกอ่อน ส่วนสาระก็

ปานกันนั้นได้อยู่เสมอ

เมื่อวันที่ ๒๗ เดือนที่แล้ว ถึงที่ ๒ เดือนนี้ พระ
เดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(สมเด็จพระอุปัช-
ฌาย์)ได้มาเทศน์สอนประชาชนตามตำบล ๗ ครั้งคน
ฟังรวม ๖ พันเศษ นำปิติได้ผลมาก ผมงกับภริยา ตาม
รับใช้และเป็นเรือคร้วตลอด การพระศาสนาทางนี้ก็ยังหนัก
ไปทาง material อยู่มากที่สุด ยังหาผู้หนัก

ทางปฏิบัติไม่ได้เลย ผมเลยใช้วิธีวินิจฉัยกับหนังสือธรรมะ
ในตอนกลางคืน วัดวาก็ไม่ค่อยได้ไปบ่อยนัก

ผมสบายดีตามเคย

ด้วยความเคารพเสมอ
พระคุณยาภัยสุวัฒน์

[1860]

สุพรรณ, ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗
 ขอหม่อมสารเรียนมายังได้เท่าที่นับถือ
 จดหมายของใต้เท้าลงวันที่ ๑๕
 มกราคม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมสารเรียน
 ที่เคยอยู่หอเรียนให้หม่อมสารเรียน
 ปรากฏต่อพระที่นั่งอเนกบุญภิรมย์
 ในที่ แลเจ้านายอันในหลวง (จดหมาย
 อื่นเดิมไปต่อพระมดลูก ในที่หม่อมสารเรียน
 อีกครั้ง ๑ ต่อ

หม่อมสารเรียน สี่ลาภโรไต หม่อมสาร
 ราชภัฏ สี่ลาภโรไต (วัดประทุมวนาราม) หม่อมสาร
 ราชภัฏ อังคาร (วัดบรมนิวาส) หม่อมสาร
 ราชภัฏ เก่งหน้าหอเรียน ๑ ต่อ
 จดหมาย ๗ องค์ หม่อมสารเรียน
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
 ตอนเย็น ๓ องค์ ในหลวง ๑ องค์
 ๗ องค์ หม่อมสารเรียน. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ๓ องค์แรกมาเยี่ยมที่บ้าน แต่บังเอิญ ผมไม่อยู่เสีย ผมได้ชวนเพื่อนออกไปตามหาพบ ๔ องค์ พักอยู่กลางนาชาย

๗๗

สุพรรณ, ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

ขอหม่อมสารเรียนมายังได้เท่าที่นับถือ

จดหมายของใต้เท้าลงวันที่ ๑๕ มกราคม ผมได้รับไว้นานแล้ว ต้องขอรับประทานอภัยโทษอย่างมากที่ถือเอกลิทธิ
 ที่ยอมผ่อนเวลาให้มัน มากเกินส่วนไปประกอบด้วยกิจกังวลทางฆราวาสเป็นส่วนใหญ่ และรอๆ อ่านใคร่ครวญจดหมายนี้
 อันเต็มไปด้วยธรรมคติให้ทราบซึ่งเป็นอีกส่วน ๑ ด้วย

ท่านสามเณร สี่ลาภโรไต พร้อมพระภิกษุสัจจิตโต (วัดประทุมวนาราม) พระภิกษุชิวโร (วัดบวรนิเวศ) กับพระภิกษุ
 เก่งหน้าหออีกองค์ ๑ ได้จาริกผ่านมาถึงจังหวัดนี้ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๗๗ ผมเพิ่งทราบตอนค่ำ โดยคนใช้บอกว่า ตอนเย็น
 ๓ องค์แรกมาเยี่ยมที่บ้าน แต่บังเอิญ ผมไม่อยู่เสีย ผมได้ชวนเพื่อนออกไปตามหาพบ ๔ องค์ พักอยู่กลางนาชาย

[1893]

วันที่ 21 ก.ค. ในคืนวันที่ 100. ท่านสามเณร [?]
 1500 ม. ท. ส. ป. วิ. ใน พ.ศ. ๒๕๑๓
 พ.ศ. ๒๕๑๖. เจ้าคุณ ด. น. ใน พ.ศ. ๒๕๑๖. ส. ส. น.
 ก็ออกจากรักต่อไป มุ่งไปทางเหนือ ท่าน
 สามเณร ส. ส. น. เริ่มแล้ว. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘.
 ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐.
 ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐.
 ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.
 นานมาก. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐.
 ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.
 ผมได้ใคร่ครวญจดหมายใต้ทำหลายทบหลายทวนแล้ว. ตอนกล่าวถึงลาภยศมีภาวะเหมือนลูกอ่อน. และแบ่ง
 เบนเปิดเผยกับลี้ลับนั้น. เข้าใจง่าย. ต้องใจผมเหลือประมาณ. แต่ตอนทำงานของชีวิตในฝ่ายโลก. ด้วยความปราศจาก
 ความอยาก (ตันทา ๓) นั้น. ผมยังงง ๆ. จะว่าเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ไม่เชิงทั้ง ๒ ทาง. ถ้าว่างคงกรุณาอธิบายแยกแยะให้ฟังอีก
 เพราะการทำงานของผมบางครั้งก็ใจคอฝองใสสะอาดดี. บางคราวก็ขุ่นมัว. ไม่เป็นยุติลงได้.

ป่าสะแกในคืนนั้นเอง ท่านสามเณรเทศน์เรื่องมหาสติปัญญาให้ฟังอย่างน่าปิติ พอรุ่งเช้าถวายอาหารบิณฑบาตจรณแล้ว ท่านก็ออกจาริกต่อไป มุ่งไปทางเหนือ ท่านสามเณรสั่งให้ผมเรียนมาแล้ว ได้มาเยี่ยมผมตามสั่งแล้ว ผมตั้งข้อสังเกตไว้ว่า หากพระพุทนต์ มีวัตรปฏิบัติดีงามอย่างนี้มาก ๆ ก็จะเป้นอันหวังได้ว่า พระศาสนาอยู่ในคัมภีร์กำลังเจริญขึ้นเรื่อย ๆ นึกเสียดายโอกาสที่ไม่ได้เป็นสมณะ และไม่ได้ไปด้วยกับท่าน

ผมได้ใคร่ครวญจดหมายใต้ทำหลายทบหลายทวนแล้ว. ตอนกล่าวถึงลาภยศมีภาวะเหมือนลูกอ่อน. และแบ่ง เบนเปิดเผยกับลี้ลับนั้น. เข้าใจง่าย. ต้องใจผมเหลือประมาณ. แต่ตอนทำงานของชีวิตในฝ่ายโลก. ด้วยความปราศจาก ความอยาก (ตันทา ๓) นั้น. ผมยังงง ๆ. จะว่าเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ไม่เชิงทั้ง ๒ ทาง. ถ้าว่างคงกรุณาอธิบายแยกแยะให้ฟังอีก เพราะการทำงานของผมบางครั้งก็ใจคอฝองใสสะอาดดี. บางคราวก็ขุ่นมัว. ไม่เป็นยุติลงได้.

[1๙๘]

ยั้งจับเหตุไม่ค่อยได้ว่าเพราะเหตุใด แต่ก็คงอยู่ในความอยากอย่างใดอย่าง ๑ นั้นเอง ขณะปฏิบัติงาน มุ่งมั่นแน่วแน่เพียงเดียว
 ที่จะให้การทำงานลุล่วงไปด้วยความยุติธรรม ปราศจากอคติ โดยนึกถึงอกเขาอกเราเป็นที่ตั้ง มิได้หวังลาภยศ ชื่อเสียง
 ให้ยิ่งขึ้นแต่อย่างใด เพราะหลักลูกอ่อน เปิดเผย ลีลับ นั้น เอาจนหลักประจำใจได้ดี แต่คงเผาเลนใจตรงที่คั่งค้างมาก ก็รู้สึก
 กระทบกระวายที่จะให้เสร็จ ๆ ไป เหล่านี้ก็นัยว่าเป็นอาการของโรคทั้งนั้น แต่เวลานี้งานก็ลุล่วงเบาบางไป สมปรารถนาแล้ว
 ถึงกระนั้นบางคราวก็อดหงุดหงิดไม่ค่อยได้ ต้อง

ยั้งจับเหตุไม่ค่อยได้ว่าเพราะเหตุใด แต่ก็คงอยู่ในความอยากอย่างใดอย่าง ๑ นั้นเอง ขณะปฏิบัติงาน มุ่งมั่นแน่วแน่เพียงเดียว
 ที่จะให้การทำงานลุล่วงไปด้วยความยุติธรรม ปราศจากอคติ โดยนึกถึงอกเขาอกเราเป็นที่ตั้ง มิได้หวังลาภยศ ชื่อเสียง
 ให้ยิ่งขึ้นแต่อย่างใด เพราะหลักลูกอ่อน เปิดเผย ลีลับ นั้น เอาจนหลักประจำใจได้ดี แต่คงเผาเลนใจตรงที่คั่งค้างมาก ก็รู้สึก
 กระทบกระวายที่จะให้เสร็จ ๆ ไป เหล่านี้ก็นัยว่าเป็นอาการของโรคทั้งนั้น แต่เวลานี้งานก็ลุล่วงเบาบางไป สมปรารถนาแล้ว
 ถึงกระนั้นบางคราวก็อดหงุดหงิดไม่ค่อยได้ ต้อง

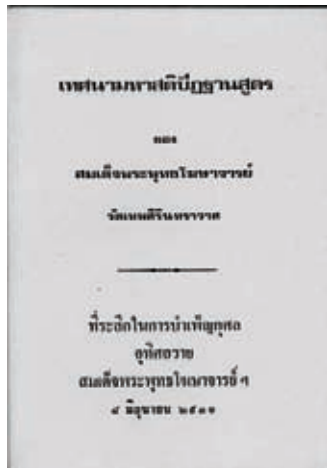
[1893]

พจนานุกรมของพ่อผม พจนานุกรมของ
 พ่อแม่ของผม ผู้ซึ่งรักเป็นอันดีต่อ
 พ่อแม่ของผม พ่อแม่ของผม
 ตอนแรกเรียนหนังสือ ผมใช้วิชาพวกนี้...
 ว่า... พ่อแม่ของผม...
 ว่า... พ่อแม่ของผม...
 คราว... พ่อแม่ของผม...
 แล้ว... พ่อแม่ของผม...
 แล้ว... พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...
 พ่อแม่ของผม...

พยายาม ฝึกลบโยนใจนาน ๆ กว่าจะสงบลงได้ดังนี้ รู้สึกว่าเป็นคนใจร้อน

หนังสือปฏิบัติวิวัชนั้น ผมเคยกราบเรียนถาม ท่านเจ้าคุณสมเด็จฯ ผู้แจกว่าท่านหรือใครแต่ง เพราะรู้สึกว่ามีสูงและเข้าใจง่ายดี ท่านนิ่งอยู่ครู่ ๑ แล้วว่าพอใจที่ชม เพราะได้เลือกแจกไปแต่คนที่พอเห็นว่าจะรักทางปฏิบัติ แต่อย่าเพื่อกล่าวว่าใครจะทำให้ศรัทธาน้อยไป หรืออย่างไร ตอนนี้มีผมชักเลือนๆ และผมจะกราบเรียนท่านตามที่ได้ทำส่งในโอกาสอันควร ขอความบันลือธรรมอันสูงยิ่งๆ ขึ้นไปจงมีแต่ได้ทำตามลำดับ ไม่ถอยหลังเลย

ด้วยความเคารพเสมอ
 พระดุลยพากย์สุวณัณฑ์

คำอนุโมทนา

เทศนามหาสติบัญญัติฐานสูตร ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณวรมหาเถระ นี้ พิมพ์แล้ว ๒ ครั้ง
ครั้งแรก ม.ร.ว. ลดา ยุคล กับ อุบาสิกา กิ่งแก้ว
โอทกานนท์ ร่วมกันจัดพิมพ์

ครั้งที่ ๒ อุบาสิกาลีนจี อมาตยกุล จัดพิมพ์

ตั้งแต่เริ่มมาจนถึงบัดนี้ ๓๕ ปี อุบาสิกา กิ่งแก้ว กับ
คุณทิพวรรณ บัณฑิตสถาน ธิดาคณะพระศุภยพากย์สุ่มณต์ได้
ร่วมกันจัดพิมพ์อีกเป็นครั้งที่ ๓ เพื่อเป็นที่ระลึกในการบำเพ็ญ
กุศลอุทิศถวายเจ้าประคุณสมเด็จพระท่าน วันที่ ๘ มิถุนายน ศกนี้

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาสาธุการ ในกุศลเจตนาของ
อุบาสิกา กิ่งแก้ว โอทกานนท์ กับ คุณทิพวรรณ บัณฑิตสถาน
ที่ได้มีศรัทธาร่วมกันจัดพิมพ์ เทศนามหาสติบัญญัติฐานสูตร ใน
ครั้งนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นธรรมทานการกุศลส่วนหนึ่งแล้ว
ยังนับว่าได้ช่วยรักษาเกียรติประวัติทางศาสนาของเจ้าประคุณ
สมเด็จท่าน ให้คงอยู่ตลอดกาลนานอีกสถานหนึ่งด้วย

พระสาสนโสภณ

วัดเทพศิรินทราวาส

๘ มิถุนายน ๒๕๓๑

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
แรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีชวด

สัพพัญญุตญาณ

แสดงที่วัดเทพศิรินทราวาส

เรื่อง มหาสติปัฏฐานสูตร

ตอนธัมมานุปัสนาสติปัฏฐาน

ข้างโลกเขาเป็นอยู่แล้ว อย่างทุกข์ไม่ต้องปฏิบัติมีอยู่แล้วรวม ๑๑ กอง มีประจำอยู่ทุกคน ขอให้ทุกข์เกิดก็ คืออยากในกาม ในอพรหม ในวัตถุ และไม่พอใจไม่ยอดนี้ เป็นฝ่ายข้างโลกสังสารวัฏ ฝ่ายธัมมะทุกข์ดับเป็นนิโรธ ฝ่ายมรรคมี ๘ ประการ มากนักก็ย่อลงเป็น ๓ คือ คีต ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน สมาริ อาจตั้งใจอยู่ในธัมมะ ก็หายความเดือดร้อน บัญญา รู้ตามจริง ซึ่งเป็นรากเง้าแก้วมูล นี่เป็นทวัปฏิบัติ ๆ นี้ความจริงก็คือไม่ทำ คือหยุดเล็กก็เป็นคีต สมาริ ไม่ให้ใจไปรักใคร่หลง หยุดเสียใจก็ไม่ร้อน ผลที่ได้ก็ร่มเย็น บัญญาก็หยุดในความคิดผิดที่ไม่มีหลักฐานเสีย ร่างกายนี้ไม่มีเที่ยง ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาที่เกิดทุกข์ เพราะตัวเองไปปรุงเพิ่มเติมเข้า มรรคนิโรธก็เป็นเรื่องหยุด ควรจะตรวจตัวเองดูว่าแต่ก่อนยังไม่พบ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นอย่างไรบ้าง ก็ทนร้อนกันไปอย่างหนอนเมือกพริก มาเกี่ยวนี้ถึงจะมีไกรธมาบ้าง เมื่อมีสติรู้สึกถึงละ

หายไปจากใจที่สุดจะไกรธนานเหมือนแต่ก่อน ก็ไม่ได้ นี่เห็นความอ่อนโยนน้อยลงไป ผู้ที่ มาสติบักนี้ ว่าที่จริงก็คิดว่าพระยส ๆ อยู่ใน บ้านเรือนไม่เคยพบได้ยินได้ฟังเลย ครั้นมา ได้พบได้ฟังพระพุทธเจ้าเขาก็สำเร็จได้ พระ บัญจวักคัยกับทั้งเศรษฐีญาติของพระยส มา

(อ่านต่อหน้า ๑๕)

๑๗

บันทึกธรรมเทศนา (ต่อจากหน้า ๕)

ได้พบได้ฟังก็สำเร็จได้ อริยสัจ ๔ นั้นมีคนเข้าใจกันว่า ถ้าปฏิบัติจะถึงที่สุดได้หรือไม่ บางคนว่าได้ บางคนว่าไม่ได้ นี่ผิด พระพุทธเจ้าท่านว่าปัญญาทางเดียวเท่านั้น ปฏิบัติทางใดก็ถึงที่สุดได้ มีคนเข้าใจผิดว่า อริยสัจเป็นสูงสุด อริยสัจที่ทรงแสดงในธัมมจักกัปปวัตถสูตรนั้นจะปฏิบัติถึงที่สุดไม่ได้ ถึงเพียงโสดาปัตติมรรค ถ้าอริยสัจถึงที่สุดได้ ทำไมพระพุทธเจ้าไม่แสดงให้พระปัญจวัคคีย์ถึงเสียทีเดียว ทรงเห็นพระปัญจวัคคีย์ว่าจะถึงที่สุดได้ จึงทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร จึงได้สำเร็จอรหัตตมรรคอรหัตตผลที่จริงอริยสัจไม่ถึงที่สุด คือทุกข์ในอริยสัจนั้น ผู้แสดงมาแสดงเป็นทุกขเวทนาไปเสีย ไม่เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คงในอนัตตลักขณสูตร ที่จริงถ้าพระโสดาเห็น ว่านามรูป ไม่เที่ยง มีเกิดดับ ที่จริงก็ใกล้กันคังหน้ามือกับหลังมือ โสดา คือ ต้นทางของพระนิพพาน ท่านเปรียบเทียบนครแสน้ำ เช่นแม่น้ำโขงไม่มีไหลขึ้น มีแต่ไหลลง ผู้ปฏิบัติเมื่อมาเห็นความดับแล้วละนี้ ก็เป็นต้นทางที่จะถึงมรรคผลอันเป็นสุข อริยสัจ ๔ ยังไม่เห็นในอนัตตา มีแต่ทุกข์และไม่เที่ยง แท้จริงไม่เที่ยงกับเป็นทุกข์ขึ้นต่อกัน ทรงแสดงจิตของผู้มีความโกรธนั้นเหมือนมีแผลอยู่ภายในพอได้กระทบกับสิ่งไม่พอใจ เปรียบเหมือนกระทบของแข็งเข้าก็ฟกช้ำ ข้อ ๑. ข้อ ๒. มีจิตเหมือนฟ้าแลบ พอแลบก็พอได้เห็นว่านั่นบ้านหรือสะพาน พอไม่แลบก็มืด ข้อ ๓ มีจิตเหมือนเพชรแก้วอื่น ๆ เช่นไฟจู่จะมาขีดไม่กินเพชรได้ เพราะเพชรแข็ง แปลว่าเป็นยอดเป็นดี ข้อนี้เปรียบกับผู้ทำจิตเป็นเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติหมดสิ้นอาสวะ อริยสัจยังมีเป็นอริยสัจทันกับปลายเป็นอริยสัจใหญ่ วันนี้จะแสดงอริยสัจกันทุกขอริยสัจ ผู้แสดงเอาไปเป็นทุกขเวทนาเสียหมดสังขารเป็นทุกข์ ส่วนชาติ ว่าเป็นเพราะความเกิดในกรรมจึงทุกข์ ผู้สลับเกินเวลาที่เกิดอยู่ในกรรมมา เลยพิจารณาไม่ได้ ให้พิจารณาเป็นทุกข์เจ็บไม่สบายก็ไม่เข้ากับที่ว่าแล้วเห็นเกิดขึ้นดับไป ที่ถูกควรพิจารณาว่า เมื่อเกิดแล้วยังไม่ตายก็เป็นทุกข์ เป็นอยู่ตลอดไปจนตาย มีแต่ความเสื่อม เกิดขึ้นแล้วดับไปทยอยกันมาว่าไป ชราปี ทุกขา แก่นั้นในโลกเขาหมายถึงพันหักหมรวัง เนื้อหนังย่น ส่วนแก่ในธัมมะพอเกิดก็แก่แต่ ในท้องถิ่นตลอดจนตายก็หมดเรื่อง ทั้งนี้โศกะ ความแห้งผากใจเรียกโศกะ บางคนเข้าใจว่าร้องไห้ โศกะเกิดมีขึ้นแล้วก็ดับไป ปรีทเวะ บ่นพิไรว่าพันแล้วก็ดับอยู่ทุกคำ ทุกระ ทุกข์แล้วก็ดับ อุปายาสะ ความคับแค้นใจเกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับ ถ้าคิดได้ก็ควรต้องเบาใจด้วยความที่เราไม่ชอบก็จะต้องพ้นเราไป ทุกสิ่งทุกอย่าง

เกิดขึ้นแล้วต้องดับไปทั้งนั้น เมื่อมีความเห็นเสียได้เป็นเครื่องล้อมเกลานิสัย รวมทั้งตัณหา
ทั้งสามก็อยู่ไม่ได้ ก็จะได้เห็นความจริงอีกสาม สำหรับทุกชนิดโรไม่ใช้ดับไปเอง ดับจาก
มรรคเกิดจากปฏิบัติแล้วก็ดับมรรคทั้ง ๘ ประการแต่ให้เกิด เกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับ คือปรุงแต่ง
ให้ดี ถูกทางแล้วก็ดับ สมานี กำลังทำอยู่ก็ดับไป ๆ เลิกทำก็ดับเลย บัญญารูแล้วก็ดับ นำ
จะเห็นจริงว่าอ้อ ทั้งผลข้างดีและทุกข์ก็ดับไปเหมือนกันทั้งนั้น เพื่อไม่ให้ฝนความจริง รู้แล้ว
จะได้ยอมตามจริงทั้งดีและไม่ดี ปานกลางก็อยู่ไม่ได้ทั้งนั้น ต้องดับทั่วกันหมด นี่เป็นอันทำ
ลายเช็ดล้างถูซักกายทิฏฐิ ที่เห็นว่ากายเที่ยงนั้นไม่มี นี่เป็นข้อสำคัญ ผู้ที่ยังไม่ปฏิบัติชอบแต่
เกิดไม่ชอบดับ ลุกหลานเกิดมาก็ชอบ ส่วนตายไม่ชอบ ฟังใครพูดถึงตายก็มักเอามือลูบแขน
ว่าชนลุก นี่เป็นนิสัยของปุถุชนเกลียดซึ่งความตาย เมื่อมาเห็นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ไม่อยู่ใน
อำนาจ ก็ยอมเสียนี้เบาไปเท่าไร ใจความในอริยสัจจน์้อยตอนต้นเพียงเท่านั้น เฉพาะแต่ใจมนุษย์
สัตว์ที่ยึดถือจะได้ปลดเปลื้องออก ควรพิจารณาตรึกตรองดูไม่ได้บังคับ จะได้รับรู้ให้ตลอดจะ
ได้เจริญในข้อปฏิบัติของตน ๆ เป็นความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งนี้ได้วิสัยขึ้นมาจะนะ.

ใครว่าอย่างไร ? (ต่อจากหน้า ๖)

ที่ว่า บทความดังกล่าวสะอึกใจหรือชนความรู้สึกของผู้เขียน เพราะทำให้ผู้เขียนนึก
เห็นสิ่งที่เคยเห็น บางเรื่องเคยเขียนมาแล้ว เช่นหนังสือถ่ายภาพพระสงฆ์มาลงประกอบข่าว
ภาพนั้นอยู่ในอริยธาบถไม่งาม ไม่น่าจะปรากฏออกสู่สายตาของสาธารณชน เช่นมีแต่ต้องสะ
บิตกายส่วนบนอย่างเดียว บางที่ไม่มี มีแต่สบงนุ่ง แต่บางเรื่องยังไม่เคยเขียน คือภาพพระ
สงฆ์ออกทางทีวี.

ภาพดังกล่าวส่วนมากเป็นงานพิธีที่มีความสำคัญ ทีวีจึงยกกองไปด้วยท่ามาเป็นข่าวแพร่
ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือสามัญชนที่นั่งไม่เรียบร้อยเช่น ถ้างา แบะขา หรือ
ไขว่ห้างนั้นช่างเกิด จะกระแอมกระไอหรือคดบังก็ช่างใคร

แต่พระสงฆ์ที่มีอริยธาบถอย่างว่า น่าที่เจ้าหน้าที่ของทีวีไม่ว่าจะเป็นช่องใดจะคัดออก
ไม่ควรถูกให้เป็นข่าว หลายครั้งผู้เขียนเห็นภาพพระสงฆ์ยกมือบ้องปากท้าวอก เหมือนเพิ่ง
ตื่นจากจำวัดมาใหม่ ๆ หรือบางที่เหมือนได้ยินเสียงขณะเห็นภาพอย่างนั้นว่า “โห้! ง่วง
จริงโว้ย...”

ชาวบ้านหัวเราะได้ หัวเราะก็ได้ทุกกาลเทศะ พระสงฆ์ก็หัวเราะหัวร่อได้เหมือน
กันแต่กาลเทศะของท่านແกบกว่า

ให้ท่านทำอย่างว่าแต่ในที่จำกัดเช่นในกฎิเกิด แต่อย่าให้ท่านยังพันหัวร่อทางทีวีเลย

พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ (วงศ์ ลัดพลี) ข้าราชการระดับสูงซึ่งรู้จักงานของสวนโมกข์ผ่านทาง 'พุทธศาสนา' จนกระทั่งมีการติดต่อและรู้จักกันเป็นการส่วนตัวในที่สุด บุคคลท่านนี้ ท่านพุทธทาสถือว่าเป็นสหายธรรมท่านหมายเลขหนึ่ง เพราะเป็นบุคคลแรกที่เข้าใจ และสนับสนุนงานของสวนโมกข์อย่างถึงที่สุด

จดหมายของทพพหตวิไลยสงคราม, [19๑๖]
มา กะปิ - พระนคร
วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘
ขอหม่าสการเรียนมายังใต้เท้าที่เคารพ
ใน
หน้าร้อนตลอดเดือนเมษายนผมมาพักที่บ้านนี้ ซึ่งสงบเงียบพอควร กว่าสุพรรณ จดหมายของใต้เท้าลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ผมได้รับไว้แล้ว ด้วยความรู้สึกพระคุณอย่างสูงยิ่งกว่าจะนับใดๆ ที่มีมา แสดงให้เห็นความเมตตากรุณา อันเป็นลักษณะของมหาบุรุษที่จะบริจาครูปธรรมเพนทานอย่างแท้จริง เนื่องจากลักษณะของตัวจดหมายนั้นเองทำให้ตอบ มาเร็วไม่ได้ อ่านแล้วด้วยความปลื้มปีติจับแล้วก็วางเสียที จบแล้ว ก็วางเสียอีกที วนเวียนอยู่อย่างนี้ ถ้าเปรียบกับโอสถก็ต้องเพนขนานที่กรุณาปรุงมาโดยฉะเพาะปราบโรคหรือต่อยาก็เลิศ ให้พ่ายไปอย่างซ่งัดแท้ ทำให้ใจสบายผ่องแผ้ว และเมื่อมันจะกลับไปเข้าที่เดิม ก็ระลึกตามโอวาทคือกตัญญูกตเวทิต เมตตา สัทธา เพนน้ำกระสายชะโลมไว้ แล้วเอาตัวอนัตตา

๒๗

ถนน โรงภาพยนตร์เสียงศรีกรุง
บางกะปิ - พระนคร
วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘
ขอหม่าสการเรียนมายังใต้เท้าที่เคารพ

หน้าร้อนตลอดเดือนเมษายนผมมาพักที่บ้านนี้ ซึ่งสงบเงียบพอควร กว่าสุพรรณ จดหมายของใต้เท้าลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ผมได้รับไว้แล้ว ด้วยความรู้สึกพระคุณอย่างสูงยิ่งกว่าจะนับใดๆ ที่มีมา แสดงให้เห็นความเมตตากรุณา อันเป็นลักษณะของมหาบุรุษที่จะบริจาครูปธรรมเพนทานอย่างแท้จริง เนื่องจากลักษณะของตัวจดหมายนั้นเองทำให้ตอบ มาเร็วไม่ได้ อ่านแล้วด้วยความปลื้มปีติจับแล้วก็วางเสียที จบแล้ว ก็วางเสียอีกที วนเวียนอยู่อย่างนี้ ถ้าเปรียบกับโอสถก็ต้องเพนขนานที่กรุณาปรุงมาโดยฉะเพาะปราบโรคหรือต่อยาก็เลิศ ให้พ่ายไปอย่างซ่งัดแท้ ทำให้ใจสบายผ่องแผ้ว และเมื่อมันจะกลับไปเข้าที่เดิม ก็ระลึกตามโอวาทคือกตัญญูกตเวทิต เมตตา สัทธา เพนน้ำกระสายชะโลมไว้ แล้วเอาตัวอนัตตา

ใส่เข้าเป้นแก่น แทนอัตรตา เป้นความสงบได้ผลจริงๆ หากความระแวงสงสัยไม่ได้เลยพระคุณของใต้ทำเป้นเด่นประจำใจ ส่วน ๑ และคงได้พบใต้ทำอยู่ทุกวัน (เมื่อเวลาไหว้ ๕ ครั้งเป้นอย่างน้อย)

หนังสือการปฏิบัติธรรม ผมก็ได้รับแล้วอ่านแล้วด้วยความสนใจตลอด ยิ่งเพิ่มสัทธาให้เกิดกำลังยิ่งขึ้น ในการปฏิบัติธรรมนั้น ซึ่งผมมีพื้นนิยมอยู่นักหนาแล้ว จะเป้นประโยชน์แก่บรรดาผู้ได้พบเห็นทั่วไปเป้นการชี้ทางแก่ผู้จะหลงทาง ให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟังและฟังแล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผมขอรับผิดมาโดยขึ้นตาทุกประการในเรื่องนิมนต์ ยืมท่าน พรหมสโร ภิกขุ ไปไว้สวนบันตาราม และบัดนี้ ท่านมิบอกมาว่าได้ออกจากนั้นไปทางสงขลาและบักซ์ใต้ต่อไปจนเมืองโทร เพื่อเผยแพร่ลัทธินิกายนักมิได้กลับคืนไปสู่สวนโมกขฯ และจะกลับไปสวนบันตฯ ก็ไม่กำหนดไว้โดยแน่นอน ผมจะทำการแก้ตัวได้อย่างไรบ้าง

เมื่อวันที่ ๒ เดือนนี้ ผมได้พบคุณสัญญา ธรรมศักดิ์ เลยแนะนำตัวเอง คุยกับเขา พูดถึงเรื่องที่ได้ทำจะถามว่า ความมุ่งหมาย ที่จะตั้งพุทธธรรม-

สัญญา ธรรมศักดิ์; สหายธรรมที่เป็นข้าราชการกระทรวงยุติธรรมระดับสูงอีกท่านหนึ่งที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนกิจการสวนโมกข์ต่อจากพระคุณหลวงสุวมนธ์ ตั้งที่ปรากฏการติดต่อทางจดหมายตามที่พิมพ์ในหนังสือ ๑๐๐ ปี ร้อยจดหมาย พุทธทาส - สัญญา

[19๕7]

สมาคม เพื่อส่งเสริม วัฒนธรรม โดยตรง เขายังรับรองว่า ได้พูดกับได้ทำเช่นนั้นจริง และก็ยังเป็นความจริงที่จะ
 มุ่งดำเนินไปอย่างนั้น แต่ขณะนี้ยังไม่ถึงส่วนการแทนแทน พิธีสนุกโลกๆ ก็รับว่าไร้สาระ ทำเป็นเพียงทำนอง
 ชักชวนให้เข้ามาเท่านั้น (แต่คำหลังนี้ดูจะอีกอีกไม่น้อย) กับได้พบท่านเจ้าคุณลัดพลี ดูกำลังสอคล้าย แสวงหา
 ธรรมอยู่อย่างตั้งใจ ถามผมว่าจะไปหาได้ทำได้อย่างไร ผมก็บอกการเดินทาง ตามที่เคยไปตลอดจนจะต้องทำตน
 เป็นคนเลี้ยงง่ายด้วย ก็รับคำว่าจะไปและจะเลี้ยงง่ายได้ เพราะจะต้องไปหาคนที่ดีกว่าจะมาราวกลางเดือนนี้
 แท้จริงผมคิดว่าจะนำมา เพราะใจจะลึกถึงได้ทำอยู่ไม่ค่อยขาดแต่มาคิดอีกทีว่า ท่านไม่ได้ขอให้นำสอ เข้าไป
 มากจะไม่เหมาะเหมือนสัทธามาเอง ขอให้ได้ทำส่งกำลังใจแม่เมตตาไปบ้าง คงจะช่วยส่งเสริมผดุงภูมิธรรม

สมาคม เพื่อส่งเสริม วัฒนธรรม โดยตรง เขายังรับรองว่า ได้พูดกับได้ทำเช่นนั้นจริง และก็ยังเป็นความจริงที่จะ
 มุ่งดำเนินไปอย่างนั้น แต่ขณะนี้ยังไม่ถึงส่วนการแทนแทน พิธีสนุกโลกๆ ก็รับว่าไร้สาระ ทำเป็นเพียงทำนอง
 ชักชวนให้เข้ามาเท่านั้น (แต่คำหลังนี้ดูจะอีกอีกไม่น้อย) กับได้พบท่านเจ้าคุณลัดพลี ดูกำลังสอคล้าย แสวงหา
 ธรรมอยู่อย่างตั้งใจ ถามผมว่าจะไปหาได้ทำได้อย่างไร ผมก็บอกการเดินทาง ตามที่เคยไปตลอดจนจะต้องทำตน
 เป็นคนเลี้ยงง่ายด้วย ก็รับคำว่าจะไปและจะเลี้ยงง่ายได้ เพราะจะต้องไปหาคนที่ดีกว่าจะมาราวกลางเดือนนี้
 แท้จริงผมคิดว่าจะนำมา เพราะใจจะลึกถึงได้ทำอยู่ไม่ค่อยขาดแต่มาคิดอีกทีว่า ท่านไม่ได้ขอให้นำสอ เข้าไป
 มากจะไม่เหมาะเหมือนสัทธามาเอง ขอให้ได้ทำส่งกำลังใจแม่เมตตาไปบ้าง คงจะช่วยส่งเสริมผดุงภูมิธรรม

[1130]

ให้สูงยิ่งขึ้น สังกะตว่ายังกวัดๆ แกว่งๆ อยู่บ้าง เกรงจะหนักไปทางธรรม ทางโลกจะติว่าครีคร่ำ เพราะกำลังเด่นอยู่ในงานทางโลกคน ๑

ผมจะบวชเณรบุตรชายคนโต (อายุ ๑๔ ปี ๑๐ เดือน) ในวันที่ ๓ โมงครึ่งซึ่งอีกไม่กี่ชั่วโมงก็จะถึง ที่วัดเทพศิรินทร์ โดยสมเด็จพระอุปัชฌาย์องค์เดียวกับผม ซึ่งผมบูชาเคารพแล้วด้วยประการทั้งปวง เพื่อได้อบรมให้หนักไปทางธรรม กำหนด ๑ เดือนเป็นระวางโรงเรียนหยุด ขอได้โปรดรับส่วนกุศลนี้ด้วย

โดยความเคารพยิ่งเสมอไป
กระผม-พระดุลยพากย์สุวัฒน์

ให้สูงยิ่งขึ้น สังกะตว่ายังกวัดๆ แกว่งๆ อยู่บ้าง เกรงจะหนักไปทางธรรม ทางโลกจะติว่าครีคร่ำ เพราะกำลังเด่นอยู่ในงานทางโลกคน ๑

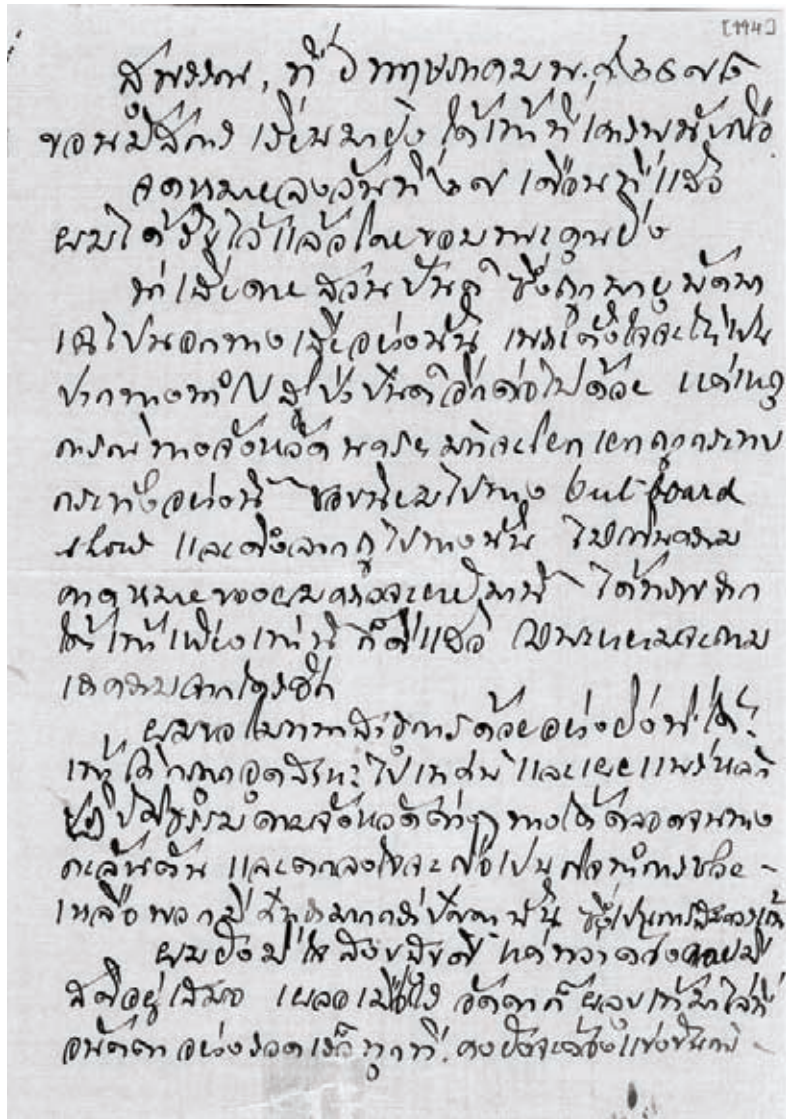
ผมจะบวชเณรบุตรชายคนโต (อายุ ๑๔ ปี ๑๐ เดือน) ในวันที่ ๓ โมงครึ่งซึ่งอีกไม่กี่ชั่วโมงก็จะถึง ที่วัดเทพศิรินทร์ โดยสมเด็จพระอุปัชฌาย์องค์เดียวกับผม ซึ่งผมบูชาเคารพแล้วด้วยประการทั้งปวง เพื่อได้อบรมให้หนักไปทางธรรม กำหนด ๑ เดือนเป็นระวางโรงเรียนหยุด ขอได้โปรดรับส่วนกุศลนี้ด้วย

โดยความเคารพยิ่งเสมอไป
กระผม-พระดุลยพากย์สุวัฒน์

บวชนเรบุตรชายของพระดลยพากสูวมัณฑ
โดยสมเด็จฯเป็นพระอุปฌนายเหมือนกัน

สุพรรณ, ที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

ขอนมัสการเรียนมายังได้เท่าที่เคารพนับถือ

จดหมายลงวันที่ ๒๗ เดือนที่แล้วผมได้รับไว้แล้วโดยขอบพระคุณยิ่ง

น่าเสียดายสวนบรันต์ ซึ่งถูกพายุพัดพาไปนอกทาง เสียอย่างนั้น เพราะตั้งใจจะให้เป่นปากทางนำไปสู่ป่าบรันต์
อีกต่อไปด้วย แต่เหตุการณ์ทางจังหวัดนครฯ มักจะโยกเยกถูกระทบกระทั่งอย่างนี้ ขอบนิยามไปทาง Out board Show
และดึงลากดูไปทางนั้น ไม่เกินความคาดหมาย ของผมคราวจะย้ายมานี้ ได้ทราบจากได้เท่าเพียงเท่านี้ ก็ดีแล้ว ไม่พะ
ยាយถามจะถามเอาความจากใครอีก

ผมขอโมทนาสาธุการด้วยอย่างยิ่งที่ได้เท่าได้กรุณาอุทิศสาหะไปเทศน์และเผยแพร่หลักปฏิบัติธรรมตามจังหวัดต่างๆ
ทางใต้ตลอดจนทางกะลันตัน และตกลงใจจะถือเป่นกิจการช่วยเหลือพวกมีสัทธามากกว่าปัญญานั้น ซึ่งเป่นการสมควร
แท้

ผมยังมีใจสงบสุขดี แต่ทว่าต้องคอยมีสติอยู่เสมอ เผลอเมื่อไร อัดตาก็ผลุบเข้ามาไล่ที่อนัตตาอย่างรวดเร็วทุกที
คงยังจะต้องแข่งขันกัน-

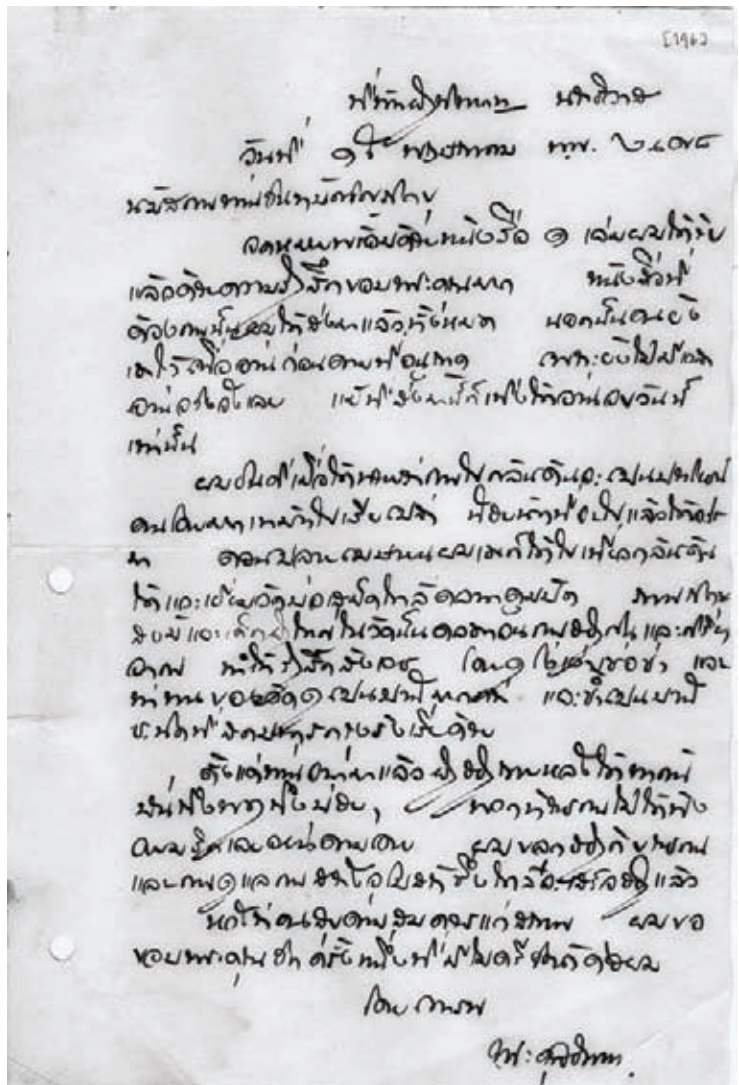
195

ไปอีกไม่รู้มานานเท่าใด แต่ถึงจะอย่างไรก็ได้หลักที่ได้ทำได้ดีกรุณาให้ไว้ฉัน รู้ว่าจะห่างจากหลักก็หวนกลับไปคว้าไว้อีกทุกที ดูๆ
เหมือนเล่นเอาเถิด และได้เริ่มต้นบำเพ็ญทำความสงบต่อไปตามเดิม
ขอให้ได้ทำจงเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป จะได้หายของทีความเปิดของทีปิด ชี้ทางแก่ผู้จะหลงทาง ฯลฯ ให้สว่างโรจน์รุ่ง
ยิ่งขึ้นเสมอ

โดยความเคารพเสมอไป
พระอุลลพากย์สุวัฒน์

ไปอีกไม่รู้มานานเท่าใด แต่ถึงจะอย่างไรก็ได้หลักที่ได้ทำได้ดีกรุณาให้ไว้ฉัน รู้ว่าจะห่างจากหลักก็หวนกลับไปคว้าไว้อีกทุกที ดูๆ
เหมือนเล่นเอาเถิด และได้เริ่มต้นบำเพ็ญทำความสงบต่อไปตามเดิม
ขอให้ได้ทำจงเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป จะได้หายของทีความเปิดของทีปิด ชี้ทางแก่ผู้จะหลงทาง ฯลฯ ให้สว่างโรจน์รุ่ง
ยิ่งขึ้นเสมอ

โดยความเคารพเสมอไป
พระอุลลพากย์สุวัฒน์

ที่พัสดุพิพากษา นราธิวาส

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๘

นมัสการท่านอินทปัญญาธิกา

จดหมายพร้อมด้วยหนังสือ ๑ เล่มผมได้รับแล้วด้วยความรู้สึกขอบพระคุณมาก หนังสือที่ต้องการนั้นผมได้ส่งมาแล้วทั้งหมด นอกนั้นก็ยังคงเอาไว้เพื่ออ่านก่อนตามที่อนุญาต เพราะยังไม่มีเวลาอ่านจริงจังเลย แม้ที่ส่งมานี้ก็เพิ่งได้อ่านจบวันนี้เท่านั้น

ผมยินดีเมื่อได้ทราบว่า การไปกลั่นต้นจะเป็นประโยชน์คนโดยมาก เขามากไปเสียเปล่า น้อยนักที่จะไปแล้วได้อะไรมา ตอนปลายเมษายน ผมเองก็ได้ไปเที่ยวกลั่นต้น ได้แวะเยี่ยมวัดบ่อเสม็ดใกล้ตลาดตุมปัต ภาพทิวทัศน์ และเด็กผู้ใหญ่ในวัดนั้นตลอด จนการอยู่กินและกิริยาอาการ ทำให้รู้สึกสังเวช โดยดูใจเงาเชือก และท่าทางของวัดดูเป็นบ้านมากกว่า และเข้าเป็นบ้านชนิดที่สกรปรกรรุงรังเสียด้วย

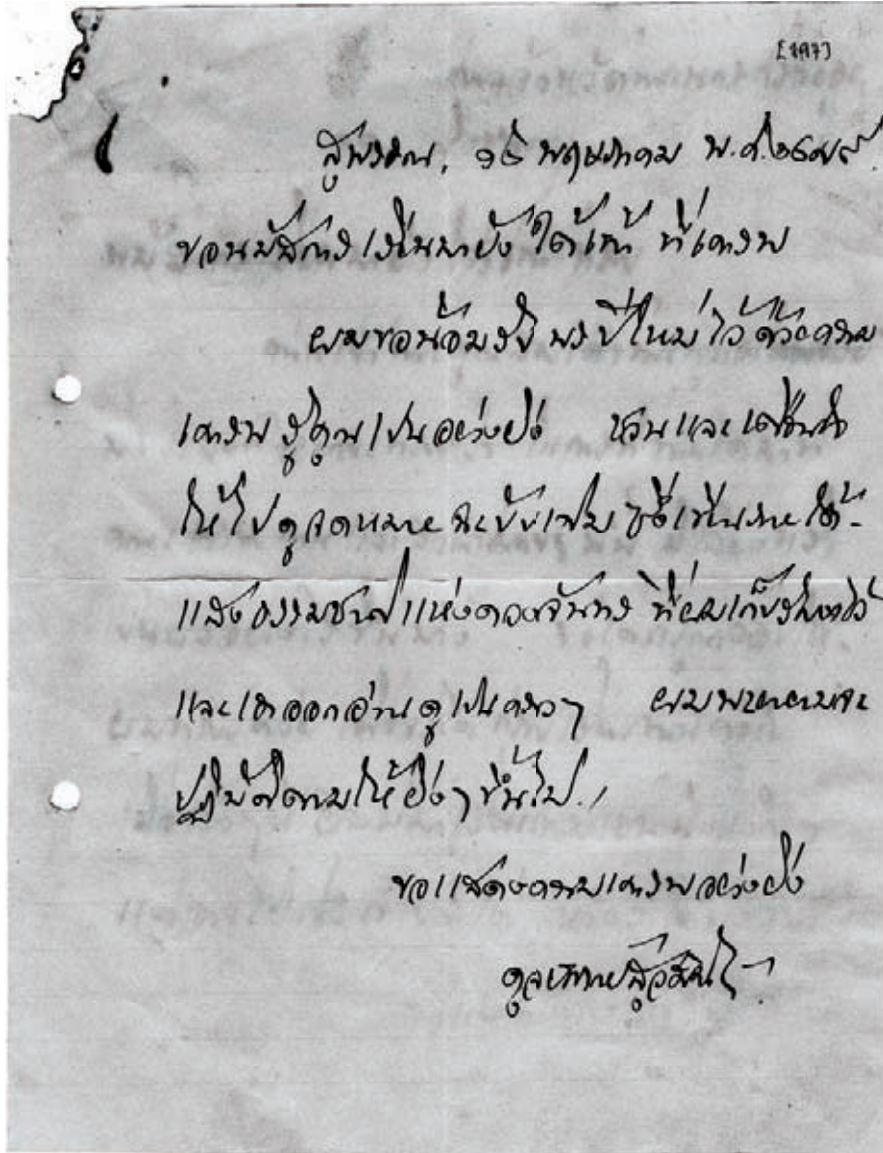
ตั้งแต่ท่านจากมาแล้ว ผู้ที่อยู่หลังได้พากันบ่นถึงพูดถึงบ่อยๆ พวกข้าราชการไม่ได้ฟังเลยอย่างตามเคย ผมขลุกอยู่กับราชการ และการดูแลการสร้างอุโบสถซึ่งใกล้จะเสร็จอยู่แล้ว

หวังว่าคงสุขตามสมควรแก่สภาพ ผมขอขอบพระคุณอีกครั้งหนึ่งที่มีไมตรีจิตต่อผม

โดยเคารพ

พระดุลยพาก

๑๕

สุพรรณ, ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

ขอสมัคร เรียนมายังได้เท่าที่เคารพ

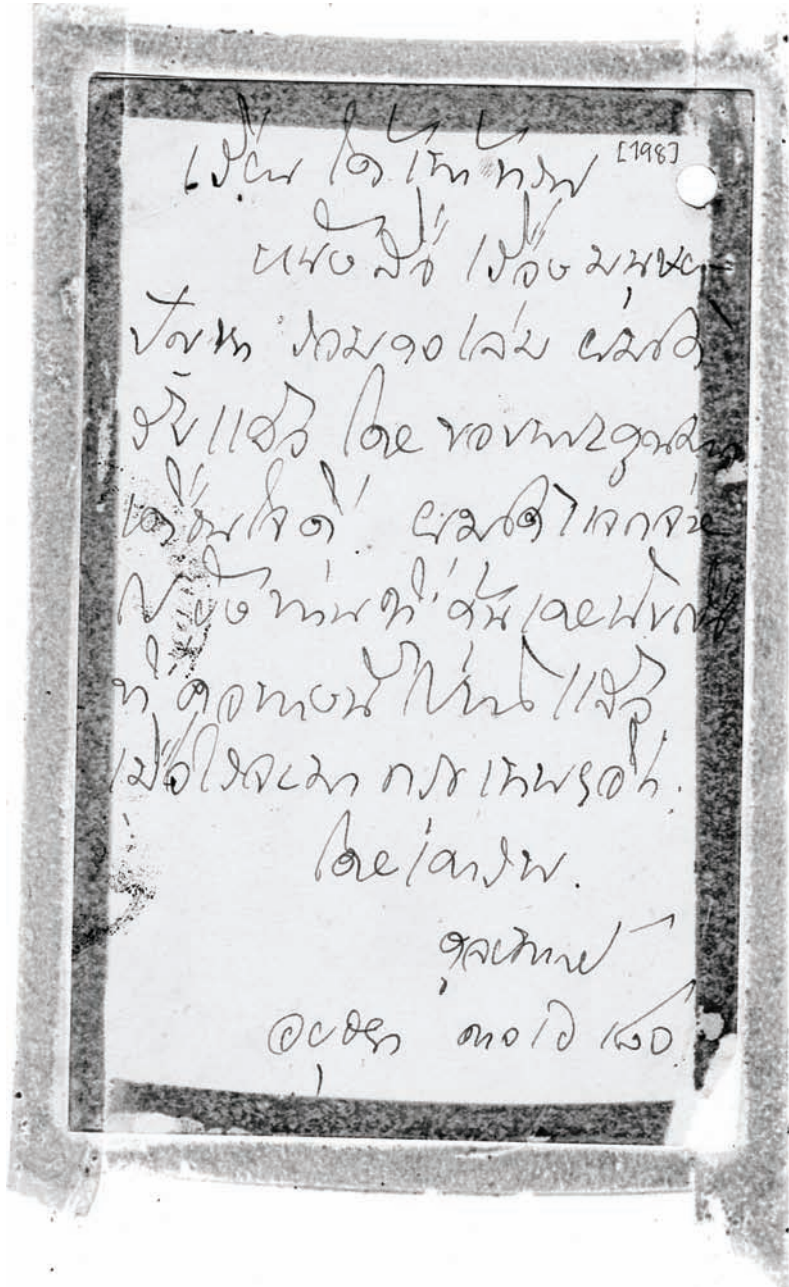
ผมขออน้อมรับพรปีใหม่ ไว้ด้วยความเคารพรู้คุณเป็นอย่างยิ่ง ขวนและเตือนใจให้ไปจุดหมายจะนับเต็มซึ่งเขียนภายใต้แสงธรรมชาติแห่งดวงจันทร์ ที่ผมเก็บรักษาไว้และเอาออกอ่านดูเป็นคราว ๆ ผมพยายามจะปฏิบัติตามให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ขอแสดงความเคารพอย่างยิ่ง
ดุลยพากย์สุวัฒน์

บ้านพักผู้พิพากษาที่อุ้มถัก
ศาล อ.อ.สุพรรณบุรี
โดย พ.จ.อ. พ.อ.
S. อรรถนโร กำเนิด
1908 ๗/๑๐/๒๕
พ.ศ. 2479

ล.๗

เรียนได้ทำทราบ

หนังสือเรื่อง มนุษย์ปัญหา รวม ๑๐ เล่ม ผมได้รับแล้ว โดยขอบพระคุณมาก เตือนใจดี ผมได้แจกจ่ายไปยังท่านที่
 คำนเคยนับถือที่คอทางนี้ไปบ้างแล้วเมื่อไรจะมากกรุงเทพฯ อีก

โดย เคารพ
 ดุลยพากย์
 อยุธา ๓๐/๖/๘๐

คำนำ

คนเรา เมื่อไปเขียนเขียนกัน ก็มีของไปฝาก. เมื่อเขามาเขียน ก็มีของมอบให้ก็มีมือไป เป็นเครื่องระลึก หรือเพื่อระลึกโลกใช้สรอย. ข้าพเจ้าจำแนก มนุษย์ปัดหาของ "สิริวิยาส" นี้แหละ เป็นของฝาก หรือ "ของติดมือถือไป" สำหรับท่านที่รักใคร่ทั้งหลาย. ขอ ท่านจงบริโภคหรือใช้มันให้มีความสุขความตั้งใจของข้าพเจ้า ด้วยเทอญ.

เจียม อินทปยุโต

พิมพ์ครั้งที่

วันเพ็ญ, วิสาขมาส ๒๕๐๑

พิมพ์ ๑๐๐๐ ฉบับ. พิมพ์
๕๐๐ พิมพ์หน้าปก พิมพ์
อีก ๕๐๐ พิมพ์, พิมพ์, ๑๐๐๐
นอกนั้น ในมือคนทุกแห่ง.

มนุษย์ปัดหา
คนเรา ที่ ตรง โทษ

สหายเอ๋ย เอ๋ยไว้ ทำไมทบทวน
ทบทวน มองใส นำใจคอ
มาก็คือ ขอ สงสัย ไท่ทนาย.
เมื่อทานคิด เนื้อความ ไปตามธรรม
ก็เหมือนนำ เทพธิดา ไปจากหัว
พันใจจะ งามาย เช่นควายวัว
และช่วยตัว คู่สว่าง ทนทางไป.
ขอสงสัย ไท่ทนาย คณวาท
ว่า "คนเรา มีที่ ที่ตรงโทษ"
ทานเคยคิด คุ้มบ้าง หรืออย่างไร
ถึงแม้ใน ภายคุณ วานทน.
อะไรเป็น ความดี มีน้อยมาก
วานกระซอก ออกมา ออย่าโช
ให้เขาเห็น ว่าประเสริฐ ไท่เชิดชู
เขาจะดู อย่างบ้าง ฝ่ายข้างดี.

คนหรือสัตว์ เกิดมา กินอาหาร
มีอาหาร กล้วยกับ มะขาม
รู้จักใครๆ ในกลดกลาด สามารถ
โยวจี เรียกร้อง ไม่พ้องกัน.
หนึ่งมนุษย์ หนึ่งสัตว์ เกี่ยวข้อง
เนาสถาน ร่วมโลกา คุณาอัน
มีเรื่องราว นานา สวรรพรม
แคว้นอัน ขอดาม ปิงความดี.
ใครยอมเห็น ข้างพืดความ เมื่อคายลง
เจ้าของคง ไค่สวน ซึ่งเปนครี
คือเขาหนึ่ง เปื่องา รวคามิ
จะเข่าจี ชื่อชาย ถึงวอยครัน,
แมกกระดูก ยังขาย ไค่พริศม์มาก
ไค่กุยยาก ปิงมา ก็นาน
ส่วนคนเรา ฝึกอกัน ลงจิตกลับ
ไค่จำหนาย ขานมัน ไม่เห็น,
ปิงกว่านั้น ข่าวราย คงจ่ายเงิน
ทองวิ่งเคิน ตกเค่า ขู่เขายี
จึงจนยาก ขายฝาก ทรัพย์สิน
เพื่อเขายี ปิงากน สุนเอา.

ตอนต่อไป
หน้า ๑๒๑

ทั้งกระดูก หนึ่งเนื้อ ไม่เหลือเหลือ
ไหมไม่พอ ร่างกาย ไท่ไฟเผา
ไม่เห็นใคร ชื่อหา ศีตาเรา
เสร็จแล้วเขา หึงเหี่ยว ไม่เสียวแล.
"นั่น! คนเรา มีที่ ที่ตรงโทษ"
เห็นหรือไร นอกบ้าง ข้างเบาแสด
ยื่นนอนเนา ใครเล่า จะเสียวแล
ถึงพ่อแม่ ก็ต้องหึง อยากรังใจ.

(ตอนต่อไป หน้า ๑๒๑, ทุกแห่ง)

จิตใจ
แต่ คัมภีร์ ยังสุดใจ
เพียวร้องไห้ สามเณร เป็นไสล
บ้างกินปลา กินเนื้อ เช่นเสือโคร
พันเขี้ยวไท่ คือยักษ์ป่า เพียวหากิน.
ลงคิดดู มนุษย์ สุกจะแปลก
สมัยแรก เรียกว่า อาวุธ
จะพูดจา บ้าไม่ ไค่ใครยิน
ใช้แต่หิน เป็นเครื่องมือ ถือกับตน.
สมัยสอง รอมมา อาวุธเหล็ก
คนค่อยเล็ก ส่วนใจ ยิ่งไค่ผ่น
รู้จักหา สัตว์มาใช้ ไค่ทุกคน
คนจึงเป็น ปัดดา อย่งไค่พร
ใช้ประโยชน์ ไค่ใช้ อิกพวกหนึ่ง.

สมัยสาม รุทรา สัตว์มาเลี้ยง
 ความไกลเคียง รวป่า ที่อาศัย
 โมคองเว รอนทา ความป่าโพ
 ก็ยังก็ ก็นอบ นอนรำคาญ.
 สมัยสี่ นี้นี่ตา นึกว่าเหมาะ
 รู้จักเพาะ พืชงาม ความสดาน
 เรียกสมัย เพาะปลูก ถูกความถาวร
 แคว้นนาน กว่าจะเป็น โคนี่.
 นึกว่าแสน แสนมี มีกำหนด
 ใจคอยหมก ~~หมก~~คอยบาง สำอางศรี
 รู้จักคิด ของแปลกๆ แดกวิ
 พังถวิ อักษรศาสตร์ รุทราท่า
 รู้จักคิด กลไก เครื่องไฟฟ้า
 มีตำรวจ ราชครู คู่กัน
 ความรู้เหนือเหนือ ขอให้จำ
 ว่าคนค่า ความคืน เมื่อหมอนี่
 ตอนต้นต้น วงศ์ ของมนุษย์
 ที่เที่ยววง งามงาม ความโพธิ
 โคนี่เริ่มก่อ หุตอนไกล ในโลกนี้
 ถึงโมตี ก็นับว่า เป็นอาจารย์.

๒๒๖/๒๒๖
 ๒๒๖/๒๒๖

สิ่งไหน สักใด ในวังรก
 ไม่แปลก ~~อะไร~~ ยังคิด ไม่วิตถาร
 พอคนนั้น คายตัว ไปกับกาล
 ภายหลัง คิดอ่าน เป็นต้นไป
 คนแรกจับ สัตว์ป่า เขามาเลี้ยง
 สักใดเพียง ~~อะไร~~ ใช้การไป ~~ขึ้น~~ ไม่รีบใด
 คนที่หลัง คุมสม พืชพรรณได้
 เป็นสัตว์บ้าน ใจก็ ไม่เสือกงาน.
 กระทั่งรู้ วิชา อุกมรส
 มาเชยชก โอชา แห่งอาหาร
 ไซ้จนเขา หนึ่งจ่า นานาการ
 ฝั่งรู้อ่าน ~~หนังสือ~~ ~~ความรู้~~ ~~ใน~~ ~~โลก~~.
 คอยประคอง คัดเบียด เพี้ยนจากเดา
 จนเพริศเพรา ไปทุกท่า เจ้าอาเฮย
 แต่ที่แท้ ที่แรกเอา คนเก่าเคย
~~เรียนวิชา~~ ~~ความรู้~~ ~~มา~~ ~~สอน~~
~~สอน~~ ~~คน~~ ~~ใหม่~~ ~~เรียน~~
 นับว่ายิ่ง วิชา และสามารถ
 ยิ่งถาก ขึ้นทุกยุค ยิ่งสุสี
 ถูกทานแทน ยิ่งง่าย สบายดี
 เพราะอะไร ~~ใน~~ ~~วิธี~~ ~~ที่~~ ~~สอน~~.
~~วิชา~~ ~~ที่~~ ~~สอน~~ ~~ของ~~ ~~ครู~~.

ทั้งความรู้ ความเห็น ช่างเจนจบ
 ยิ่งพิศพบ แล้วใจ ยิ่งไม่หา
 ซอบพร้อม ใจใด แก่โธมา
 ยิ่งนานเข้า ยิ่งทวี วิชาการ.
 จนเกิดองค์ สรรเพชญ์ ภูมิมาตร
 ที่สามารถ ชามดวง หวงสงสาร
 ทรงสอนสัตว์ สกนาศ หนทางพาส
 ประคองการ ภูมิก่อ เป็นอนุช.
 ทวกร้าง หิ่งชาย ไม่ไรสุช
 โคนี่ทุกข นึกว่าเสี ประเสริฐสุนทร
 หุกาหวน ลวงมา ลวนการ
 เกยอุทมน โลกๆ วิชากร.
 แต่ทุกทาน เมื่อค้าย รวงกายทาน
 ไม้แกนสาร เข้มกับเบือ เป็นเหยื่อหนอน
 แมงกุง ใจพระเพลิง เชิงกะกอน
 ยิ่งเคืองกรอน ของทำท มนขทาน.
ขมิ คนเรา มีดี ที่ครองใจ
 จึงนำใจ คนรัก เป็นหลักฐาน
 ตั้งทำให้ เขาจบ นบศักดิ์
 เพราะเป็นพาส หรือบิณฑิ จงคิด!

๒๒๖/๒๒๖

(๑๓.)
 นี่แน่ท่าน สหายจา อ่าวว่ากัน
 ทุกคืน ~~ข้าง~~เคียง พังเสียว
 ันขอ ~~อัน~~ ล้วนทุกคน ~~รวม~~ ~~กัน~~ ~~นี้~~ ~~นี้~~ ~~นี้~~
 เมื่อคำสุ แล้วจงทำ ให้เอาไฟ
 ๑. อัยาทลงคน ว่าเราจน ควยสินทรัพย์
 แต่มัวจับ กลุ่มชาติมิตร ฝึกวิสัย
 ๒. อัยาศึกคน ว่าเป็นคน เกิดถิ่นไกล
 อันข้างเลือก ผู้พิสัย เกิดโพธิวัน.
 ๓. อัยาทอจิตร คิดว่า อายุน่า
 เพราะที่แท้ คนใด โกลาสัย
 ๔. อัยาเพื่อตี คำขมขี้ ว่าชั่วครัน
 ที่ขวนนี้ เพราะใจ ไม่มุ่งดี.
 ๕. อัยาทังจิตร คิดข้าง ทางศึกษา
 หาวิชา ขวยตัว อัยามัวหนี.
 ๖. อัยาศึกหา ทรัพย์สร้าง หนทางมี
 สิ่งไหนอบ คอยทวี ไม่ก็วัน.
 ๗. อัยาศึกทุก ~~ผู้~~ ~~คน~~ ~~ที่~~ ~~พบ~~ ~~ยาก~~
 หนลำบาก สุขคงมา โมอาสย
 ๘. อัยาศึกหา ชื่อเสียง เอาเยี่ยงกัน
 โทสมพรณ อิวหนา ว่าลูกชาย.

[94]

๑
 ๑. ใจถนอม กล่อมเกลี้ยง เลี้ยงครอบครัว
 ให้สมทั่ว ทนอเน้อ สืบเชื้อสาย
 ๒. ใจรัก รักทั่ว ถึงวัวควาย
 ใฝ่ทำร้าย สรรพสัตว์ ให้ซัดแคสน.
 ๓. ใจตั้งจิตร เมตตา อารีรอบ
 คามระบอบ ยดแยบ เป็นแบบแผน
 ๔. ใจประกอบ กุศลสร้าง ข้างเมืองแมน
 หัวงสุแสน แคนสวรรค์ เปนหลั่นไป!
 (เชอฉินเด็ก คึกหา ทาวี
 ให้พบว่า เราคือ โค่ทางไหน
 ใจทำทาง นั้นค้อยา ออย่าปลอยใจ
 คงจะไค่ พมดล ทนทางสี.
 อันพรรมไม่ สัตว์ป่า ผิดกว่าคน
 มีกอดกล หนึ่งงา เปนภาสี
 ลูกไม้เหลืออง หลงมา วาคามิ
 ฝูงสัตว์สิ้น ชีวิต มีคนกิน
 เนื้อหนังเรา เน่าหนอน ใครทอนอยาก
 กลับมีมาก ~~.....~~ ~~.....~~
 เพราะเหตุไร ไส้ความ ไปควมจัน
 เปนระบิล แบบฉบับ ไว้กับกาล.

810 5-2/2 (๓๐๐)

เหตุนี้หนอ ขอท่าน อยานาน นึก
 จงรีบตริก ครอบความ คามบรรพรา
 เรอาลัย โลกนี้ มีโซนาน
~~๓๐~~ จะลาช ชีพม้วย ไปด้วยกัน.
 โลกนี้เปรียบ เหมือนศาลา ให้อาศัย
 ประเคียวใจ ผอนพัก แล้วจักฉัน
 ทางที่ ~~.....~~ ไปจากต้น
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
 ไม่เศร้าโศก พันภัย สมายแสน
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ }
 ใจเป็นแดน ชิมสุข ~~.....~~
 อันความดี ของท่าน กาลก่อน
 ที่ท่านสอน ไว้ประจักษ์ เปนหลักฐาน
 เราเกิดมา อาศัย ~~.....~~
 ชีพหรือชาน พนไป ไม่ค่าง.
 ชีพพวกเรา เน่าหลัง อยู่นิ่งสุข
 ควรจะถูก ใจตริก ระลึกถึง
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
 ออย่าถ้อมึง ถือกู คุณคนเกิน.

[96]

๑๑
 ทำความดี เบื้องหนี่ ที่ค้างเกา
 ไหมบางเบา เขวักคง คงไม่เขม
 ลูกหลานเห็น เปนตัวอย่าง ไหมบางเมิน
 คงทำเกิน ไปกว่า ปุศาตม.
 กระจุก ~~.....~~ กิทธิ ชื่นศรีแสง
 เปนเรียวรวง รั้งขาด การกุศล
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~
 ไม่ทวัน ชีวา ทองลาสิ
 ถึงกายกับ ชื่อยัง หังเพราะหุ
 ขอเชอเด็ก เชอทุกท่าน วานวิศ
 เพื่อในรู "เราคือใคร" เขย.

" สิริवास "

๒๐ 19๖๖

len

สำส่น

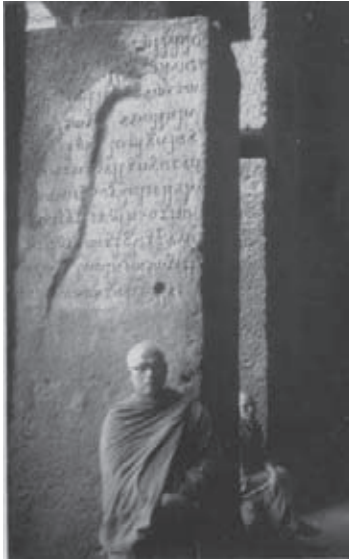

กับ

สมเต้จ ๑

ชาวบ้านโดยรอบพุมเรียงและ
ไชยาได้พากันนำภัตตาหารมา
ถวายและจัดเลี้ยงพระ เมื่อครั้งที่
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ
ญาณวโรดระ) วัดเทพศิรินทร์ มา
เยี่ยมสวนโมกข์เมื่อปี ๒๔๔๐ การ
มาเยี่ยมครั้งนี้ ได้ให้กำลังใจแก่
งานของพระมหาเจี๊อมและคณะ
ธรรมทานเป็นอย่างมาก

วัดเศกสิริวงศาวาส กรุงเทพฯ

วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๐

พระครูโถกณเจดีย์การาม เจ้าคณะแขวงราช และพระมหาสิงห์ม ศรัทธาภรณ์

เรียนท่านอธิบดีกรุงเทพฯ ถึงใจจะตั้งข่าวคนโยกย้ายไปถวาย
แก่ที่กรุงระมาณ หาเวลาว่างไม่พออยู่ใกล้ถึงบัดนี้ จึงแจ้งข่าวไปถวาย คือ

๑. ไปกับรถไฟที่ ๒๖ ลุขภาคณ วันที่ถึงที่ ๒๕ มิถุนายน รวม ๑๕ วัน ๒.

รวมระยะทางทั้งไปทั้งกลับประมาณ ๔๓๒๕ ก.ม. หรือ ๑๐๘๒๐๐ ไมล์ ๓.

ที่กลับรวมค่ากินรวม ๑๕ แห่ง ๔. ค่าเบี้ยรถไฟไปกลับรวม ๑๒ ค่าเบี้ยรถ

๕. ค่าเบี้ยสถานที่ในวัดวัดคุณและภูมิประเทศตามหัวเมืองราชทางที่ไปรวมมา

แล้ว ๕๕ แห่ง ๖. เทศนาสอนประชาชน ๕๕ ครั้ง ๗. รวมคนถึงธรรมประ

มาณ ๕๔๐๗ คน ๘. รวมผู้มีบุญในชุมชน ซึ่งได้บุญกิตติคุณไว้สำหรับสาธารณะ

ณสถานที่ไปเทศนามัน ๆ ๒๖. ๕๕ บาท ๙. รวมคนถึงธรรมที่แจกออกไป

๔๐๕๐ เล่ม และใบโค้ว ๕ ครั้ง ๒๐๐๐๐ ละขมิ้นเสก ๑๐. ประชาชนทั้งบรรพ

ตกิจทั้งทุกวัดที่มากำหนดพร้อมรับและตามถึง ตลอดถึงมาเยือนประมาณ ๒๕๕๐

คน ๑๑. ดินนาบุญที่ดินที่เป็นถาวรวิจิตรวิจิตร อันเทวาสิทธิ์ ทั้งที่เป็นบุญกิตติคุณทั้งที่เป็น

บรรพตกิจ ซึ่งยอดข้ายกดินอยู่ในที่นั้น ๆ ละเกาะที่มากับรวม ๓๐ คน

ซึ่งการวารวิณภัยที่กล่าวไว้ ได้รับการปฏิสังขรณ์ด้วยเงินจาก

ที่เข็ดเห็นราวอุทิศสมบัติบรรพตกิจเป็นอย่างดี กล่าวโดยละเอียด ^{117/11} รุสสิค

ว่า ฝ่ายบรรพตกิจที่เจ้าคณะ ^{117/11} เจ้าคณะ ^{117/11} ฝ่ายอุทิศที่ดินมีจำนวน ^{117/11} เจ้าคณะ

เจ้าคณะเป็นประธาน ^{117/11} พระคุณพระคุณพระคุณ พระคุณพระคุณพระคุณ พระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณ พระคุณพระคุณพระคุณ พระคุณพระคุณพระคุณ พระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

พระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณพระคุณ

๘๘

[๒๕๕]

เขียนที่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันที่ ๑๗ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

หม่อมสาร / รับหม่อม / ๑๗ / ๑๗ / ๑๗

ผมได้ทูลต่อมารดาในชั้นศาลว่า ผมได้
 สืบค้น เห็นที่อื่น เห็นด้วย ได้เก็บ ได้จดบันทึกไว้
 เห็นว่า มารดาได้... ดูหนังสือพิมพ์...
 ไม่เห็นด้วยที่จะให้ผม...
 และที่อื่น... ผมได้...
 ได้เห็น...
 ไป...
 เห็นว่า...
 ทูล...
 ทูล...
 ทูล...
 ทูล...

เขียนที่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันที่ ๑๗ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

นมัสการเรียนมายังใต้เท้าที่เคารพ

ผมได้นำความกราบเรียนท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าที่เห็นควร เก็บเอาจากจดหมายใต้เท้าขึ้นกราบเรียน คุณท่าน
 จะมีความประสงค์ และเมื่อเห็นว่าจะเป็นการแสดงคารวะสันทิสนมในพระอุปชฌาย์ที่ตนเคารพอย่างยิ่ง ผมเลยได้ถวาย
 จดหมายนั้นให้ท่านรับไปอ่านดูด้วยเองโดยตลอด ท่านแสดงความขี้มุ้งพอใจตลอดเวลานั้น ดูไปวิจารณ์ไปเป็นตอนๆ
 เช่นขึ้นต้นว่า เอาธรรมขึ้นหน้าพร เจ้าคณะมณฑลไม่เคยแหวะคณะธรรมทานเลยฤ หนังสือพระพุทธศาสนาให้ท่านมาว่า
 เหมือนเพ็งบวชเมื่อวาน เลื่อมใส

[๒๐๑]

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๔.....

ในกิจการสวนโมกขและตัวได้เท่า นึกถึงได้เท่าบ่อย ๆ ได้ทำเป็นกระดุกสันหลังของคณะนี้. ได้แนะนำวินัยบางข้อ นับ
 แต่แรกออกจากกรุงเทพฯ ก็ตั้งใจแล้วว่าคณะธรรมทานเป็นแห่ง ๑ ที่จะแวะเยี่ยมจงได้. ได้ทำพระนมมือป้ายหน้าตามไปทาง
 ท่านจนกระทั่งรถไฟลับตา (ข้อนี้ได้ยินพูดเป็นครั้งที่ ๒ ๓ ๔ แล้ว) ท่านปรารภด้วยว่า ตั้งใจจะเขียนจดหมายมายังได้เท่าก็ยัง
 ไม่ได้เขียนไม่ว่าง มีเรื่องหนังสือที่ได้เท่าขอให้ตรวจได้โน้ตๆ ไว้บ้างแล้ว. หวังว่าจะให้อภัยที่ท่านได้ดูจดหมายนั้น ยิ่งกว่านั้น
 อีก เมื่อท่านดูแล้วให้มหาปิ่นผู้ไปด้วยดูอีก ทั้งนี้เพื่อโมทนาและเป็นกันเอง. ผมปกติเย็นๆ ตามเคย

โดยเคารพเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

ในกิจการสวนโมกขและตัวได้เท่า นึกถึงได้เท่าบ่อย ๆ ได้ทำเป็นกระดุกสันหลังของคณะนี้. ได้แนะนำวินัยบางข้อ นับ
 แต่แรกออกจากกรุงเทพฯ ก็ตั้งใจแล้วว่าคณะธรรมทานเป็นแห่ง ๑ ที่จะแวะเยี่ยมจงได้. ได้ทำพระนมมือป้ายหน้าตามไปทาง
 ท่านจนกระทั่งรถไฟลับตา (ข้อนี้ได้ยินพูดเป็นครั้งที่ ๒ ๓ ๔ แล้ว) ท่านปรารภด้วยว่า ตั้งใจจะเขียนจดหมายมายังได้เท่าก็ยัง
 ไม่ได้เขียนไม่ว่าง มีเรื่องหนังสือที่ได้เท่าขอให้ตรวจได้โน้ตๆ ไว้บ้างแล้ว. หวังว่าจะให้อภัยที่ท่านได้ดูจดหมายนั้น ยิ่งกว่านั้น
 อีก เมื่อท่านดูแล้วให้มหาปิ่นผู้ไปด้วยดูอีก ทั้งนี้เพื่อโมทนาและเป็นกันเอง. ผมปกติเย็นๆ ตามเคย

โดยเคารพเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๘๑

สวนโมกข์ พนมเรียง ไชยา

วันที่ ๑๖ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐

กราบเรียน โศกเท่างูณา ที่เคารพอย่างสูง

ลิขิตของโศกเท่างูณา ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม นั้น เกตุภระดมได้รับแล้ว ด้วยความชื่นชมซาบในพระ เกตุพระคุณอย่างยิ่ง. พวกเกตุภระดม มีความระลึกถึงโศกเท่างูณาอยู่เสมอ มีอนุสาวรีย์อย่างดี เนื่องจากได้เกิดมีการขนานนามตนอย่าง ที่โศกเท่างูณานั่งอิงแสดงธรรมในคืนวันนั้น ว่า "ยางสมเด็จ" กันขึ้นเองโดยไม่รู้สีกตัว. มันถูกเอียนามเสมอแทบทุกวัน ในเมื่อผ่านไปมา หรือมีธุระอะไรกันแกวั้น. และตั้งใจกันอยู่ว่า จะให้เป็นที่แสดงธรรมกลางแจ้งประจำในสวนโมกข์ในกาลต่อไป ด้วยความรู้สึกพอใจ ในมงคลนามอันนี้.

ตามที่โศกเท่างูณาได้กรุณาแก้คำผิดบางคำของหนังสือเล่มก่อน ส่งไป ด้วยนั้น เป็นพระคุณแก่คณะธรรมทานไม่น้อย บางคำเป็นความรู้ใหม่. บางคำผิดเพราะทางโรงพิมพ์ตรวจปรุ่พกันสะเพร่าไปบ้าง และเกตุภระดมไม่มีโอกาสตรวจปรุ่พเคย บางคำก็เป็นเพราะเกตุภระดมหรือผู้เขียนอื่นๆ เขียนผิดไปตั้งแต่ตนฉบับที่เคียว มักมีการชุลนตักเสมต เพราะบางกราวทางก็มีงานที่จะต้องทำประกักันจนตาลายหรือเหนื่อยใจ. ในคราวหลังจึงได้พยายามสำรวมให้ยิ่งขึ้น. สำหรับคำที่แสดงมาจากบาลี และสันสกฤต เกตุภระดมก็ยังไม่เคยได้ศึกษาให้เข้าใจทุกเทศอย่างทั่วถึง การที่โศกเท่างูณาแก้ ตักเตือนไปนั้น ทำให้เกตุภระดมรู้สึกโยการที่จะพยายาม เก็บเล็กผสมน้อย ศึกษาไปเรื่อยๆยิ่งขึ้น.

หนังสือ ๕ เล่ม เกตุภระดมได้รับแล้ว พร้อมกับลิขิต มีบางเรื่องและบางตอน ที่จะคัดขึ้นทำการโฆษณาซ้ำ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน และเป็นการรวบรวมโอวาท อนุสาสน์ของโศกเท่างูณาไว้ในหนังสือ

ของ และรรมทานด้วย. บางเรื่องที่จะได้คิดลงแต่บางตอนสั้นๆ นี้ เพราะ
รู้สึกว่าคุณค่าอัน จัปใจและได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ ได้ประโยชน์
ดีกว่าที่จะลงทั้งพิศ ในคราวเดียวหลายๆครั้งความ.

เกล้ากระผมมีความรู้สึกตรงตามที่ไต่เท้ากรุณาปรารถไป ในข้อที่เรื่อง
อันควรจะสนทนา มีมากกว่าที่โอกาสอำนวย ในคราวที่ไต่เท้ากรุณาและ
เยี่ยมสวนโมกข์ฯ ซึ่งที่แท้ เกล้ากระผมจนจะได้รับความรู้จะไร้มากกว่า
นี้มาก แต่อย่างไรก็ตาม เกล้ากระผมยังหวังเป็นอย่างยิ่ง ในโอกาสหน้า
อยู่เสมอ. เมื่อใด เกล้ากระผมได้มากรุงเทพฯอีก เมื่อนั้นคงจะได้กับ-
เท้าความหวังให้บ่อยลงไปไต่บ้าง ความแต่ที่ไต่เท้ากรุณาจะเปิดโอกาส.

หนังสือเรื่องเรือนใจของไต่เท้ากรุณานั้น ฉาติผู้ใหญ่นิ่งของ
เกล้ากระผมพอใจมาก และได้ประพันธ์ขึ้นเปกภาพย์กลอนจนจบ มีเนื้อความ
บริบูรณ์เท่าของเดิม แต่ฉาติวิพนธ์ของแก ไม่สู้จะทันสมัยเท่า น่าจะ
คงแก้ไขกันอีกครั้งหนึ่งความที่ควร แล้วคิดกันจะพิมพ์ออกอีกส่วนหนึ่ง คู่
กับส่วนร้อยแก้วเทศนา เพื่อคนบางพวกที่พอใจภาพย์กลอน ซึ่งชวน
ให้จำได้ง่ายมาก.

ที่สุดนี้ เกล้ากระผมขอหมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง อัน
เป็นทุกศบรณาการเท่าที่เกล้ากระผมจะมี, และหวังอยู่ว่าในโอกาสหน้า
การใดมาหมัสการไต่เท้ากรุณาด้วยตนเอง คงจะเป็นของเกล้ากระผมอีก.

ด้วยความเคารพในไต่เท้ากรุณาผู้มีพระ เกษพระคุณยิ่ง,

ของเกล้ากระผม

พรสภณโสธม อธิการบดี

คุณพ่อที่หน้าบ้านพักผู้มีพสก
ษาที่วัดหน้าศาลอุบล
พ.ศ. 2481.
๑๘. ๑. ๘๑
๑๒๕๓

สวนโมกข์ พนมเรียง ไชยา
วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

กราบเรียน ได้เท่ากรุณา ผู้มีพระเดชพระคุณอย่างสูง
เกล้ากระหม่อมได้กลับไปถึงที่อยู่แล้ว โดยแวะรายทางไปเรื่อยๆ.
เรื่องต่างๆ ที่เป็นความรู้ใหม่นั้น เกล้ากระหม่อมได้เริ่มลงมือพิจารณาอย่าง
ช้าๆ แล้ว มีความสัทธาเกิดขึ้นในการที่จะรับใช้หรือเสียสละขางประการ
สำหรับการเผยแพร่ เปลี่ยนความคิดนึกเก่าของเพื่อนนักธรรมด้วยกัน ถ้า
ได้เท่ากรุณาจะมีการใช้สรวยเกล้ากระหม่อมได้บ้างประการใด ในงานนี้ ได้
โปรดให้เกล้ากระหม่อมมีส่วนรับใช้บ้าง การ เปลี่ยนความคิดนึกของเพื่อน
นมนต์ด้วยกันให้แจ่มใสขึ้น เป็นงานที่เกล้ากระหม่อมชอบอย่างยิ่ง.
เครื่องแก้ว ได้ไปถึงคณะธรรมทานโดยเรียบร้อยแล้ว มีตก
หักบ้าง ก็เพียงชิ้นเดียว.
เกล้ากระหม่อม จักงานใหม่ขึ้นอีกขึ้นหนึ่ง คือการอบรมสามเตร
ชุดหนึ่ง ให้มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัย ด้วยหวังอยู่ว่า ในหลายปีข้าง
หน้า จะสามารถเป็นผู้สอนศาสนาได้แก่ของตัว หรืออย่างน้อยถ้าสึกออกไป
ก็จะ เป็นอุบาสก ที่รับใช้พุทธศาสนาอย่างแท้จริง. เกล้ากระหม่อมตั้งใจจะ
อบรมโดยตนเอง ในเวลาว่าง. ถ้าได้เท่ากรุณาจะมีโอกาสในเรื่องนี้ประการ
ใดบ้าง ได้โปรดกรุณาแก่เกล้ากระหม่อมด้วย.
พวกเกล้ากระหม่อม ระลึกถึงได้เท่ากรุณา ด้วยความเคารพและ
ชื่นชมในพระ เเดชพระคุณอยู่เสมอ.

ควรมีควรร แล้วแต่จะกรุณา

๐๐๐

เขียนที่วัดโพธิ์บางหมาก ๖๖ ปี ๖๖๖๖๖๖

วันที่ ๑๔ เดือน สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๘๑

พยานชื่อ... ซึ่งไปฟัง...
...
...
...
...
...
...
...
...

...
...
...
...
...
...
...
...

...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

...
...

...

...

...
...
...
...
...

๐๐๓

[๒๐๘]

เขียนที่ ท่าอากาศยานดอนเมือง
วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๑

หม่อมราชวงศ์ ...
จ.ว. ...
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากัญญฉัตร มณีราชนัดดา
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชนิชาต อภัยนเรศราชกุมารี
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริธิดา สิริโสมศรีเฉลิมพระชนมพรรษา ๓ พรรษา

๑๐๓

[๒๐๑]

๓๑) ขอมงให้หมอนั่งพ่อพระวิเศษ.
 ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓
 ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓
 ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓
 ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓
 ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓ ๕๖๑๓

เขียนที่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑

นมัสการเรียนมายังใต้เท้าทราบ

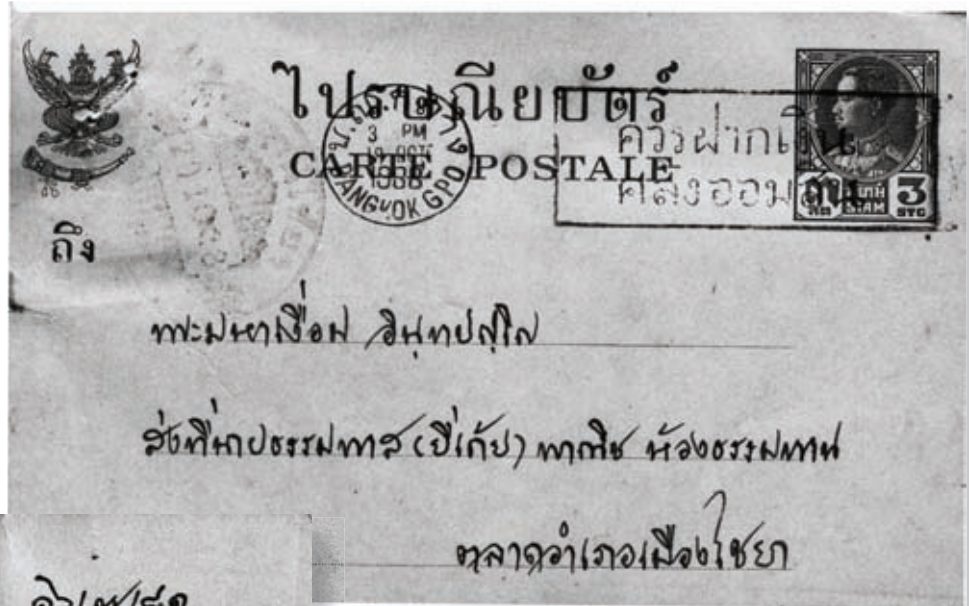
ป.บ.ผมได้รับไว้หลายเวลาแล้ว ผมยินดีที่ถึงสวนโมกขฯ แล้วโดยสวัสดิภาพ หลังจากได้เท้ากลับจากอยุธยาแล้ว ผมได้พบวัดโบราณที่น่าดูและใกล้ๆตาอีก ๒-๓ แห่ง เช่น วัดพระราม (ท่าเมรุพระศพเจ้าอุทอง) วัดเชษฐาราม (ท่าเมรุพระศพพระนเรศวร) วิหารวัดธรรมิกราช ก่อนสมัยศรีอยุธยา ยาวร่วม ๆ ๓๐ วา. นึกถึงใต้เท้า มาครวหลังคงได้นำดูกันอีก.

ได้เพื่อนอีก ๖ คน (หนุ่มบ้าง กลางคนบ้าง) บอกรับหนังสือพุทธศาสนา. ผมได้บอกคุณธรรมทาสแล้ว ดังที่สอดมานี้ ซึ่งผมอนุญาตให้ดูได้.

ผมสบายปกติตามเคย

ด้วยความเคารพ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑๖ พ.ค. ๘๑

๒๙ พ.ค. ๘๑

๑๖/๔/๘๑
 วิชาที่ได้รับ จ.พ. จบแล้ว
 คำว่า นิเทศ ยังไม่เรียบร้อย
 เรื่องนี้ในนิเทศออก ชื่อหา
 นิเทศฯ ถ้าจะดัดแปลงเรื่องก็
 พยายามให้ชัดก็ ก็ควรแปลนิเทศ
 มาแปลว่า คำอธิบาย หมายความว่า
 ความว่า ส่วนนี้สามารถดูเอา
 หัวใจของ ผู้พิมพ์เห็นได้ ชูไว้
 พยายามออกนี้มาแต่งแปลบท
 ลดาฯ เป็นดั่งข้อนี้ผู้ดู ๆ
 ๗.๑ มุขมณฑลที่พระมหาเถรฯ พ.ศ. ๘๑

เขียนที่
วันที่ ๒๙ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑
 พระมหาเถรวิมล ผู้ที่พิมพ์เรื่อง
 นี้ขอขมาคุณมาลงโทษด้วย
 เสียใจมากอยู่ชั่วชีวิตเสียดายมากที่
 มาได้มา ๑ หรือ ๒ เดือนแล้ว
 ส่วนนี้ ได้ได้รับหรือยังไม่ทราบ
 นี้ก็ยังไม่ค่อย ๆ
 ส.จ. พระมหาเถรวิมล

๘๐๑

๘๐๑

กรมเวียง ไชยา

วันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

กรมเวียง ไชยา รุทมา ที่เลาเวรของสูง

เกล้ากระหม่อมได้รับจดหมายของรุทมาเวียงสอง
ฉบับ ด้วยความรู้สึกว่าเป็นพระเดชพระคุณอย่างยิ่ง. การที่เกล้า
กระหม่อมยังไม่ได้อตอบจดหมายฉบับแรกนั้น โดยที่เกล้ากระหม่อมคิดว่า
รอทำหนังสือ เว้นใจดำกาย ในเสด็จและสงมาพร้อมกับ เสร็จ
เรื่องในจดหมายฉบับนั้น มีเรื่องด่วน. บัดนี้เกล้ากระหม่อมได้
ช่วยแก้ไขเอกสารเสด็จแล้ว คิดสงมาว่า ไชยาเวียงรวม
ด้วยจดหมายฉบับนี้. ผู้แต่งเดิมเป็นผู้มีอายุ ๒๐ ปีแล้ว มี
ใจกว้างขวางไม่วางงาย่างนั่งสี่ เกล้าเสมอ. เกล้ากระหม่อม คำนะว่า
ในแก้ไขในวันนี้อย่าง ส่วนรับครั้งนี้ เกล้ากระหม่อมได้ช่วยแก้ไข
ใหม่บ้าง ด้วยเกรงว่าจะหาเก็บไป แต่การแก้ไขของเกล้ากระหม่อม
ก็แก้ไขอย่างที่ยังไม่เข้าใจใจไต่มากนัก เพราะเกล้ากระหม่อมไม่มี
ความรู้มากในวิชาประเภทนี้ เพิ่งจะสมัครเข้าเป็นนักเรียน ทำ
ด้วยความบังเอิญ ตลอดเวลา และตลอดอายุในไต่เวียงรวม
ไปตลอดเวียงรวมแก้ไขตามความประสงค์ทุกประการ.

เรื่องสามเณรนั้น เกล้ากระหม่อมได้กำลังพยายามหาความรู้
ที่จะสามารถ ในเวลานี้กำลังสอนวิชาภาษาไทยเพื่อสามารถใ
ภาษาของตัวได้เต็มที่ในการศึกษาทางนา และวิชาคำนวณบ้าง
เพื่อใ้สมองคุณเคยกับการคิดอย่างหนักและรวดเร็วขึ้น เพราะโดย
มาก เป็นสามเณรที่ยังขาดการศึกษาประเภทนี้. เมื่อออกพรรษา
แล้ว หรือเห็นว่าส่วนนี้พอเพียง จะได้เริ่มให้ศึกษาธรรมวินัยตาม
หลักสูตรนิต รรม ส่วนรับบางรูปเป็นการศึกษาทำ เพราะเวลาที่
ศึกษามาแล้ว ยังใช้ไม่ได้ บางรูปก็ได้นิตกรรมเคยแล้ว แต่เป็น

การโดยวางที่เดิกลูกของพี่เป่ยวิสัยของพี่เป่ย นอยเข็ดเกิน ทำ
โทษของตั้งตนกันใหม่หมด. ถ้าได้เท่ากรุดด้วยเรื่องหนังสือเข็ด
โดยกรุดด้วยหนังสือที่รวมที่เป็นหลักศร ที่ชำระและพิมพ์ใหม่ครั้ง
หนึ่งๆ ครบชุดบริบูรณ์ สำหรับการศึกษาของสามเษรชุดนี้บ้าง.

ส่วนตัวเกิดจากระดม คองการหนังสือที่รวบรวมเพิ่มอีกสัก
๒เล่ม ถ้าหากว่าที่ได้เท่ากรุดมีหนังสือที่เข็ดอีก. จะด้วย
เหตุไรก็กล่าวโดยขาด เกิดจากระดมรู้สึกพอใจในหนังสือเล่มนี้ ที่
แต่งในลักษณะเล่มนี้ มันเหมาะ กับคุณภาพศึกษาแถวทางในเนมา
มีเล่มเดียว ไม่พอกันใหม่อ่าน และน่ากลัวว่าแนวหมดเคย. เกิด
จากระดมพยายามเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ เป็นการตอบแทนคุณความดี
แต่ถ้าที่ได้เท่ากรุดไม่มี จะต้องขอความช่วยเหลือทางประการ เกิดจาก
ระดมจะจับความตั้งใจอันนี้กันอย่างแน่นอน. เพื่อไม่ให้เท่ากรุด
หลงผิด. เรื่องนี้เจ้าช่วยเกิดจากระดมมากไปกว่าที่ควร.

เรื่องกล่าว ความสัทธานั้น เกิดจากระดมมักจะใจเสมอ
ด้วยเหตุไรก็ไม่ทราบ บ้างกรวมมันถึงไปมากใช้กำลังน้อยๆ
โดยไม่รู้สึกอะไรเลย หนังสือพิมพ์รายวันพบความรูทางศึกษากา
ของเกิดจากระดมไปมากและเรื่อยๆ จะไม่อ่านเสียเลยก็ได้. มา
จะ เช่นเพราะเหตุนี้เอง. การที่ได้เท่ากรุดได้กรุดที่สัทธิเกิด
จากระดมอยู่เช่นนี้ เช่นพระ เสด็จพระคุณแก่เกิดจากระดมอย่างยิ่ง,
และ เกิดจากระดมรู้สึกสบายใจว่าเป็นบุญกุศลไม่น้อย.

ด้วย ความเคารพในใต้เท่ากรุดผู้มีพระคุณยิ่ง
ของเกิดจากระดม

เขียน

วันที่ ๑๑

เดือน

ตุลาคม

พุทธศักราช ๒๔๘๑

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีราชินี

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์

๒๕๐๑

๘๐๖

ทุมเรียง ไชยา

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

กราบเรียน ใต้เท้าภรรยา ที่เคารพอย่างสูง

เกล้ากระผมได้รับจดหมายและต้นฉบับเรือนิจคำภักย์แล้ว ด้วยความรู้สึกในพระเดชพระคุณของใต้เท้าภรรยา อย่างสูง. เกล้ากระผมจะไต่ส่งไปยังผู้ประพันธ์เดิมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้ทราบไว้ และแต่งบันทึกเพิ่มเติมตอนท้ายอีกเล็กน้อย.

หนังสือภักย์กลอนนั้น มีคนชาวบ้านเป็นอันมาก สามารถท่องจำไว้ คล้ายกับบทมนตร์เลยทีเดียว เกล้ากระผมเคยพิมพ์เรื่องบุญญ์โกศกาแจกครวหนึ่ง สักเกตศุ เขาพอใจยิ่งกว่าหนังสือธรรมะสูงๆ กวางคืนเดือนเข้าไปในบ้าน ขางที่ไต่ยื่นเสียงอ่าน หรือว่าปากเปล่ากันดังขึ้นไป พวกมโนรา ก็ยังอุทิศสัจจิตthonเขาไปร้องบางตอน หวังอยู่ว่าเมื่อเรือนิจคำภักย์ได้พิมพ์ขึ้นแล้ว คงทำความสนใจในทางธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนบ้านนี้ได้มากทีเดียว.

เกล้ากระผมสังเกตเห็นว่าใต้เท้าภรรยาได้สละเวลาตรวจแก้แบบต้นมาก ผู้ท่านควรจะทราบเรื่องนี้ไว้ด้วย เพราะฉะนั้นในการพิมพ์ เกล้ากระผมขอวิประทานอนุญาตไว้เสียแต่บัดนี้ เพื่อแจ้งให้ผู้อ่านทราบว่า ได้ผ่านการตรวจของใต้เท้าภรรยาแล้ว และได้รับการแก้ไขด้วย.

ด้วยความเคารพในใต้เท้าภรรยา ผู้มีพระคุณยิ่ง
ของเกล้ากระผม

๒๐๑

ลิมเดจพร: พุทธโฆฬาทน

สวนโมกข์ พุมเรียง ไซยา

วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

กราบเรียน โศกเทภากรุดา ที่เคารพอย่างสูง

เกล้ากระผมได้รับหนังสือจตุรวิสัย ๘ เล่มแล้วเมื่อเช้าว
เมื่อนี้. สึงเกตเห็นที่กระดาษหน้า เป็นลายมือของโศกเทภากรุดา
เกล้ากระผมจึงทราบได้ และกราบเรียนมาเพื่อทราบ. เรื่องอริยสัง
เด็กและอริยสังโตมนั้น ทำให้เกล้ากระผมเข้าใจเรื่องทีโศกเทภากรุดา
อธิบายในรตไฟเมื่อก่อนได้ดียิ่งขึ้น. และเรื่องนี้เป็นเรื่องทีควรให้แพร่
หลายไปในหมู่เด็ก เป็นอย่างยิ่ง.

เกล้ากระผม ได้ผ่านสมุดนิบาต ปารายนวรรค ไปเมื่อเร็ว
นี้ ตอนอุทกปัญหามีคำว่า อุตตวิโมกข์ ซึ่งในจุดนิเทศหน้า ๒๑๐
แก้เป็น อรทตวิโมกข์ คำตอบของพระศาสดาที่ส่งไปแก้ผู้ถาม เก่า
กระผมฟังออกว่าเป็นเพียง อย่างสูง ก็จตุตถนิเทศเท่านั้น. จตุตถนิเทศ
อรทตวิโมกข์เช่นนี้ ไม่ทราบว่าจะอธิบายอย่างไร.

ครั้งแรกคิดว่า คงหมายถึงอาการว่ามั่นคงคล้ายกัน อาการ
ทีแสดงออกของวิโมกข์ แสดงออกมาไม่ได้มากไปกว่าที่จตุตถนิเทศแสดง,
และทั้งเป็นสมุจเฉท ไม่กลับอีก จึงทรงยกเอามาแสดง. แต่แล้ว
เคยนึกไปว่า ถ้าคำว่า อุตตวิโมกข์ นั้นเขียนกันมาผิด คือเป็นการเพิ่ม
สระ ำ เกินมา ควรจะเป็น อุตตวิโมกข์ แล้ว น่าจะเข้าใจง่ายขึ้น.
คือ เป็นวิโมกข์ของศัพท์อื่น, ท่านองรูปศัพท์ที่ว่า อุตตวิโมกข์ แต่คำว่าศัพท์อื่น,
หรือศัพท์ของผู้อื่น. เพราะในพระมหาชาลสูตร มีกล่าวถึงพวกทีแสดงจตุตถ
นิเทศว่าเป็นนิพพาน ก็มี. ทั้งในปัญหานี้ ผู้ถามได้ยกเอาคำว่า

นิพพาน มาตลอดด้วย ทั้งที่เป็นการยืมคำนี้มาจากศัพท์อื่น เพราะเขา
ยังไม่เคยฟังคำของพระองค์ ก็ยังเอาคำนี้มาใช้ได้. ข้อที่กล่าวมาตลอด
ไป มีคำว่า อวิชชา ยปเภทน์ นั้น ก็ไม่เป็นการแย้ง เพราะเมื่อ
หมายถึงวิโมกข์แล้ว ก็ยอมหมายถึงไปถึงว่าทำลายอวิชชาได้เอง. ใน
กาลาบาทต่อไปแสดงนิพพานของพุทธศาสนาแท้ ซึ่งถ้าจะลองเดาเดาว่า
กาลาบาทตามกันถึงอภิมุขอื่นก่อน ก็เข้ารูปกันไปได้. เลยทำให้งง
อยู่ทั้งสองทาง แต่ยังไม่สงสัยอยู่ว่าตัวเองอาจยังไม่เข้าใจความหมายของ
พระพุทธคำวิบัติที่ทรงแสดงด้วยจุดศกตามนั้นเพียงพอ มากกว่า. รู้สึกว่า
อะไรมันละเอียดสุขุมเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ทันทีมากนัก.

เกล้ากระหม่อมขอความกรุณากราบเรียนขอสงสัยอันนี้มา โดยหวัง
อยู่ว่าได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจะช่วยให้ความหมายของพระพุทธภาษิตส่วนนี้ และคงเฝ้า
สิ่งที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้พบความหมายอันเคียดซาดของมันมาแล้ว ตั้งแต่การผ่าน
เป็นครั้งแรก.

ควรมีตัวแล้วแต่จะกรุณา

ด้วยความเคารพอย่างสูง.

๒๕๒๓

อยุธยา, ๘ สิงหาคม ๒๔๘๒
 เรือน นายธรรมทาส พานิช
 สกลไชย สกลนคร
 สกลนคร เริ่มแต่เดือนพฤษภาคม
 ไปนี้แล้ว
 " หลวงสรรพวิชาเพิ่ม
 ๓๙๑๔ ก. ตรงวัดบุคโลข้าม
 ตำบลบางคอแหลม. กรุงเทพมหานคร
 สอดไปเล็กไปดียวว่า เป็นธรรมบรรณาการจากผม. และขอ
 ให้ส่งตลอดไปในบของผม เช่นเดียวกับนายทองดี สุคนธ
 รักษ์ จนกว่าจะเรียนเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น.
 ช่วยเรียนถามท่านพระมหาเจี๊อมด้วยว่า พุทธประวัติ
 ภาษาอังกฤษ ที่เขียนดีๆ ติดใจแก่คนอังกฤษได้มีบ้างไหม ถ้า
 มีผมขอสักเล่ม แม้บ้านบุตรผมที่อังกฤษสนใจ

อยุธยา, ๘ สิงหาคม ๒๔๘๒
 เรือน นายธรรมทาส พานิช
 ช่วยโปรดส่งหนังสือพุทธศาสนาเริ่มแต่ต้นปีนี้เป็น
 ต้นไปให้แก่
 "หลวงสรรพวิชาเพิ่ม ๓๙๑๔ ก. ตรงวัดบุคโลข้าม
 ตำบลบางคอแหลม อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร".
 สอดไปเล็กไปดียวว่า เป็นธรรมบรรณาการจากผม. และขอ
 ให้ส่งตลอดไปในบของผม เช่นเดียวกับนายทองดี สุคนธ
 รักษ์ จนกว่าจะเรียนเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น.
 ช่วยเรียนถามท่านพระมหาเจี๊อมด้วยว่า พุทธประวัติ
 ภาษาอังกฤษ ที่เขียนดีๆ ติดใจแก่คนอังกฤษได้มีบ้างไหม ถ้า
 มีผมขอสักเล่ม แม้บ้านบุตรผมที่อังกฤษสนใจ

โดยนับถือ
 ดุลยพากย์

[๒๒๖]

เขียนที่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

ขอขอบใจและนมัสการมายังใต้เท้าที่เคารพ
 ผมขอรับพรและจดหมายลงวันที่ ๑๗ เดือนนี้ไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง
 ผมจะได้จัดหาหนังสือ Gospel of the Buddha ส่งไปก้านลแม่บ้านที่อังกฤษตามคำแนะนำของใต้เท้า
 บุตรผมบอกมาว่า เขาสนใจอยากได้อ่านแต่ไม่หมายความว่า จะเปลี่ยนศาสนา เขาเป็นคนดีมีเหตุผล. เมื่อไรใต้เท้าจะ
 เข้ามากรุงเทพฯ อีก.

ผมสบายปกติ ส่วนใจก็ทรง ๆ แต่หมูนี้อ่อนปฏิฐามณ์หรือวิภาตั้นหามากระทบแรงๆ

เขียนที่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

ขอขอบใจและนมัสการมายังใต้เท้าที่เคารพ

ผมขอรับพรและจดหมายลงวันที่ ๑๗ เดือนนี้ไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

ผมจะได้จัดหาหนังสือ Gospel of the Buddha ส่งไปก้านลแม่บ้านที่อังกฤษตามคำแนะนำของใต้เท้า บุตรผมบอกมาว่า เขาสนใจอยากได้อ่านแต่ไม่หมายความว่า จะเปลี่ยนศาสนา เขาเป็นคนดีมีเหตุผล. เมื่อไรใต้เท้าจะ เข้ามากรุงเทพฯ อีก.

ผมสบายปกติ ส่วนใจก็ทรง ๆ แต่หมูนี้อ่อนปฏิฐามณ์หรือวิภาตั้นหามากระทบแรงๆ

๒๒

เขียนที่

วันที่

พ.ศ.๒๔

ท้อปได้สมๆ อยู่ไม่หือใจเลย. กลัวกลัว
กลัวกลัว แต่ก็ให้หมั่นหมั่น เมื่อก่อน

ตามใจตัวเองดูใจแล้ว ก็ไปดให้พอ

ผมหือใจดูๆ อยู่ ไม่ไปให้ใหม่ใจ ตาม

เขาไปให้ดูๆ ให้ใจให้ใจ, และดงใจ

กองไฟมากใจ, ใจดงใจ และให้ใจ

ตามใจตัวเองของใจให้ใจ. และดงใจให้ใจ

ใจแล้ว ขอดใจให้ใจ ใจให้ใจให้ใจให้

ใจให้ใจ ใจให้ใจให้ใจ. ตามใจตัวเองก็ใจ

แล้วใจให้ใจให้ใจให้ใจ + ใจให้ใจ ใจให้ใจ

ใจให้ใจให้ใจให้ใจให้ใจ. ใจให้ใจตามใจให้ใจ. ๑

๑๑๑

๑๑๑

กำลังใจล้ม ๆ ลุก ๆ อยู่ไม่น้อยเลย กลับกันไปกลับกันมา แต่ก็ดีเหมือนกัน เมื่อเราตามเข้าใจดูตัวเราแล้ว ก็จะได้เห็นว่า
ผมนี้ยังววกๆ วนๆ ไม่ไปถึงไหนเลย ความเข้าใจดีด้อยยิ่งเร็วแรง, และคงจะประกอบกับวิบากด้วย, จำต้องทนและบำ
เพ็ญภาวนาหลบหลีกทางภายในใจเอา. ผมออกจะเรียนมากไปแล้ว ขอย่าห้วง ถ้าจำเป็นจะเรียนกว่านี้จริง ๆ ก็คงเรียนมา.
ทางการงานก็ยึดหลักว่าจะมีสติทำด้วยเมตตา+กตัญญู และยังดำเนินไปอย่างราบรื่นปกติ.

ขอแสดงความเคารพ
คุณพัชร์พัชร์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

ถึงพระมหาเจี๊ยม

ฉันรับหนังสือเรื่องอตุฎฐาวิโมกข์ นามมาแก้ว ทิศการห้ามอยู่อายุ ๒๐ ปีของพระ
งานทพท่านปลัดทูลี นำชาย บวชมาก แลพิชี่เข้าพรรษาเนิ่นๆ ทบช่าไป ขอโทษ แล
มิได้เมื่อหน้าบปีฎาธรรมของเขอ ถ่าพิชี่ชิด จงถามมา อย่าเช็กเสียบ เติมใจขอบฯ

อตุฎฐาวิโมกข์ นามเขาพระอรหัตต์ ไม่ไร้จตุตถฌาน เพราะบาลีพุทธพยากรณ์
บ่งไว้ชี่คว่า อวิชชชาย ปโมหนี่ แลธรรมที่จจะทำลายอวิชชชาได้ก็ธรรมที่คี่เท่านั้น ฐน
บาลีพุทธพยากรณ์เป็นคั้งนี้

ปหานี่	กามภพหานี่	โหมมชฌาน	ฐณนี่
ฉิบฐส จ	ปญฺหนี่	ตุดตฺจจานนี่	นิวารณนี่
อูเปตฺชาสกคิสีสุชณี่		วมมคตฺถปฺเรชวี่	
อตุฎฐาวิโมกข์	สังฆุมมี	อวิชชชาย	ปโมหนี่ ฯ

ทรงชี่การเจริญสมาธิ คั้งแต่ปฐมฌานถึงจตุตถฌาน เพราะ ปหานี่ กามภพหานี่ ฯ เป่า
อูเปตฺชาสกคิสีสุชณี่ มีในอาการของฌานคั้งแต่ ๑ ถึง ๔ แลจึ่งนำเพ็ญญิตฺฐา ชันโค
ในบาทศลาถ่าว่า วมมคตฺถปฺเรชวี่ เพราะในฐณนี่เทศ ท่านแสดง วมมคตฺถถ ว่า คี่แก่
สมุมมาทิจฺฐี บ้าง วิปฺรชฌา บ้าง (จฺฐณนี่ มตฺถกานี่ ปุพฺพถาควิปฺรชฌนา) กระทังทำลาย
อวิชชชาคี่ (อวิชชชาย ปโมหนี่ ชันเป็นชุดมทของ อตุฎฐาวิโมกข์ ใ้น) ฯ

แลในฐณนี่เทศท่านถ่าว่าว่า อตุฎฐาวิโมกฺไซ วุจฺจคิ อรหตฺถคิโมกฺไซ ชี่ง
แก้อตุฎฐคัพพทึ เท่าคี่มอรหตฺถ ชันเป็นไวพจน์ของคี่นแลคี่น ฯ

ก็อตุฎฐคัพพทึมีความเท่าคี่มอรหตฺถ แม้ในที่อื่นเจ่น

๑. ท่ายมเทศคี่มีฎฺฐานศฺฐครว่า ศฐส พฺจันนึ มลนนี่ อตุฎฐคิ มลลึ ปาฉิกฺกชี่
ทิจฺฐเรว ชุมเม อตุฎฐา สคิ วา อูปาหิเสเส อนากามินิยา ฯ

๒. ในอรหตฺถกาลธรรมบทก่อนที่ทวงภิกษุภรรมาทูลพระศาสดา โดยเข้าใจว่า
ภิกษุรูปใครูปหนึ่งทูลถวักคี่ว่ามรรคพุทธระอรหัตต์ มีคี่ใช้ค้ำกรามทูลถ่า อตุฎฺ ฑุชากไรคี่
อตุฎคิ วทคิ ชี่งรู้คี่มมาว่า อตุฎฺ ใ้นที่เช่นนี้ แผลเว่า อรหตฺถคิ (จิจฺจทฺเตตฺถเดรจวตฺถ
ภาค ๒ ธรรมบท)

๓. ในอภิธมมปฺปทึมีถากาลถ่าที่ ๔๓๒ แสงวไวพจน์ของอรหตฺถคัพพทึว่า อตุฎ
ตุ อรหตฺถคิ จ ฯ

เป็นชี่นว่า อตุฎฐาวิโมกข์ ไม่ไร้จตุตถฌาน แลอตุฎฐาคัพพทึไม่เหมือน อตุฎฐ ชี่งมาในคี่
เช่น อตุฎฐคิจฺฉิน ชันแปลว่า ชัน เพราะถ่าอตุฎฐาคัพพทึใ้นที่นี้แปลว่าอื่นแล้ว เป็นชี่นญัตติม
ตฺถกรามทูลถถามวิโมกข์ พระศาสดามีคี่ทรวงแสดงอตุฎฐาวิโมกข์ในพระพุทฺธศาสนา เป็น
คี่ทรวงแสดงวิโมกข์อื่นหรือของคี่อื่น แลมีชี่คี่ของคี่อตุฎฐคัพพทึ อวิชชชาย ปโมหนี่ ชันเป็น
ชุดมทนั้น เล็งความสูงชู้คี่ ฯ

ส.จ. กุศลฝัฒน

สวนโมกข์ พุมเรียง ๓๕๖

วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒

กราบเรียน โสโธเทากุณา ที่เคารพอย่างยิ่ง

เกล้ากระผมได้รับซีดีของโสโธเทากุณาอธิบายเรื่องอภิวโมกข์แล้ว ด้วยความยินดี. เพราะ บางตอนที่ว่า ผมตกถูกประศวี มาแต่ยิวที่ ทำให้ เข้าใจได้ว่า มีชั้นที่เลยจุดตกถานขึ้นไป. แต่การที่ตอบเพียงแต่มีใจความ สั้นๆว่า พานสีที่มีการกรีกไปเป็นธรรม(หรือธรรมตา) เป็นเบื้องต้น เป็นความ พนเช่นนี้ สันเกินที่คนธรรมตาจะเข้าใจได้ ถ้าผู้ฟังเข้าใจได้ ก็แปลว่าผู้นั้น รุอะไรมาดีควรทุกอย่าง เพียงแต่มาตามกันแนวของของมติ หรือคติที่เพ่า นั้น. และถ้าผู้ฟังได้บรรลุพระอรหัตตผลเท่าที่ใดฟังเช่นนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่แปลก มาก ในข้อที่ว่าการบรรลุพระอรหัตตผลนั้นบางทีอาจไม่ต้องอาศัยปฏาอย่างย้ง ยวดเท่าใดนัก ดังฟังความเชื่อหรือปิตักมีใตงายๆ. เกล้ากระผมไม่สามารถ เข้าใจได้ถึงรากเงาเลยว่า มันหมายถึงกิริยาอาการเช่นไร ที่จิตรเคลื่อน ไป ที่เราเรียกกันว่าบรรลุมรรคผล. เพราะ คำตอบในเรื่องนี้แสดงว่าไม่ เกี่ยวข้องปฏาเลย.

เกล้ากระผมเชื่อว่า มันจะต้องมีคำที่พูดถามและคำที่ศรีศตอบยี้ดยาว มากกว่านี้มาก แต่ผู้รอยกรองคัมภีร์ในตอนหลังอาจตัดทิ้งเสียหมด โดย เห็นว่ามันเป็นคำซ้ำกับที่อื่นหรือที่มีอยู่ทั่วไปอยู่แล้ว เอยเพียงแต่ศีลธรรมหรือ หลักธรรมเท่านั้น นักเรียนของเราที่ฟังถูกเอง ท่านจึงตัดคำขยายความ หรือคำที่แจงออกนั้นทิ้งเสีย ทั้งรอยกรองเป็นคาถานหรือกาพย์ด้วย อันทำให้ มีความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้นมากขึ้นอีก. เกล้ากระผมเห็นว่า โสโธส- ปิตานี้เป็นเรื่องที่ดีมาก เห็นได้จากเค้าเงื่อน แต่มาคล้ายเป็นเรื่องที่มีส จะมิประโยชน์ไปเพราะ เหตุที่ถูกตัดออกหรือละไว้ท่านเองนี่เป็นแน่. และ

ถ้าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องประหลาดขึ้น เกล่ากระผมเชื่อว่าคงจะมี
เรื่องนี้โดยกะ เพราะที่เดิยัคครบถ้วนตามเรื่องเดิมที่เป็นจริงเป็นคัมภีร์หนึ่งต่าง
หาก แต่ไม่ทราบว่าจะมีที่ไหน เท่าที่จัดพิมพ์ขึ้นแล้วในภาษาไทยเกล่ากระ
ผมยังไม่ได้เห็นเลย. เกล่ากระผมอยากจะเห็นเป็นอย่างยิ่ง มันเป็นเรื่อง
ที่ให้ความรู้กระทั่งทางลอยัคด้วย. ในการโต้ตอบกัน.

ตามแผนที่ แม่น้ำโคทาวารีใกล้กับสาวคตีมาก และไม่น่าจะมี
แนวความคิดในทางธรรมที่ตรงกันมาก่อน. จากปัดหาที่มาถาม สังเกตได้ว่า
ผู้ถามรู้แนว ธรรมแนวเดียวกันมาที่เดียวกับผู้ตอบ มาถามเพียงขอความเข้าใจ
ใจหรือจะจับพาดกันมากกว่า. นี่เป็นแง่ที่ทำให้สงสัยว่าเรื่องนี้อาจแต่งกัน
ขึ้นทีหลังก็ได้ ในเมื่อใครสักคนหนึ่งที่ต้องการใช้เขตรแคว้นทางโคทาวารีได้
มีเกียรติยศคู่กับพระผู้มีพระภาคมาตั้งแต่พุทธกาลเหมือนกัน. ในยุคอุปนิสัย
ของอินเดีย ถ้าเป็นปรัชาชั้นสูง พบแต่มีอาคมันแชนแชนงอยู่ทั้งนั้น แต่ในเรื่อง
นี้ไม่มีเลย ทั้งรูปปัดหาที่ตั้ง คล้ายกับว่าเป็นพวกที่มีคัสบิจาในอาคมันแล้วเหมือนกัน.
ถ้าหากความสที่เป่าอาจารย์ชั้นเยี่ยมยังสอนเรื่องอาคมัน ว่าด้วยวิธีเช่น
นั้นๆ(อาภิดจัดตายณะ) จะทำให้อาคมันหลุดออกมาจากโลกิยธรรม หรือเป็น
ตัวอาคมันโดยอาคมันเอง. พาววิฆาหมณัที่อยู่ที่คงไปอีก ยังมีความจิตสูง
ขึ้นถึงเพียงนั้น น่าแปลกใจอยู่.

และเกล่ากระผมอดนึกไม่ได้อยู่อีกเรื่องหนึ่ง คือใครเป็นคนแต่งหนังสือ
เรื่องนางภวังค สอนบุตรที่ให้อื่อว่า มโน. หนังสือนั้นชื่อหนังสือสุนทรสุภาสิต.
ดูเหมือนจะเป็นหนังสือเล่มแรกในเมืองไทย ที่เริ่มอธิบายหลักพุทธศาสนาโดย
ใช้วิทยาศาสตร์เข้าช่วย แม้จะมีบทพรรณนางถึงนับว่าน่าชมเชยมาก(หรือจะ
เป็นเพราะมันตรงกับจริตของเกล่ากระผมจ). เกล่ากระผมไปค้นมาได้เล่ม
หนึ่งปกไม่มี เลยไม่ทราบว่าพิมพ์ที่ไหนหรือใครแต่ง และไม่ทราบว่าทำผู้
ไทย ในนามของคณะสงฆ์ท่านมีความเห็นอย่างไรกับบ้างในหนังสือฉบับนี้.

และปราศใจว่ามันแตงนานมาแล้ว และมีครึบเมืองไทยเราต้องการจะ
ทำเช่นนั้นด้วยหรือ. ทั้งยังเขาะ เยียภิกษุสามเณรว่าเป็นฤาษีชอบฟางด้วย
ถ้าเกิดอากาศระดมอยู่ที่นั่นสมัยที่หนังสือพิมพ์ออกใหม่ๆ จะต้องไปหาตัวผู้แต่ง
ถึงที่บ้านเป็นแน่. ถ้าได้เท่ากรุดาทราบเรื่องนี้ ขอได้กรุดาไปรดเกล้าให้
เกิดอากาศระดมบ้างว่าสมัยนั้น เขาเล่นกันทำไหน. และทำไมมาซงก็ไปเสีย.

เกิดอากาศระดมไม่มีความเบื่อหน่ายที่จะติดตามในสิ่งที่เขาไปท่องจี
แต่กลัวอยู่เสมอว่าจะ เป็นการรบกวนได้เท่ากรุดามากไป จึงขอทราบเวียน
ไว้ล่วงหน้าว่าสำหรับออกอากาศระดมแม่จะ ได้ตอบซาไปมากเพราะได้เท่ากรุดา
มีเรื่องมาก ก็หาเข็ดไม่ ทั้งยังรู้สึกว่าเป็นพระ เศษพระคุณยิ่งไปกว่า
บรรพชาอีก คำที่เป็นการรบกวนในขณะที่ได้เท่ากรุดากำลังมีงาน. และการ
ที่รอนอยู่นานนั้น บางทีเกิดอากาศระดมจะได้ฟังสิ่งที่เคยบอกออกยิ่งขึ้น.

ควรมีความแล้วแต่จะ กรุดา

ต้นยางใหญ่ซึ่งเป็นที่นั่งของ
สมเด็จพระสังฆราชฯ ขณะเยี่ยมสวนโมกข์
เมื่อปี ๒๔๘๐ จนมีการตั้งชื่อ
เรียกยางต้นนี้ว่า 'ยางสมเด็จพระสังฆราช'
มาจนถึงปัจจุบัน

๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ (๒๐๘)

ธรรม พรและเมตตา จงเจริญแต่คุณพระ

อาตมาได้รับจดหมายเมื่อหลายวันมาแล้ว ยังมีเวลาว่างบ้างเล็กน้อย ก็จะมาคุยกันเสียไป. การมากรุงเทพฯ ยังไม่มีกำหนดอะไรเลย เพราะลำพังตัวเอง อาตมาไม่เคยนึกที่จะไปไหน. เนื่องจากการไปไหนมาไหน ย่อมต้องรบกวนผู้อื่นตลอดเวลา ทั้งเบื้องต้นและสุดท้าย. จะไปไหนก็ต่อเมื่อมีใคร "จับส่งไป" เพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

ฝรั่งจะกลายเป็นพุทธบริษัทได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนศาสนา เพราะเมื่อพิจารณาตามหลักธรรมของเรา ไม่มีถิ่นในเรื่องพิธีจัด เมื่อใครเป็นสมาธิปฏิบัติ มีแนวความคิดเห็นในการครองชีวิตเพื่อความพ้นทุกข์ ตรงตามแนวธรรมของเรา คนนั้นก็จะเป็นพุทธบริษัทเองทันที มีพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์เกิดขึ้นในภายในเสร็จ โดยไม่ต้องเปลืองวาทะทางนอก บางทีจะถึงพระรัตนตรัยยิ่งก็ดีกว่าผู้ที่แต่เปลืองวาทะเสียด้วยซ้ำไป. แต่ไม่มีความตั้งใจจริง หรือมีแนวที่จะไหลไปยังจุดที่หมายได้ถูกต้อง. ถ้าคนนั้นจะเป็นคฤศเตียนหรืออิสลามโดยกำเนิด หรือกำลังสังกัดอยู่เช่นนั้น แต่ถ้าเป็นคนถือหลักความจริงตามกฎธรรมชาติ (ซึ่งศาสนาของเขาไม่ได้พูดถึง และคนนั้นก็นิยมศึกษาและประพฤติได้) ซึ่งเราเรียกว่าธรรมใจ เรามีคำสั่งถึงคนนั้นเป็นแนว ก็ยอมทำให้เขาเป็นพุทธบริษัทได้โดยไม่ต้องเปลี่ยน แต่เขายังเรียนวิทยาศาสตร์ได้โดยไม่ต้อง

๑๑๖

ของทางศาสนา เมื่อจิตใจของเขานิยมหรือยอมไปตามวิธีของวิทยาศาสตร์
 เขาก็เป็นนักวิทยาศาสตร์ หรือถือศาสนาวิทยาศาสตร์ไปเองโดยไม่รู้สึกตัว,
 เพราะวิทยาศาสตร์เป็นเพียงกฎความจริง. จะต่างกับก็เพียงแต่พุทธศาสนา
 เป็นกฎความจริง (ตามหลักเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์) ของฝ่ายใจด้วยเท่านั้น. ใน
 เมื่อวิทยาศาสตร์ไปนับแต่ในทางวัตถุหรือสิ่งที่มีปรากฏการณ์ต่างเดียวแบบ
 ส่วนใหญ่. พุทธศาสนาเราความจริงไม่มีพิธีหรืออำนาจ (ลัทธิวิเศษ) ประจำ
 ศาสนา โดยมันเป็นเพียงกฎความจริงของธรรมชาติ. แต่เป็นเพราะเขา
 มีถิ่น และมีสาวรับคนที่ยังทำอยู่. เราจึงพลอยเคยมีถิ่นขึ้นบ้าง และข้อ
 ข้างจะคิดเอาเสียด้วย การปฏิบัติศาสนาในสมัยนี้ จึงหนักไปในทางแบบ
 หรือภายนอกเสียมาก และทั้งเป็นการ "ปั้น" รูปปั้นให้แก่ศาสนาของตน
 ด้วย. ถ้าคิดว่าว่าศาสนานั้นศาสนานี้ถึงเสียทั้งหมด ยังเหลืออยู่แต่ว่า
 จริงอย่างไร สมเหตุสมผลอย่างไร เขาอย่างนั้นกันแล้ว เราจะเห็นว่า
 มันยอมยอมเข้ามาตามแนวของเราเอง. พุทธะ มีความหมายเพียงผู้
 รู้. เช่นเดียวกับที่อิสลามมีความหมายเพียงว่าเสียสละเพื่อพระเป็นเจ้า,
 หรือ ไครสต์ มีความหมายเพียงผู้ถวายนาฟ. เรามีใจเอาที่บุคคลเป็นศึ
 ศาสนา ก็เพราะเค็งไปยังส่วนใหญ่ของกฎกระทำ. แต่เพราะศาสนาพุทธ
 แห่งไปในทางรู้. ซึ่งมันเป็นเหตุให้เสียสละถูกต้อง หรือทำอะไรถูกต้อง
 ไป จึงเป็นศาสนาที่โดดเด่นของกฎความจริงกว่า และเป็นศาสนาธรรมชาติ
 มากกว่า ที่จะสละหรือเสียสละในพระเป็นเจ้าไปทั้งที่ไม่ได้รู้ของตนเอง และ
 เชื่อไปตามผู้อื่น. หรือเพื่อในลัทธิที่ฝังตัวหรือถูกเขาฝังตัวขึ้นมาแต่เล็ก. ฉะนั้น
 เราอย่างวังที่จะมีใครเปลี่ยนศาสนาเลย ไม่จำเป็น. แต่จงพยายามเพียง
 เพื่อให้เขาได้ศึกษา ศาสนาวิทยาศาสตร์ของเราเท่านั้น. เราควรเชื่ออนึ่ง
 สิ่งที่เราอาจหาใจได้. ของศาสนาของเราได้ง่ายๆ ให้เขาอ่านบ่อยๆ

๑๒๐

ทีนี้มากุญกันด้วยเรื่องของเราเองอีกต่อไป. ตามที่ลูกพระว่า ถูก [216]
อนิฏฐารมณ์รบกวนให้ยุ่งๆอยู่เสมอ เป็นเพราะยังไม่ไปถึงไหน หรือบางทีจะ
เป็นเพราะวิบากกรรมด้วยนั้น นานักอยู่มาก.

แต่ตามความเป็นของอาตมานั้น เรื่องไปถึงไหนหรือไม่ถึงไหน กับ
วิบากกรรมบังคับนั้น ไม่ค่อยเป็นปัดพาเท่าใดนัก ปัดพาที่สำคัญที่สุดอยู่ตรง
ที่เราจะถือ "อาวฐ" ละไว้สักอย่างสำหรับตัวเท่านั้น. และเราใช้ความ
สนใจในส่วนนี้โหมมากที่สุด. ส่วนที่ว่าจะไปถึงไหนแล้ว นานักคอยเปิดถึงสัก
ครั้งหนึ่ง และยิ่งวิบากกรรมด้วยแล้ว ยิ่งนานๆไปอีกก็ได้. เราจะต้อง
ถืออาวฐคือสติ.

อนิฏฐารมณ์ที่ปรากฏ จะเป็นวัตถุ หรือบุคคลก็ตาม, จะเป็นอนิฏฐา-
รมณ์ต่อเมื่อเรารับเอาด้วยความเข้าใจผิดของเรา. ถ้าเรารับเอาด้วยความ
เข้าใจถูก สิ่งนั้นจะเป็นอนิฏฐารมณ์ขึ้นมาทันที ไม่ว่าจะ เป็นคำคำหรือคำแสด
มิตรภาพ. และยิ่งกว่านั้น ถ้าเราไม่รับเอาเสียเลย มันจะไม่มีอารมณ์เลย
ทั้งอนิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ และนั่นเป็นปฏิทาแห่งนิพพานโดยตรง.

สำหรับอนิฏฐารมณ์, มันเป็นเพียงผลที่ผลิตออกมาจากโรงงานคือ
กิเลสของผู้ที่ยังมีกิเลส, กิเลสยอมทำงานเป็นเครื่องจักรเสมอ มันมีมาก
ก็ไปรื้อตัวออกมามาก มันน้อยก็ออกมาน้อย และมีอย่างไรก็พ่นออกมาอย่าง
นั้น. เพราะฉะนั้นคนที่ไม่มีกิเลสเท่าไร ก็จะเป็นที่จะต้องแสดงออกมาเท่านั้น.
ส่วนของเราที่ไปรับเอา ก็เป็นท่านเองเดียวกัน ถ้ามีมากก็รับเอามาก ถ้า
มันน้อยก็รับเอาน้อย, ทำให้เราเห็นว่า การส่งออกมากและออกมาน้อยมันเป็น
เพียง "ความตรงต่อหน้าที่" ของกิเลส ทำกิจตัวเรา หรือกิจของใครก็ตาม
ถ้าจะมีตัวเรา มันต้องเป็นความบริสุทธิ์ กิเลสไม่มีตัวเรา ไม่มีจิต
ของเรา แต่เราเข้าไปจับเอามาเป็นตัวเรา หรือของเรานั่นแหละ
เข้าใจผิด จึงเกิดมีตัวเราที่โกรธ และอีกอย่างนั้นอย่างนี้
จึงไม่มีตัวเรา แม้ตัวความบริสุทธิ์ก็ไม่มีตัวเรา เป็น

มีตัวเรากับเขาสักหน่อย ก็จะมีที่ตัวความบริสุทธิ์นี้เอง อย่าไปมีที่ตัวกิเลส
 เพราะว่า แม้แต่การมีที่ตัวความบริสุทธิ์ ก็เป็นเรื่องยุ่งยากมากพออยู่แล้ว
 ยิ่งไปมีที่ตัวกิเลสเข้าด้วยก็ยิ่งถอบตัวขึ้นยากมาก. อุบายแห่งการมีตัวเรา
 เป็นอย่างนี้เอง. ขอย้ำในเรื่อง อนิฏฐารมณ์ อีกครั้งหนึ่งว่า การที่มี
 อนิฏฐารมณ์ขึ้น ก็เพราะเราจับเอามันด้วยความเข้าใจผิด. เพราะฉะนั้นมัน
 จึงเป็นความผิดของเราเอง ที่สร้างมันขึ้น ทั่วไปเป็นความผิดของผู้ที่เราไป
 โกรธเขาไม่ แม้เราจะเป็นผู้อยู่ได้บังคับเขา และเราก็สั่งเขาไว้แล้ว.
 ทั้งนี้เพราะสิ่งที่รับชมของอะไรก็ตาม เป็นตัวกิเลสของเขาเหมือนกัน
 อย่างน้อยที่สุดมันก็เป็นกิเลสประเภทวิชา เขาจึงทำให้ตรงตามที่เราต้อง
 การไม่ได้ และเราก็เอากิเลสบางชนิดของเราออกไปรับของเขา เขาก็
 ก็ไปกันใหญ่ ยิ่งทำให้ไปไม่นานของคำว่า เขา ว่าเรา เข้าด้วยแล้ว มัน
 ก็ถูกได้มากกว่าธรรมดา เพราะ"เขา หรือเรา" นั้น คือตัวกิเลสตัวสำคัญ
 นี้เดียว. เมื่อพิจารณาโดยนัยอันสุขุมหรือประมัตต์ มันเห็นเพียงเครื่องจักร
 จริง ก็คือว่ากิเลสนั้น เมื่อใดสิ่งนั้นสิ่งนั้นมา มันก็หมุนคือทำงาน และผลก็ปรากฏ
 ขึ้นตามหน้าที่หรือตามธรรมชาติ หลีกเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้เลย. อวิชา
 ของเขา(หรือพูดให้ถูกที่สุด ก็วิชาของตัววิชาเอง แต่ เป็นฝ่ายไหน) ได้สั่ง
 อะไรเข้ามา ซึ่งเราเรียกกันว่าคำว่า คำสมประมาณ คำเอาเปรียบ ฯลฯ
 แห่งที่จริงมันทำให้ตัวเราไม่เหมือนกัน. อวิชาของเราที่ออกรับ และตอบแทน
 ไปสมกันที่มันมีลักษณะอยู่อย่างไร แม้ที่สุดแต่การหงุดหงิดอยู่เดียวก็ตาม,
 ความกระทบกันเช่นนี้คือ ตัวโลก แต่เราเข้าใจว่าเป็นตัวเราตัวเขา. ฉะนั้น
 ธรรมดาในที่สุด อนิฏฐารมณ์เกิดมีขึ้น เพราะเราจับเอามันด้วยความเข้าใจ
 ผิด. อนิฏฐารมณ์อันหนึ่งก็คือว่า เราเอง เป็นฝ่ายสร้างอนิฏฐารมณ์ขึ้น
 เราจะไม่รู้จัก(ไอเด็นตีไฟ)มัน โดยความเห็นเพียงกิเลสที่
 ปรากฏหน้าหน้าที่ตามเครื่องจักรเท่านั้น. ไม่มีใครค่าที่เรา
 เราเปรียบเรา

๑๒๒

ส่วน อิฏฐารมณ์ นั้นเล่า ก็เป็นเพราะมันตรงกันทีละสองของเรา รับเอา
 โศกคลองๆ จึงไม่รู้สึกเคืองร้อน แต่ก็เป็นการเข้าใจผิดของมันเอง เป็นสิ่ง
 เสียดายยิ่งขึ้นไป. แต่แม้ว่าจะ เป็นอนิฏฐารมณ์ เราอาจทำให้ เป็นอิฏฐารมณ์
 ได้โดยรับเอาด้วยความเข้าใจถูก เช่น คำคำ หรือทุกขเวทนา เรารับเอา
 ในส่วนที่เป็นบทเรียนสำหรับการศึกษา เช่น ที่เราฝึกฝนตัว หรือสอบสวนตัวว่า
 ทำได้เพียงไรแล้ว ตามที่ครูพระเขียนไป. ยิ่งเรามีความรู้สึกชนิดนี้ที่
 มากขึ้นแล้ว อนิฏฐารมณ์จะไม่มีเลย กลับมีแต่อิฏฐารมณ์ ทั้งมีใช้ว่าจะทำ
 ให้เสียการงาน กลับจะทำให้เป็นผลดี คือเมื่อบังคับด้วยความโกรธหรือความ
 กลุ้มใจได้ การบังคับผู้อื่นก็มีแต่จะได้เปรียบ คือทำได้เปรียบอย่างง่ายเสียอีก.
 เราจึงพอใจในบทเรียนของธรรมศาสตร์อันนี้ ยินดีเรียน และยินดีสอน สักกับ
 มันด้วย. เมื่อเราแกอนิฏฐารมณ์ตกเช่นนี้ วิบากกรรมตรงไหนเล่าที่จะมี
 มา ถ้าเป็นวิบากจริง มันก็เป็นวิบากฝ่ายบุญ ท้ายฝ่ายบาปไม่ ไม่เคือง
 ร้อน แต่ก็ไม่ควรหลงใจเหมือนกัน. เพียงเท่านี้จะเห็นได้ว่า เรา
 สามารถแก้ไขสิ่งที่เราเรียกว่าวิบากกรรมให้หมดไปได้ หรือให้กลายเป็นดี
 ไปได้ เพราะฉะนั้นวิบากกรรมที่เราเคยคิด ย่อมมีใจมืออยู่จริงหรือเด็ดขาด
 แต่มันเป็นเพราะ เรายึดถือหรือยอมรับมันอีก นั่นเอง.

ทั้งอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ไม่ควรยึดถือ. ถ้าเราจัดการกับมันถูก
 มันจะ เป็นอิฏฐารมณ์ไปหมดทุกอย่าง. มันจะมีความหมายเป็นอิฏฐารมณ์หรือ
 อนิฏฐารมณ์ ก็ต่อเมื่อเราให้ความหมายแก่มัน (คือรับเอา) ความหมาย
 เดิมของมันไม่มี. ทีละสองแห่งให้ความหมายแก่มัน, ตัวอย่างเช่นสิ่งที่คนหนึ่ง
 เห็นเป็นอนิฏฐารมณ์ แต่อีกคนหนึ่งอาจเห็นเป็นอิฏฐารมณ์และพอใจอย่างยิ่งก็
 เป็นได้. อารมณ์ทุกอย่างมีคุณสมบัติที่นอนอยู่สองชั้นเสมอ. เราเลือกเอาที่
 ถูกชั้นที่ควร เขาก็แฉกกัน. มันแน่นอนจริงๆ ว่าสิ่งทั้งปวงมีสองคุณสมบัติ
 หรือสองควลลิตวิเศษชั้นนอนกันอยู่ เราหยิบเอาผิดเอง. แต่ถ้าที่ดียิ่งกว่า
 ก็คือ ไม่รับเอาเสียเลยทั้ง อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์.

สำหรับการไม่รับเอาเสียเลย นั่นแล้ว มันก็ไปตามแนวทางที่กล่าวมา
แล้ว คือข้อที่ว่าอารมณ์ทั้งหลายไร้ความหมาย ไร้ความจริง มันเป็นเพียง
ธรรมชาติที่พันสั่นกันขึ้นมา ตามหน้าที่ของมันเท่านั้น. เราเองต่างหากไปสร้าง
ความหมายให้มัน แล้วก็พอใจเอาเสียใจเอง เรื่องต่างๆจึงมีขึ้น. ถ้าเรา
รู้ว่าตัวเราไม่มี มีแต่ธรรมชาติ, หรือถ้าจะขึ้นมีตัวเราให้ได้ ต้องมีที่ตัวความ
บริสุทธิ์แล้ว โลกจะดีขึ้นมาก. การมีเราที่ความบริสุทธิ์นั้น เราจะถือได้
ง่าย ๆ ว่า คำคำนั้นๆ ไม่ใช่ของใคร และมันจะมาถูกตัวเราไม่เลย เพราะ
จะถูกเพียงแค่อิเลศของเราที่แสนออกไปรับเอา ทว่าตัวเราไม่, ความเจ็บ
ก็อยู่ที่อิเลศนั้นเองอีก, แต่ทำไมเราจึงไปเอาตัวอิเลศนั้นเป็นตัวเรา และ
กลายเป็นเราถูกตา หรือเศร้าหมองไป. ถ้าจะมีตัวเรา ต้องจับตัวเรา
ให้ถูก และเมื่อจับตัวเราถูก จะไม่เศร้าหมองหรือวุ่นวายมากเลย, แต่การ
ปล่อยวางได้เด็ดขาด คือตรงตามความจริง ได้แก่ความไม่มีตัวเรานั้น ดียิ่งไป
กว่า แต่มันเป็นบทเรียนชั้นจบ.

ถ้ามีอิเลศเป็นตัวเรา จะไม่ได้ "ยิ้ม" เลย.

ถ้ามีความบริสุทธิ์เป็นตัวเรา จะได้ "ยิ้ม" บ่อยๆ

ถ้าไม่มีตัวเราเสียเลย จะ "ยิ้ม" ไม่รู้จักเหี่ยวและ เป็น อิเลศรูปดี.
และนี่คืออาหุ, หรือจะเรียกว่า โสฬ์ ก็ได้, ที่ง่าย ๆ ที่ถ้าถือไว้ แม้จะฟัง
การว่าลึกอย่างอื่นเสียบ้าง ก็ยังปลอดภัย. ได้แก่เรามีสติทุกเมื่อว่า

"ตัวเราคือตัวบริสุทธิ์, นอกนั้นเป็นเพียงตัวอิเลศที่แสนออกมามากกระทบ
กันเท่านั้น" เราจะคุมมันเหมือนคุสัตัวก็ดกันจนกัน สนุกดีที่ว่าที่จะเอา
เข้ามาเป็นตัวเราเอง."

มีเวลาคอยคุยกันใหม่. การงานในหน้าที่เป็นเพียงบทเรียนสร้างสมรรถภาพให้
เราเข้าถึงสิ่งที่ประเสริฐที่เท่านั้น.

ธรรม พุรและ เมตตา

ชายที่ล่องเรือ
อยู่
ตุลา ๒๕ ๘๒
คนพ่อ กระเชียวเรือ
ที่มากล่องเรือ
อยุธยา
ตุลาคม ๒๕๘๒

ไปรษณียบรรณ

10

พระพรหมสาร

วังที่ประทับที่ศาลาไชยา

อำเภอไชยา

โซยา

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

กราบเรียน โศเภาะภรรยา ที่เคารพและสวระอย่างสูง

เกล้ากระผมได้รับจดหมายของโศเภาะภรรยาแล้ว ด้วยความยินดี และ
ทราบทั้งในความกรุณา ของโศเภาะภรรยาเป็นอย่างมาก. การตอบคำหรือเว้ามัน
ไม่ค่อยจะ เหมาะตาสำหรับเกล้ากระผมนัก. ขอแต่ให้โศเภาะภรรยา
ก็แล้วกัน.

เกล้ากระผมได้รับแนวคิดจากจดหมายนั้นเป็นที่พอใจแล้ว. ในขั้นนี้
เกล้ากระผมจะได้ออกงานและตั้งเงื่อนไขความอยากบึง. ของเกล้ากระผมความที่
โศเภาะภรรยาเขียนไปว่า การอยู่บึงนั้นจะได้ประโยชน์อะไร. ถ้าได้ผลเกิด
ชาติเป็นอย่างไร จะกราบเรียนพาทิ้ง.

ในครั้งนี้. เกล้ากระผมขอกราบเรียนให้ทราบสืบไปว่าความอยากอยู่
บึงๆ มันสุดตามขึ้นมาอย่างไร. เกล้ากระผม ขอท่างานมาแต่เล็กเนื่องจาก
การกวดขันของมารดาโดยกะเพาะ. และอยากทำไว้ดีเกินเพื่อนมากเกินธรรมดา
เนื่องจากการอบรมของบิดา. ซึ่งเกล้ากระผมมารู้สึกได้เองที่ขัง ว่าเกินไป
โดยไม่รู้สึกตัว. คือทำจะออกปากสรรเสริญชมเชย. ก็ขอเมื่อเกล้ากระผมทำอะไร
ได้ดีเกินเพื่อนจริงๆ เท่านั้น. ซึ่งงานๆจึงจะมีสักครั้งหนึ่ง. และทำให้เกล้ากระผม
ต้องใช้ความพยายามมาก จนกลายเป็นนิสัย. บึงนี้. ความรู้สึกหรือนิสัยท่านองนั้น
โศเภาะภรรยาเสียแล้วเป็นส่วนมาก. ที่เหลืออยู่ก็ทำไปด้วยความรู้สึกอยากดี. อยาก
เป็นคนมีประโยชน์. ครั้นความไม่ต้องการก็. ไม่ต้องการเป็นคนมีประโยชน์
เกิดขึ้น. ก็อยากบึง. บึงเพราะไม่อย่างได้ประโยชน์ หรือได้อะไร.

การอยากทำเพราะอยากดี. กวนความสงบสุข. การอยากทำ

๓๓๑

เพราะเห็นแก่ผู้อื่นล้วนๆไม่เจืออาภิส ไม่มีจิตใจคับแคบ ก็ยังเป็นการสมัครชวน
เวียนตามสังขาร คว้าความเต็มใจ ปลดปล่อยไปตามสังขาร เช่นปัดตา หรือ
ความทุกข์ที่เกิดขึ้น. รู้สึกที่ว่า รบกวนเส้นประสาทอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน.
เกล้ากระผมสงสัยมีผู้ถามเอาว่า เกล้ากระผมเป็นโรคเส้นประสาทพิเศษชนิดหนึ่ง
และคงเนื่องจากหวังอะไรในทางธรรมมากจนเคยซีดไป. และจนปัดตาที่ไม่
ทราบว่ารักษาได้อย่างไร ถ้าหากเป็นโรคชนิดนี้จริง มองเห็นอยู่ก็แต่ นิ่ง
เท่านั้น. และ นิ่ง คราวไร เป็นสบาย สงบเย็นเสมอ. เพราะเหตุนี้
เกล้ากระผมจึงกำลังตกอยู่ในภาวะ ที่กำลังจะงัดกันอยู่กับปัดตายากๆ เกี่ยวกับการ
นิ่ง ดังที่กราบเรียนมา.

พวกเกล้ากระผมทุกคน มีความยินดีอย่างเต็มเปี่ยม ที่ได้ทราบว่า
ใต้เท้าคุณกำลังคิดหาโอกาสไปเยี่ยมโยชยา และสวนโมกข์อีก. โดย
ฉะเพาะเกล้ากระผม หวังจะได้รับประโยชน์จากการไปของใต้เท้าคุณา ยิ่ง
กว่าผู้อื่น.

ทั้งหมดนี้ โดยความเคารพอย่างสูง ของเกล้ากระผม.

เขมร

วันที่ ๒๗ เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๔๘๖

---

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๒.๑. ๒.๒. ๒.๓. ๒.๔. ๒.๕. ๒.๖. ๒.๗. ๒.๘. ๒.๙. ๒.๑๐.

๐๓๓

๗๒.พ.๑๘๖๐
 เขียนที่
 วันที่ 15 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

นายปิ่น ปัทมธนานนท์ สักขีวิทยากร
 มีหนังสือฉบับที่ ๑๐ สักขีวิทยากรที่ไป
 พิมพ์แล้ว แต่ยังไม่ส่งมาให้พิมพ์
 รัชชานนท์ไปออกให้เรียบร้อยไป ๑ ฉบับที่
 ดยชัย ๑ ให้ผู้ให้วิทยากรรับกลับไปพิมพ์
 ภาค ๑๐ ให้แล้ว ส่งฉบับที่พิมพ์แล้วมาให้
 ให้ผู้ให้ไปส่งให้สำนักพิมพ์ ให้ส่งไป
 ให้พิมพ์ ๑๐ ฉบับสำหรับ ให้พิมพ์ให้
 ให้พิมพ์ให้สำนักพิมพ์ หรือพิมพ์ให้
 ส่งมาให้พิมพ์ ให้ผู้ให้ไปพิมพ์ให้
 ให้พิมพ์ให้สำนักพิมพ์ ให้พิมพ์ให้
 รัชชานนท์ ๑๐ ฉบับ
 จ.ป. ๑๐ ฉบับ ๑๐ ฉบับ
 ให้พิมพ์ให้สำนักพิมพ์ ให้พิมพ์ให้
 ให้พิมพ์ให้สำนักพิมพ์ ให้พิมพ์ให้
 ให้พิมพ์ให้สำนักพิมพ์ ให้พิมพ์ให้

๘๖๑

นายปิ่น ปัทมธนานนท์
 สำนักพิมพ์วิไลวรรณพิมพ์
 จ.ว. นครราชสีมา

บ้านเลขที่ ก.๐๓๘๘ สพานศรีนิคม จังหวัดชลบุรี
 วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗

คำนำมายังนายชัชวาล พานิช

ผมได้รับคำแนะนำจากเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธรูป
 จารีย์ ให้รบกวนท่านช่วยจัดซื้อรถชุมพรไต้สัก ๓ บิน
 จะเอาไปใช้ท่าขอฟ้าและชุมนุมต่าง ที่วัดเขาบางชาย
 จังหวัดชลบุรี ท่านจัดให้สำเร็จได้จะเป็นกุศลแก่ท่านมาก
 เมื่อท่านทราบราคาก็เป็นราคาปีละเท่าไร
 โปรดแจ้งไปให้ผมทราบ ผมจะได้ส่งเงินมาทางธนาคาร
 ถัดมาก็ซื้อได้แล้วส่งไปที่วัดเทพศิรินทร์ จะสะดวกกว่าที่จะ
 ส่งทางจังหวัดชลบุรี นำของที่จะถึงผมเขียนอย่างข้างบนนี้

ด้วยความนับถือ

หลวงปู่ศุข วัดปากแดง
 วัดปากแดง
 วัดปากแดง
 วัดปากแดง

หลวงปู่ศุข วัดปากแดง
 วัดปากแดง
 วัดปากแดง
 วัดปากแดง

๒๔๘๗

• สมิติ-ฉาน-ฉาน.

อารทุท โส ปน เม พราหมณ วิริย อโหสิ อสลุสิน อปฏฐิตา สติ อปฺปมฺภสา
ปสุสทุโธ กาโย อสวารทุโธ สมิติค จิตฺคฺ เอกคฺค

โส โส อหํ พราหมณ วิริจเจว กาเมหิ วิริจจ อฏฺสเสหิ ชมเมหิ สวิตถุคํ
สวิจาว วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปฺรํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหาสี

วิตถุควิจารานํ วุปสมมา อชฺชชคฺคํ สมปฺสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตถุคํ
อวิจาว สมิติคํ ปิติสฺสํ ทฺคิยํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหาสี

ปิตียา จ วิราคะ อปฺเปถโก จ วิหาสี สโต จ สมปฺชานโน สุชฺดูจ กาเยน
ปฏิสฺสเวเทสิ ฌนุคํ อริยา อาจิถฺชนฺคิ อปฺเปถโก สติมา สุชฺวิหาวีคิ คคฺคิยํ ฌานํ
อปฺสมปฺชช วิหาสี

สุชฺสุส จ ปหานา ทฺถชฺสุส จ ปหานา ปุพฺเพ ว โสมนสุสโพนฺนสุสานํ
อตุถฺจนฺมา อทฺถชฺมสุชฺ อปฺเปชฺชาสติปาริสฺสุชฺชิ จคฺคฺถถ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหาสี

โส เอวํ สมิติเต จิตฺเต ปฺริสฺสุชฺเช ปฺริโยทาเต อนฺจกเณ วิคฺคฺคฺปฺคิเตเส
มฺพฺพฺเต กมฺมปฺปิเย ฐีเต อานนฺเตชปฺปฺคฺเต

ปุพฺเพนิวาสานิสฺสุชฺชิตานาย

สคฺคฺชานํ จคฺคฺปฺปาทณานาย

อาสวานํ ชยฺณาราย

จิตฺคํ อภินาเมสิ.

ขอสมมุติบทาน ไชยา

๕ ตุลาคม ๒๔๘๓

กราบเรียน ไต่เท้ากรรมา ที่เคอรรพหย่างยิ่ง

เกล้ากระผมได้รับเรื่องฉานแล้ว. การส่งข้อความเจ้านี้ไปแทนความกรรมา
แก่เกล้ากระผมหย่างสูง เพราะเป็นเรื่องที่ถูกใจ พัวพันอยู่ในใจจนกระทั่งบัดนี้
ก็ยังคงคิดไม่ออก ว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น และอธิบายให้เหมาะสมว่าอย่างไร.
แต่อย่างไรก็ตาม เกล้ากระผมขอสงวนไว้ไม่ยอมให้ใครคิดให้ หรือถามใคร
ต้องการจะคิดเอง. จะนานเท่าใดก็ได้, และอนุพัสดุนี้ เกล้ากระผมสะเพรา
มาก เคยผ่านไปครั้งหนึ่งแล้ว แต่ไม่สังเกตเห็น.

เกล้ากระผมขอกราบเรียนขอพระคุณไต่เท้ากรรมาหย่างสูงมาในที่นี้ด้วย.

เกล้ากระผมได้ทราบเรื่องคุณจรูญต้องการนำรัก จากนายสัมมาสเมื่อไม่กี่วัน
นี้เอง เนื่องจากจำพรรษาที่สวนโมกขแห่งใหม่ บานๆจึงจะได้ลงมาที่หอสมุด
ที่วัดชยาราม เกล้ากระผมเลยถือโอกาสช่วยสืบดูด้วย. ที่เรียกว่ารักชุมพร
นั้น แปลกมาก เข้าใจว่าจะเป็นรักไชยานั่นเอง เพราะเกล้ากระผมยังไม่เคย
ทราบว่าชุมพรมีรัก. แม้ที่ไชยานั้นแล้ว เวลานี้ก็ไม่ปรากฏว่ามีการทำรักใน
เขตอำเภอไชยาเลย แต่มีที่ในเขตของอำเภอท่าวางซึ่งติดต่อกับไชยา. แต่
ข้อนี้คาดเนื่องมาจากว่าชื่อไชยาเคยเป็นชื่อเมืองสมัยเก่า ซึ่งนับรวมท่าวางเข้า
ไว้ด้วย จนกระทั่งถึงบ้านคอน. เรียกว่ารักไชยา พวกเขาเข้าใจผิด. แต่
อย่างไรก็ตาม เกล้ากระผมจะลองสืบดูทางชุมพรอีกสักคราวหนึ่งซึ่งที่ไม่เชื่อว่า
ชุมพรจะมีรักได้เลย.

เมื่อสืบถามดูจากคนขายคน ปรากฏว่าการทำรักที่ป่าติดต่อกับเขต
ไชยานั้น ร่วงโรยมานานแล้ว. เมื่อเกล้ากระผมยังเด็กๆ จำได้ว่าได้เคย
เห็นอาชื่อนำรักจากป่าที่ว่ามี จากคนขายเป็นช่วงๆกันมา ส่งมาขายทางกรุง
แพศร้าวหนึ่งตั้ง ๓๐-๓๐ ปีบ ตอนแรกๆขายได้ แต่ตอนหลังขาดทุน มา
แห้งเสียหนทางนี้เพราะขายไม่ได้. แล้วเกล้ากระผมก็ไม่ได้มีโอกาสพบปะ

๑
๓
๗

หรือรู้เรื่องนำรักนี้อีกเลย จนบัดนี้เมื่อสืบตามเข้า ได้ความว่า ไม่มีใครทำกริ
ต่านำรักกันมานานแล้ว มีแต่ว่าใครของใคร ก็คงติดคอ สังก้า และก็เป็น
จำนวนน้อย มักจะเป็นจำนวนทะเลกันเสียมากกว่าจำนวนปืบ. แม้พวกช่าง
ทำพระพุทธรูปทางโนนเอง บางคนก็บ่นตลอดใจว่าสีดำของฝรั่งมีกว่านำรัก
เสียอีก พระโบโบสอวางแห่ง จึงถูกคงสีฝรั่งแทนของรัก แล้วบิดทงก็มี. ชาว
ป่าที่ทำรักถูกกระทบกระเทือนจนต้องเลิกอาชีพ ก็กลายเป็นเพียงทำเป็นครั้งคราว
ละ เพราะมีผู้สั่ง เลยกะทอนกะแทนไป. แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีคนติดคอให้
ทำคร่าวละ เล็กค่น้อยอยู่เสมอ ไม่ถึงกับขาดคอนจนสาปสูญ เพียงแต่เอา
แน่นอนไม่ค่อยจะได้เท่านั้น เพราะไม่มีใครคิดรักสาวคือเสียของตัวในการทำ
รักเลย. มาบัดนี้ถึงกะทอนกะเทือนหนักด้วยค่าแรงงานสูง งานกัมกรทั่วๆไป
พวกขี้ปุ้นจ้างคนไทยทำ วันละ ๒ บาทเป็นอย่างต่ำ อาชีพเช่นนี้เคยกะทอน
กะเทือนมากขึ้น แม้แต่การทำนาบางแห่ง เจ้าของนาหรือไร ยังจะไปทำงาน
กัมกร ปลอญย้ายขึ้นรกรากก็มีไม่น้อย เพราะไปรับจ้างได้เงินมากกว่า.
เกล้ากะดมเขียนเลยไปยึดย่าวพุ่ม้าง. เป็นกรเจ้าเรื่องพิเศสอีกส่วนหนึ่งของ
ทางใต้ ในเวลานี้.

สำหรับนำรักนั้น ถ้าคุณจรมไม่รีบร้อน รอได้เป็นเวลาแรมปี เกล้ากะดม
คาดว่าคุณมีหวังที่จะได้ โดยติดคอขอให้อภัยกันทำคุณตามที่จะสามารถ แต่จะได้
มากน้อยเท่าใด พอแก่ความต้องการหรือไม่นั้น เป็นการยากที่จะเรียนให้ทราบใน
เวลานี้ เพราะคนพวกที่จะทำนั้น ไม่ใช่พ่อค้า ไม่มีวันซิมในการค้าขาย
จึงกราบเรียนมาให้ทราบได้เพียงเท่านี้ก่อน. ถ้าความคองการทางนี้ เป็นเรื่อง
ที่รอคอยได้ กรุณาแจ้งไปให้เกล้ากะดมทราบ เกล้ากะดมจะชวนชวรายคุณจนสุด
ความสามารถ ทั้งพวกพ้องที่จะพอผูกกันเข้าใจกันได้กับพวกชาวป่านั้น ก็มีอยู่บ้าง.
เวลานี้เข้าหน้าฝนเสียแล้ว ต้องหน้าแล้งจึงจะทำให้ และต้องให้เวลาเขารวม
รวมตามสมควร.

ที่สุดนี้ เกล้ากะดมหวังว่าได้เข้ากรูนาคงเป็นสุขสบายดี. ทางใต้ยาที่
ได้เข้ากรูนาจะพอนักตัวได้ สบายกันทุกคชน และหมายถึงทางจิตใจโดย
ละ เพราะ ทางวัดถุหรือข้างนอกนั้น ออกจะยุ่งๆกันทั่วๆไปแต่ก็สนุกดี.

ด้วยความเลวพพอย่างสูงสุดของเกล้ากะดม ความมีความแค้นแจะกรูนา.

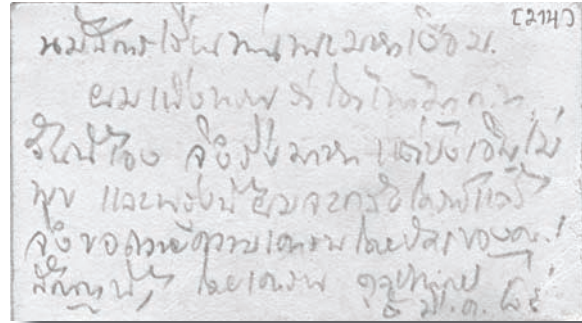
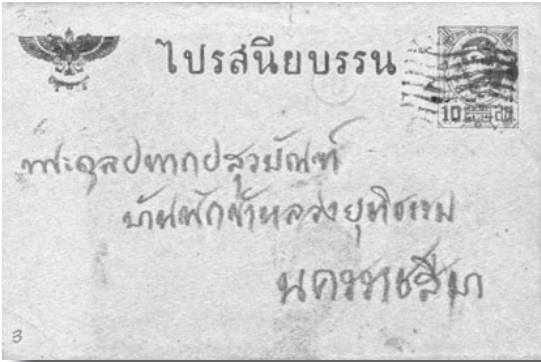
วัดป่าบางทราย ๕๗
 ๑๘ พ.ย. ๘๗
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จสวรรคต ข้าพระพุทธเจ้า
 ไชยา ซึ่งเฝ้าฯ รับสั่งอยู่ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
 ทรงโศกโศกมาก แต่ขอสั่งให้รัดกุมเรื่อง
 ใหม่แล้ว ขอขุด แต่ใจที่ท้อแท้ ซึ่งทุก
 คนใจไม่ปลงที่ไชยา
 ปราบปรามสิ่งอันไม่ชอบใจของ
 ข้าพระพุทธเจ้าแล้วว่า มาแล้ว มีสิ่ง
 อื่นบ้าง ซึ่งข้อหนึ่ง สกนปญญ์ กับ
 สกนปญญ์ เสด็จมาที่พระที่นั่งอัมพรสถาน
 ขอขุด ไม่ท้อใจเรื่องจะขอไปให้ กิจ
 สกนปญญ์
 ส.จ. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ใน สกนปญญ์ สกนปญญ์ ๑
 || || สกนปญญ์ ๑ ||
 สกนปญญ์ สกนปญญ์ สกนปญญ์ สกนปญญ์ สกนปญญ์
 พ.ย. ๘๗

ไปรษณียบรรณ
 ๓๐
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 องค์อำนวยการ ๕๗๗๗๗๗ ๗๗๗๗๗
 จากวัดป่า ๕๗
 อำเภอไชยา

๑๕ มี.ค. ๘๙

๕ มี.ค. ๘๙

พระอุบล... สอนวิชาที่วัด...
 มีนักเรียน ๑ คน ย้ายจาก
 โรงเรียนแล้ว เป็นที่วัดของพระคุณเจ้า
 หลวงปู่เทส...
 มีชื่อเรื่องได้ดังไปผลทันที
 กลาง ๆ...
 ๒๓ มี.ค. ๘๙

นมัสการเรียนท่านมหาเจี๊อม

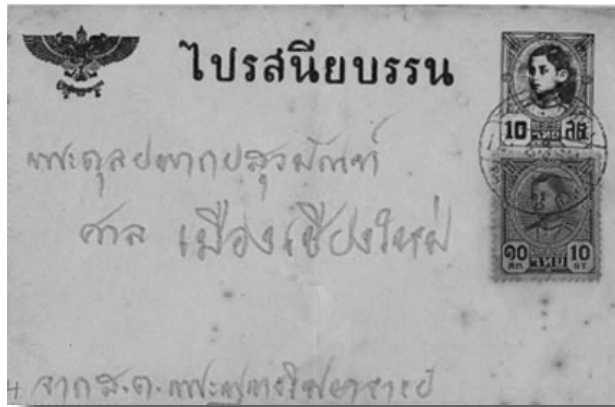
ผมเพิ่งทราบว่าได้เข้ามา ก.ท. วันนี้เอง จึงรีบมาหา แต่บังเอิญไม่พบ และพุ่มนี้ผมจะกลับโคราชแล้ว จึงขอถวาย ความเคารพโดยบัตรของคุณสัญญา

โดยเคารพ

ดุลยพากย์

๕ มี.ค. ๘๙

๐๘๑

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้รับ ส.ก. จากเมืองเซียงไฮ้ ๒ ฉบับ
 มาด้วยแล้ว แต่ไม่ได้รับฉบับที่ส่งมาจากเมือง
 ใต้ ก็ไม่ทราบปลายทางด้วยดี จึงแปลฉบับ
 นี้ไปส่งที่เมืองปักกิ่ง ตามที่รับได้ส่งพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้แล้วตามที่ได้
 สั่งไว้แล้วให้ส่งไปส่งที่เมืองปักกิ่ง
 ด.ช. ๑๗ ๒๓ ๘๙ ส.ก. พระบรมราชโอรส

✓ ๑๒ พ.ย. ๘๙

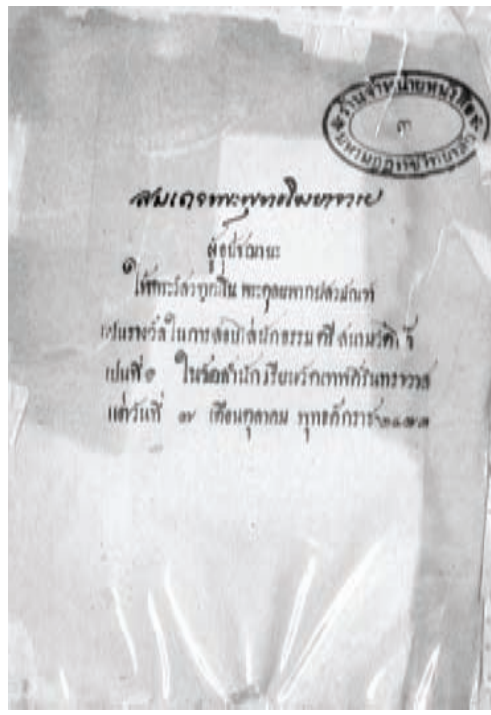
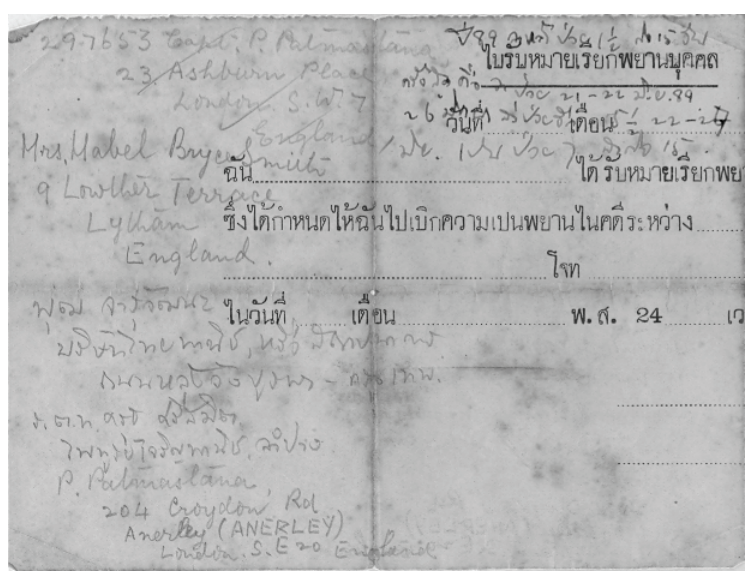
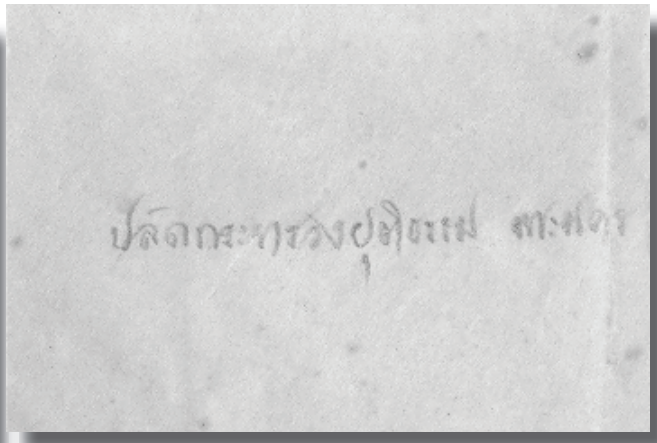
เขียน _____
 วันที่ ๙ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๙

พระคุณเจ้า เจ้าอธิการโพธิ์ทอง
 วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 ประสงค์ให้พระคุณเจ้าส่งให้พระคุณเจ้า
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 พระคุณเจ้า เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 เจ้าอธิการโพธิ์ทอง วัดท่าเรือ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

๒๕๑

ได้ไปส.พ. แล้วทั้ง ๒ ฉบับ
 ส่งให้พระคุณเจ้า เจ้าอธิการโพธิ์ทอง
 วันที่ ๒๖ ธ.ค. ๘๙ อ.พ.

๓๐ ม.ก. ๙๐

วิริย์ ทุกขมจจย .
 เพียรบากบั่นหมั่นชอบประกอบไว้
 เปนเหตุให้พ้นทุกข์สุขเกษม .
 ส.ม.จ.ศ. ๑๐๗
 ๓๐/๑/๙๐

วิริย์ ทุกขมจจย .
 เพียรบากบั่นหมั่นชอบประกอบไว้
 เปนเหตุให้พ้นทุกข์สุขเกษม .

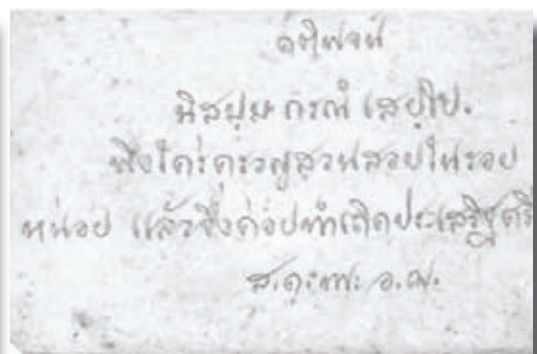
๔ ก.พ. ๙๐

DECEMBER	JANUARY 1940	FEBRUARY
S M T W T F S	S M T W T F S	S M T W T F S
1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
8 9 10 11 12 13 14	8 9 10 11 12 13 14	8 9 10 11 12 13 14
15 16 17 18 19 20 21	15 16 17 18 19 20 21	15 16 17 18 19 20 21
22 23 24 25 26 27 28	22 23 24 25 26 27 28	22 23 24 25 26 27 28
29 30 31	29 30 31	

JANUARY TUESDAY

วิริย์ ทุกขมจจย .
 เพียรบากบั่นหมั่นชอบประกอบไว้
 เปนเหตุให้พ้นทุกข์สุขเกษม .
 ส.ม.จ.ศ. ๑๐๗
 ๓๐/๑/๙๐

วิริย์ ทุกขมจจย .
 เพียรบากบั่นหมั่นชอบประกอบไว้
 เปนเหตุให้พ้นทุกข์สุขเกษม .
 ส.ม.จ.ศ. ๑๐๗
 ๓๐/๑/๙๐

ทางรถไฟไปกรุงเทพฯ
 บ้านหม้อกักขังและขบวนการ
 เมืองเชียงใหม่

ฉ.พ.พ.พ. ๑.๗

JANUARY
 FEBRUARY 1940
 MARCH

FEBRUARY TUESDAY

ทางรถไฟไปกรุงเทพฯ
 บ้านหม้อกักขังและขบวนการ
 เมืองเชียงใหม่

ฉ.พ.พ.พ. ๑.๗

ทางรถไฟไปกรุงเทพฯ
 บ้านหม้อกักขังและขบวนการ
 เมืองเชียงใหม่

ฉ.พ.พ.พ. ๑.๗

ศาลแพ่ง - พระนคร
 ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๙๑
 เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่นับถือ
 ผมได้รับจดหมายของคุณลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ขอแสดงความเศร้าสลดใจในมรณกรรมของคุณแม่คุณ แต่เชื่อมั่นว่า
 ท่านไปสู่คติและปลงตกล่วงหน้าไว้แล้วว่าเป็นเรื่องของขันธุ์ ผมได้ส่งจดหมายคุณไปกราบเรียนท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
 พุทธิเมษายาจารย์ที่วัดเขาบางทราย ชลบุรี เมื่อจะได้ทราบกำหนดการเดินทางมาสวนโมกข เร็วเท่าที่จะเป็นไปได้
 ตามความสังเกตของท่านเจ้าคุณนรินทรญาณมุนี (ประจำที่กุฏิสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี) มีความเห็นว่า ไม่น่าแนกกว่าสมเด็จพระ
 จะมาสวนโมกขได้ เพราะได้รับลิขิตสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า นับแต่จาก ก.ท.ไปพักที่วัดเขา ชลบุรีได้ ๑ เดือน (ตั้งแต่ ๔ เมษายน
 ๙๑) อาการที่ออกแดดอยู่ (เช่นเพลีย อาหารไม่ปรกติ) ยังไม่ดีขึ้น ยังคงอยู่
 ผมจึงขอเรียนมาเสียขั้นหนึ่งก่อน แต่จะอย่างไรแน่นั้น คงจะได้ทราบจากสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีไม่ช้านัก เวลานี้เจ้าคุณนรินทรฯ
 ก็ไปเยี่ยมสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี อีก ๔-๕ วันคงกลับมา

ศาลแพ่ง-พระนคร
 ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๙๑

เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่นับถือ

ผมได้รับจดหมายของคุณลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ขอแสดงความเศร้าสลดใจในมรณกรรมของคุณแม่คุณ แต่เชื่อมั่นว่า
 ท่านไปสู่คติและปลงตกล่วงหน้าไว้แล้วว่าเป็นเรื่องของขันธุ์ ผมได้ส่งจดหมายคุณไปกราบเรียนท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
 พุทธิเมษายาจารย์ที่วัดเขาบางทราย ชลบุรี เมื่อจะได้ทราบกำหนดการเดินทางมาสวนโมกข เร็วเท่าที่จะเป็นไปได้
 ตามความสังเกตของท่านเจ้าคุณนรินทรญาณมุนี (ประจำที่กุฏิสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี) มีความเห็นว่า ไม่น่าแนกกว่าสมเด็จพระ
 จะมาสวนโมกขได้ เพราะได้รับลิขิตสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า นับแต่จาก ก.ท.ไปพักที่วัดเขา ชลบุรีได้ ๑ เดือน (ตั้งแต่ ๔ เมษายน
 ๙๑) อาการที่ออกแดดอยู่ (เช่นเพลีย อาหารไม่ปรกติ) ยังไม่ดีขึ้น ยังคงอยู่
 ผมจึงขอเรียนมาเสียขั้นหนึ่งก่อน แต่จะอย่างไรแน่นั้น คงจะได้ทราบจากสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีไม่ช้านัก เวลานี้เจ้าคุณนรินทรฯ
 ก็ไปเยี่ยมสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี อีก ๔-๕ วันคงกลับมา

๑๑๑

๒๒๖

ผมได้รับคำสั่งให้มารักษาการอธิบดีที่ศาลแพ่งนี้ และมาประจำที่ศาลนี้ตั้งแต่วันที่ ๖ เดือนนี้แล้ว งานมาก แต่ก็
 พยายามทำหน้าที่โดยรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ และไม่ทะเลาะทะเลาะกันเท่าไร ผลของงาน ถ้าสำเร็จลุล่วงเป็นธรรมเป็นผลดีแก่ประชา
 ชนที่มาติดต่อเกี่ยวข้องกับศาลก็ได้ปิติพอกันแล้ว.

ขอแสดงความนับถือสนิท
 ดุลยพาศย์สุวัฒน์

ผมได้รับคำสั่งให้มารักษาการอธิบดีที่ศาลแพ่งนี้ และมาประจำที่ศาลนี้ตั้งแต่วันที่ ๖ เดือนนี้แล้ว งานมาก แต่ก็พยายามทำหน้าที่โดยรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ และไม่ทะเลาะทะเลาะกันเท่าไร ผลของงาน ถ้าสำเร็จลุล่วงเป็นธรรมเป็นผลดีแก่ประชาชนที่มาติดต่อเกี่ยวข้องกับศาลก็ได้ปิติพอกันแล้ว.

ขอแสดงความนับถือสนิท
ดุลยพาศย์สุวัฒน์

นางเคลื่อน พานิช โยมมารดาถึงแก่กรรม เมื่อเดือนเมษายน ๒๔๙๑ ในภาพเป็นการ เตรียมเคลื่อนศพและการแห่ศพไปยังศาลา ป่าช้าใกล้วัดเวียง เพื่อเผาศพ สามารถจะ กล่าวได้ว่า นางเคลื่อน พานิช เป็นกำลัง หนุนอันสำคัญของการริเริ่มงานสวนโมกข์ ของลูกชายและคณะธรรมทาน เพราะ หากขาดเสียซึ่งเงิน "เพื่อนผี" (ซึ่งท่านเก็บ ออมไว้ เมื่อยามเจ็บไข้และตาย) เป็นทุน เริ่มต้น เพื่อการจัดตั้งสวนโมกข์ และ "พุทธอ- สาศนา" แล้ว ก็อาจไม่มีสวนโมกข์ในวันนี้

[๒๓]

๔๕ ถนนโศภน บางกะปิ พระนคร

๑๓ พฤษภาคม ๒๔๙๑

นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ

เรื่องที่ได้ทำต้องการทราบเนิ่นๆ ในการจะเดินทางมาสวนโมกขฯ ของสมเด็จพระเจ้า วัดเทพฯ นั้น ผมได้กราบเรียนไป
แล้ว บัดนี้ท่านบัญชาว่ามาดังนี้ "ฉันรับจ.ม. แล้ว จะไปไซยาตอวิสาขแล้วเห็นจะไม่ทัน คนชราหายช้า ควรจะบอกไปให้
พระมหาเจี๊อมไปเชียงใหม่ก่อน ฝนลงมากจะไม่เหมาะะ จงบอกด้วย"

ผมจึงขอเรียนมาเพื่อใต้เท้าได้ไปเชียงใหม่เสียก่อน โดยไม่ต้องรอท่าน และผมคงจะได้พบใต้เท้าที่กรุงเทพฯ คราว
ผ่านไปและกลับ คุณเพรียง หัวหน้าศาลแพ่งซุรณร์ ก็บอกผมว่าจะเปนลูกศิษย์ไปเชียงใหม่ด้วย. นำโมทนาด้วย และคิดว่าท่าน
พระมหาพรกั๊ยร้ออยู่ที่วัดปากน้ำ อนุบุรี ผมคิดว่าจะไปเยี่ยมท่านอีก.

โดยเคารพ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

๔๕ ถนนโศภน บางกะปิ พระนคร
๑๓ พฤษภาคม ๒๔๙๑
นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ

เรื่องที่ได้ทำต้องการทราบเนิ่นๆ ในการจะเดินทางมาสวนโมกขฯ ของสมเด็จพระเจ้า วัดเทพฯ นั้น ผมได้กราบเรียนไป
แล้ว บัดนี้ท่านบัญชาว่ามาดังนี้ "ฉันรับจ.ม. แล้ว จะไปไซยาตอวิสาขแล้วเห็นจะไม่ทัน คนชราหายช้า ควรจะบอกไปให้
พระมหาเจี๊อมไปเชียงใหม่ก่อน ฝนลงมากจะไม่เหมาะะ จงบอกด้วย"

ผมจึงขอเรียนมาเพื่อใต้เท้าได้ไปเชียงใหม่เสียก่อน โดยไม่ต้องรอท่าน และผมคงจะได้พบใต้เท้าที่กรุงเทพฯ คราว
ผ่านไปและกลับ คุณเพรียง หัวหน้าศาลแพ่งซุรณร์ ก็บอกผมว่าจะเปนลูกศิษย์ไปเชียงใหม่ด้วย. นำโมทนาด้วย และคิดว่าท่าน
พระมหาพรกั๊ยร้ออยู่ที่วัดปากน้ำ อนุบุรี ผมคิดว่าจะไปเยี่ยมท่านอีก.

โดยเคารพ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

[๒๖๐]

ศาลแพ่ง

๑๗ สิงหาคม ๒๔๙๑

หนังสือเรียน

ที่เท่า ที่เคารพ

ด้วยพระเชษฐภคินีของข้าพเจ้า คุณหญิงวิมลนาถ นักร้องอาชีพ
 จดมีเงินเป็นมูลค่า ๓๐๐ บาท (สามร้อยบาทถ้วน) เพื่อสมทบทุนกับที่เท่าที่เค
 บรียาคไว้เดิมแล้ว ๑๐๐ บาท (หนึ่งร้อยบาทถ้วน) เป้าประสงค์สำหรับคณะธรรมทาน
 เพื่อเก็บยกยอผลเข้ามาใช้จ่ายในการกุศลสุกแต่ที่คณะธรรมทานจะพิจารณา เห็นสมควร
 เพื่อชดเชยค่าให้คุณโยมผู้ถึงของที่เท่าที่เคไป ในการส่งจดมีเงินมาคราวนี้
 พระเชษฐภคินีของข้าพเจ้า มีใจจงใจให้แสดงว่า ใช้บัตรกุศลสุก ๖ ซึ่งเป้นตระกูล
 ของคุณโยมท่านและท่านในทางคโลก เป้นบัตรจากสมทบทุน
 มาถึงคุณธรรมทาน ทราบแล้ว
 ซึ่ง เรื่องที่เท่าที่มารวมใจจะให้ทราบว่าจะเป้นที่ส่งยอมาของ
 ท่านหรือไม่ หากจะนำไปแจ้งธรรมให้ศึกษาหาพระเสถียรแก่งซึ่งมีอากาศดี
 ในราวที่ว่าจะไม่เขยื้อนลงในถาวรด้วยไม่นั้น ยมโลกรวมเรียนแล้ว ท่านเห็น
 และว่าไม่ประสงค์ คงขอให้เงินไปอย่างธรรมดา หนึ่งร้อยบาทถึงที่เท่าที่
 ก็นับ และถ้านว่าคราวไปเรื่องใหม่คงใจคนมาก/

(พระอุบลพาทย์สุวมาณี)

(พลิก)

๑๗๑

ส่วนโมกษ ไชยา

๒๔ สิงหาคม ๒๔๕๐

ธรรม พรและเมตตาฯ แด่คุณพระ

อาคมมาได้รับจดหมาย ลงวันที่๑๗ เดือนนี้แล้ว ด้วยความขอบคุณ

ในการที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงกรุณาสมทบ ให้นามพระคุณสุชาต นั้น ชาวคณะธรรมทานที่ใคร่ทราบเรื่อง พวกนี้ปลื้มเปรมเป็นพิเศษ ครึ่งที่พระคุณของโยม ได้รับเกียรติยศ เกินกว่าที่เคยมีกัน.

การไปเชียงใหม่ นั้น ไม่มีเวลาพอที่จะเล่าให้คุณพระฟัง เพราะอาคมมารีบกลับ หลังจากทีกลับลงมาจากเชียงใหม่ ถึงกรุงเทพแล้ว เพียงสองวันเท่านั้น.

อยู่ที่เชียงใหม่ ๑๔วัน เทศน์ ๒๐ กว่าครั้ง ความจุคต่างๆ รวมทั้งที่จังหวัด ลำพูนสองครั้งด้วย. และนำแปลกรงที่มีกรเทศน์เรื่องพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ เสียถึง ๔ ครั้ง ความคำขอร้องของเจ้าสำนักที่นิมนต์ไป. ส่วนมาก เทศน์เรื่อง ความแต่เจ้าสำนักจะขอร้อง เมื่อไม่มีการขอร้อง จึงว่าไปตามพอใจ. เป็นอันว่า ๒๔ เปอรเทศน์ของกรเทศน์ เป็นเรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสนา คล้ายกับว่าไปราวกับไสยศาสตร์ หรือว่าที่นั่น เป็นโรคไสยศาสตร์กันมาก จนเจ้าของท้องถิ่นเคื้อคร้อน แล้วยังเอาเปรียบ ยืมมืออาคมมาช่วยจัดการ จะไค้ผลเป็นอย่างไร กลับมาเสียแล้ว ก็ยากที่จะทราบได้ แต่ในขณะนั้น ก็เป็นที่พอใจกันมากหุ่. กลับมาถึงไชยาแล้ว ยังมีกรขอร้องให้เทศน์ส่งไปทางเส้นลวคบันทึกลงเสียง และส่งลวคมาให้.

แต่อย่างไรก็ตาม รู้สึกว่าจะเอาผิดกัน ชั่วเวลาไปเทศน์แต่ละคาเช่นนั้น มีหวังอะไรมากนักไค้ และจะไปพร้าสอนกันหุ่ ก็ไม่สามารถทำไค้ จึงเอาเงินแต่เพียงว่า เป็นการปลุกความนิจใจให้แรงกล้า แล้วเขาพยายามค้นคว้าศึกษากันเรื่อยๆไปก็แล้วกัน. ถ้าเอากันเพียงเท่านี้ อาคมมาเกิดไค้จะอวดคุณพระว่า ไค้ไปทั่วไค้มากที่เคียว และแบ่งส่วนกุศลให้คุณพระบ้าง ในฐานะที่เอาใจช่วยหุ่ตลอดเวลา โดยไค้ไค้มีความนิจใจขึ้นไปอีกว่า การพยายามในเรื่องนี้ ไค้ไรผล. สำหรับเชียงใหม่ นั้น อาคมมาคิดว่า ไค้ไค้เป็นที่อู่แห่งเจ้าลัทธิต่างๆ เช่นในกรุงเทพ สอนไปทางไหนถึงง่าย น่าสอน และอาจไปไกลกว่าที่กรุงเทพสืบ ในบางหย่าง คือหย่างนัยก็มีความหยากทำ เท้ากับความหยากรู้ ซึ่งทางกรุงเทพไค้ไค้จะเป็นเช่นนั้น และยังมีบางที่หยากหยิ่งความรูของผูเทศน์ มากกว่าความหยากรู้เสียด้วยซ้ำไป ควรจะถูกคำมากเท้าๆกับที่เชียงใหม่ ควรจะถูกสอน. ถ้ามีคนจริงใจให้ เชียงใหม่จะไปไกล ในค่านการปฏิบัติชนิดที่กรุงเทพจะตามไม่ทัน. อาคมมาคิดหย่างนี้.

หวังว่าคุณพระสบายดี และเดินหน้าเสมอ.

ธรรม พรและเมตตา

พุทธทาส อินทปัดไค้

กรม

๒๓๒๐

ศาลแพ่ง,
 ๑๓ กันยายน ๒๔๙๑.
 นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ
 ผมได้เรียนจดหมายของใต้เท้าและคุณธรรมทาสลงวันที่ ๒๕ และ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๙๑
 ผมทาสลงวันที่ ๒๕ และ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๙๑
 ซึ่งคุณทาสได้พาไปพบปะกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 และพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ
 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
 ผมได้มีโอกาสได้พบกับท่านทั้งหลาย
 และได้รับความกรุณาจากท่านทั้งหลาย
 มากมายเหลือคณานับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 จากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
 ซึ่งท่านได้กรุณาให้ผมได้พบกับ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
 ผมได้มีโอกาสได้พบกับท่านทั้งหลาย
 และได้รับความกรุณาจากท่านทั้งหลาย
 มากมายเหลือคณานับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 จากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
 ซึ่งท่านได้กรุณาให้ผมได้พบกับ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ
 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

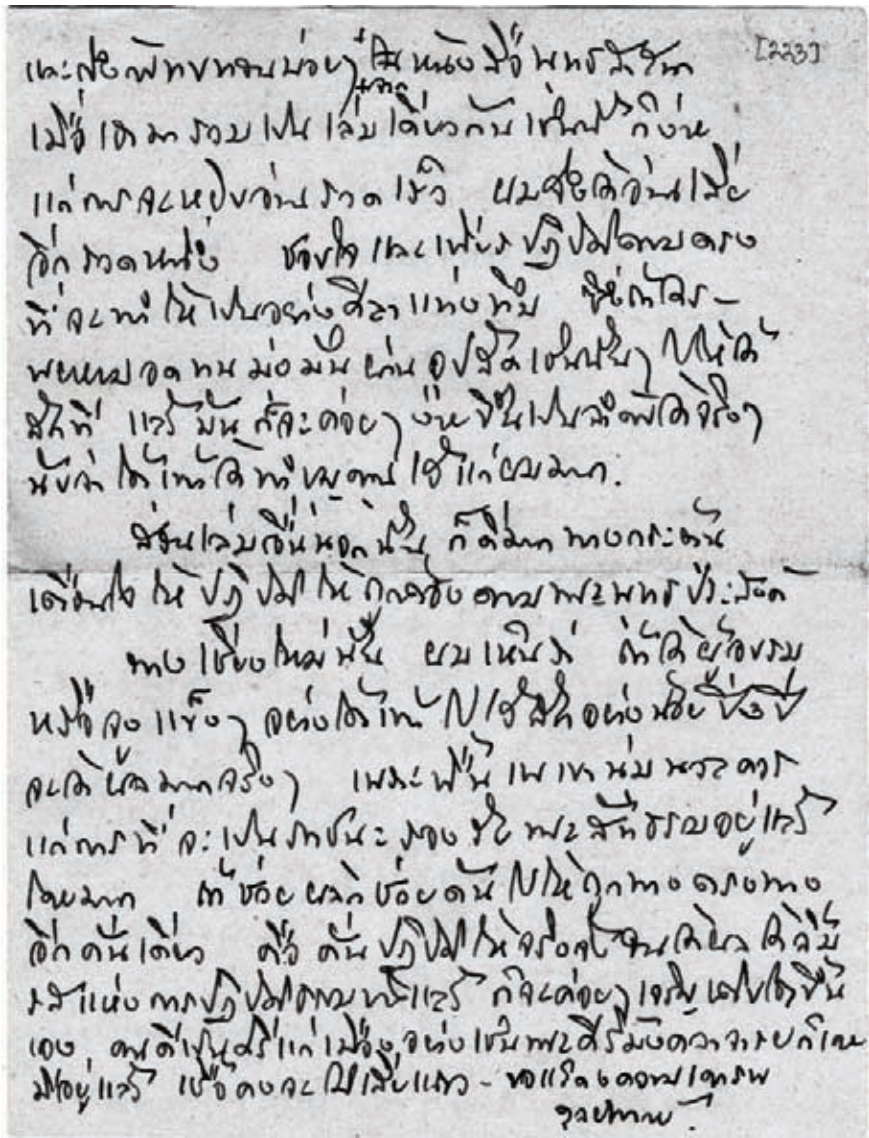
ศาลแพ่ง,
 ๑๓ กันยายน ๒๔๙๑.

นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ

ผมได้เรียนจดหมายของใต้เท้าและคุณธรรมทาสลงวันที่ ๒๕ และ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๙๑ ขึ้นกราบเรียนต่อพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พร้อมด้วยหนังสืออัมมะนั้นๆ แล้ว ท่านแบ่งให้ผม ๑ ชุด

หนังสือในชุดนี้ดีมาก อย่างพุทธศาสนาปีที่ ๑ ซึ่งหายากขาดคราวนั้นก็ยังมีผู้ต้องการมากสำหรับผม(และอีกหลายคน) ยังเข้าใจกันว่า พุทธศาสนาเล่มต้นๆ นี้มีอรรถรสทราบซึ่ง เค้นๆ ควรแก่การที่จะชม ว่าคล้ายกับผู้แสดงนั้นๆ ชุดค้นมาได้ใหม่ๆ และกำลังปลาบปลื้ม จึงทนต่อการเพ่งพินิจและสับสนย่อยอยู่เสมอ

โดยเฉพาะพระอินทริยสังวรศีล เป็นเล่มที่ผมต้องการอย่างที่สุด เพราะเคยอ่านติดใจ

และถึงกับทบทวนบ่อย ๆ จากหนังสือพุทธศาสนา เมื่อเอามารวมเป็นเล่มเดียวกันเช่นนี้ก็ง่ายแก่การจะหยิบอ่านรวดเร็ว ผม จึงได้อ่านเสียอีกวดหนึ่ง ชอบใจและเพียรปฏิบัติตามตรงที่จะทำให้เป็นอย่างศิลาแท่งทึบ ซึ่งถ้าใครพยายามอดทนมุ่งมั่นผ่าน อุปสรรคเช่นนั้น ๆ ไปให้ได้สักที แล้วมันก็จะค่อย ๆ ง่ายขึ้นเป็นลำดับได้จริงๆ นับว่าทำได้ทำบุญคุณไว้แก่ผมมาก.

ส่วนเล่มอื่นนอกนั้นก็ดีมาก ทางกระตุ้นเตือนใจให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์

ทางเชียงใหม่ นั้น ผมเห็นว่า ถ้าได้ผู้อบรมหรือจูงแข็ง ๆ อย่างไ้ทำไปไว้สักอย่างน้อยปี ๒ ปี จะได้ผลมากจริงๆ เพราะพื้นเพเขาคุ้นเคยกับการที่จะเป็นภาชนะรองรับพระสัทธรรมอยู่แล้วโดยมาก ถ้าช่วยผลักดันไปให้ถูกทางตรง ทางอีกคันเดียว คือคันปฏิบัติให้จริงจังจนได้ผลได้ลื้มรสแห่งการปฏิบัติธรรมนั้นแล้ว ก็จะทำค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นเอง คนดีเป้น ศรีแก่เมืองอย่างเช่นพระศิริมังคลาจารย์ก็เคยมีอยู่แล้ว เชื่อคงจะไม่เสียแถว

ขอแสดงความเคารพ
ดุลยพากย์

5. ศาลแพ่ง, ๓ พฤษภาคม ๒๕๙๒ [๒๒๗]

เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่นับถือ

ผมได้สอดเช็คความราคา ๕๐ บาท (ห้าสิบบาทถ้วน) มาพร้อมด้วยจดหมายนี้ ในนามคุณเป็นผู้รับ เพื่อถวายบำรุงหนังสือพุทธศาสนาประจำปี ๒๕๙๒ ด้วย ขอประทานโทษที่ส่งมาช้าไปหน่อย

ผมหวังว่า การงานของคุณคงก้าวหน้าอย่างแน่นอน มั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้น

ขอถวายความเคารพมายังท่านพระครูด้วย

คุณธรรมทาส พานิช

ผมสังเกตดู คิดว่า ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์จะยังไม่ได้มีโอกาสมาเยี่ยมสวนโมกข รู้สึกว่าอาการต่างๆ ก็ไม่มีอะไร แต่ยังไม่ค่อยๆ เพลียๆ อาหารไม่ค่อยได้. ถ้าพร้อมที่ท่านจะมาได้เมื่อไร ผมจะรีบเรียนให้ทราบล่วงหน้า และผมดูเหมือนเคยเรียนมาแล้วว่า การพาท่านไปตามเกาะตามทะเลนั้น ท่านไม่ประสงค์.

คุณธรรมทาส พานิช

๗๙๐

ศาลแพ่ง, ๓ พฤษภาคม ๒๕๙๒

เรียน คุณธรรมทาส พานิช ที่นับถือ

ผมได้สอดเช็คความราคา ๕๐ บาท (ห้าสิบบาทถ้วน) มาพร้อมด้วยจดหมายนี้ ในนามคุณเป็นผู้รับ เพื่อถวายบำรุงหนังสือพุทธศาสนาประจำปี ๒๕๙๒ ด้วย ขอประทานโทษที่ส่งมาช้าไปหน่อย

ผมหวังว่า การงานของคุณคงก้าวหน้าอย่างแน่นอน มั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้น

ขอถวายความเคารพมายังท่านพระครูด้วย

ผมสังเกตดู คิดว่า ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์จะยังไม่ได้มีโอกาสมาเยี่ยมสวนโมกข รู้สึกว่าอาการต่างๆ ก็ไม่มีอะไร แต่ยังไม่ค่อยๆ เพลียๆ อาหารไม่ค่อยได้. ถ้าพร้อมที่ท่านจะมาได้เมื่อไร ผมจะรีบเรียนให้ทราบล่วงหน้า และผมดูเหมือนเคยเรียนมาแล้วว่า การพาท่านไปตามเกาะตามทะเลนั้น ท่านไม่ประสงค์.

คุณธรรมทาส พานิช

ขอแสดงความนับถือ
คุณธรรมทาส พานิช

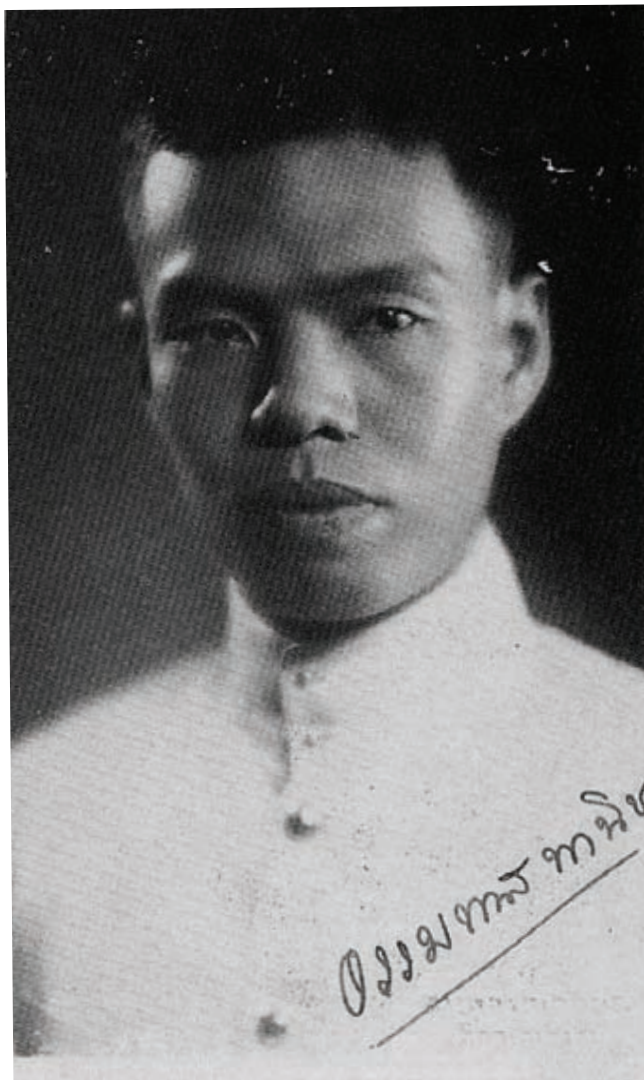
เดือนพฤษภาคม ๒๔๗๖ หนังสือพิมพ์ราย ๓ เดือน ชื่อ "พุทธศาสนา" ได้ออกเผยแพร่เป็นฉบับแรก และได้รับความนิยมมาก จนต้องพิมพ์ซ้ำอีก ๒ ครั้ง เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็นภาคสำคัญ คือ ภาคแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ภาคส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ซึ่งจะนำหัวข้อธรรมที่น่าสนใจ มาอธิบายแจกแจงเพื่อส่งเสริมให้นำไปใช้ปฏิบัติให้ได้ผล และภาคทั่วไป ซึ่งลงข่าวสารความเคลื่อนไหวและบทวิจารณ์วงการพุทธศาสนาในไทยและทั่วโลก

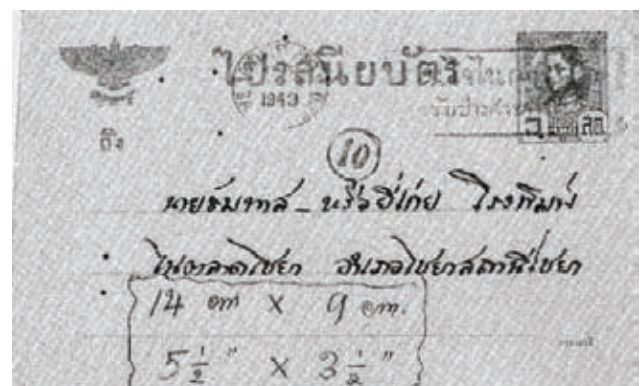
ส่วนหนึ่งของแท่นพิมพ์เก่า ซึ่งเคยใช้ในการผลิต "พุทธศาสนา" ราย ๓ เดือน ในยุคต้น ปัจจุบันใช้งานไม่ได้แล้ว

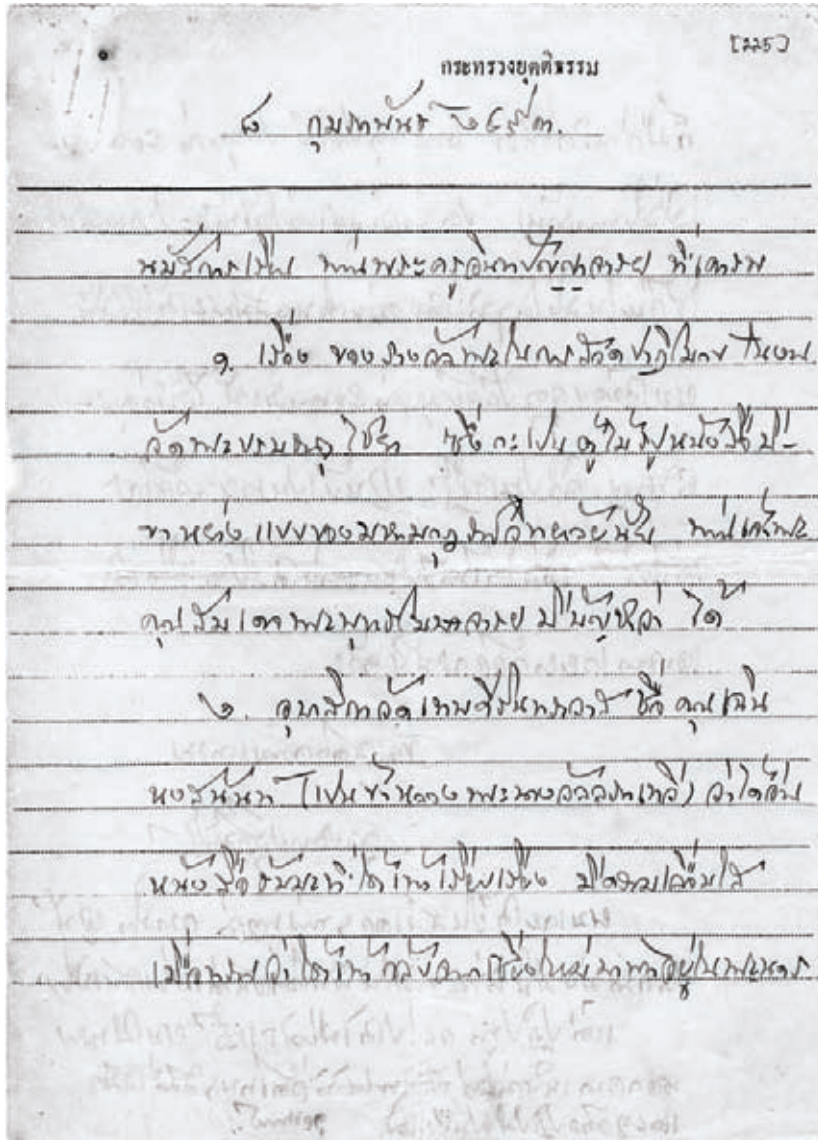

ภาพปัจจุบันของโรงพิมพ์ "พุทธศาสนา" ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสำนักงานของธรรมทานมูลนิธิ อ.ไชยา

นายเถี่ยเกยซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ธรรมทาน" อย่างเป็นทางการในปี ๒๔๔๒ เป็นผู้จัดการและจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์ "พุทธศาสนา"

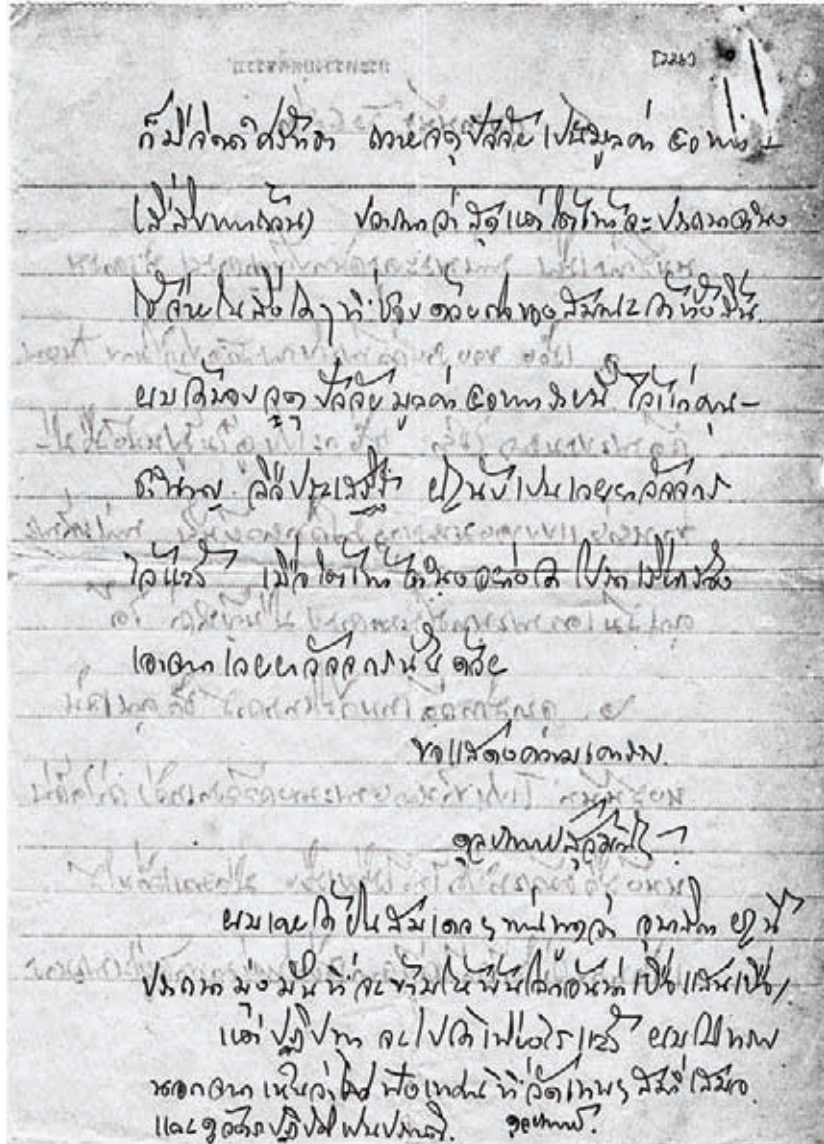
๘๙๑

กระทรวงยุติธรรม
๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๓

นมัสการเรียน ท่านพระครูอินทปัญญาจารย์ ที่เคารพ

๑. เรื่องของรางวัลพระในการสวดปาฏิโมกข์ในงานวัดพระบรมธาตุไชยา ซึ่งกะเปนตัวไม้รูปหนังสือมีขาหย่างแบบของมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้น ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์มีบัญชาว่า ได้

๒. อุบาสิกาวัดเทพศิรินทราวาสชื่อคุณเงิน หงสนันท์ (เป็นข้าหลวงพระนางวัลลภาเทวี) ว่าได้อ่านหนังสือถัมมะที่ไต้เท้าเรียบเรียง มีความเลื่อมใส เมื่อทราบว่าได้หักกลับจากเชียงใหม่มาพักอยู่ในพระนคร

ก็มีจิตต์ศรัทธา ถวายจตุปัจจัยเป็นมูลค่า ๔๐ บาท (สี่สิบบาทถ้วน) ปวารณาว่าสุดแต่ได้เท่าจะปวารณาจำนงใช้จ่ายในสิ่งใด ๆ ที่ชอบด้วยกิจของสมณะได้ทั้งสิ้น ผมได้มอบจตุปัจจัยมูลค่า ๔๐ บาทรายนี้ไว้แก่คุณชำนานญ ลือประเสริฐ ผู้นับเป็นเวรยยาวัจจกรไว้แล้ว เมื่อได้เท่าจำนงอย่างไร โปรดเรียกร่องเอาจากเวรยยาวัจจกรนั้นด้วย

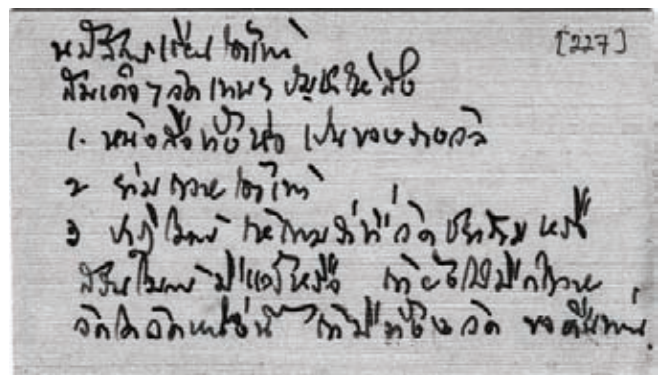
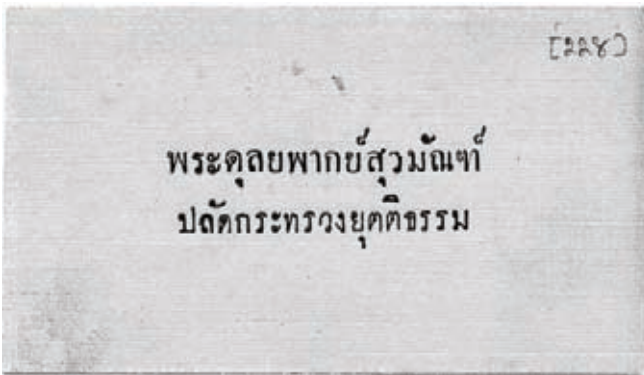
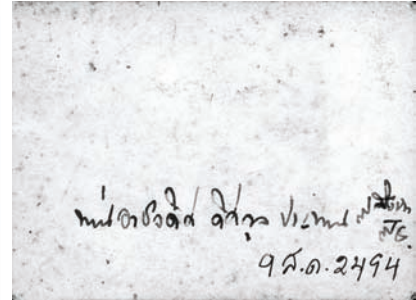
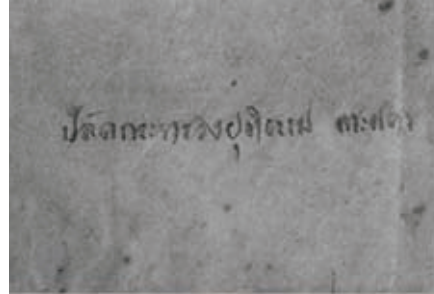
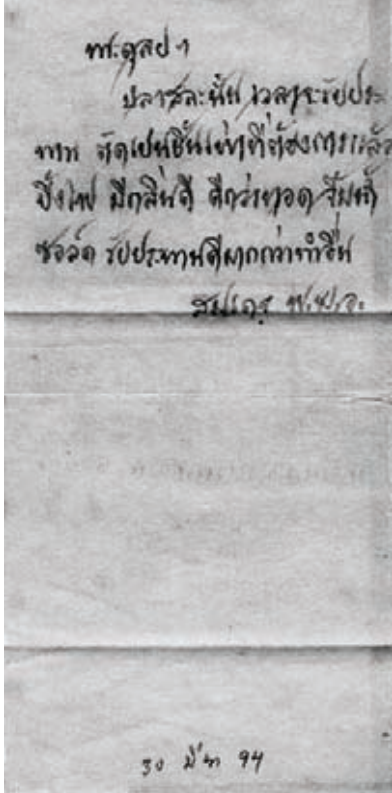
ขอแสดงความเคารพ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

ผมเคยได้ยินสมเด็จพระ ท่านพูดว่า อุบาสิกานี้ ปวารณามุ่งมั่นที่จะข้ามให้พ้นโลกอันน่าเบื่อแสนเบื่อ. แต่ปฏิบัติจะไปได้เพียงไรแล้ว ผมไม่ทราบ นอกจากเห็นว่าไปฟังเทศน์ที่วัดเทพฯ สม่่าเสมอ และดูวัตรปฏิบัติเป็นปกติ.

ดุลยพากย์

๓๐ มี.ค. ๙๔

๐๗๑

นมัสการเรียนใต้เท้า

สมเด็จพระ วัดเทพฯ บัญชาให้ส่ง

1. หนังสือทั้งห่อ เป็นของรางวัล

2. ย่ามถวายใต้เท้า

3. ปาฏิโมกข์ ให้ถามว่าที่วัดชยารามหรือสวนโมกข์

มีแล้วหรือ ถ้ายังไม่มีก็ถวายวัดใดวัดหนึ่งนี้ ถ้ามีทั้งสองวัด ขอคืนท่าน.

๒๕๕๑

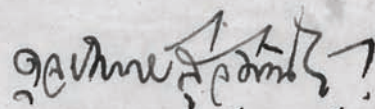
กระทรวงยุติธรรม

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

นมัสการ ท่านเจ้าคุณอธิการบดี ที่เคารพอย่างสูง

ตามลิขิตของพระคุณเจ้าลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๕
ส่งสำเนาเทศนาไปนั้น กระทรวงยุติธรรมได้รับไว้วางใจความ
รู้สึกในความเมตตาคุณอย่างสูง และได้จัดพิมพ์คำเทศนาของ
พระคุณเจ้าขึ้นเป็นเล่มแจกในงานพระกฐินพระราชทานแล้ว จึง
ขอถวายแก่พระคุณเจ้ามาพร้อมด้วยหนังสือนี้เป็นจำนวนรวม ๑๐๐ เล่ม.

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระคุณยพากยสุวณฺฑิต)

ภิกขุ พุทธทาส อินทปัญโญ
สงฆ์ คณะธรรมทาน ไซยา

๒๕๐)

สหพทาน์ ธรรมทาน์ จันดี

ไซยา ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๕

ธรรม พรและเมตตา แคคุณพระ

พวกที่เชียงใหม่ มีหนังสือไปโลกครวณกับอาตมาเรื่องคุณสัจจะ จะ
ต้องถูกย้ายกลับเขารุงแพ แล้วการก่อสร้างพุทธสถานี่เริ่มไว้ก็จะ
เอาดีไม่ได้ หรือถึงกับล้มเหลวในที่สุด ขอให้อาตมาหาทางช่วยเหลือ
เพื่อเห็นแก่ความเสียสละของเขาเหล่านั้นด้วย.

อาตมาไม่ทราบว่าจะไปหาทางช่วยเหลือได้อย่างไร และไม่รู้จัก
ใครที่รู้สึกว่าจะช่วยเหลือได้ นอกจากคุณพระ. ฉะนั้น จึงได้เขียนจด-
หมายนี้มาบรรณ. ถ้าหากว่าไม่เป็นการผิดธรรมเนียมวิสัยอันใดมากมาย
ไปแล้ว ขอให้คุณพระ จักการให้คุณสัจจะโดยที่เชียงใหม่คือไป ชั่วเวลา
ที่จะจัดงานขึ้นนั้น ให้สำเร็จลุล่วงไป. อาตมาก็ออกจะระอิดตัวอยู่เหมือนกัน
ในการที่ได้เป็นผู้ริเริ่มความคิดสร้างสถานี่นั้น เมื่อ ๒ ปีมาแล้ว และ
พอดีได้ชาวคุณสัจจะย้ายไปอยู่ ก็ออกปากฝากให้ช่วยมือกับพวกหายกใน
เรื่องนี่ และคุณสัจจะก็ได้ร่วมจริงๆ และยังแถมจะมากเกินกว่าที่เคย
นึกไว้ด้วยซ้ำ. ครั้นคุณสัจจะจะต้องย้ายกลับเร็วเกินไปกว่าที่ใครๆจะ
นึก ก็เคยนึกวันถึงความปั่นป่วน อันจะต้องมีขึ้นอย่างแน่นอน.

ขอให้คุณพระ ได้กรุณาจัดไปในทางที่จะระคหัวใจของพวกหายกหายก
เหล่านั้น ให้เย็น เข้าวปลกได้กับการที่เขาตั้งใจทุ่มเทพริศดาลงไปใน
พุทธศาสนา ในครั้งนี้ด้วย เท่าที่จะสามารถทำได้เถิด พระศาสนาก็จะ
ยังมีปาฏิหาริย์ครอบงำใจของชาวเชียงใหม่ ไปอีกนาน.

ธรรม พรและเมตตา

๐๐๒

กระทรวงยุติธรรม ๒๓๑๖

๒๗ ธันวาคม ๒๔๙๘

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 ๑๐๖ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๖
 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 ๑๐๖ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๖
 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 ๑๐๖ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๖

โดยเคารพ
 ดุษฎี พุกกะรัง

(โรงพิมพ์มหาดไทย)

๒๖๑

กระทรวงยุติธรรม
๒๗ ธันวาคม ๒๔๙๘

นมัสการเรียน ได้เท่า ที่นับถือ
 วันนี้ผมได้รับจดหมายลงวันที่ ๒๒ เดือนนี้ ปราบปรามเรื่องคุณสัญญา กับ พุทธสถานนั้นแล้ว
 เป็นอันผ่านไปได้แล้ว คงอยู่เชียงใหม่ต่อไป เพื่อดำเนินทางพระศาสนาเรื่องพุทธสถานนั้นด้วย ตามที่จำแนงแล้ว
 ทุกประการ

โดยเคารพ
 ดุษฎี พุกกะรัง

an

ความคิดอิสระ

ของสมเด็จพระ

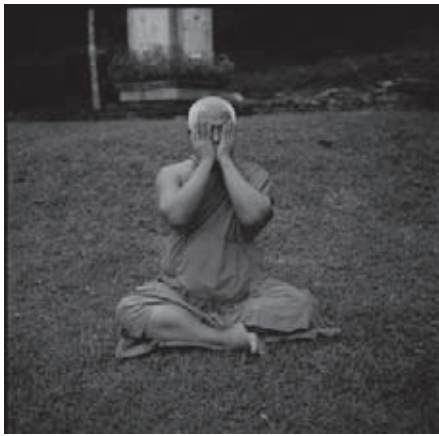
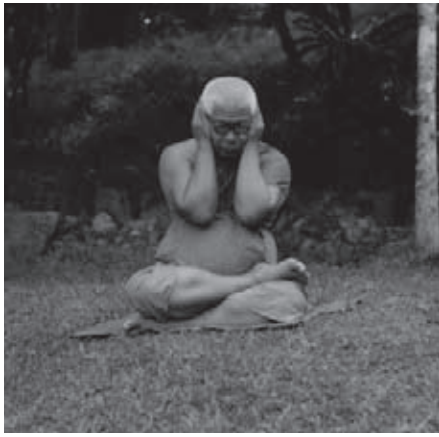

เป็นพระภิกษุที่เห็นว่าเป็นพระอรหันต์
 พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในพระอรหันต์
 ที่เห็นว่าเป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง
 ที่เห็นว่าเป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง
 ที่เห็นว่าเป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง

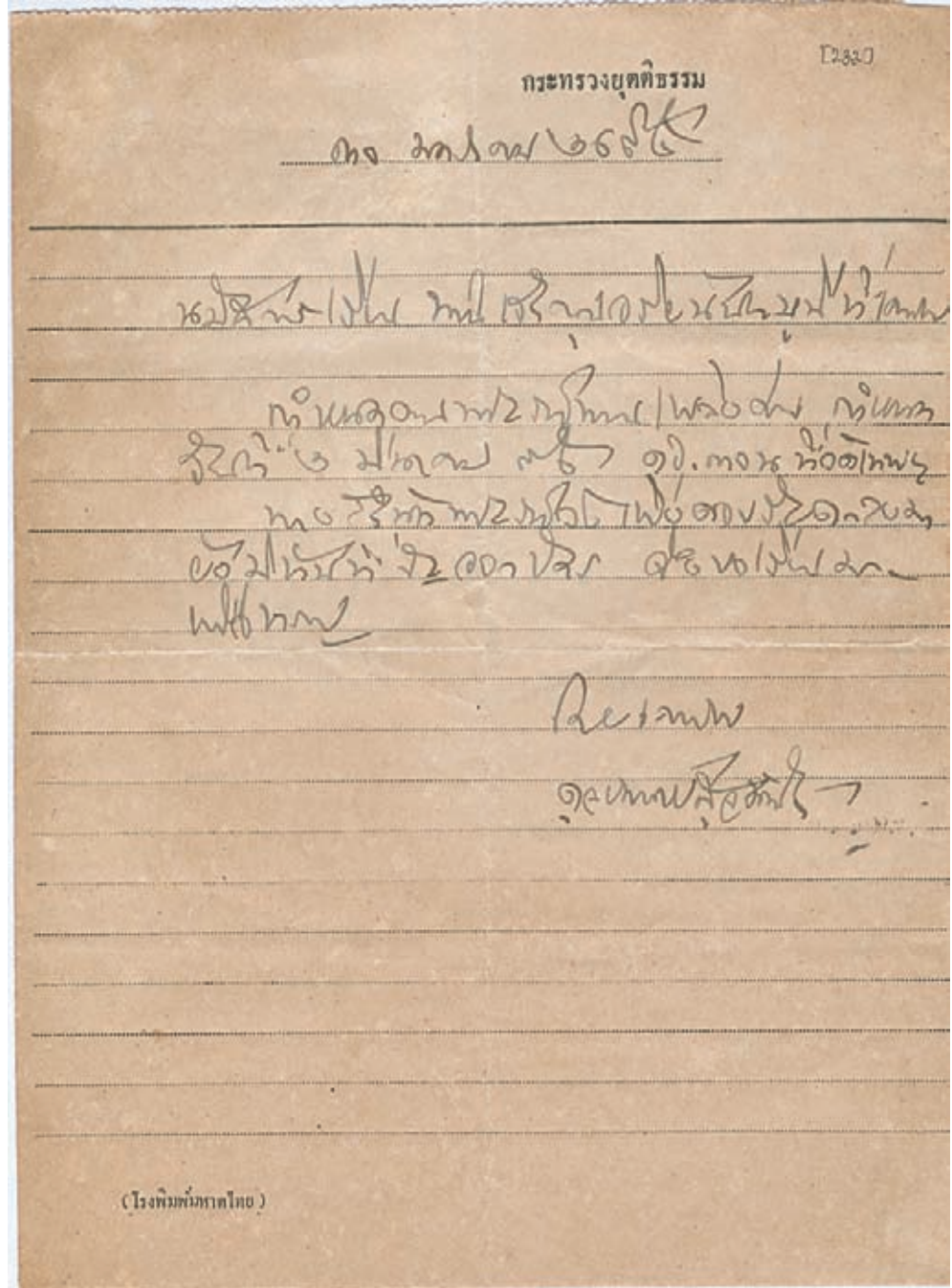
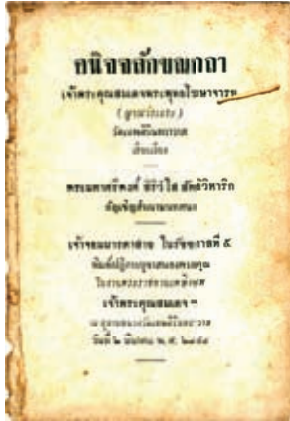
เมื่อพระอรหันต์ท่านใดมาหาเราขอจงรับ
 ศรัทธาของเราด้วยใจที่บริสุทธิ์
 และจงรับเราด้วยใจที่บริสุทธิ์
 เราขอกราบขอโทษ
 ขอโทษที่เรามีความผิด
 ขอโทษที่เรามีความผิด
 ขอโทษที่เรามีความผิด
 ขอโทษที่เรามีความผิด

๓๐ ม.ค. ๙๕

กระทรวงยุติธรรม

๓๐ มกราคม ๒๔๙๕

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณอรุณนันทมนิที่เคารพ

กำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ กำหนดวันที่ ๒ มีนาคม ๙๕ ๑๖.๓๐ น. ที่วัดเทพฯ ทางสำนักพระราชวังเพ็ญตอรับตกลงมา ยังมีหนังสือออกบัตรจึงขอเรียนมาเพื่อทราบ

โดยเคารพ

ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑๗๑

พระคุณพระ

[๑๓๓]

๑๗ ก.พ.๙๕

ธรรม พร และ เมตตา แด่คุณพระ

อาตมาได้รับจดหมายแจ้งข่าวว่าทูลกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพท่าน
เจ้าคุณสมเด็จแล้ว ด้วยความขอบคุณอย่างยิ่ง.

คณะธรรมทานได้จัดพิมพ์หนังสือ เล่มเล็กๆ เล่มหนึ่งถวายเป็นเครื่อง
บูชาศพท่าน แทนรูปเทียนและไม้จันทน์ ด้วยความริบเร่งที่สุด ซึ่งจะส่ง
มาให้ทันกำหนดงานให้ได้. ข้อความในนั้น เป๊ะพระสูตรสั้นๆ กับคำวิจิ
ถัย เป็นเรื่องท่านเจ้าประคุณสมเด็จท่านใดแนะนำให้อาตมาเขียนและดกก็
มีอาตมาได้ได้รับความเห็นพ้องจากคณะส่วนมากก็ ค.

ความตั้งใจเดิม ที่จะรวบรวมเรื่องทุกเรื่องของท่านไว้กับบายีพิมพ์
และลงแต่แปลๆนั้น ทำไม่ทัน บางเรื่องยังหาหนังสือไม่พบ เสียกาย
หย่างยิ่งถ้ามันจะสูญหายไปเลย. ถ้าหาได้ครบ จะต้องพิมพ์สักคราว
หนึ่ง เพราะเชื่อว่าต่อไปข้างหน้า ยิ่งนับวันแต่จะไม่มีผู้ที่รักธรรมะมาก
จนถึงกับนำมาขบคิดและดกก็หยุดเสมอเหมือนท่าน แล้วนั่งเร่กับเหล่านี้
จะไม่มีวันใดมาอีกเลย จนหมดยุคนี้จ้ะ.

หวังว่าคุณพระคงจะหาความพักผ่อนเป็นมาสุดได้ยิ่งขึ้นทุกที ทั้ง
ในด้านถาวรงาน และด้านจิตใจ.

ธรรม พร และ เมตตา

๑๗๑

[2840]

กระทรวงยุติธรรม

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕

นมัสการ เวียน ท่านเจ้าคุณอธิบดีหมื่น ที่เคารพ

ผมได้รับหนังสือ "สอปลาเสสา" ๑๐๐๐ เล่ม ชำร่วยงานพระราชทาน
เพลิงศพสมเด็จฯ ใตฯ กับจดหมาย (บอกการส่งล่วงหน้า) ลงวันที่ ๑๗ ก.พ. ๙๕
และใค้นำเสนอที่ประชุมคณะกรรมการจัดงานรับทราบแล้ว จะใคแจกจ่ายรวมกับหนังสือ
ชำร่วยอื่นๆ ในคราวงานพระราชทานเพลิงครั้งนี้

ผมขอขอบพระคุณมาก ที่ใคร์อย่างซาบซึ้งยิ่งขึ้นในคำนำถึงคุณความดีของ
สมเด็จฯ และสนิทสนมกับใคเท้าในทางรักและสนใจวิจารณ์มมะ ในพระสูตร เพื่อความ
ถูกต้องและใคคุ้นใคประโยชน์แก่ใคร์ธรรมยิ่งขึ้น เมื่อมีหลักฐานในพระสูตรอ้างอิงหนัก
แน่นและขอขมาเหตุขอลอย่างจะใคแย้งไม่ใคเช่นนี้ ก็น่าจะยุติและแก้ความเข้าใจไขว้
เขวเคิมๆใคกันเสียที

การหาความพิคซ้อนเป็นผาสุกในค่านจิตใค่นั้น ผมพอจะเข้าใจบ้าง แต่
ทำในค่านการงานนั้นยังงง เพราะขณะกำลังทำงานก็ตองพุ่งลงใคงานเต็มที หรือเรียก
กันว่า "ทำหน้าที".

โดยเคารพ
๑๙ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕
(พระคุณยพากยสุวภัต)

๐๒๑

[2353]

๓ มีนาคม ๒๔๕๕

จรม พรวระเมตตา แด่คุณพระ

อาทมาได้รับจดหมายของวันที่ ๒๗ เดือนก่อนของคุณพระแล้ว.

เรื่องหนังสือที่ส่งมานั้น ข้าพเจ้าวางใจวางใจไม่ได้เก็บไว้เลย เนื่องจากความพึงเขคอบ กระนั้นถ้าหากทางนี้แจกไม่หมด ขอได้กรุณาส่งกลับไปให้อาทมาสัก ๑๐ โฉม เพื่อประโยชน์ทางหย่าง.

หนังสืองานศพ ถ้ามีขอ พยายามจะได้รับแจกสัก ๑ ชุดด้วย. ที่ประสงค์มาก ก็เล่มที่มีประวัติของสมเด็จพระละเอียด ซึ่งเชื่อว่าคงมีการจัดพิมพ์ขึ้นเป็นแน่. สมเด็จพระท่านเป็นนักศึกษารบิคที่เปน อัครอริศิ์ ใดทีเดียว ยึดกับของสิ่งอื่นๆ ที่ข้าพเจ้ามีศรัทธา และตามสบายใจเก็บไป. เพราะฉะนั้น เรื่องราวของท่าน จะ เป็นแบบฉบับที่ดีได้ ถ้าหากใครจะช่วยกันจัดรวบรวม หรือทำขึ้นไว้ให้สมบูรณ์.

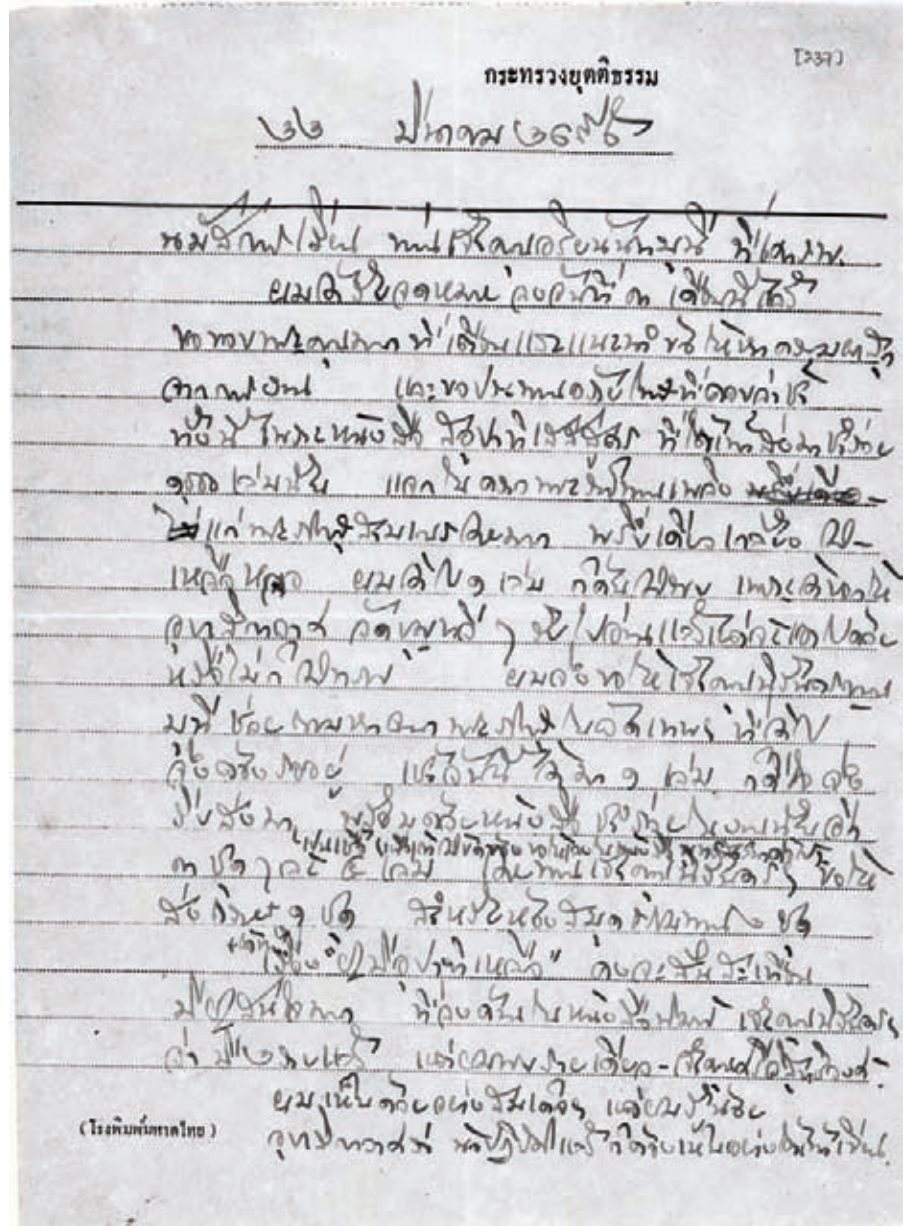
ความมาสุดจากกรงานนี้ อาทมาหมายถึงความที่งานนี้ๆ ไม่น่าจะ จะทำให้ยุ่งยากใจได้ ยิ่งขึ้นเท่าที่ โดยที่เรารู้จักสิ่งทั้งปวงในแง่ที่ถูกคองยิ่ง ขึ้น เพราะได้มาพบมากเข้า จากระทั่งกลายเป็นของสนุก.

ความเห็นต่างๆของสมเด็จพระมีหลายเรื่อง ที่คนเป็นอันมากคงไม่ยอมให้ แด่อาทมาเห็นด้วยท่านแทบทุกเรื่อง. เรื่องที่น่าสนใจมากอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือ ถ้าว่า สักกายวิภูริ์ จากไม่แปลเหมือนคนอื่น หรือแก้ตามแบบ ถ้าแปลตาม นั้น พระโสคาบนั้นก็เป็นพระอรหันต์ไปเสียแล้ว ตั้งแต่ละสักกายวิภูริ์ได้บ้าง เก่ง ไม่น่าเป็นโสคาบวิภูริ์อีก. แด่วงการที่ทรงอำนาจของเมืองไทยในเรื่อกนี้

๓๖

ก็ยังปล่อยกันไว้อย่างนั้น. สมเด็จพระนางเจ้าฯ เปลี่ยนว่า "ความเห็นว่าการนี้เพียง",
แทนที่จะเปลี่ยนเมื่อเห็นแก่ทุกกันว่า "ความเห็นว่าการนี้ของตน". เรื่องนี้มี
ปัญหามาก. ถ้ามีใครที่เข้าใจผิดกัน หมายความว่าความเห็นของข้าพเจ้า
ได้ทุกเรื่อง จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในสมัยที่ยังมีอยู่ เพราะเห็น
สมัยที่จะต้องปรับปรุงไว้รับหน้าเสื่อศึกษาตั้ง กันแล้ว.

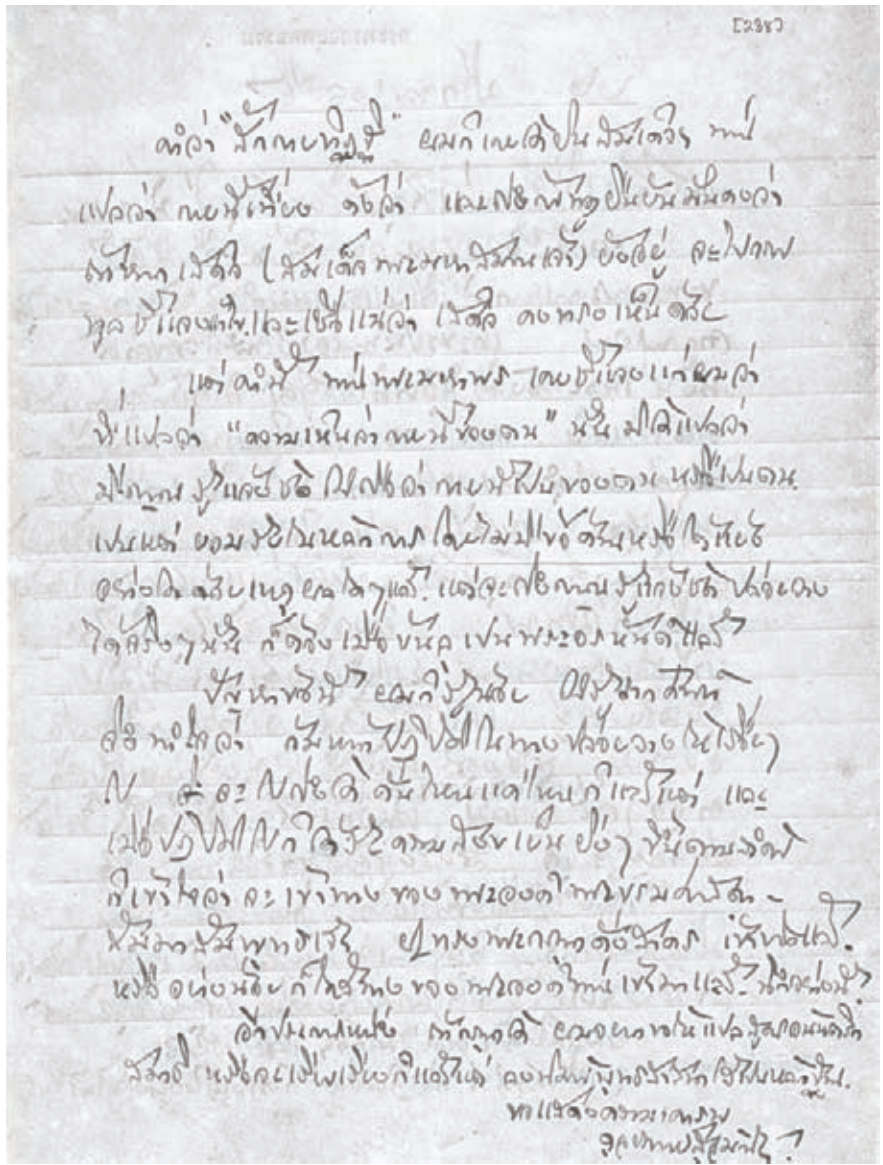
ธรรม พรหมและเมตตา

กระทรวงยุติธรรม
 ๒๒ มีนาคม ๒๔๙๕
 นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณอรุณนันท-
 มุนี ที่เคารพ
 ผมได้รับจดหมายลงวันที่
 ๓ เดือนนี้แล้ว ขอขอบพระคุณมากที่
 เตือนและแนะนำข้อให้หาความผา-
 สุกจากการงาน และขอประทาน
 อภัยโทษที่ตอบล่าช้า ทั้งนี้เพราะหนังสือสุปาติเสสสูตร ที่
 ได้ทำส่งมาชำร่วย ๑,๐๐๐ เล่มนั้น แจกในคราวพระราช-
 ทานเพลิงแก่พระภิกษุสามเณรโดยมาก พรึบเดียวเกลี้ยง ไม่
 เหลือเหลือ ผมได้ไป ๑ เล่ม ก็ค้นไม่พบ เพราะได้บอก
 ให้อุบาลิกาวาศ วัดบุญทวี ๆ รับผิดชอบแล้วแต่จะเอาไปด้วย
 หรือไม่ก็ไม่ทราบ ผมจึงขอให้เจ้าคุณนรินทรญาณมุนีช่วย
 ถามหาจากพระภิกษุในวัดเทพฯ ที่ได้ไป จึงต้องรอรออยู่ เข้า
 วันนี้ได้มา ๑ เล่ม ก็ดีใจจึงรีบส่งมาเป็นเชื้อ (เพื่อถ้าไม่ขัดข้อง

ขอให้ลงในหนังสือพุทธศาสนาต่อไป) พร้อมด้วยหนังสือชำ
 ร่วยในงานนั้นอีก ๓ ชุดๆ ละ ๔ เล่ม โดยท่านเจ้าคุณนรินทรฯ
 ขอให้ส่งถวายได้เท่า ๑ ชุด สำหรับห้องสมุดธรรมทาน ๒ ชุด
 เรื่อง "ผู้มีอุปาทิเหลือ" คงจะสั้นสะเทือน มีผู้สนใจ
 มาก ที่ลงค่านในหนังสือพิมพ์เจ้าคุณนรินทรฯ ว่ามี ๒ ราย
 แล้ว แต่ผมพบรายเดียว - เจ้าคุณศรีวิสุทธิวงศ์.
 ผมเห็นด้วยอย่างสมเด็จฯ แต่ผมรู้น้อย อุบาลิกาวาศ
 ว่า นักปฏิบัติแล้วก็ต้องเห็นอย่างได้เท่าเขียน.

๑๗

คำว่า “สักรายทิฏฐิ” ผมก็เคยได้ยินสมเด็จพระท่าน
 แปลว่า กายนี้เที่ยง ดังว่า และถึงกับพูดยืนยันมั่นคงว่า ถ้า
 หากเสด็จ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า) ยังอยู่ จะไปกราบทูลชี้
 แจงแก้ไข และเชื่อแน่ว่าเสด็จคงทรงเห็นด้วย

แต่คำนี้ท่านพระมหาพรเคยชี้แจงแก่ผมว่าที่แปลว่า
 “ความเห็นว่างายนี้ของตน” นั้น มิได้แปลว่ามีญาณรู้แจ้งชัด
 ไม่ถือว่ากายนี้เป็นของตนหรือเป็นตน เป็นแต่ยอมรับในหลัก
 การโดยไม่มีข้อค้านหรือโต้แย้งอย่างใด ด้วยเหตุผลใดๆ แล้ว.
 แต่จะถึงญาณรู้แจ้งชัด ปล่อยวางได้จริง ๆ นั้น ก็ต้องเมื่อบันลึ
 เปนพระอรหันต์แล้ว

ปัญหานี้ ผมก็รู้น้อย ไม่รู้รากศัพท์ จึงทำใจว่า
 ก้มหน้าปฏิบัติในทางปล่อยวางให้เรื่อย ๆ ไป จะไปถึงได้ค้น
 ไหนแน่ไหนก็แล้วแต่ และเมื่อปฏิบัติไปก็ได้รับความสงบเย็น

ยิ่ง ๆ ขึ้นตามลำดับ ก็เข้าใจว่าจะเข้าทางของพระองค์
 พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระกรุณาตั้งสาคร
 เข้าบ้างแล้ว. หรืออย่างน้อยก็ใกล้ทางของพระองค์ท่านเข้า
 มาแล้ว นึกอย่างนี้.

อีกประการหนึ่ง ถ้ากรุณาได้ ผมอยากขอให้แปล
 สูตรอนันตริกสมาธิ หรือจะเรียบเรียงก็แล้วแต่ ลงพิมพ์พุทธอ-
 สาศนาไว้เป็นหลักฐาน.

ขอแสดงความเคารพ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

[2390]

๘ เมษายน ๙๕

ขรรณ พรและเมตตา แด่คุณพระ

อาตมาได้รับหนังสือ ๓ ชุด และจดหมาย แล้วด้วยความชอบคุณอย่าง
ยิ่ง. ช่วยเรียนท่านเจ้าคุณที่รับทราบด้วย ว่าอาตมาขอพระคุณในการ
เอื้อเฟื้อเป็นส่วนตัวนี้ด้วย.

เรื่อง มีเชื่อ ไม่มีเชื่อ นั้น ว่าที่จริง ก็เป็นแต่เรื่องชื่อที่เรียก. ตัว
วัตถุ หรือบุคคลนั้น เรามีครบด้วยกันทั้งนั้น ไม่ขาดกัน. แต่ความสำคัญอีก
อย่างหนึ่งนั้น มันอยู่ที่เราเรียกไม่ตรงกัน ทำให้ พวกก็ไม่รู้เรื่องอย่างหนึ่ง,
ลำบากสำหรับคนที่สนใจต่อไปอย่างหนึ่ง และทำให้เกิดการระแวงในความคิด
ของพระคัมภีร์อื่นๆ โดยกะเพาะคัมภีร์แย้งคัมภีร์อื่น อีกอย่างหนึ่ง. เช่นในกรณี
นี้ สมเด็จพระท่านกล่าวกันออกมาตรงๆ (ไม่กลัวตกนรกเหมือนเขาว่าๆกัน) ว่า
ฉันไม่เชื่อคัมภีร์อิติวุตตกะ.

อีกด้านหนึ่งนั้น ดูเหมือนว่า พวกเราหยอกกันสนุกสนานกันเร็วๆ ถ้า
ยังไม่ใช้ ออุปาทิเสส ถึงแม้ สอุปาทิเสส ก็ยังเอาดี เพราะเป็นศัพท์พจน
เหมือนกับ คุณวิชาตีพู่ และ เป็นกำลังใจแค้นกันมากๆมาก.

สำหรับความรู้และความติดอิสสระของสมเด็จพระเจ้านี่ เห็นจะต้องประชุมกับคำ
ผู้ที่เคยได้ยืมได้ฟังหลายๆคนมาสอบ และรวบรวมกันให้หมดสิ้นสักที จะดีเป็นแบบ
แต่ก็มีทราบว่ามีทางที่จะทำได้บ้างไร และมีใครบ้าง. ถ้าได้มากพอ
หรือหมดสิ้น จะเป็นอนุสาวรีย์สำหรับท่าน ยิ่งกว่าสร้างโรงพยาบาลหรือสิ่ง
อื่นใด ที่เดียว. พิมพ์ขึ้นไว้ในโลกนี้สักทีกลางๆ ใครจะเชื่อก็ได้ ไม่เชื่อ

๑๓๖

ก็ได้ ขอแค่ให้วิปจิตต์ก็แล้วกัน นานเข้า มันก็ทำหน้าที่ของมันเอง ในเมื่อคนที่ใจสำเอียงตายๆ หมดไป.

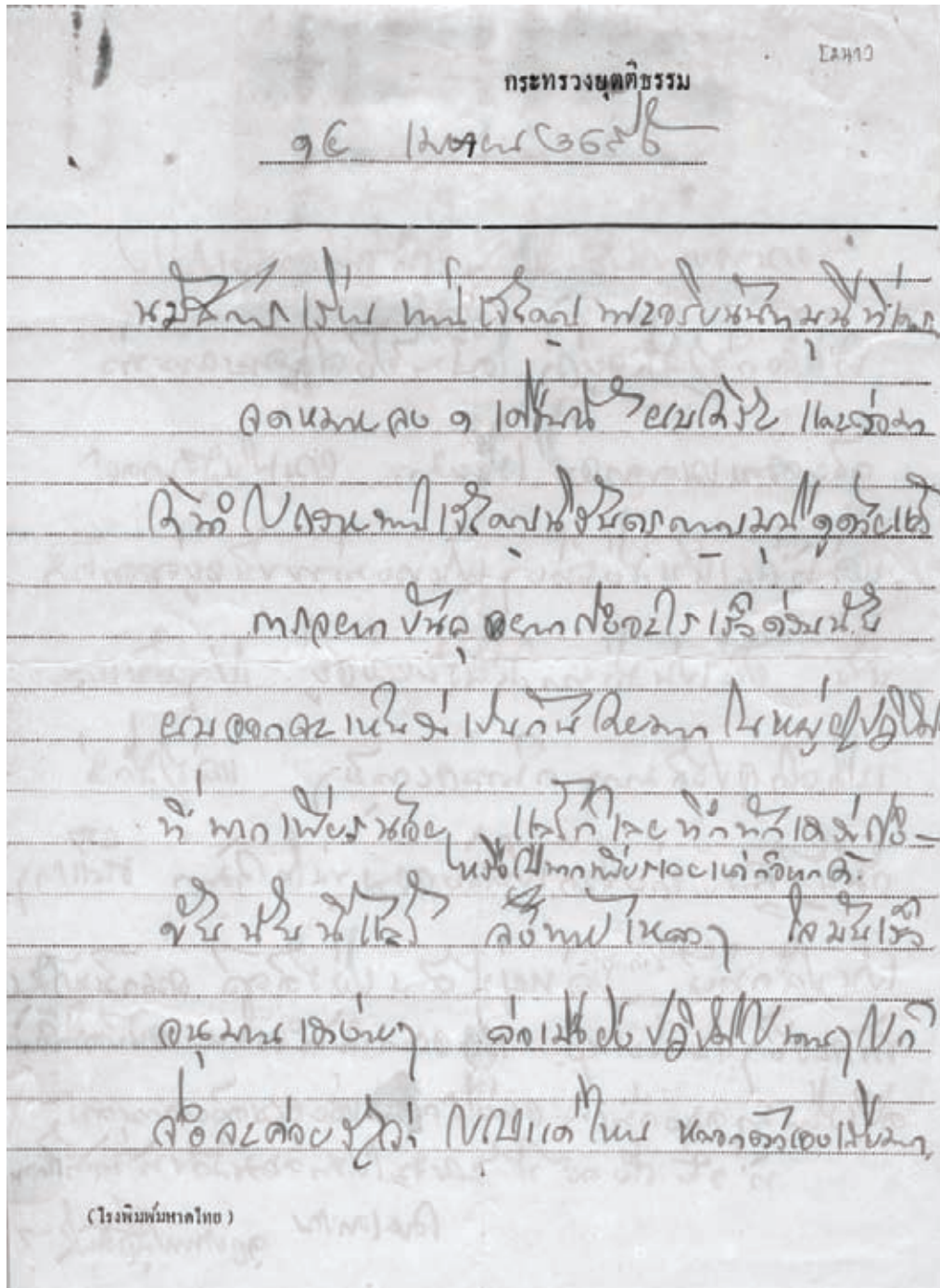
สำหรับเรื่องสักกายทิฐิฉัน ยังมีแง่แปลกอยู่อีกอันหนึ่ง คืออาตมาเรียนความเห็นส่วนตัวอาตมา คอทาน (ซึ่งผิดจากของท่าน และตั้งผิดจากหย่างที่มหาพรว่า) ว่า สักกายทิฐิ ที่พระโศคามันละนั้น คือละความเห็นว่าร่างกายนี้เป็นของตนโดยสิ้นเชิง แต่ไปยึดเอาใจเป็นตัวตนเข้าไว้อีก. คือไม่ปฏิเสธทั้งรูปและนาม จึงไม่หมดกิเลสเหมือนกระอรหันต์. ท่านทำเสียงขุ่นๆว่า ฮี แล้วก็ไม่อธิบายอะไร อาตมาก็ไม่กล้าถามต่อเลยเสียดาย. ว่าเรื่องอื่นกันเสียต่อไป และเลยหมดโอกาสที่จะชักท่านเสียแล้ว.

เรื่องอนันตริกสมาธินั้น สมเด็จพระเจ้ามีแง่ลึกๆของท่านอีกบางแง่ ซึ่งอาตมาซักจะเสียนเสียแล้วก็มี คงจำได้แต่ใจความสำคัญจะ เพราะที่ตรงกับกับความคิดของอาตมา. ท่านเจ้าคุณปรีณิครา ท่านเป็นคนต้นกฎ ท่านอาจจะจำได้ได้ทั้งหมดก็ได้.

เจ้าคุณศรีวิสุทธีวงศ์ ท่านตั้งคุมกวีแต่แบบเรียนจะถูกแก้ มากเกินไปเลยแปรเจตนาของอาตมาผิด.

หวังว่าคุณพระคงจะมีความสุข โดยที่เห็นสิ่งต่างๆเป็นของบำรบชั้นหยู่ตลอดเวลา. อาตมาเองก็รู้สึกว่าจะมีความลงรอยกันได้กับโลกนี้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ.

ธรรม พรและเมตตา

๑๔

กระทรวงยุติธรรม

๑๔ เมษายน ๒๕๕๕

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณพระอรุณนันทมุนีที่เคารพ

จดหมายลง ๑ เดือนนี้ ผมได้รับและต่อมาได้นำไปถวายท่านเจ้าคุณนิรันตญาณมุนีด้วยแล้ว

การอยากบันลวยากถึงอะไรเร็วด่วนนั้น ผมออกจะเห็นว่าเพิกกันโดยมากในหมู่ผู้ปฏิบัติที่พากเพียรน้อย หรือไม่พากเพียรเลยแต่ก็อยากได้ แล้วก็เลยทักท้อว่าถึงขั้นนั้นนี้แล้ว ลงท้ายเหลว ๆ ใจมันเร็วอนุมานเอาง่าย ๆ ต่อเมื่อยังปฏิบัติไปนาน ๆ ไป ก็จึงจะค่อยรู้ว่า ไปไม่แคไหน หลอกตัวเองเสียมาก

12420

ผมขอขอบพระคุณมาก ที่ถามความเป็นไป
 ที่จริงก็รู้สึกอยู่ว่า ไต่เท้ายังติดตามถามข่าวด้วยความเมตตาอารีเรื่อย
 มา. ผมเป็นสุขพอควร แต่ที่ให้เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นของน่าขบขันอยู่ตลอดเวลานั้น ยังเป็นสิ่งยากสำหรับผมอยู่ ไป ๆ มันเผลอ
 เมื่อติดอุปนิสัยมาก ๆ ก็พาลจะกลุ้ม ๆ แต่รู้สึกว่กัมมัฏฐาน ช่วยปลดเปลื้องความขุ่นใจได้มาก ชั้นแรก ๆ เป็นปลิดทิ้ง แต่
 หมู่นี้งานยิ่งรัดตัว จนกัมมัฏฐานชักจะรั้ง ๆ ไม่ค่อยไหว. จึงอยากได้คำอธิบาย อนันตริกสมาธิ ดังเรียนมาคร่าวก่อน อย่งไร
 กรุณาช่วยผมด้วยตามควร
 ดีใจมาก ๆ
 คุณธรรมสุวิมล

๘๕๑

ผมขอขอบพระคุณมาก ที่ถามความเป็นไป ที่จริงก็รู้สึกอยู่ว่า ไต่เท้ายังติดตามถามข่าวด้วยความเมตตาอารีเรื่อยมา. ผมเป็นสุขพอควร แต่ที่ให้เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นของน่าขบขันอยู่ตลอดเวลานั้น ยังเป็นสิ่งยากสำหรับผมอยู่ ไป ๆ มันเผลอเมื่อติดอุปนิสัยมาก ๆ ก็พาลจะกลุ้ม ๆ แต่รู้สึกว่กัมมัฏฐาน ช่วยปลดเปลื้องความขุ่นใจได้มาก ชั้นแรก ๆ เป็นปลิดทิ้ง แต่หมู่นี้งานยิ่งรัดตัว จนกัมมัฏฐานชักจะรั้ง ๆ ไม่ค่อยไหว. จึงอยากได้คำอธิบาย อนันตริกสมาธิ ดังเรียนมาคร่าวก่อน อย่งไร กรุณาช่วยผมด้วยตามควร

ที่ ๑๕ ถึง ๑๙ นี้ ผมจะไปหาความสงบที่วัดถ้ำแกลบ

โดยเคารพ
 ดุลยพากย์สุวมันท์

๑๙ มี.ย. ๙๕

ธรรม พรและเมตตา แต่คุณพระ ที่นับถือ

จดหมาย และหนังสืองานศพที่กรุณาส่งไปให้นับ ได้รับแล้วโดยเรียบร้อย และขอภัยที่ตอบรับเกินกว่าจะไปเสียอีก เนื่องจากไม่ค่อยได้ขยัน และยุ่งหลายเรื่องพร้อมกัน ได้แต่พักขัดเวลาเรื่อยมาจนบัดนี้.

เรื่อง ผู้ไม่มีเชื้อเหลือนับ เห็นมีเขียนคำหรือเจาะ เล่นสองราย เท่านั้นเอง และไม่ได้ใจความอะไรมากออกไป. เรื่องนี้พยายามส่งมาในอิสิวุดตะนั้นใครๆก็รู้ และในบทความของเราค่อนข้างแล้ว แต่กลัวมีผู้สนใจในเรื่องนี้น้อยไป เพราะไม่มีภูมิจะสนใจ หรือมีภูมิแต่เห็นว่าพวกเราเป็นเด็กๆมากเกินไปไม่สมที่จะถกเถียงด้วย ก็ได้ทั้งสองหน้าง. อาจมาจะเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยละเอียดลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา เพื่อให้ นักศึกษาวินิจฉัยกันต่อไปหน้างดี ถ้วน โดยประสงค์จะให้เข้าใจเรื่องนี้พาทันทีขึ้นเท่านั้น ไม่ได้ประสงค์จะเอาแต่เอาชนะอะไรกัน.

เรื่องอนันตริกะสมาธินั้น ไม่เกี่ยวกับการฝึก เป็นเรื่องสมาธิที่เกิดขึ้นเองขณะที่เพ่งพิจารณาจนเห็นแจ้งมากกว่า ไม่มีสูตรที่แสดงถึงสมาธินี้ หน้างชัดเจน ต้องเขียนเป็นเรื่องขึ้นใหม่ มีผลเพียงให้เกิดกำลังใจ. แก่ผู้ที่ไม่สามารถฝึกสมาธิโดยจะเกาะได้ แต่สามารถที่จะพิจารณาธรรม หน้างรุนแรงและ เป็นสมาธิ หรือสัมมาสมาธิ พุญในตัว.

อีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่จะต้องขอรับกวนคุณพระ ให้ช่วยเขียนบทความสั้นๆ ไปลงหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ฉบับพิเศษ คือฉบับครบรอบสิบปีที่ ๒

๑๙๖

(ที่ออกบ ๒๐ ปี). และจัดพิมพ์แปลฉบับ "รวมตาสี" พยายามที่จะหาตัว
เมื่อสิบปีก่อน. และมาถึงเข้าอีกในปีนี้. จะ เป็นเขียนแปลเรื่องอะไรก็
ได้ แล้วแต่จะนึก เหมือนข่างกราวที่แล้ว หน้าสองหน้าแล้วแต่จะมี
เวลา ขอแต่อย่าให้ขาดเสียก็แล้วกัน. เขียนตามความรู้สึก หรือตาม
ความต้องการอะไรตรงๆ แปลที่สุด เป็นการเตรียมสำหรับปี ๒๕๐๐.
และไปรดส่งไปเท่าที่จะเร็วได้.

หนังสือพิมพ์พุทธศาสนาเล่มนี้ รวมทั้งปี พิมพ์แปลคนเดียว ก็ครั้ง
หนึ่ง.

ธรรม , พุทธและเมตตา

๒๓๕๖

กระทรวงยุติธรรม

๓๐ มิถุนายน ๒๔๕๕

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณพระอริยวัณฺณที่ เคารพ

ลิขิตลงวันที่ ๑๕ เดือนนี้ ผมได้อ่านบททวนหลายครั้ง ซาบซึ้งมาก
เรื่องไม่มีเชื้อเหลือที่จะเขียนโดยละเอียดคนนั้น คืมาก เป็นอนุสรณ์ข้างหน้า
เรื่องอนันตริกะสมาธิ ก็คงจะกรุณาเขียนเป็นเรื่องขึ้นใหม่ ให้อธิบาย
กันบ้าง คงไฉนผล ถึงจะซาไปหน่อยก็ยังดี

เรื่องจะทำฉบับพิเศษ ๑๐ ปีที่สองนั้น ผมโหมทนาด้วยจริงใจ
เสียแต่ผมมันเหนื่อย เขียนอะไรก็ทะลุทะลวง หนักใจ แต่เมื่อใดเท่าคองการก็ไม่หลีกเลี่ยง
ที่กำลังให้ส่งเร็วนั้น ขรอยจะลงรู้ว่า ถ้าไม่เร่งปลดปล่อย ง่ายๆ ลงท้ายอาจถึงเหลว
ความจริงก็อย่างนั้น ผมเลยรีบเรียบเรียงส่งมาถวายพร้อมนี้ ถึงจะรู้สึกว่ายากเขียน
คล่องกว่าและยาวกว่าคราวรอบ ๑๐ ปีไปบ้าง ก็นี่ก็ออกสุธาณะฐานอยะไรมิรู้ จึงโปรด
คัดทอนแก้ไขหรือเพิกถอนใดทุกประการสุดแต่จะเห็นสมควร

ผมพบค่าแถลงในฉบับรอบ ๑๐ ปีแรกว่า พอถึงกิ่งพุทธกาล (หรือเขามักให้
เรียกว่า ศตวรรษที่ ๒๕) แล้วจะหยุดออกหนังสือพุทธศาสนา ผมก็คิดว่าที่หาก่อนเป็น
ยังไง เมื่อจะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ออกเรื่อยไปก่อน แต่ขอให้คุณก็ไม่ว่าความมุ่งหมาย
เกษมสันต์.

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

๑๐ มิถุนายน ๒๔๕๕

กระทรวงยุติธรรม [๒๓๖]

๑๐ กันยายน ๒๔๙๕

หม่อมสารสินได้เข้าที่เคารพยิ่ง
 อนึ่งผมได้รับจดหมายลงวันที่ ๓ เดือนนี้ พร้อมด้วยคำนำใจด้วยความขอบพระคุณอย่างสูงในใจ. ภายหลังจาก
 ทอดกฐินพระราชทานแล้ว ทางราชการจะน้อมสการเรียนมาอีกชั้นหนึ่ง
 หมู่นี้พวกเราบ่นถึงได้เท่าบ่อย ๆ ผมเองยังคิดไว้ว่า หากโอกาสเปิดช่องจะมาขอพักที่โมกขพลารามใหม่สักคราว
 เป็นแน่
 คำนำนั้นสั้น แต่ตั้งใจอย่างลึกซึ้งลงไปตามลำดับตามควรแก่ฐานะของผู้อ่านแต่ละคน ๆ ไป.

ขอแสดงความเคารพเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

กระทรวงยุติธรรม
 ๑๐ กันยายน ๒๔๙๕

หม่อมสารสินได้เข้าที่เคารพยิ่ง

อนึ่งผมได้รับจดหมายลงวันที่ ๓ เดือนนี้ พร้อมด้วยคำนำใจด้วยความขอบพระคุณอย่างสูงในใจ. ภายหลังจาก
 ทอดกฐินพระราชทานแล้ว ทางราชการจะน้อมสการเรียนมาอีกชั้นหนึ่ง

หมู่นี้พวกเราบ่นถึงได้เท่าบ่อย ๆ ผมเองยังคิดไว้ว่า หากโอกาสเปิดช่องจะมาขอพักที่โมกขพลารามใหม่สักคราว
 เป็นแน่

คำนำนั้นสั้น แต่ตั้งใจอย่างลึกซึ้งลงไปตามลำดับตามควรแก่ฐานะของผู้อ่านแต่ละคน ๆ ไป.

ขอแสดงความเคารพเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๕ ต.ค. ๙๕
 ๕/๓/๑ ขอยอโตก บางกะปิ พ.นคร
 นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณพระอรุณนันทมุนี ที่เคารพ
 ในโอกาสที่บุตรผมร่วมจาริกเพื่อแสวงกุศลมาที่สวนโมกขพลารามครั้งนี้ ผมใคร่ขอเรียนข้อปรารถนาของพวกผมบาง
 คนทางนี้ว่า ดิถีพยาบาลสมเด็จ (พระพุทธโฆษาจารย์) หลังหนึ่ง ที่เรียโรสร้างไว้ในโรงพยาบาลสงฆ์ จะเสร็จเปิดทำการรักษา
 พยาบาลได้ในราวปลายกุมภาพันธ์ ๒๕๙๖. นายแพทย์ผู้อำนวยการ ร.พ. สงฆ์ เสนอว่า น่าจะทำพิธีเปิดตึกหลังนี้เสีย
 ในคราววันเกิด ร.พ. สงฆ์ รอบปีที่ ๒ คือในวันที่ ๒๑ - ๒๒ ก.พ. ๙๖ ซึ่งรวมทั้งพิธีเปิดวิหารที่คณะวัดเบญจมบพิตรสร้าง
 และจะทำพิธีแห่พระพุทธรูปจากวัดเบญจมฯ และพิธีเปิดเสียดราวเดียวกัน วันที่ ๒๑ แห่งพระ ที่ ๒๒ เลี้ยงพระฉันเพน
 ป้ายแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงพระธรรมเทศนา ว่าคราวก่อนเคยนิมนต์ได้เท่า แต่บังเอิญอาพาธเสียมิได้ไป สำหรับ
 คราวนี้ก็ใคร่จะขอนิมนต์ได้เท่าอีก ผมก็เห็นพ้องด้วย แต่เพื่อให้เป็นที่ตกลงกันแน่นอน ผมได้นัดประชุมกรรมการเรื่อยไป
 เสร็จญูญิก เลขานุการ กับผู้อำนวยการ ร.พ.สงฆ์ ในวันพุ่มนี้ (จันทร์ ๖ ต.ค. ๙๕ ๑๐.๐๐ น.) ได้ความอย่างไร จะเรียนมาอีกที่
 ชั้นนี้เรียนทราบตามมาที่ก่อน เพราะบุตรผมจะออกเดินทางจาก ก.ท. พุ่มนี้เช้า มารวมหมูกับแม่ชีวาส ที่วัดถ้ำกลบเสียก่อน
 ผมยังคิดอยู่เนือง ๆ จะพยายามมหาทำให้เท่า ดูสถานที่ปฏิบัติที่นี่

ขอแสดงความเคารพนับถือเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๕/๓/๑ ขอยอโตก บางกะปิ พระนคร
 ๕ ตุลาคม ๒๕๙๕

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณพระอรุณนันทมุนี ที่เคารพ

ในโอกาสที่บุตรผมร่วมจาริกเพื่อแสวงกุศลมาที่สวนโมกขพลารามครั้งนี้ ผมใคร่ขอเรียนข้อปรารถนาของพวกผมบาง
 คนทางนี้ว่า ดิถีพยาบาลสมเด็จ (พระพุทธโฆษาจารย์) หลังหนึ่ง ที่เรียโรสร้างไว้ในโรงพยาบาลสงฆ์ จะเสร็จเปิดทำการรักษา
 พยาบาลได้ในราวปลายกุมภาพันธ์ ๒๕๙๖. นายแพทย์ผู้อำนวยการ ร.พ. สงฆ์ เสนอว่า น่าจะทำพิธีเปิดตึกหลังนี้เสีย
 ในคราววันเกิด ร.พ. สงฆ์ รอบปีที่ ๒ คือในวันที่ ๒๑ - ๒๒ ก.พ. ๙๖ ซึ่งรวมทั้งพิธีเปิดวิหารที่คณะวัดเบญจมบพิตรสร้าง
 และจะทำพิธีแห่พระพุทธรูปจากวัดเบญจมฯ และพิธีเปิดเสียดราวเดียวกัน วันที่ ๒๑ แห่งพระ ที่ ๒๒ เลี้ยงพระฉันเพน
 ป้ายแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงพระธรรมเทศนา ว่าคราวก่อนเคยนิมนต์ได้เท่า แต่บังเอิญอาพาธเสียมิได้ไป สำหรับ
 คราวนี้ก็ใคร่จะขอนิมนต์ได้เท่าอีก ผมก็เห็นพ้องด้วย แต่เพื่อให้เป็นที่ตกลงกันแน่นอน ผมได้นัดประชุมกรรมการเรื่อยไป
 เสร็จญูญิก เลขานุการ กับผู้อำนวยการ ร.พ.สงฆ์ ในวันพุ่มนี้ (จันทร์ ๖ ต.ค. ๙๕ ๑๐.๐๐ น.) ได้ความอย่างไร จะเรียนมาอีกที่
 ชั้นนี้เรียนทราบตามมาที่ก่อน เพราะบุตรผมจะออกเดินทางจาก ก.ท. พุ่มนี้เช้า มารวมหมูกับแม่ชีวาส ที่วัดถ้ำกลบเสียก่อน
 ผมยังคิดอยู่เนือง ๆ จะพยายามมหาทำให้เท่า ดูสถานที่ปฏิบัติที่นี่

ขอแสดงความเคารพนับถือเสมอ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๕๖๑

[๒๕๕]

กระทรวงยุติธรรม

๖ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง การนิมนต์แสดงพระธรรมเทศนา

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณพระอริยมุนีหมื่น ที่เคารพ

เนื่องจากจกหมายของมลงวันวานที่ฝ่ายคุณมาถวายได้เท่าครวจาริกมา
ร่วมงานหอกกฐิน ประการเรื่องใครจะนิมนต์ได้เท่าไปแสดงพระธรรมเทศนาที่โรง
พยาบาลสงฆ์ นั้น

วันนี้ ไคมีการประชุมปรึกษาหารือกันอีกครั้ง นายแพทย์วิรัช มรรควงแก้ว
เสนอขอให้เปิดศึกษาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) ในโรงพยาบาลสงฆ์ ร่วมครวเกี่ยวกับ
การเปิดวิหารและศึกษาที่นั่น ในครววันเกิดรอบปีที่ ๒ ของโรงพยาบาลสงฆ์
พิธีนั้นเมื่อกล่าวโดยย่อ คงจะเป็นดังนี้

๒๐ ก.พ. ๕๖ แทพระประธานจากวัดเบญจมบพิตรไปประดิษฐานในวิหาร
โรงพยาบาลสงฆ์

รุ่งขึ้น ๒๑ ก.พ. ๕๖ ทำพิธีเปิด เลียงพระเพลิงประมาณ ๑๐๐ รูป ตอนบ่าย
นิมนต์ได้เท่าแสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ และโรงพยาบาลสงฆ์ประกาศรายชื่อผู้นำ
ปัจจัย ทรัพย์สิน หรือออกทรัพย์ช่วยเหลือในการนี้ รวมทั้งเตียงหรือสิ่งอื่นสำหรับศึกษา
สมเด็จพระเจ้า

สำหรับได้เท่า มอบให้มศึกษาต่อมา

จึงขอเรียนนิมนต์มาเสียแต่เนิ่น ๆ โดยหนังสือนี้ หวังว่าจะได้รับความเมตตา
กรุณา การรับนิมนต์ถ้าอยู่ก่อนหน้าก็คงแสดงโดยคุณภาพ แทนทางหนังสือ สุดแต่จะไปรค
หรือจะบอกสิ่งมาทางบุตรมที่มาสวมโมกข์ครวนี้ก็ได้.

ขอแสดงความเคารพนับถือ

(พระกฤษณาภิรมย์สุวมนตรี)

๑๖๑

สวน โมกข์มองจากอากาศ

ภิกขุ พุทธทาส อินทปัญโญ
หอสมุดธรรมทาน
สงฆ์ คณะธรรมทาน ไชยา

12490

สตฺยพทาน์ ธมฺมทาน์ ชินนคติ

ไชยา ที่ ๒๒ ธันวาคม ๙๕

ธรรม พรและเมตตา แก่คุณพระ

หนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจดหมายรวม ๓ ฉบับ อาตมาได้รับแล้ว ด้วยความขอบคุณยิ่ง. ขออภัยที่ตอบช้า เนื่องจากเหตุบางประการ และทั้งนอนใจเสียว่าไม่มีผู้จะรับรอด้วย.

เรื่องให้มาแสดงธรรมที่โรงพยาบาลสงฆ์นั้น อาตมาจะพยายาม มาตามที่กำหนด เว้นแต่เจ็บป่วย โดยมีความคิดที่จะได้ทำอะไรที่เฝ้า คอยท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชแห่งเมืองนี้ ก็รู้สึกยินดี. แต่ยังคงสงสัย พยายามถามท่านอาตมาว่าแสดงธรรมนั้น คุณพระมีอุบายอย่างไรที่จะตามพระรค พวก หรืออะไรที่ท่านองเห็นบ้างหรือเปล่า. ถ้าหากจะมีอะไรที่จะทำให้คุณ พระทองเสื่อมเสียไปเพราะเหตุเช่นนี้ ก็ขอให้เปลี่ยนแปลงเสียด้วย โดย ไม่ต้องเกรงใจอาตมา. ขออภัยยิ่งๆ โดยทั่วถึงด้วย.

หนังสือแจกไปหมดแล้ว คนเขาชอบเล่มเล็กอ่านสะดวกดีและไม่รู้สึกตัว.

หวังว่าคงมีความสบายเป็นปกติ และมีความก้าวหน้าตามธรรมเสมอ.

ธรรม พรและเมตตา

๒๕๑

[๖๕๐]

กระทรวงยุติธรรม

๒๗ มกราคม ๒๔๙๖

นมัสการ ท่านเจ้าคุณอธิบดีมนตรี ที่เคารพอย่างสูง

ลิขิตของไต่เต้าฉบับลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๙๕ กระผมได้รับแล้ว สำหรับเรื่องการแสวงธรรมที่โรงพยาบาลสงฆ์ นายแพทย์วิรัช มรรควงแก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์แจ้งว่า ไต่เต้ายังมีผู้จะไปพิธีท้าวรวงานโคยมมากแล้ว ต้องการให้ไต่เต้าไปแสดง และทางโรงพยาบาลโคเคยนิมนต์มาครั้งหนึ่งแล้ว บังเอิญไต่เต้าชักของไปไม่ได้พากันเสียกาย คราวนี้จึงยืนยันขอให้กระผมทบทวนนิมนต์มาอีก และกระผมเองก็คิดว่าเสี่ยงภัยถึงชีวิตของผู้ที่รู้จักคุ้นเคยแล้ว ส่วนมากอยากไต่เต้าไป กระผมจึงได้นำข้อสงสัยของไต่เต้าเสนอให้ที่ประชุมคณะกรรมการจัดงานพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง ที่ประชุมได้ตกลงเป็นเอกฉันท์ เห็นชอบในการนิมนต์ไต่เต้า เมื่อเป็นการเรียบร้อยแล้ว เสนอให้กระผมจึงขอเรียนยืนยันการนิมนต์ไต่เต้ามาอีกครั้งหนึ่งโดยหนังสือฉบับนี้

การจัดงานคราวนี้ คณะกรรมการทุนอนุสรณ์สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ไต่เต้าให้จัดงานร่วมกับงานวันเกิดของโรงพยาบาลสงฆ์ ซึ่งทางโรงพยาบาลจะไต่เต้าพิธี เปิดวิหารและศึกษาศึกษาของโรงพยาบาลด้วย และทางคณะกรรมการทุนสมเด็จฯ จะไต่เต้าพิธี เปิดศึกษาศึกษาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ในวันนั้นคือ วันที่ ๒๑ ก.พ. ๙๖ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔ กระผมขอถวายสำเนาบันทึกการประชุมของคณะกรรมการจัดงาน มาเพื่อไต่เต้าได้ทราบด้วย • ชุก

ไต่เต้าจะกำหนดการเดินทางมาถึงกรุงเทพฯเมื่อไร และพักที่ไหน อยู่เป็นเวลานานเท่าไร แล้วไปไหนต่อไป โปรดกรุณาให้ทราบด้วย.

ขอเมตตาการมาด้วยความเคารพยิ่ง

(Handwritten signature)
(พระอุบลพาทย์สุวรรณ)

๘๘๑

[๒๕๔๐]

กระทรวงยุติธรรม
๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

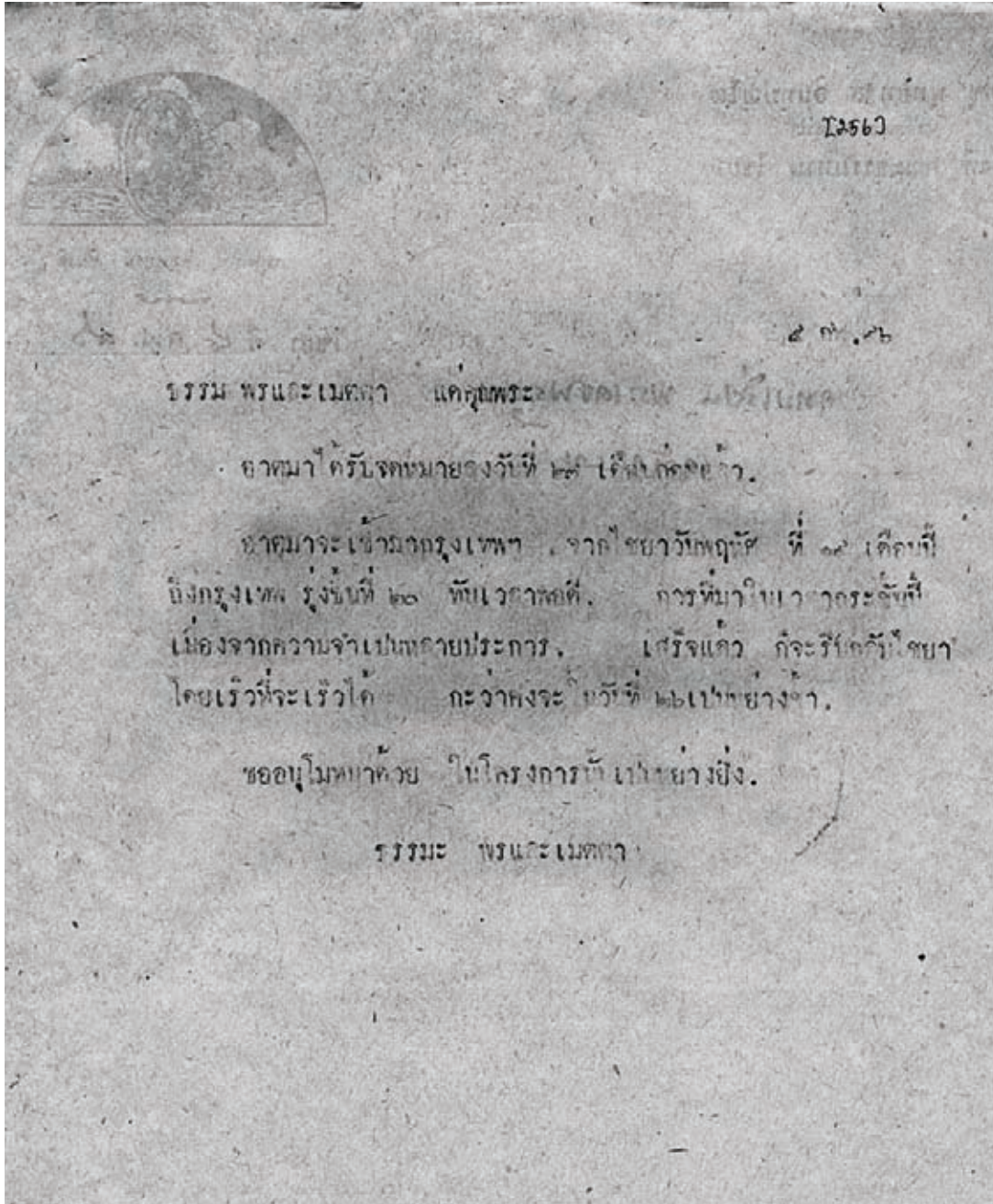
เรียน คุณธรรมทาส พานิช ทีเคารพ

ด้วยคณะกรรมการจัดสร้างอนุสรณ์ถวายแด่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
โตคำเนินการก่อสร้างตึกพยาบาลภิกษุอาพาธขึ้นหลังหนึ่ง ในบริเวณโรงพยาบาลสงฆ์
ตำบลพญาไท จังหวัดพระนคร เพื่อเป็นถาวรอนุสรณ์แก่พระคุณเจ้าสมเด็จ ฯ องค์
นั้น โดยให้ชื่อว่า "ตึกสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์" กำหนดจะกระทำพิธีเปิดในวันที่
๒๐ กุมภาพันธ์ (ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๔) พ.ศ. ๒๕๔๖ และคณะ
กรรมการ ฯ ไคมอบหมายให้ผมเป็นผู้ติดต่ออาราธนาท่านเจ้าคุณอริยนิมิตน์มณีไปแสดง
ธรรมในงานนั้น ซึ่งผมได้มีหนังสือเรียนท่านไปโดยตรง และท่านก็ยอมรับอาราธนา
แล้ว แต่ผมเพิ่งได้ทราบจากเจ้าคุณธรรมโกศาจารย์ว่า ท่านเจ้าคุณ ฯ ยังไม่มีใบ
เบิกทางของการรถไฟ ฯ ผมจึงกำลังพยายามดำเนินการเพื่อให้ท่านและทั้งท่าน
บิณฑุยานันท์ทศกวี ได้มีไว้ในใจในการเผยแพร่พระศาสนาและสมณะกิจธุระต่าง ๆ แล้ว
แต่อาจจะยังไม่ทันการเดินทางไปกรุงเทพฯ ฯ ของท่านในคราวนี้ ฉะนั้น จึงใคร่
ขอเรียนรบกวนคุณให้ช่วย เป็นธุระติดต่อกับหน่วยงานความสวดักในการ เดินทางไปกรุงเทพฯ
ของท่านครั้งนี้ด้วย โดยถ้าคราวนี้ยังไม่มีใบเบิกทางแล้วก็ขอให้ช่วยทวงค่าใช้จ่าย
ต่าง ๆ ไปก่อน แล้วแจ้งไปให้ผมทราบเพื่อจะได้เบิกเงินทุนทางคณะกรรมการ ฯ
ส่งมาชดเชยให้ต่อไป และผมขอทราบด้วยว่า ท่านเจ้าคุณ ฯ กำหนดจะไปถึงกรุงเทพฯ
เมื่อใด และพักที่ไหน อยู่เป็นเวลานานเท่าใด แล้วจะเดินทางไปไหนต่อไปหรือไม่
ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยในการติดต่อดวยความสวดักให้แก่ท่านด้วย (ผมได้เคย
เรียนถามตรงมาทางท่านเจ้าคุณ ฉะนั้นหนึ่งเหมือนกัน แต่เกรงจะรบกวนท่านเจ้าคุณ
ในเรื่องหมุ่หมยิมเข่นนี้มากไป จึงหันมาพึ่งคุณ)

ขอแสดงความเคารพ
พระคุณยพาทย์สุวณฺฑิต
(พระคุณยพาทย์สุวณฺฑิต)

๒๕๑

๙ ก.พ. ๙๖

ธรรม พรและเมตตา แต่คุณพระ

อาตมาได้รับจดหมายลงวันที่ ๒๗ เดือนก่อนหน้า.

อาตมาจะเข้ากรุงเทพฯ จากไชยวันพฤคที่ ๑๙ เดือนนี้ ถึงกรุงเทพ รุ่งขึ้นที่ ๒๐ ทันทเวลาพอดี. การที่มาในเวลากระชั้นนี้ เนื่องจากความจำเป็นหลายประการ. เสร็จแล้ว ก็จะรีบกลับไชยา โดยเร็วที่จะเร็วได้. กะว่าคงจะในวันี่ ๒๖ เปนหย่างช้า.

ขออนุโมทนาด้วย ในโครงการนั้นเปนหย่างยิ่ง.

ธรรมะ พรและเมตตา

[๕๖๗๐]

กระทรวงยุติธรรม

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณ ฯ ที่เคารพ

วันนี้ ผมได้รับจดหมายโต้เถียงวันที่ ๕ ก.พ.๕๖ แจ้งการเดินทาง
มาและกลับจากกรุงเทพ ฯ พอดีคุณสัญญา ขรรค์ศักดิ์ มาราชการที่กรุงเทพฯ ทราบ
เรื่องเข้า ก็ว่า ถ้าหากไม่เป็นการรบกวนเกินไป ชาวเชียงใหม่ใครจะขออาหารชานา
โต้เถียงเลยไปเชียงใหม่ ในระหว่างหลังวันพิชิตโรงพยาบาลสงฆ์ และก่อนกลับ (๒๒ ถึง
๒๕ ก.พ.) เจ้าชั้น คุณปราชญ์ ประวรภักดิ์จะขอให้ไปโปรยขี้มมะที่นั่นให้ขี้มขึ้น คุณ
สัญญาว่าจะจักพาหนะทางเรือบินไปมา

ส่วนผมเองก็ไม่สู้จะรู้เรื่องหนักเบาอย่างไรบ้างทางโต้เถียงและทาง
โน้น จึงสุดแต่จะไปรศพิจารณา

คราวพักในกรุงเทพ ฯ ครั้งนี้ ขอให้โอกาสทางผมรับรอง ตลอดจน
ยานพาหนะรับส่ง.

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

Signature

๑๒๑

ราชย์ยักวี (พุทธทาส อิมพุกโขไทย)

พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า

เนื่องในพุทธทศมาสที่ ๓๓๓๓ เจ้าพระคุณสมเด็จพรพุทธโฆษาจารย์ (เจ้าธรรมเถระ)

ณ พระอุโบสถเทพศิรินทราวาส

วันพุธที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๐ เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา

พิมพ์โดย คณะสงฆ์ วัดเทพศิรินทราวาส

พิมพ์ที่ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

* ตรงที่ไม่เป็นใจคือ:
กรณีจะไม่ตั้งใจ
โดยทางวัดเทพศิรินทราวาส
ให้แน่นอนว่าในวัน
๒๓ สิงหาคม,
พระบรมวงศานุวงศ์,
หรือพระเถระบางองค์
(๒๕)

พระธรรม.....

พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเป็นเครื่องประกาศสติปัญญาสูง เสริมศรัทธา

ความเชื่อ วิริยะ ความเพียรของท้าวตึงหลายศตวรรษ วิถีปฏิบัติที่ประจักษ์ในที่นี่ มีอะไรที่

พระบรมวงศานุวงศ์ ขอเป็นประธานฝ่ายพหุภาค-หลายภาคทั้งหลาย; ทั้งนี้เนื่องในการทำเพียร

ทำสมาธิปฏิบัติ อุตศีลส่วนบุคคลแก่เจ้าพระคุณสมเด็จพรพุทธโฆษาจารย์ไปแล้ว. การกระทำเช่นนี้

นับว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของพุทธวิธี จึงควรให้มีศิลาโรหมัพ

เป็นเบื้องต้นเป็นทุนส่วนริบการพึงธรรม เป็นทุนส่วนริบการพิจารณาจิตใจให้สงบระงับไปเพื่อ

เป็นทางมาแห่งสมาธิและมีอยู่ที่ว่า การกระทำที่ปรากฏนี้เป็นประการถูกต้องตามหลักเกณฑ์

พุทธวิธี คือข้อที่ ๑ เมื่อมาระลึกนึกถึงพระคุณของบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว พุทธวิธีที่

บอมนิการเศร้าโศกเป็นต้น เพราะพระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ~~.....~~ เป็นอาทิ

ซึ่งมีใจความว่า ความเศร้าโศกที่ปรากฏขึ้นแก่บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นประโยชน์อันใดแก่

บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วไม่ และเป็นประโยชน์อันใดแก่บุคคลผู้ยังมีอยู่ พุทธวิธีทั้งหลาย

จึงไม่ทำการเศร้าโศกปริเวทนาภาวที่เพื่อประโยชน์แก่บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วเลย; แต่ได้

พยายามประกอบกุศลที่สมาธิปฏิบัติ การกระทำที่เรียกว่าทำสมาธิปฏิบัติสมาธิปฏิบัติ

มีทางที่จะพิจารณาที่ ๒ ทาง คือ ๑) ทางที่ ๑ บุคคลจำพวกหนึ่งว่า เพื่อทำสมาธิปฏิบัติสมาธิปฏิบัติ

กิจแก่บุคคลใด ก็เห็นด้วยว่า อาศัยของมาเขาไหนหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทำด้วย

สิ่งของนี้ก็มี ทำลายชีวิตสัตว์ก็มี แต่ไม่เป็นประโยชน์โดยตรงแก่บุคคลผู้ใด เป็นการ

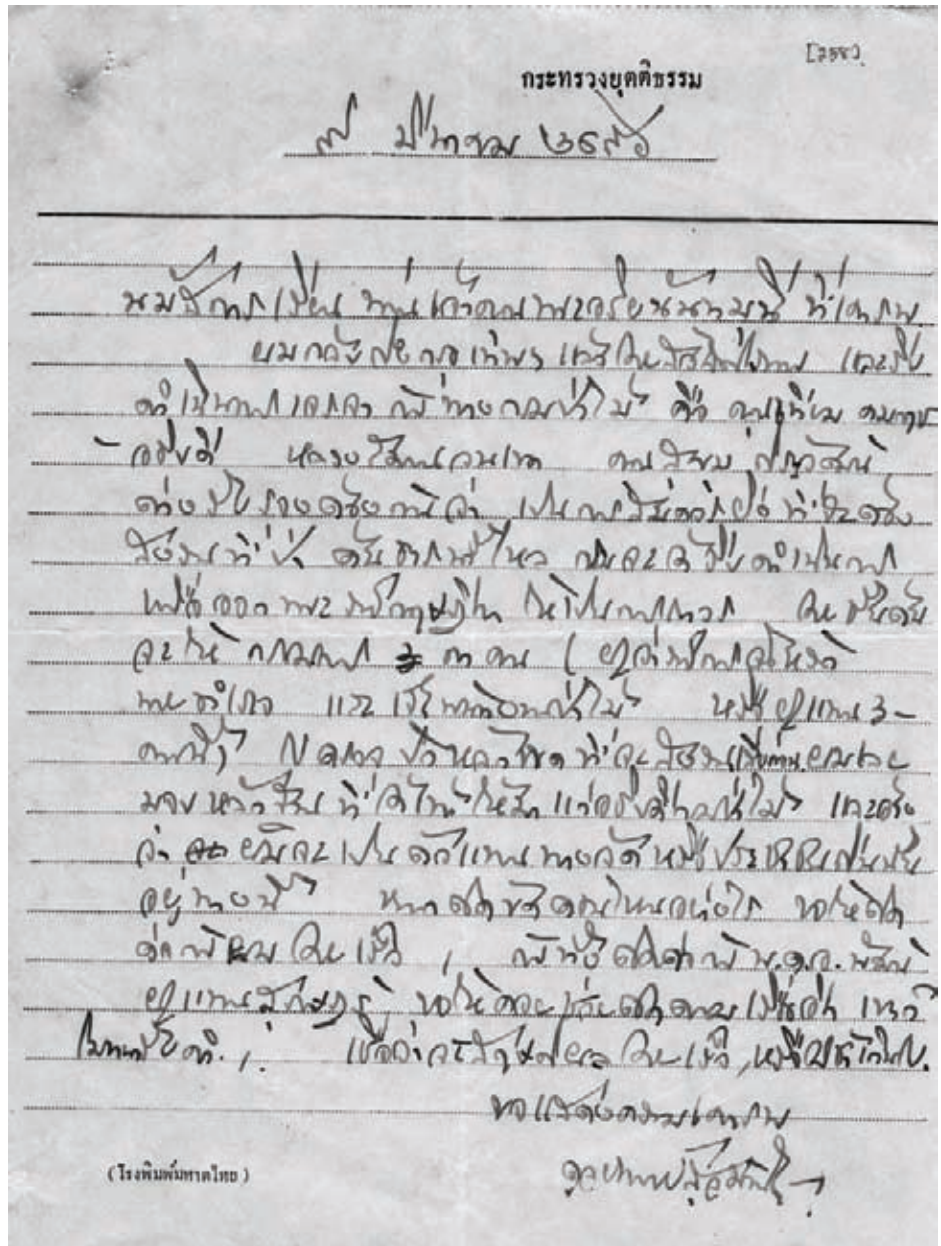
.....

BIA 6-3/27 กศอ. 9
นิคฺคฺสิโต ตาติ
พคฺคฺสิโต ตาติ
พุทธวิธี ๒๕๑๐

๐๒๑

๙๙๑

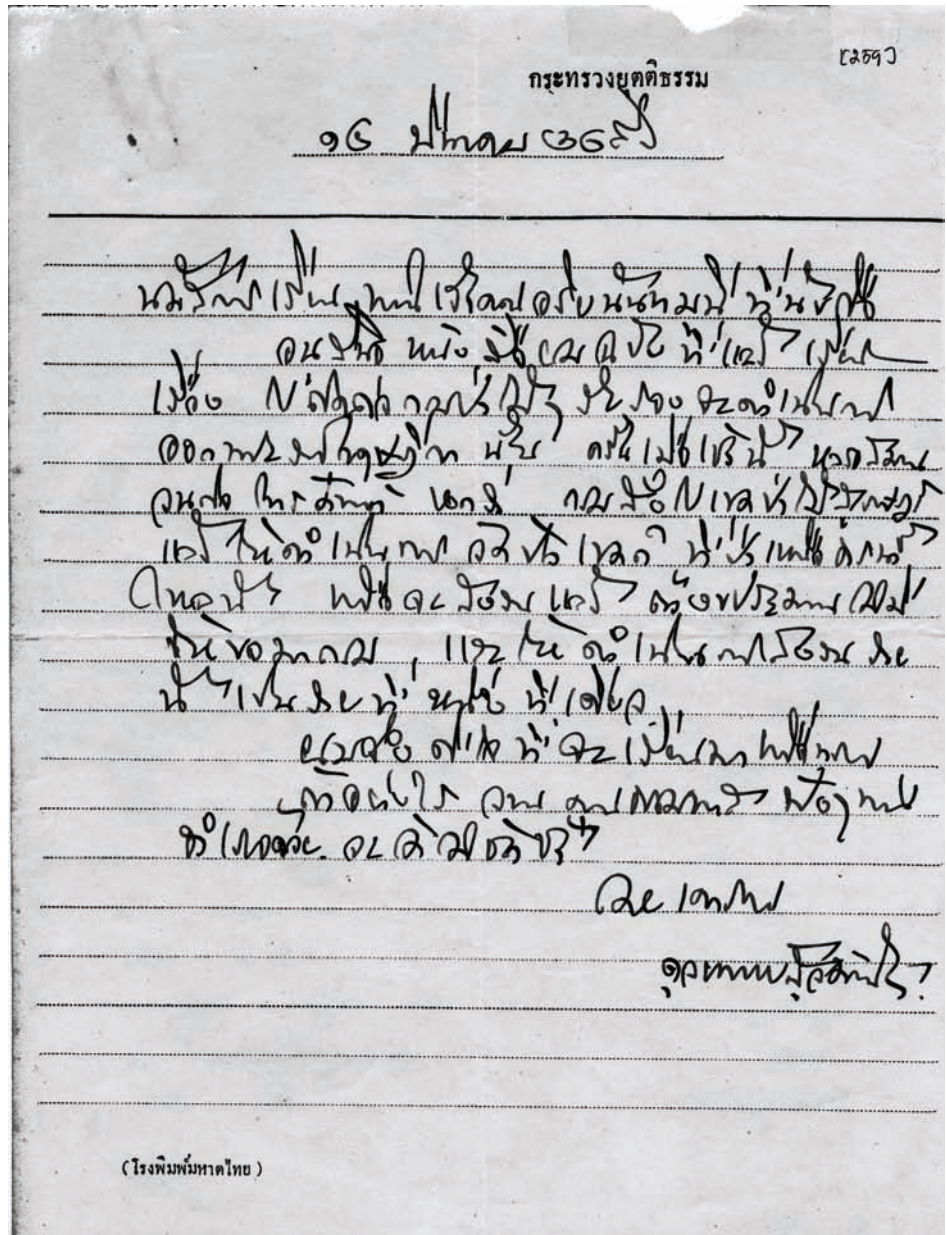

กระทรวงยุติธรรม
 ๙ มีนาคม ๒๕๓๖
 นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณ
 พระอริยญาณมุนีที่เคารพ

ผ ม ก ลั บ ถึ ง

กรุงเทพฯ แล้วโดยสวัสดิภาพ และรีบดำเนินการเจรจากับทางกรมป่าไม้ คือคุณเทียม คมกฤษ - อธิบดี หลวง
 สมานวนเขต คุณสุชุม ถิระวัฒน์ ต่างรับรองต้องกันว่า เป็นการสมควรยิ่งที่จะต้องสงวนที่ป่าต้นธารน้ำไหล กรม
 จะได้รับดำเนินการเพื่อออกพระราชกฤษฎีกาให้เป็นการถาวร โดยขั้นต้นจะให้กรรมการ ๓ คน (ผู้ว่าราชการจังหวัด
 นายอำเภอ และเจ้าพนักงานป่าไม้ หรือผู้แทน 3 คนนี้) ไปตรวจปักหลักเขตที่จะสงวนเสียก่อน ผมเลยมอบหลักฐานที่ได้
 ทำให้มาแก่อธิบดีกรมป่าไม้ และอ้างว่าผมจะเป็นตัวแทนทางวัดหรือประชาชนถิ่นนั้นอยู่ทางนี้ หากติดขัดตอนไหนอย่างไร
 ขอให้ติดต่อกับผมโดยเร็ว กับทั้งติดต่อกับ พ.ต.อ.พัฒน์ ผู้แทนสุราษฎร์ ขอให้คอยช่วยติดตามเรื่องอีก เขาก็ไมทวารับคำ
 เชื่อว่าจะสฤทธิผลโดยเร็ว หรือไม่เข้าเกินไป.

ขอแสดงความเคารพ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

กระทรวงยุติธรรม

๑๔ มีนาคม ๑๙๙๖

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณ

อริยนันทมุนี ที่นับถือ

อนุสนธิหนังสือผมฉบับที่แล้ว เรียนเรื่องไปติดต่อกรมป่าไม้ๆ รับรองจะดำเนินการออกพระราชกฤษฎีกานั้น ครั้นเมื่อเช้านี้ หลวงสมานวนกิจ โทรศัพท์บอกว่า กรมส่งไปเขตป่าไม้สุราษฎร์แล้ว ให้ดำเนินการวัดปักเขตที่ป่าเหนือธารน้ำไหลนี้ เพื่อจะสงวนแล้ว ถ้างบประมาณไม่มีให้ขอมากกรม และให้ดำเนินการสงวนรายนี้ เป็นรายที่หนึ่งทีเดียว

ผมจึงตั้งใจที่จะเรียนมาเพื่อทราบ

ถ้าอย่างไรวานคุณธรรมทาสฟังๆ ทางอำเภอด้วย จะได้ไม่ชักช้า

โดยเคารพ

ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑๙๖

นายนพคุณ วิจิตรวงศ์ธรรม 2 พ.ค. 49

 <p>พายนพคุณวิจิตรวงศ์ธรรม</p>	วันที่ 35 / 2591
	บัณฑิตพิเศษ
	พระคดียาภัยยศวรมัน
	เป็นสมาชิก สหภาพ
	ทะเบียนจำตัว (ท) 0510
พิมพ์ออกบัตร 3 กุมภาพันธ์ 2521 บัตรหมอกษา 2 กุมภาพันธ์ 2526	<p style="font-size: 1.5em; font-family: cursive;"> <i>พายนพคุณ วิจิตรวงศ์ธรรม</i> </p> รองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน
<i>Comptroller-in-Chief</i>	

หนังสือ "หลักพระพุทธศาสนา"
ผลงานจากการอบรมข้าราชการ
ตุลาการ เป็นงานที่มีความละเอียด
ถี่ถ้วนลึกในการวิเคราะห์และ
อธิบายแก่นแท้ของพุทธศาสนา
ได้อย่างดี

[260]

ที่กรุงเทพฯ, ๑๙ มี.ค. ๒๕๐๑

หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
 ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ

สวัสดีครับ

1. ขอขอบคุณมากสำหรับ
 การต้อนรับที่อบอุ่น และ
 ความสะดวกสบายที่ท่าน
 ให้ความช่วยเหลือ

2. แสดงความยินดีต่อผม
 ถูกต้องแล้วที่ทราบนิสัยผมเช่นนั้น
 ที่จริงทางการเมืองก็ต้องอาศัย Credit
 อยู่มาก ความสุจริตเท่านั้นที่จะช่วยให้ไปกับเขาได้

โดยเคารพตามเคยและเสมอไป
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑๙๑

ที่กรุงเทพฯ, ๑๙ มี.ค. ๒๕๐๑

นมัสการเรียนใต้เท้าที่เคารพ

วันนี้ผมดีใจที่คุณสัญญา ส่งหนังสือของใต้เท้าให้ผมดู

1. ตอบรับอาราธนามาอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา มิฉะนั้นเราจะต้องเดินทางมานิมนต์ที่สวนโมกข์อีกที

2. แสดงความยินดีต่อผม ถูกต้องแล้วที่ทราบนิสัยผมเช่นนั้น ที่จริงทางการเมืองก็ต้องอาศัย Credit อยู่มาก ความสุจริตเท่านั้นที่จะช่วยให้ไปกับเขาได้

โดยเคารพตามเคยและเสมอไป

ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑๒๖๖.๖๖๖๖ and ๑๒๖๖.๖๖๖๖
 ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๒๐-๒๑ ๑๒๖๖ ๐๕.
 and ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๑๒๖๖.๖๖๖๖ ๑๒๖๖.๖๖๖๖

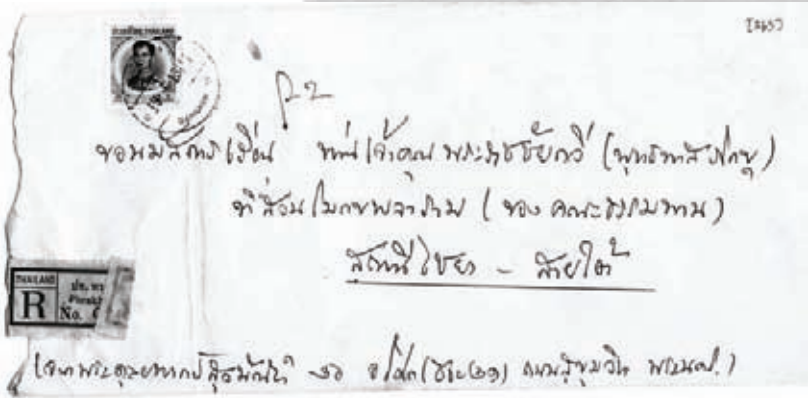
ท่านพุทธทาส กับ สัจญา ธรรมศักดิ์

๑๙ มี.ย. ๑๓

[๒๕๑๓]

๒๖ อโศก (ชอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร
 ศุกร ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๓
 หมอสังการเรียน ท่านเจ้าคุณ ที่เคารพสักการะ
 ผมสำรวจเพิ่งเสร็จ (เมื่อ ๑๔.๑๕ น.) ได้ยังไม่
 ทันจะพิจารณาพิเคราะห์ทบทวนซ้ำอีกที และต่อไปตั้งแต่พรุ่งนี้ ก็จะต้อง
 กระโดดหยองแหงไปตามเพลงเป็นห่วง ๆ เกรงจะเข้าไป จึงขอรีบ
 ส่งมาเรียนให้เสร็จไปตอนหนึ่ง และให้ทันเมลวันนี้ ได้รวม ๔๐
 กว่าคำ
 ข้อสังเกตของราวพิเคราะห์ไป ๒ ปีที่ ๑ อโศก
 จะแก้ เพิ่ม หนังสือ ตัดทอน อย่างไร ก็สุดแต่จะโปรด
 ผมไม่มีข้อข้องใจอะไร (ไอ้ผมแต่ ก็เห็น ๓๓๒
 ที่ผมแก้มา ๓ แห่ง นั้น ผมเอาตามฉบับกรมการศาสนา)
 อโศก - ๓ วันผมคงมีเวลาสำรวจ "ขุมทรัพย์"
 ต่อไป

ขอแสดงความเคารพ
 ดุจเทพบุตรผู้รักการศึกษามาก

๒๐๒

๒๖ อโศก (ชอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร
 ศุกร ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๓
 นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณ ที่เคารพสักการะ
 ผมสำรวจเพิ่งเสร็จ (เมื่อ ๑๔.๑๕ น.) ได้ยังไม่
 ทันจะพิจารณาพิเคราะห์ทบทวนซ้ำอีกที และต่อไปตั้งแต่พรุ่งนี้ ก็จะต้อง
 กระโดดหยองแหงไปตามเพลงเป็นห่วง ๆ เกรงจะเข้าไป จึงขอรีบ
 ส่งมาเรียนให้เสร็จไปตอนหนึ่ง และให้ทันเมลวันนี้ ได้รวม ๔๐
 กว่าคำ

ช่วยกรุณาตรวจพิเคราะห์และชี้ขาด อันใด
 ควรจะแก้เพิ่ม หรือตัดทอนอย่างไร ก็สุดแต่จะโปรด
 ทำไป ผมไม่มีข้อข้องใจอะไร (เว้นแต่ที่หน้า ๓๓๒ ที่
 ผมแก้มา ๓ แห่ง นั้น ผมเอาตามฉบับกรมการศาสนา)
 อีก ๒-๓ วัน ผมคงมีเวลาสำรวจ "ขุมทรัพย์"
 ต่อไป

ขอแสดงความเคารพยิ่ง
 ดุจเทพบุตรผู้รักการศึกษามาก

๒๖๖

๒๖ อโศก (ขอย๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร
 ตอนค่ำวันศุกร์ ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๓
 นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณที่เคารพสักการะ
 ผมนึกแล้วว่าคงจะตกหล่นเก็บไม่หมด ตามที่เรียนบอกแก้คำผิดมาโดย จ.ม. บ่ายนี้ (R) เท่าที่นึกขึ้นได้แล้ว
 คือคำ ถึง แก่เป็น (ถึง) เป็นต้น
 จึงขอได้โปรดกรุณา หยิบยกเอาใบบอกแก้ที่เขียนถวายไว้เมื่อ ๑๕ เดือนนี้ เพิ่มเติมเข้าด้วยเท่าที่จะไม่ซ้ำกัน
 เพื่อความถูกต้องยิ่งขึ้น
 คราวหน้าผมจะทำให้เรียบร้อยกว่านี้
 พรุ่งนี้เป็นวันเสาร์หยุด จึงขอส่ง จ.ม.นี้ มาทางป.ณ. ธรรมดา ภาวนาขอให้ถึงไล่ ๆ กัน
 ขอแสดงความเคารพยิ่ง
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๒๖ อโศก (ขอย๒๑)
 ถนนสุขุมวิท พระนคร
 ตอนค่ำวันศุกร์
 ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๓

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณที่เคารพสักการะ

ผมนึกแล้วว่าคงจะตกหล่นเก็บไม่หมด ตามที่เรียนบอกแก้คำผิดมาโดย จ.ม. บ่ายนี้ (R) เท่าที่นึกขึ้นได้แล้ว
 คือคำ ถึง แก่เป็น (ถึง) เป็นต้น

จึงขอได้โปรดกรุณา หยิบยกเอาใบบอกแก้ที่เขียนถวายไว้เมื่อ ๑๕ เดือนนี้ เพิ่มเติมเข้าด้วยเท่าที่จะไม่ซ้ำกัน
 เพื่อความถูกต้องยิ่งขึ้น

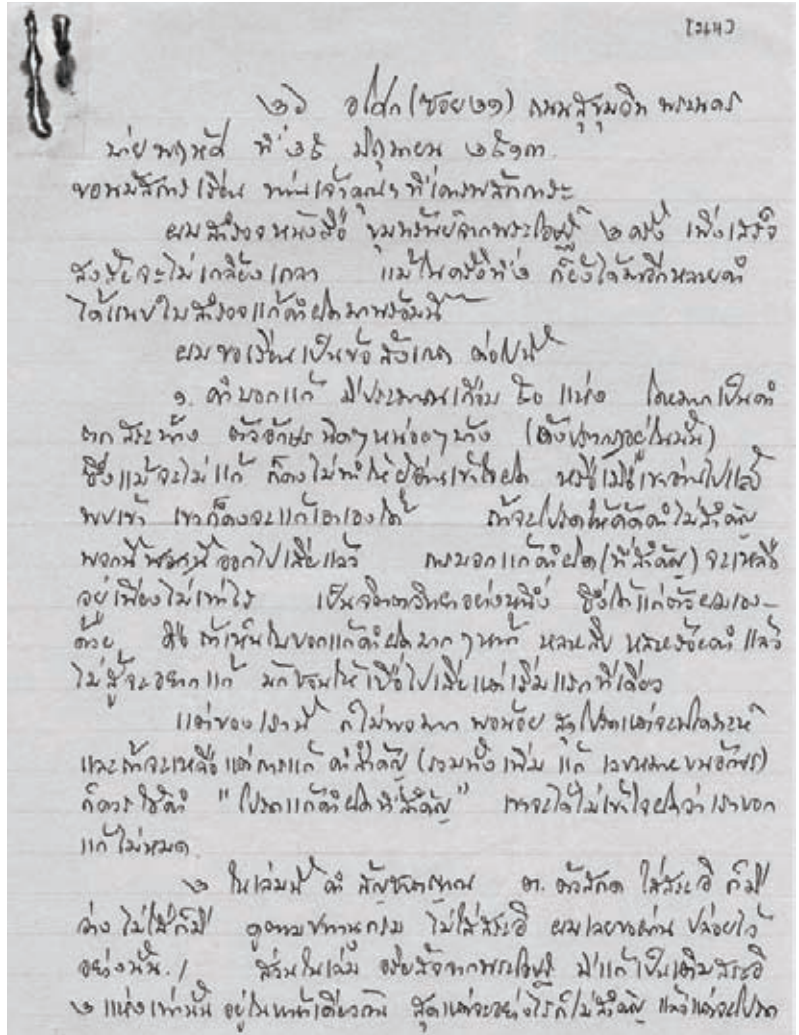
คราวหน้าผมจะทำให้เรียบร้อยกว่านี้

พรุ่งนี้เป็นวันเสาร์หยุด จึงขอส่ง จ.ม.นี้ มาทางป.ณ. ธรรมดา ภาวนาขอให้ถึงไล่ ๆ กัน

ขอแสดงความเคารพยิ่ง

ดุลยพากย์สุวัฒน์

๒๖ มิ.ย. ๑๓ ถนนสุขุมวิท พระนคร
ป้าย พท ๕๕ ที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๓

ขอนมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณฯ ที่เคารพสักการะ

ผมสำรวจหนังสือ ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ ๒ ครั้ง
เพิ่งเสร็จ สงสัยจะไม่เกลี้ยงเกลา แม้ในครั้งที่ ๒ ก็ยังได้
มาอีกหลายคำ ได้แนบใบสำรวจแก้คำผิดมาพร้อมนี้

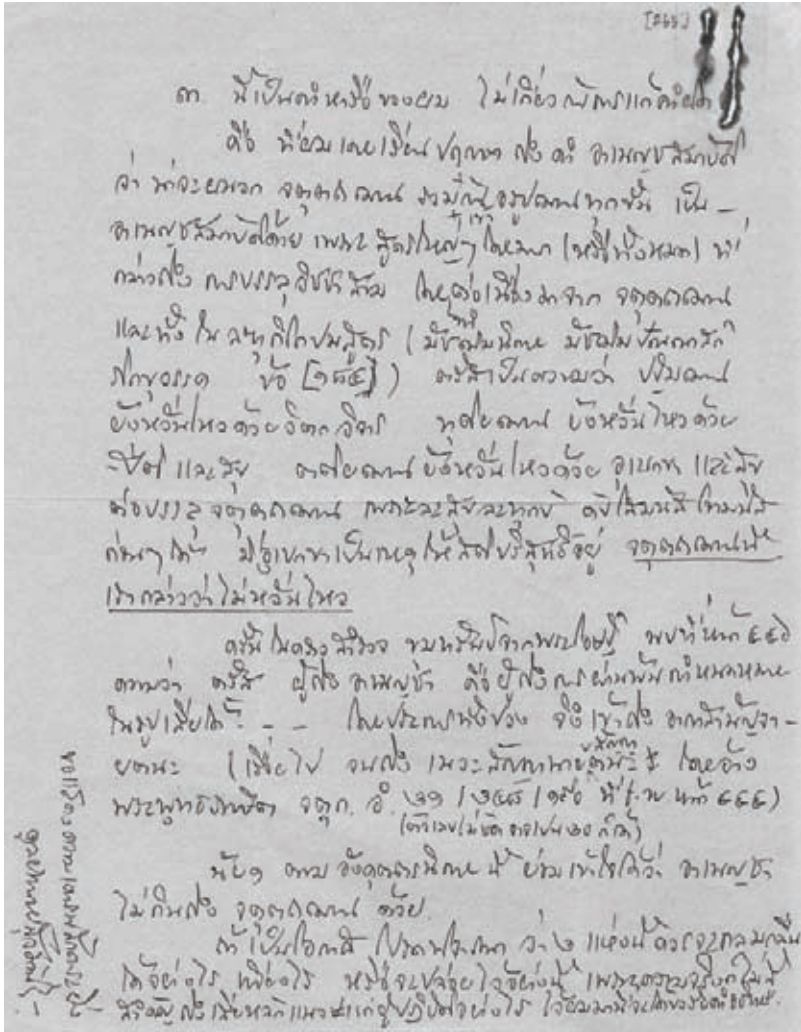
ผมขอเรียนเป็นข้อสังเกต ต่อไปนี้

๑. คำบอกแก้ มีประมาณเกือบ ๕๐ แห่ง
โดยมากเป็นคำตลกสรวลบ้าง ตัวอักษรนิดๆ หน่อยๆ บ้าง
(ดังปรากฏอยู่ในนั้น) ซึ่งแม้จะไม่แก้ ก็คงไม่ทำให้ผู้อ่าน
เข้าใจผิด หรือเมื่อเขาอ่านไปแล้วพบเข้า เขาก็คงจะแก้เอา
เองได้ ถ้าจะโปรดให้ตัดคำไม่สำคัญพวกนี้ออกไปเสียแล้ว
การบอกแก้คำผิด (ที่สำคัญ) จะเหลืออยู่เพียงไม่ทำอะไร
เป็นจิตตวิททยาอย่างหนึ่ง ซึ่งได้แก่ตัวผมเองด้วย คือถ้าเห็น
ใบบอกแก้คำผิดมาก ๆ หนา หลายสิบหลายร้อยคำแล้ว

ไม่สู้จะอยากแก้ มักชวนให้เบื่อไปเสียแต่เริ่มแรกทีเดียว
แต่ของเรานี้ ก็ไม่พอมากพอน้อยสุดโปรดแต่จะ
พิเคราะห์ และถ้าจะเหลือแต่การแก้คำสำคัญ (รวมทั้งเพิ่ม
แก้เลขหมายบนอักษร) ก็ควรใช้คำ "โปรดแก้คำผิดที่สำคัญ"
เขาจะได้ไม่เข้าใจผิดว่าเราบอกแก้ไม่หมด

๒. ในเล่มนี้ คำสำคัญขาดญาติ. ตัวสกดใส่สระอิก็มี
วาง ไม่ใส่ก็มี ดูตามปทานุกรม ไม่ใส่สระอิ ผมเลยขอผ่าน
ปล่อยให้. / ส่วนในเล่ม ของรักจากพระโอษฐ์ มีคำในเล่มสระอิ
๖ แห่งเท่านั้น อยู่ในหน้าเดียวทุก หน้าแต่จะโปรด

๓. นี่เป็นคำหาหรือของผม ไม่เกี่ยวกับการแก้คำผิด คือ ที่ผมเคยเรียนปฎกษา ถึงคำ อาเนญชสมาบัติ ว่า น่าจะผนวก จตุตถฌาน รวมเข้ากับอรุปลฌานทุกชั้น เป็น อาเนญชสมาบัติด้วย เพราะสูตรใหญ่ๆ โดยมาก (หรือทั้งหมด) ที่กล่าวถึง การบรรลวิชิชาสาม โดยทำต่อเนื่องมาจาก จตุตถฌานและทั้งในลหุทีโกปมสูตร (มัชฌิมนิกาย มัชฌิม-ป็นณาสก์ ภิกขุวรรค ข้อ (๑๔๔)) ตรัสเป็นความว่า ปฐมฌานยังหวั่นไหวด้วยวิตถกวิจาร์หุตติยฌานยังหวั่นไหวด้วย ปีติและสุข ตติยฌานยังหวั่นไหวด้วยอุเบกขาและสุข ต่อ บรรลจตุตถฌาน เพราะละสุขละทุกข์ ดับโสมนัส โทมนัส ก่อน ๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ จตุตถฌานนี้ เรากล่าวว่าไม่หวั่นไหว

ครั้นในคราวสำรวจ ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ พบที่

หน้า ๔๔๖ ความว่า ตรัส ผู้ถึง อาเนญชา คือ ผู้ถึงการผ่านพ้นกำหนดหมายในรูปเสีย ได้...โดยประการทั้งปวงจึงเข้าถึงอากาศานัญ- ายตนะ (เรื่อยไปจนถึงเนวระสัจญญานาสัจญญา- ยตนะ โดยอ้างพระพุทธานุญาต จตุก.อ. ๒๑/๒๔๔/๑๙๐ที่ f.n. หน้า ๔๔๔) (ตัวเลขไม่ชัดอาจเป็น ๒๐ ก็ได้)

นัย ๑ ตามอรรถตฺรณิกายนี้ ย่อมเข้าใจได้ว่า อา- เนญชาไม่กินถึง จตุตถฌานด้วย ถ้าเป็นโอกาส โปรดพิจารณาว่า ๒ แห่งนี้ควรจะ กลมกลืนได้อย่างไร เพียงไร หรือจะปล่อยไว้อย่างนี้ เพราะ ความจริงก็ไม่สู้สำคัญถึงเสียหลักแนวแก่ผู้ปฏิบัติอย่างไร ไว้ผมมานี้จะได้ขอรับคำอธิบาย

ขอแสดงความเคารพสักการะยิ่ง
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

ประวัติ 116 คณิต
ในหนังสือของกรมทรัพย์สินทางปัญญา

[2667]

พ.ศ.	มหาด (หนังสือ)	มหาด (พิมพ์)	ชื่อ	116 คณิต	หมายเหตุ
191	ก	-	มห. ๑	มห. ๑	
190	-	ข	ข	ข	
193	ก	-	(๔)	(๑)	
	ค	-	(๕)	(๒)	
๑๙๑	ก	-	ข	ข	
๑๙๒	ขอม. ๑๑	-	ชื่อพิมพ์	ชื่อพิมพ์	ชื่อพิมพ์
๑๙๓	๑๓	-	ข	ข	
๑๙๔	๑๔	-	ข	ข	
๑๙๕	๑๕	-	ข	ข	
๑๙๖	๑๖	-	ข	ข	
๑๙๗	๑๗	-	ข	ข	
๑๙๘	๑๘	-	ข	ข	
๑๙๙	๑๙	-	ข	ข	
๑๙๐	๒๐	-	ชื่อพิมพ์	ชื่อพิมพ์	ชื่อพิมพ์
๑๙๑	๒๑	-	ข	ข	
๑๙๒	-	๓	ข	ข	
๑๙๓	๒๒	-	ข	ข	
๑๙๔	-	-	ข	ข	
๑๙๕	-	๔	ข	ข	
๑๙๖	-	๕	ข	ข	
๑๙๗	-	๖	ข	ข	
๑๙๘	-	๗	ข	ข	
๑๙๙	-	๘	ข	ข	
๑๙๐	-	๙	ข	ข	
๑๙๑	-	๑๐	ข	ข	
๑๙๒	-	๑๑	ข	ข	
๑๙๓	-	๑๒	ข	ข	
๑๙๔	-	๑๓	ข	ข	
๑๙๕	-	๑๔	ข	ข	
๑๙๖	-	๑๕	ข	ข	
๑๙๗	-	๑๖	ข	ข	
๑๙๘	-	๑๗	ข	ข	
๑๙๙	-	๑๘	ข	ข	
๑๙๐	-	๑๙	ข	ข	
๑๙๑	-	๒๐	ข	ข	
๑๙๒	-	๒๑	ข	ข	
๑๙๓	-	๒๒	ข	ข	
๑๙๔	-	๒๓	ข	ข	
๑๙๕	-	๒๔	ข	ข	
๑๙๖	-	๒๕	ข	ข	
๑๙๗	-	๒๖	ข	ข	
๑๙๘	-	๒๗	ข	ข	
๑๙๙	-	๒๘	ข	ข	
๑๙๐	-	๒๙	ข	ข	
๑๙๑	-	๓๐	ข	ข	
๑๙๒	-	๓๑	ข	ข	
๑๙๓	-	๓๒	ข	ข	
๑๙๔	-	๓๓	ข	ข	
๑๙๕	-	๓๔	ข	ข	
๑๙๖	-	๓๕	ข	ข	
๑๙๗	-	๓๖	ข	ข	
๑๙๘	-	๓๗	ข	ข	
๑๙๙	-	๓๘	ข	ข	
๑๙๐	-	๓๙	ข	ข	
๑๙๑	-	๔๐	ข	ข	
๑๙๒	-	๔๑	ข	ข	
๑๙๓	-	๔๒	ข	ข	
๑๙๔	-	๔๓	ข	ข	
๑๙๕	-	๔๔	ข	ข	
๑๙๖	-	๔๕	ข	ข	
๑๙๗	-	๔๖	ข	ข	
๑๙๘	-	๔๗	ข	ข	
๑๙๙	-	๔๘	ข	ข	
๑๙๐	-	๔๙	ข	ข	
๑๙๑	-	๕๐	ข	ข	

ชื่อหนังสือ... 116 คณิต... 116 คณิต...

๗๐๓

ปี ๒๕๑๑
 ใหนหรือสิ่งจุมทรวัยลิกพระไอ...

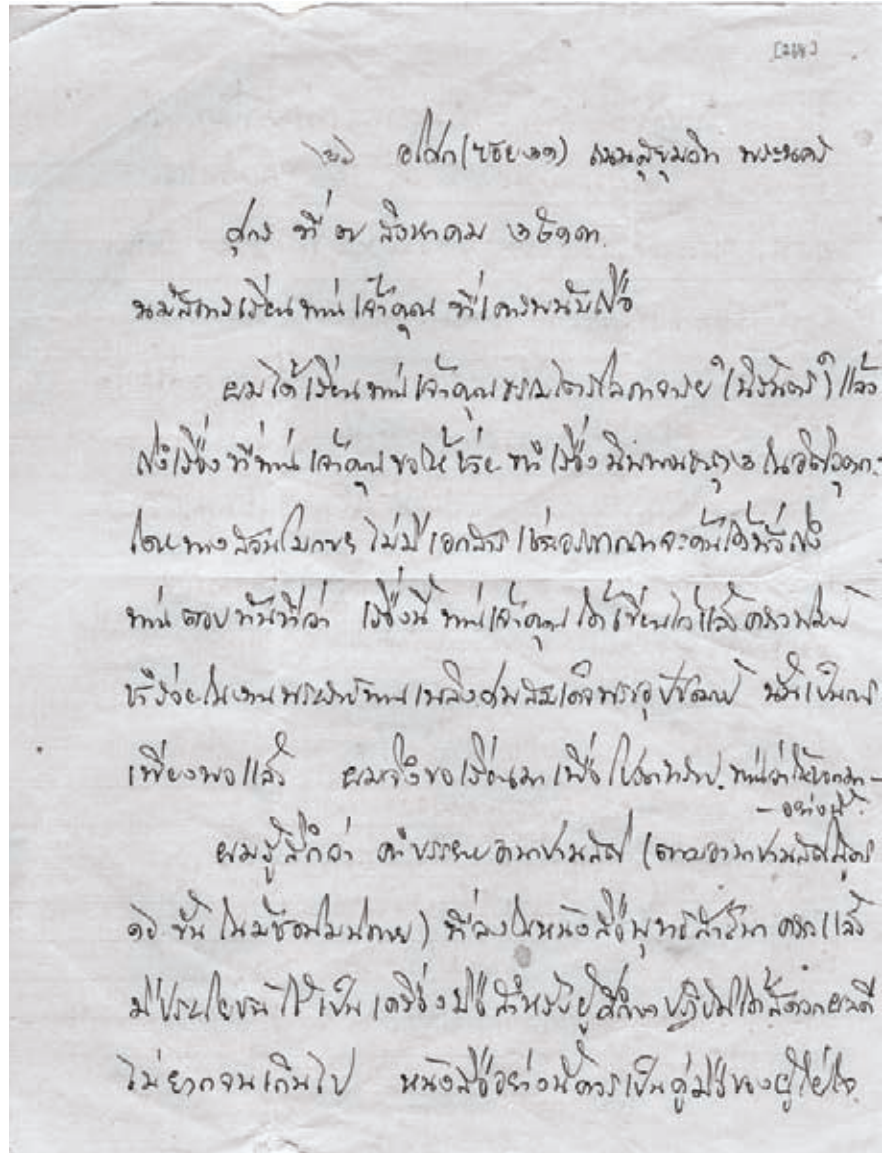
[2667]

หน้า	หมวด (หน้า)	หมวด (หน้า)	ชื่อ	แก้ไข	หมายเหตุ
๑๖)	ก	-	มท. ๑.	มท. ๑.	
๑๗)	-	ข	ข	ข	
๑๘)	ค	-	(ค)	(ค)	
๑๙)	ค	-	(ค)	(ค)	
๒๐)	ค	-	ค	ข	
๒๑)	ขอม	-	ชื่อ	ชื่อ	
๒๒)	ค	-	ค	ค	
๒๓)	ค	-	ค	ค	
๒๔)	ค	-	ค	ค	
๒๕)	ค	-	ค	ค	
๒๖)	ค	-	ค	ค	
๒๗)	ค	-	ค	ค	
๒๘)	ค	-	ค	ค	
๒๙)	ค	-	ค	ค	
๓๐)	ค	-	ค	ค	
๓๑)	ค	-	ค	ค	
๓๒)	ค	-	ค	ค	
๓๓)	ค	-	ค	ค	
๓๔)	ค	-	ค	ค	
๓๕)	ค	-	ค	ค	
๓๖)	ค	-	ค	ค	
๓๗)	ค	-	ค	ค	
๓๘)	ค	-	ค	ค	
๓๙)	ค	-	ค	ค	
๔๐)	ค	-	ค	ค	
๔๑)	ค	-	ค	ค	
๔๒)	ค	-	ค	ค	
๔๓)	ค	-	ค	ค	
๔๔)	ค	-	ค	ค	
๔๕)	ค	-	ค	ค	
๔๖)	ค	-	ค	ค	
๔๗)	ค	-	ค	ค	
๔๘)	ค	-	ค	ค	
๔๙)	ค	-	ค	ค	
๕๐)	ค	-	ค	ค	
๕๑)	ค	-	ค	ค	
๕๒)	ค	-	ค	ค	
๕๓)	ค	-	ค	ค	
๕๔)	ค	-	ค	ค	
๕๕)	ค	-	ค	ค	
๕๖)	ค	-	ค	ค	
๕๗)	ค	-	ค	ค	
๕๘)	ค	-	ค	ค	
๕๙)	ค	-	ค	ค	
๖๐)	ค	-	ค	ค	
๖๑)	ค	-	ค	ค	
๖๒)	ค	-	ค	ค	
๖๓)	ค	-	ค	ค	
๖๔)	ค	-	ค	ค	
๖๕)	ค	-	ค	ค	
๖๖)	ค	-	ค	ค	
๖๗)	ค	-	ค	ค	
๖๘)	ค	-	ค	ค	
๖๙)	ค	-	ค	ค	
๗๐)	ค	-	ค	ค	
๗๑)	ค	-	ค	ค	
๗๒)	ค	-	ค	ค	
๗๓)	ค	-	ค	ค	
๗๔)	ค	-	ค	ค	
๗๕)	ค	-	ค	ค	
๗๖)	ค	-	ค	ค	
๗๗)	ค	-	ค	ค	
๗๘)	ค	-	ค	ค	
๗๙)	ค	-	ค	ค	
๘๐)	ค	-	ค	ค	
๘๑)	ค	-	ค	ค	
๘๒)	ค	-	ค	ค	
๘๓)	ค	-	ค	ค	
๘๔)	ค	-	ค	ค	
๘๕)	ค	-	ค	ค	
๘๖)	ค	-	ค	ค	
๘๗)	ค	-	ค	ค	
๘๘)	ค	-	ค	ค	
๘๙)	ค	-	ค	ค	
๙๐)	ค	-	ค	ค	
๙๑)	ค	-	ค	ค	
๙๒)	ค	-	ค	ค	
๙๓)	ค	-	ค	ค	
๙๔)	ค	-	ค	ค	
๙๕)	ค	-	ค	ค	
๙๖)	ค	-	ค	ค	
๙๗)	ค	-	ค	ค	
๙๘)	ค	-	ค	ค	
๙๙)	ค	-	ค	ค	
๑๐๐)	ค	-	ค	ค	

๒๐๒

๒๖ อโศก (ขอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร

ศุกร ที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๑๓

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณ ที่เคารพนับถือ

ผมได้เรียนท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ (นิรันดร์) แล้ว ถึงเรื่องที่ท่านเจ้าคุณขอให้ช่วยทำเรื่องนิพพานธาตุ ๒ ในอิติวุตกะ โดยทางสวนโมกขฯ ไม่มีเอกสารเช่นอรรถกถาจะค้นได้ทั่วถึง ท่านตอบทันทีว่า เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณได้เขียนไว้แล้วคร่าวพิมพ์ชำระในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระอุปัชฌาย์ นั้นเป็นการเพียงพอแล้ว ผมจึงขอเรียนมาเพื่อโปรดทราบ. ท่านว่าให้ออกมาอย่างนี้.

ผมรู้สึกว่าคุณบรรยายอานาปานสติ (ตามอานาปานสติสูตร ๑๖ ชั้น ในมัชฌิมนิกาย) ที่ลงในหนังสือพุทธศาสนาคร่าวแล้ว มีประโยชน์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับผู้ศึกษาปฏิบัติได้สะดวกผลดี ไม่ยากจนเกินไป หนังสืออย่างนี้ควรเป็นคู่มือของผู้ใฝ่ใจ

E2193

ในทางธรรมปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นสะพานไต่เต้าข้ามฟากไปฝั่งโน้น, คราวผมมานี้คราวที่แล้ว ผมดูเหมือนแว่วๆ ว่า ท่านเจ้าคุณกำลังจะปรับปรุงรวบรวมทำขึ้นใหม่ ให้เป็นฉบับสมบูรณ์คงที่อยู่ตัว เพราะเวลานี้กระจัดกระจายกันอยู่อย่างน้อยก็ ๓ ฉบับในหลักห้องกัน แต่ในแง่เหลี่ยมที่ดี ต่างกัน-หรือไม่มีในแห่งอื่นบ้างก็มี ฉะนั้นถ้าจะโปรดปรับปรุงทำขึ้นใหม่อย่างแว่วๆ นั้นได้ ก็น่าอนุโมทนาสาธุการ อย่างน้อยก็จะเป็นอนุสรณ์ของคุณนี้ ที่มีผู้ทำปรมาตธรรมให้แจ่มกระจ่างแก่การศึกษาปฏิบัติไปสู่ฝั่งโน้นได้จริงยังมีอยู่ และเมื่อมีสะพานข้ามฟากอย่างนี้สักสะพาน ๑ แล้ว จะเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เห็นอรรถเห็นธรรมที่ลึกๆ ในจำพวกข้ามฟากได้เพิ่มขึ้นในอนาคตอีกเป็นแน่ ก็น่าจะพอเป็นไปได้

ผมจึงพิจารณาเห็นว่า ถ้าจะมีการปรับปรุงรวบรวมใหม่แล้ว ผมเต็มใจรับใช้และมีส่วนทั้งกำลังกาย ใจ ททรัพย์ เท่าที่สามารถในเรื่องนี้ด้วยสักคน ๑ เพราะมีแนวโน้มไปตามที่เคยตั้งใจว่า อยากจะได้เห็นผู้รู้คัดเลือกพระไตรปิฎกทำเป็นแผนกๆ ที่จะเป็นหลักเครื่องมือสำคัญของพุทธศาสนิกชน ดังที่ผมเคยปรารถนาไว้แล้ว

ผมขอกราบถวายความเคารพสักการะมา ณ ที่นี้ด้วย
ดุลยพากย์สุวัฒน์

ในทางธรรมปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นสะพานไต่เต้าข้ามฟากไปฝั่งโน้น, คราวผมมานี้คราวที่แล้ว ผมดูเหมือนแว่วๆ ว่า ท่านเจ้าคุณกำลังจะปรับปรุงรวบรวมทำขึ้นใหม่ ให้เป็นฉบับสมบูรณ์คงที่อยู่ตัว เพราะเวลานี้กระจัดกระจายกันอยู่อย่างน้อยก็ ๓ ฉบับในหลักห้องกัน แต่ในแง่เหลี่ยมที่ดี ต่างกัน-หรือไม่มีในแห่งอื่นบ้างก็มี ฉะนั้นถ้าจะโปรดปรับปรุงทำขึ้นใหม่อย่างแว่วๆ นั้นได้ ก็น่าอนุโมทนาสาธุการ อย่างน้อยก็จะเป็นอนุสรณ์ของคุณนี้ ที่มีผู้ทำปรมาตธรรมให้แจ่มกระจ่างแก่การศึกษาปฏิบัติไปสู่ฝั่งโน้นได้จริงยังมีอยู่ และเมื่อมีสะพานข้ามฟากอย่างนี้สักสะพาน ๑ แล้ว จะเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เห็นอรรถเห็นธรรมที่ลึกๆ ในจำพวกข้ามฟากได้เพิ่มขึ้นในอนาคตอีกเป็นแน่ ก็น่าจะพอเป็นไปได้

อธิบายหลักปฏิบัติอานาปานสติ

ในคราวอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ

รุ่นที่ ๑ ที่สวนโมกข์ ฯ   หน่อ ๑๐๘-๑๖

๑๒-๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ผู้อ่านจะต้องเข้าใจเฉพาะเรื่องนี้เสียก่อนว่า เป็นการอธิบายทำความเข้าใจ เป็นการ
ภายในระหว่างผู้ได้ทดลองฝึกอานาปานสติ ตามแนวทางในมัชฌิมนิกาย สูตรนี้โดยเฉพาะ
บางครั้งต้องชี้ที่กระดานดำ ให้เห็นแผนผังเค้าโครงขั้นแห่งการดำเนินภาวนาลดลดสาย
ข้อความในบทนี้ จึงอาจจะเป็นส่วนวนหุค . ที่กล่าวหน้ากระดานดำ และเนื้อถ้อยกระถางความ
อาจมีเน้นซ้ำ หรือขอขมอะเอียดในขั้นที่สำคัญๆ หรืออาจย้อนกล่าวพาดพิง ให้รำย
ละเอียดกลับมาอีก เพื่อเข้าใจความสัมพันธ์กัน ในภาคดำเนินการปฏิบัติจริง ผู้ได้ธรรม
ควรระบองแผนผังเค้าโครงลำดับขั้นต่อไปนี้ไว้เสมอๆ จะทำให้วาดภาพเห็นตามไปด้วย
เหมือนกะว่าได้ไปนั่งฟังที่สวนโมกข์ตรงนั้น ด้วยตนเอง.

- ขั้นที่ ๓ เมื่อหายใจออก-เข้ายาว ก็รู้ (ปชานาติ) รู้จักการหายใจยาว
- ๒ เมื่อหายใจออก-เข้าสั้น ก็รู้ (ปชานาติ) รู้จักการหายใจสั้น
- ๓ รู้ "กายหึ่งปวง" (สพฺพกายปฏิสังเจตี) รู้ชื่อแท้จริงทั้งปวงของกาย
- ๔ ระวัง "กายสังขาร" (ปฐฺธมฺภยํ กายสังขารํ) ทำกายสังขารให้
รำงับๆ (จนตมาธิปฺรากลฺ)

๑๑๐ หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา คณะธรรมทาน พ.ศ. ๒๕๑๒

ชั้นที่ ๕ รู้พร้อมเฉพาะ ปิติ (ปีติปฏิสังขาร) ปิตินิ เป็นผลของการวางกาย
 ดั่งขาร

๖ รู้พร้อมเฉพาะ สุข (สุขปฏิสังขาร) สุขนิ เป็นผลของการวางกายดังขาร

๗ รู้พร้อมเฉพาะ จิตสังขาร (จิตตสังขารปฏิสังขาร) จิตตสังขารนิ คือปีติ
 สุข ฯลฯ

๘ ระงับ "จิตตสังขาร" (ปลัดมุขย์ จิตตสังขาร) ทำจิตตสังขารให้วางบดงๆ

ชั้นที่ ๘ รู้พร้อมเฉพาะจิต (จิตตปฏิสังขาร) รู้ถึงลักษณะของจิตทุกชนิด

๑๐ ทำจิตให้ปราโมทย์ (ปราโมทย์ จิตต) บังคับจิตให้ปราโมทย์ตาม
 ต้องการ

๑๑ ทำจิตให้ตั้งมั่น (ธมมาทหิ จิตต) บังคับจิตให้ตั้งมั่น ตามต้องการ

๑๒ ทำจิตให้ปล่อย (วิโมจยิ จิตต) บังคับจิตให้ปล่อยอารมณ์ใน
 ขณะนั้น

ชั้นที่ ๑๓ เห็นความไม่เที่ยง (อนิจจานุสัสตี) เห็นธรรมคือความไม่เที่ยง

๑๔ เห็นความจางคลาย (วิราคานุสัสตี) เห็นธรรมคือจางคลาย

๑๕ เห็นความดับ (นิโรธานุสัสตี) เห็นธรรมคือดับกิเลส - ทุกข์

๑๖ เห็นความสละคืน (ปฏินิตตคานุสัสตี) เห็นธรรมคือสละคืน

[๒๗๒]

๒๖ อโศก (ชอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร
 พุธ, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

หมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณ ผู้เป็นที่เคารพนับถือ
 เมื่อวันวานตอนบ่าย ผมได้มีโอกาสไปพบท่านมหาเมฆ อ่าไฟจิต ตามที่โปรดสั่งฝากมา ในคำแปล 'ตสา วา
 ภาวรา วา อนุเสสา' ในกรณีเมตตสูตร โดยปรารภมากับผมว่า ของเดิมที่เขาแปลไว้ สงสัยว่าจะเหมาะสมดีอยู่แล้ว ท่าน
 มหาเมฆตอบตามบันทึกไว้ในเวลานั้น ดั้งแนบถวายมานี้ รวมความว่า อย่างที่แปลใหม่นี้ดีแล้ว และขอแก้คำ 'เคลื่อนไหว'
 เป็น "เคลื่อนที่" และปรารภมาด้วย ขอประทานอภัยโทษที่ล่าช้าไป ๔ เดือนได้

ขอแสดงความเคารพ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๒๖ อโศก (ชอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท พระนคร

พุธ, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

หมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณ ผู้เป็นที่เคารพนับถือ

เมื่อวันวานตอนบ่าย ผมได้มีโอกาสไปพบท่านมหาเมฆ อ่าไฟจิต ตามที่โปรดสั่งฝากมา ในคำแปล 'ตสา วา ภาวรา วา อนุเสสา' ในกรณีเมตตสูตร โดยปรารภมากับผมว่า ของเดิมที่เขาแปลไว้ สงสัยว่าจะเหมาะสมดีอยู่แล้ว ท่านมหาเมฆตอบตามบันทึกไว้ในเวลานั้น ดั้งแนบถวายมานี้ รวมความว่า อย่างที่แปลใหม่นี้ดีแล้ว และขอแก้คำ 'เคลื่อนไหว' เป็น "เคลื่อนที่" และปรารภมาด้วย ขอประทานอภัยโทษที่ล่าช้าไป ๔ เดือนได้

ขอแสดงความเคารพ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๑. ๒๒๖/๒๕
 ๒. ๒๒๖/๒๖
 ๓. ๒๒๖/๒๗
 ๔. ๒๒๖/๒๘
 ๕. ๒๒๖/๒๙
 ๖. ๒๒๖/๓๐
 ๗. ๒๒๖/๓๑
 ๘. ๒๒๖/๓๒
 ๙. ๒๒๖/๓๓
 ๑๐. ๒๒๖/๓๔
 ๑๑. ๒๒๖/๓๕
 ๑๒. ๒๒๖/๓๖
 ๑๓. ๒๒๖/๓๗
 ๑๔. ๒๒๖/๓๘
 ๑๕. ๒๒๖/๓๙
 ๑๖. ๒๒๖/๔๐
 ๑๗. ๒๒๖/๔๑
 ๑๘. ๒๒๖/๔๒
 ๑๙. ๒๒๖/๔๓
 ๒๐. ๒๒๖/๔๔
 ๒๑. ๒๒๖/๔๕
 ๒๒. ๒๒๖/๔๖
 ๒๓. ๒๒๖/๔๗
 ๒๔. ๒๒๖/๔๘
 ๒๕. ๒๒๖/๔๙
 ๒๖. ๒๒๖/๕๐
 ๒๗. ๒๒๖/๕๑
 ๒๘. ๒๒๖/๕๒
 ๒๙. ๒๒๖/๕๓
 ๓๐. ๒๒๖/๕๔
 ๓๑. ๒๒๖/๕๕
 ๓๒. ๒๒๖/๕๖
 ๓๓. ๒๒๖/๕๗
 ๓๔. ๒๒๖/๕๘
 ๓๕. ๒๒๖/๕๙
 ๓๖. ๒๒๖/๖๐
 ๓๗. ๒๒๖/๖๑
 ๓๘. ๒๒๖/๖๒
 ๓๙. ๒๒๖/๖๓
 ๔๐. ๒๒๖/๖๔
 ๔๑. ๒๒๖/๖๕
 ๔๒. ๒๒๖/๖๖
 ๔๓. ๒๒๖/๖๗
 ๔๔. ๒๒๖/๖๘
 ๔๕. ๒๒๖/๖๙
 ๔๖. ๒๒๖/๗๐
 ๔๗. ๒๒๖/๗๑
 ๔๘. ๒๒๖/๗๒
 ๔๙. ๒๒๖/๗๓
 ๕๐. ๒๒๖/๗๔
 ๕๑. ๒๒๖/๗๕
 ๕๒. ๒๒๖/๗๖
 ๕๓. ๒๒๖/๗๗
 ๕๔. ๒๒๖/๗๘
 ๕๕. ๒๒๖/๗๙
 ๕๖. ๒๒๖/๘๐
 ๕๗. ๒๒๖/๘๑
 ๕๘. ๒๒๖/๘๒
 ๕๙. ๒๒๖/๘๓
 ๖๐. ๒๒๖/๘๔
 ๖๑. ๒๒๖/๘๕
 ๖๒. ๒๒๖/๘๖
 ๖๓. ๒๒๖/๘๗
 ๖๔. ๒๒๖/๘๘
 ๖๕. ๒๒๖/๘๙
 ๖๖. ๒๒๖/๙๐
 ๖๗. ๒๒๖/๙๑
 ๖๘. ๒๒๖/๙๒
 ๖๙. ๒๒๖/๙๓
 ๗๐. ๒๒๖/๙๔
 ๗๑. ๒๒๖/๙๕
 ๗๒. ๒๒๖/๙๖
 ๗๓. ๒๒๖/๙๗
 ๗๔. ๒๒๖/๙๘
 ๗๕. ๒๒๖/๙๙
 ๗๖. ๒๒๖/๑๐๐

(ในภาพ)

๒๒๖/๑๐๐

ขอได้โปรดให้พระอริยสงฆ์
โดยจงได้พิจารณา พระอริยสงฆ์
ที่จะเรียนถามอยู่บ้างเหมือนกัน
ดูเลย

๕๒๗๑

๓ พ.ย. ๑๓

ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา.

ที่แปลไว้ใน ธรรมเนียมตสุตร ในบทสวดมนต์แปลว่า เป็นประเภทเคลื่อนที่ได้ก็ดี ประเภทอยู่กับที่ (เคลื่อนไหวไม่ได้ เช่นปะการัง) ก็ดี

ท่านมหาเมฆว่า ดีแล้ว เพราะปรากฏในอภิธานขุ ปทีปิกา บท ๗๑๑ และ ๗๑๒ ก็แปลไว้แบบนี้ และนึกว่าการแผ่เมตตา จะไปนึกว่าแผ่ให้คนมีตณหา และพระอรหันต์ผู้ไม่มีตณหา ฟังดูอย่างไร อยู่ ถ้านึกตามที่แปลใหม่นี้ จับใจดีกว่า คือแผ่เมตตาแก่สัตว์ทุกจำพวก แม้แต่สัตว์ที่เคลื่อนที่ได้ไม่ได้ และสืบเนื่องมาจากประโยคต้น กับประโยคข้างหลัง เช่นว่าสัตว์ตัวยาวตัวสั้นเป็นต้น มันรับกัน

กับพูดกับผมด้วยว่า ถ้าแปลอย่างของเดิม มีบางอย่างเป็นปัญหา เช่น พระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี จะจัดเข้าพวกมีตณหาหรือไม่มีตณหา อรรถกถาก็เลยผนวกเข้าไว้ในพวกไม่มีตณหา (ถาวระ) ถ้ายังไม่มีอะไรสะกิด ก็แปลอย่างเดิมกันมา

ถ้าแปลอย่างใหม่นี้ หมดปัญหา

ลงท้ายท่านมหาเมฆ ปวารณาไว้ว่า มีอะไรทักท้วง ขอได้โปรดนิมนต์ติดต่อโดยตรงได้ทีเดียว เพราะมีอะไรบางอย่างที่จะเรียนถามอยู่บ้างเหมือนกัน

ดูเลยพากย์

“ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์”

ผมค้นข้อบกพร่องตามสั่งแล้วมีข้อควรสังเกตเสนอมา ๕ ประการ

๑ การวางเลขกำกับหน้าหนังสือ ส่วนมากวางไว้เบื้องบน ซึ่งก็ถูกต้องตามสากลนิยม ดีแล้ว แต่ก็มีอยู่บ้างเป็นช่วง ๆ ที่วางไว้เบื้องล่าง เลยดูลึกลับ ในคราวจะพิมพ์ครั้งใหม่ น่าจะยกขึ้นไว้เบื้องบนเสียด้วย คือหน้า ๑-๓, ๒๗-๒๙, ๕๑-๕๓, ๘๙-๙๑, ๑๐๑-๑๐๓, ๑๒๓-๑๒๕, ๑๕๑-๑๕๓, ๑๗๕-๑๗๗, ๑๘๙-๑๙๑, ๒๓๕-๒๓๗, ๒๕๗-๒๕๙, ๓๑๑-๓๑๓, ๓๓๕-๓๓๗, ๓๕๕-๓๕๗, ๓๗๑-๓๗๓, ๔๐๓-๔๐๕, ๔๒๑-๔๒๓, ๔๓๙-๔๔๑, และ ๔๖๗ แต่การพิมพ์ครั้งนี้ควรผ่านไปก่อน

๒ ที่เชิงอรรถ หน้า ๑๔๑ ว่า ได้ใช้คำ “สะกิดแห้ง” “เปลือกสด” ในการพิมพ์ครั้งนี้ เพราะคำในภาษาไทย ยังไม่ปรากฏว่า ได้แก่คำอะไร แต่ก็ยังไม่แน่ใจ จึงขอคำแนะนำไว้ในเชิงอรรถ

โดยเคารพ ผมขอเสนอว่า ควรเปลี่ยนเป็น “สะกิด” “เปลือก” ตามลำดับ ตัดคำ ‘แห้ง’ และ ‘สด’ ออกเสียเลย เพราะไม่ใช่จะมาบัญญัติศัพท์หรือถ้อยคำเป็นเอกเทศอย่างพจนานุกรมกันที่ตรงนี้ เมื่ออ่านเรื่องต่อเนื่องกันสืบมาแต่ต้น ก็เข้าใจได้ดีตลอดเป็นลำดับอยู่ในตัวของมันเองแล้ว ไม่เกิดปัญหา ถ้าจะเปลี่ยนดังเสนอ ก็ควรแก้ที่พจนานุกรม หน้า ๕๐๔ บันทึก ๕.๖ จากล่างตามไปด้วย

แต่ทั้งนี้ต้องสำหรับการพิมพ์ครั้งต่อไป มิใช่ครั้งนี้

๓ ที่เชิงอรรถ เมื่ออ้างพระสูตรหรือวินัย แล้ววางตัวเลขไว้เรียงกัน ๓ จำนวน ล้นสุดแค่นี้ก็มี, บางแห่งระบุตัวหนังสือต่อไปอีกบ้างต่าง ๆ กัน (คงเพื่อขยายความหรือเข้าใจผู้อ่านยิ่งขึ้น) คือ “ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายก็มี” (เช่นที่ท้ายหน้า ๘) “ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง, ระหว่างการเดินทาง ถึงกองไฟใหญ่แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล” (ท้ายหน้า ๑๑) ก็มี หรือตรัสแก่ท่านพระเถระองค์ใดองค์หนึ่ง เช่น ท่านพระอานนท์, ท่านพระมหากัสสป หรือแก่พราหมณ์ปริพาชก ฯลฯ ก็มี. เหล่านี้ ก็เป็นการดีอยู่

แต่ข้อความโดยเฉพาะเจาะจง ต่อท้ายตัวเลขว่า “ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย” ประโยคเดียวห้วน ๆ เพียงเท่านี้ ซึ่งมีมากมายในเล่มนั้น ผมเห็นว่าควรตัดออกหมดทุกคำ เพราะไม่มีความเข้าใจหรือความหมายพิเศษอะไร จะใส่ประโยคนี้ไว้หรือไม่ใส่ก็เท่ากัน เพราะเนื้อความข้างบนมันบ่งชัดอยู่แล้วทุกแห่ง ทั้งเชิงอรรถบางแห่งซึ่งมิได้ระบุประโยคนี้ไว้ เช่น ที่ท้ายหน้า ๓๗ ก็ด่วนๆ ไว้แต่เพียงตัวเลข. รู้กันได้ว่า ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย เหมือนกันในตัวแล้ว เขียนไว้กลับชวนให้สับสน

นี่ก็สำหรับการพิมพ์ครั้งต่อไป ไปอีกเหมือนกัน และส่วนอื่นที่เคยมีไว้ในเล่มอย่างไร ก็ขอให้คงเดิมไว้อย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง

๔ อย่างไรก็ตาม ผมผู้สติปัญญาน้อย รู้สึกว่า หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์เกือบแก่ผู้ใคร่ธรรม เป็นคู่มือของผู้ศึกษา ผู้ปฏิบัติได้มาก กระทำสำเร็จลุล่วงมาด้วยความศรัทธา อุตสาหะอย่างยิ่ง อยู่ชดอยู่ฝืนอย่างยิ่ง มิใช่ทำได้ง่ายเลย ยิ่ง ปทานุกรมท้ายเล่มหลายสิบหน้ายิ่งหนักแรงและสติปัญญายิ่งขึ้นไปกว่า จะต้องคิดตั้งศัพท์ที่น่าสนใจตั้งขึ้นเอง ค้นเก็บมา เสร็จแล้วคงไม่เสร็จง่าย ต้องแก้ไขตกเติมอีกไม่รู้กี่ครั้งๆ แต่เป็นเครื่องมือของผู้ใช้อ่านศึกษา ได้หุ่นเวลา ทำความสวดก ให้ นับว่าเป็นผลานิสงส์มหาศาลแก่บรรดาผู้ทำแน่นอน อย่างนี้ถ้าได้เพียงสัก ๑ ใน ๑๐ ของงานนี้ ทางโลกเขาก็ควย อวดกันโขมงโจงเงง รำพันไปหลายๆ หน้าทีเดียว นี่เป็นผลอัมมะของพระองค์ ยิ่งในอนาคตกาลนานไกล ยิ่งจะเป็นเครื่องมือเหนี่ยวรั้งมิให้ลัทธิธรรมเสื่อมทรุดพรวดพราว

การเรียงตัวพิมพ์ก็สังเกตเห็นว่า ประณีต, เรียบร้อย มีบกพร่องบ้างเพียงเล็กน้อย ซึ่งภาษาโรงพิมพ์เขาใช้คำว่า

ย่อมนเป็นธรรมดาต้องมี ดังจะปรากฏที่เสนอต่อไปข้างท้าย, ในปทานุกรม ผมลองทดสอบสุมตัวอย่างดูเล็กน้อย ก็ถูกต้องดี

ขั้นนี้ มีปัญหาอยู่คำหนึ่ง ที่ขอแยกออกมาเพื่อวินิจฉัย คือ คำ *สัญชาติ* กับ *สัญชาติ* ในพจนานุกรม ๒๔๙๓ เขียนไว้ทั้ง ๒ คำ

สัญชาติ = ผู้ที่อยู่ในบังคับของประเทศชาติเดียวกัน *สัญชาติ เป็นนาม*

สัญชาติ = (บาลี *สมุชาติ*) = เกิดเอง *สัญชาติ เป็นกริยา*

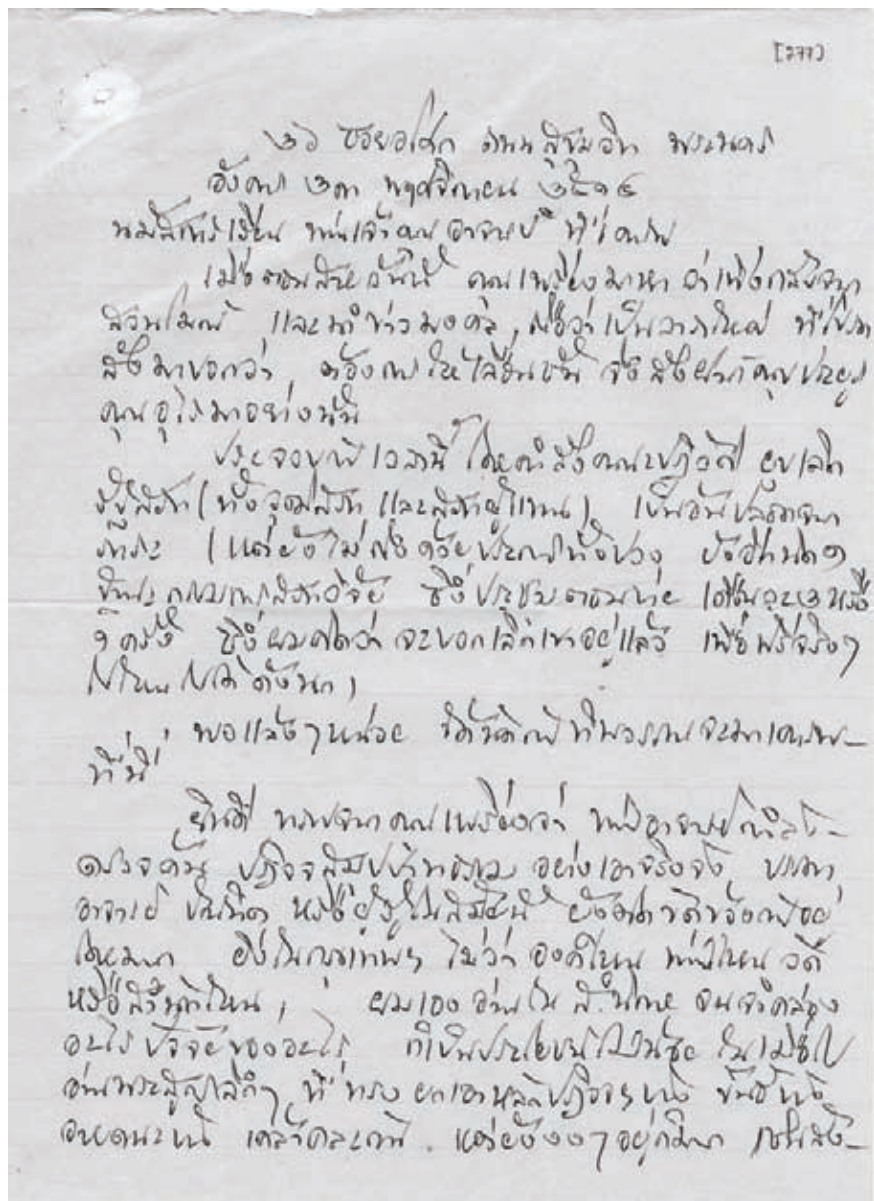
ในหนังสือของเรานี้มุ่งใช้คำ *สัญชาติ* (แต่ใช้*สัญชาติ*ก็มีอยู่แห่งหนึ่ง ที่หน้า ๑๕ บทที่ ๕ จากล่าง เข้าใจว่าพิมพ์ตกสระ อี)

ถ้าเพ่งเล็งความหมายในเรื่องของหนังสือนี้ และอนุโลมให้เข้ากับพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน หรือทางราชการแล้ว น่าจะแก้เป็น *สัญชาติ* เสียให้หมดคือ ที่ น ๑๒ บ ๙, น ๑๓ บ ๔ จากล่าง, น ๑๔ บ ๘, น ๑๕ บ ๑๑, น ๑๖ บ ๔ จากล่าง, น ๑๗ บ ๘, น ๑๘ บ ๕ จากล่าง, น ๑๙ บ ๕, น ๒๐ บ ๑๑, น ๒๑ บ ๑ และ ๕ จากล่าง, น ๒๒ บ ๔ และ ๑๓, น ๒๔ บ ๑๑. ในเล่มที่จะพิมพ์ครั้งต่อไป หรือแก้เล่มที่พิมพ์ครั้งนี้เสียด้วย ก็สุดแต่จะพิจารณา

๕ การแก้คำผิดของเล่มนี้ (ซึ่งไม่มาก เป็นแต่บางแห่งขอแก้ความบ้าง สุดแต่ได้ทำจะชี้ขาด ผมเป็นเพียงเสนอมา) มีดังต่อไปนี้ที่บัญชีหน้าโน้น

ดุลยพากย์สุวัฒน์

เสาร์ ๑๗ กรกฎาคม ๑๔

๒๖ ซอยอโศก ถนนสุขุมวิท พระนคร
 อังคาร ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

นมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณอาจารย์ ที่เคารพ

เมื่อตอนสายวันนี้ คุณเพรียงมาหาว่า เพิ่งกลับจากสวนโมกข์ และนำข่าวมงคลถือว่าเป็นลาภใหญ่ ที่โปรดสั่งมาบอก
 ว่า ต้องการให้เลื่อนขึ้น จึงส่งฝากคุณประยูร คุณอุไรมาอย่างนั้น

ประจวบกับเวลานี้โดยคำสั่งคณะปฏิวัติยุบเลิกรัฐสภา(ทั้งวุฒิสภาและสภาผู้แทน)เป็นอันปลอดจากภาระ(แต่ยังไม่ถึง
 ด้วยประการทั้งปวง ยังอีกนิด ๑ ฐานะกรรมการสภาวิจัย ซึ่งประชุมตอนบ่าย เดือนละ ๒ หรือ ๑ ครั้ง ซึ่งผมคิด
 ว่าจะบอกเลิกเขาอยู่แล้ว เพื่อฟรีจริง ๆ ไปไหนไปได้ดังนง)

พอแล้งๆ หน่อย ได้นัดกับทิพวรรณจะมาเคารพที่นี้

ยินดี ทราบจากคุณเพรียงว่า ท่านอาจารย์กำลังตรวจค้น ปฏิจตุสมุปบาทธรรม อย่างเอาจริงจัง บรรดาอาจารย์
 บัณฑิต หรือผู้รู้ในสมัยนี้ ยังติดขัดข้องกันอยู่โดยมาก ยิ่งในกรุงเทพฯ ไม่ว่าองค์ไหน ท่านไหน วัดหรือสำนักไหน ผมเองอ่านใน
 สำนึกกาย จนจำคำล่องอะไรบ้างจัยของอะไร ก็เป็นประโยชน์ไม่น้อย ในเมื่อไปอ่านพระสูตรลึกๆ ที่ทรงยกเอาหลักปฏิจตุฯ บ้าง
 ชั้นบ้าง อยาดตะบั้ง เคล้าคละกัน แต่ยังมีงง ๆ อยู่ก็มาก เช่นสังขาร

[๒๖]

พหุ มหิ จะเอาเพียง นึกคิดกุศล ออกศก อัพยากฤต
 หรือ แดกออกไปถึงสังขาร (กาย-วจี-จิตตสังขาร)
 ซึ่งในไตรปิฎกก็มีอยู่ ๓๒๓ หรือ ๓๖๗ กิ่งใน ๒๓-
 สังขารนั่นแหละ เช่นใน ทามัญสุตตที่ ๖ (ส) เหนือ
 อธิษฐาน กิเลสในภาย สัตว์หรือไม้ป่าก็มีมากมาย
 ทำอะไรเห็น อธิษฐานแล้ว หรือ สัตว์ที่ ๖ (ส) เหนือ
 ใน สัตว์วิภังคสูตร) ผมจึงหวังว่าจะเป็นประโยชน์
 ในสงฆ์ บ่อย ๆ เข้า ๆ ออกจะรู้สึก ว่า จิตหรือใจนั้นมีแน่แต่ไม่ใช่วิญญาณใน
 ขันธ เช่น สัตว์วิภังคสูตร อธิษฐานแล้ว เมื่อจิตเป็น
 อุเบกขาอยู่ในอารมณ์ใด ๆ มันนั้นเหมือนกัน จิตก็
 เป็นอสังขต ซึ่งที่จิตตรึงอยู่กับสิ่งใด ๆ กิจที่
 อุเบกขาได้ตลอดกาล บ้าง อยู่ในอารมณ์ หรือ หอดอกหม
 จิตก็ไม่เห็นสังขต แล่อย่าง เห็นว่าอย่าง ที่ อธิษฐาน
 ผมพ่อมาก ๆ แล้ว หอดอกหม้ออย่างใด ๆ ก็อย่าง
 แล่อย่าง แล่อย่าง เห็นว่าอย่าง สัตว์วิภังคสูตร ที่ สัตว์ที่ ๖ (ส)
 อยู่ที่อย่างอย่าง ผม เห็นว่าอย่าง เห็นว่าอย่าง
 ๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐
 อธิษฐาน สัตว์วิภังคสูตร

นั้นจะเอาเพียง นึกคิดกุศล ออกศก อัพยากฤต หรือ แดกออกไปถึงสังขาร (กาย-วจี-จิตตสังขาร) ซึ่งในไตรปิฎกก็มีถึงด้วย
 หรือบางทีก็ระบุเฉพาะ ๓ สังขารนี้ด้วยซ้ำ เช่นใน กามวุฒสูตรที่ ๒ (ส) เป็นต้น วิญญาณก็เหมือนกัน สงสัยจะไม่ใช้วิญญาณชั้น
 น่าจะเป็นวิญญาณธาตุ หรือธาตุที่ ๖ (ดังเช่นตรัสใน ธาตุวิภังคสูตร) ผมจึงหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในธรรมอย่างมหาศาล
 เมื่ออ่าน ม. นิยายบ่อย ๆ เข้า ๆ ออกจะรู้สึก ว่า จิตหรือใจนั้นมีแน่แต่ไม่ใช่วิญญาณในขันธ เช่น ธาตุวิภังคสูตร ตรัสความว่า
 เมื่อจิตเป็นอุเบกขาอยู่ในอารมณ์ใด ๆ มันนานเท่านั้น จิตก็เป็นอสังขต ซึ่งน่าจะตีความกลับได้ว่า ถ้าจิตเป็นอุเบกขา
 ได้ตลอดกาล ไม่ว่าจะอยู่ในภายในหรือนอกภายใน จิตก็ไม่ใช่สังขต แต่ต้องเป็นอีกอย่าง คือ อสังขตฯ ผมพ้อมากไปแล้ว
 นอกไตรปิฎกอย่างใดไม่รู้ โปรดตักเตือนแรง ๆ แก่ผมด้วย นึกว่ากรณผู้ ๑ กำลังใคร่และปฏิบัติอยู่อย่างสนใจ เพื่อเข้าทาง
 ถูกเป็นสัมมาทิฐิ

ขอแสดงความเคารพเพียง
 ดุลยพากย์สุวณฺฑ

[๒๗๖]

๒๖ อโศก ถนนสุขุมวิท พระนคร ๒๓ พ.ย. ๑๔
 นมัสการเรียน ท่านโพธิ จันทลโร ที่เคารพ
 ตอนสายนี้ คุณเพรียงมาหา บอกด้วยว่า ท่านสั่งมาบอกเรื่อง อุบาสกอนาคามี ทำลายชีวิตตนเองฯ ขอขอบ
 พระคุณมาก
 ผมได้พบในพระสูตร ๓ เรื่อง ภิกษุอาพาธหนักที่เป็นพระอรหันต์ ทำลายชีวิตตนเอง ไม่ทรงดีเตียน คือ ฉันทโนวาทสูตร
 (ม.นิกาย อุปริปันณาสก สฬายตนวรรค (แปลเล่ม ๒๒ น. ๕๖๙)
 อีก ๒ คือ โคริกสูตรและวัฏกสิสูตร เข้าใจว่าอยู่ใน สั หรือ อัง ไม่มีเวลาฉัน จะรีบเดินทางไปสกนนครเย็นนี้
 ไปหาสำนักปฏิบัติท่านอาจารย์ฉัน เพื่อจะเป็นสัปบายะอีกแห่ง เวลานี้ผมพริ้มมากแล้ว เบาลบายตีมาก เป็นจังหวะดีจะได้
 รีบเดินให้ก้าวหน้าไป ๆ ออกเดินทางเมื่อ ๑๗ นี้ครั้ง ๑ ระวังทางรู้ทางวิทยุว่าปฏิบัติ เลยต้องฟัง ๆ เขาดู จึงต้องวกกลับบ้าน
 ลงจากรถไฟที่สถานีสะพานบุรี ว่างรถแท็กซี่กลับบ้านตอนดึก ดูก็ไม่มีอะไร ว่างแล้วครับ

โดยเคารพ
 ดุลยพากย์

๒๖ อโศก ถนนสุขุมวิท พระนคร ๒๓ พ.ย. ๑๔

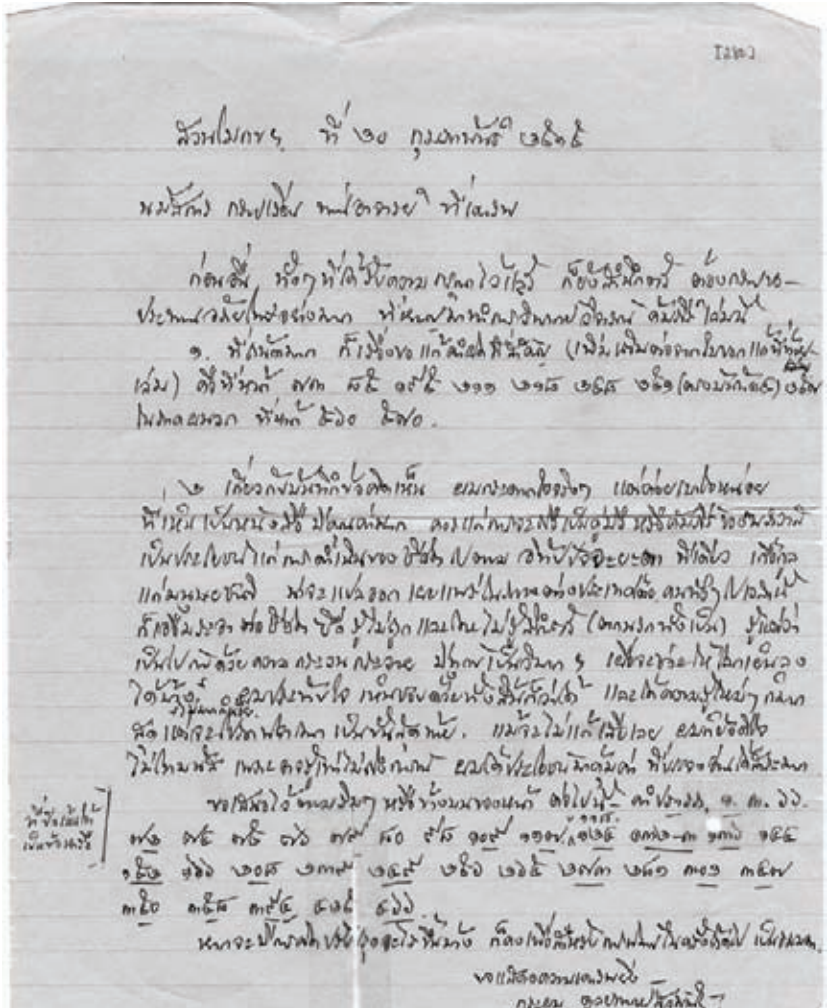
นมัสการเรียน ท่านโพธิ จันทลโร ที่เคารพ

ตอนสายนี้ คุณเพรียงมาหา บอกด้วยว่า ท่านสั่งมาบอกเรื่อง อุบาสกอนาคามี ทำลายชีวิตตนเองฯ ขอขอบ
 พระคุณมาก

ผมได้พบในพระสูตร ๓ เรื่อง ภิกษุอาพาธหนักที่เป็นพระอรหันต์ ทำลายชีวิตตนเอง ไม่ทรงดีเตียน คือ ฉันทโนวาทสูตร
 (ม.นิกาย อุปริปันณาสก สฬายตนวรรค (แปลเล่ม ๒๒ น. ๕๖๙)

อีก ๒ คือ โคริกสูตรและวัฏกสิสูตร เข้าใจว่าอยู่ใน สั หรือ อัง ไม่มีเวลาฉัน จะรีบเดินทางไปสกนนครเย็นนี้
 ไปหาสำนักปฏิบัติท่านอาจารย์ฉัน เพื่อจะเป็นสัปบายะอีกแห่ง เวลานี้ผมพริ้มมากแล้ว เบาลบายตีมาก เป็นจังหวะดีจะได้
 รีบเดินให้ก้าวหน้าไป ๆ ออกเดินทางเมื่อ ๑๗ นี้ครั้ง ๑ ระวังทางรู้ทางวิทยุว่าปฏิบัติ เลยต้องฟัง ๆ เขาดู จึงต้องวกกลับบ้าน
 ลงจากรถไฟที่สถานีสะพานบุรี ว่างรถแท็กซี่กลับบ้านตอนดึก ดูก็ไม่มีอะไร ว่างแล้วครับ

โดยเคารพ
 ดุลยพากย์

หม่อมหลวง กฤษณะกวี ปิ่นเกล้าฯ

๒๒๒

สวนโมกขฯ ที่ ๒๐ กุมภาพันธุ์ ๒๕๑๕
 นมัสการ กราบเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ
 ก่อนอื่น ทั้ง ๆ ที่ได้รับความกรุณา
 ไว้อแล้ว ก็ยังสำนึกตัว ต้องกราบขอประทาน
 อภัยโทษอย่างมาก ที่หาญมาทำการวิ
 พากยวิจารณ์คัมภีร์เล่มนี้

๑. ที่ถนัดมาก ก็เรื่องขอแก้คำผิดที่สำคัญ (เพิ่ม
 เต็มต่อจากใบบอกแก้ที่ท้ายเล่ม) คือที่หน้า ๗๓ ๘๕
 ๑๙๕ ๒๑๑ ๒๑๘ ๒๔๘ ๒๕๑ (ตรงบันทึก ๔) ๒๕๗
 ในภาคผนวก ที่หน้า ๕๖๐ ๕๗๐.

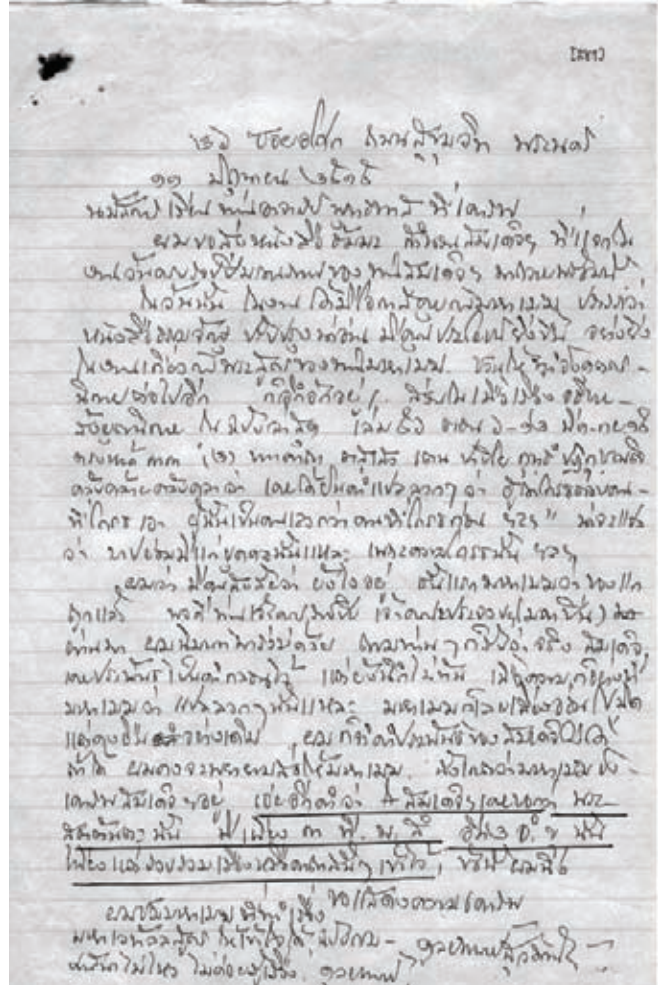
๒. เกี่ยวกับบันทึกข้อคิดเห็น ผมกระตือรือร้นจริงๆ
 แต่ค่อยเบาใจหน่อยที่เห็นเป็นหนังสือมีคุณค่ามาก ควรแก่
 การจะถือเป็นคู่มือ หรือคัมภีร์ของฆราวาส เป็นประโยชน์
 แก่การดำเนินของชีวิตไปตามอิทัปปัจจะยะตาทีเดียว เกื้อ
 กุลแก่มนุษยชาติ น่าจะแปลออกเผยแพร่ในภาษาต่างประ
 เทศด้วย คนต่างๆ ไปเวลานี้ก็เลื่อมระอาต่อชีวิต ซึ่งรู้ไม่ถุก
 และโดยไม่รู้ลึกตัว (ตกรนกรทั้งเป็น) รู้แต่ว่าเป็นไปกันด้วย
 ความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบากฯ เพื่อจะช่วยให้โลก
 เย็นลงได้บ้างไม่มากก็น้อย ผมประทับใจเห็นชอบด้วยทั้ง
 สั้นกว่าได้ และได้ความรู้ใหม่ๆ ก็มากที่สุดแต่จะโปรด
 พิจารณาเป็นขั้นสุดท้าย. แม้จะไม่แก้เสียเลยผมก็ยังดีใจ

ไม่โทมนัส เพราะอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ผมได้ประโยชน์มา
 คุ่มค่า ที่บรรจงอ่านได้สาระมาก.

ขอเสนอไว้ตามริมๆ หรือข้างบนของหน้า ต่อไปนี้
 คำปรารภ ๑ ๓ ๖๖ ๗๒ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๙ ๘๐ ๙๔
 ๑๐๙ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๒๔ ๑๓๒-๓ ๑๓๖ ๑๔๔
 ๑๕๒ ๑๖๖ ๒๐๘ ๒๓๙ ๒๔๙ ๒๕๖ ๒๖๕ ๒๗๓
 ๒๘๑ ๓๐๑ ๓๔๗ ๓๕๐ ๓๕๘ ๓๙๔ ๔๒๕ ๔๖๖
 (ที่ขีดเส้นใต้เป็นข้อหารื่อ)

หากจะมีการคิดปรับปรุงอะไรขึ้นบ้าง ก็คงเพื่อส่า
 หรับการพิมพ์ในครั้งถัดไป เป็นธรรมดา

ขอแสดงความเคารพ
 กระจม ดุสยพากย์สุวณธ์

๒๖ ซอยอโศก ถนนสุขุมวิท พระนคร

๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๕

นมัสการเรียนท่านอาจารย์พุทธทาสที่เคารพ

ผมขอส่งหนังสือธรรมะ จำนวนสมเด็จฯ ที่แจกในงานวันครบรอบปีมรณภาพของท่านสมเด็จฯ มาถวายพร้อมนี้

ในวันนั้น ในงานได้มีโอกาสคุยกับมหาเมฆ ปรารถนาหนังสือธรรมจักษุ ปรับปรุงนำอ่าน มีคุณประโยชน์ยิ่งขึ้น อย่างยิ่ง ในงานเกี่ยวกับพระสูตรของท่านมหาเมฆชวนให้ทำอังกุตตรนิกายต่อไปอีก ก็อีกอักอยู่. ส่วนในเรื่องเรื่องอธิบายสังยุตตนิคายในฉบับล่าสุด เล่ม ๕๖ ตอน ๖-๑๒ มี.ค. - ก.ย. ๑๕ ตรงหน้า ๓๓ (๒) บทคาถา ตสุเสว เตน ปาปิโย กุฑธฺ ปฏิกุชฺชติ คลับคล้ายคลับคลาว่า เคยได้ยินคำแปลลวกๆ ว่า ผู้ใดโกรธตอบคนที่โกรธเอา ผู้นั้นเป็นคนเลวกว่าคนที่โกรธก่อน ฯลฯ น่าจะแปลว่า บาปย่อมมีแก่บุคคลนั้นแหละ เพราะความโกรธนั้น ฯลฯ

ผมว่า มีคนสงสัยว่ายังงัยอยู่ ชั้นแรกมหาเมฆว่าของแกถูกแล้ว พอดีท่านเจ้าคุณราชปิยะ เจ้าคณะประจวบฯ (มหาปิ่น) ผ่านมา ผมนิมนต์มาร่วมด้วย ถามท่านๆ ทั่วว่าจริง สมเด็จฯ เคยประพันธ์เป็นคำกลอนไว้ แต่นี้ยังไม่ทัน เนื้อความก็อย่างทีมหาเมฆว่า แปลลวกๆ นั้นแหละ

มหาเมฆก็เลยเสียงอ่อนไปนิด แต่คงยืนอย่างเดิม ผมก็จำคำประพันธ์ของสมเด็จฯ ไม่ได้ ถ้าได้ ผมคงจะพยายามส่งให้มหาเมฆ สังเกตว่ามหาเมฆยังเคารพสมเด็จฯ อยู่ เอ๊ย อีกคำว่า สมเด็จฯ เคยบอกว่า พระสูตรต้นตุนั้น มีเพียง ๓ ที. ม. ลี่ อีก ๒ อ. ขุน นั้น เพียงแต่รวบรวมเรื่องหรือคาถาลึ้นๆ เข้าไว้ ซ่อนนี่ผมนี่

ขอแสดงความเคารพ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

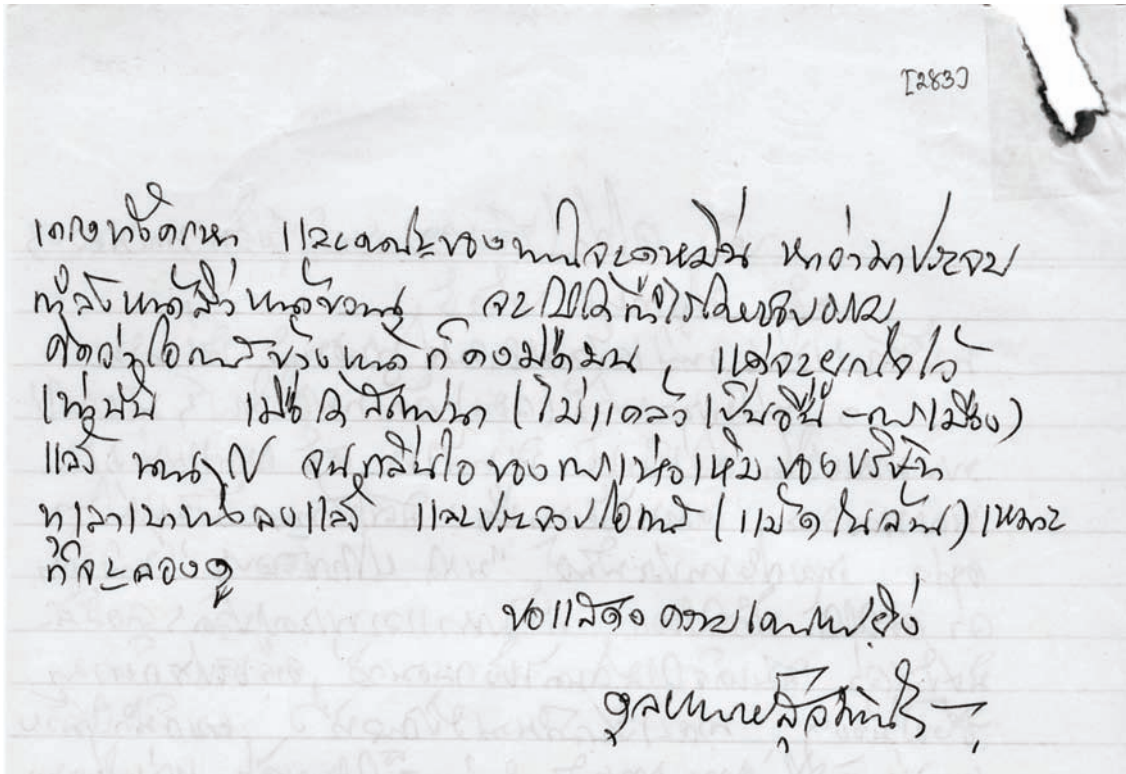
ผมขอมหาเมฆที่ทำเรื่อง มหาเวทลลสูตร ให้เข้าใจได้, ฉบับกรมศาสนาไม่ไหว ไม่ค่อยรู้เรื่อง.

ดุลยพากย์

๒๖ มิถุนายน (ชอย ๒๑) ถนนสุขุมวิท นครหลวงฯ

๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๕

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสที่เคารพ

๑. ท่านพระครูปลัด (วอน) วัดเทพศิรินทราวาส นำผมไปพบมหาปริตตา ศรีชลาชัย ที่บ้านเขา ๘๕ ถนนแพ่งภูธร นครหลวง ๒ เพราะหวั่นใจตามิต สติปัญญาสมบูรณ์ทุกอย่าง ถามถึงบทประพันธ์ "นรดิ มิโกรธตอบฯ" ท่านมหาวาจาไม่ได้นึกไม่ออกทั้งมหาและพระครูปลัดฯ ลงสันนิษฐานว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ์ฯ น่าจะเป็นสำนักนรดิที่ ๖ ผมก็นึกไปล่วงหน้าที่หนังสือ 'ธรรมาธรรมะสงคราม' ก็ไม่พบอีก แต่เพียงพอแก่การที่จะขอให้ท่านมหาเมฆพิจารณาทบทวน ดังสำเนาที่สอดมา ผมเรียนถามท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลก ก็ยืนยันอย่างบทประพันธ์แต่จำคำประพันธ์ไม่ได้ เลยแนะนำให้พระครูปลัดนำผมไปหา มหาปริตตาฯ กรุณาเก็บสำเนาไว้ให้ด้วย เผื่อจะ ผมอาจจะทำอย่าง ๑ โด ต่อไปที่สมควร แต่เจ้าคุณธรรมฯ ว่าอย่าไปต่อเลย เจ้าคุณธรรมฯ ก็เคยโดนมาแล้ว การแปลวิสุทธิมรรค มหาเมฆแปล ทางกรมส่งมาให้ตรวจ แก้ไปบ้างก็เป็นพื้นไฟ เจ้าคุณธรรมฯ ว่า แก้อาเถิด เห็นถูกอย่างไรก็ทำไปได้ แต่แล้วอย่างไรไม่รู้ มหาเมฆนำไปเรียนหาหรือ

เจ้าคุณปลัดฯ ค้นแล้ว เห็นด้วยเจ้าคุณธรรมฯ จึงยอมกันได้ (ดูจะถือตัวเป็นบัณฑิต)

๒. ขอสดับบทความของมหาเสถียรพงษ์ 'ภาษาเจี๊ยบ' มาถวาย จากหนังสืออ่านเล่น "ดวงดาว" เก็บโน้บบ้างนี้บ้าง ลงคราวละเล็กน้อย

๓. เรื่องการจะติดต่อกับสมเด็จพระสังฆราช วัดโพธิ์ เกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขพระไตรปิฎกแปล ฉบับกรมการศาสนา ที่ทำจะเหลว ผมยังไม่กล้าเริ่มอะไรลงไปเลย แม้จะอย่างไรไปหา เกรงทั้งครหา และคณะของท่านจะดูหมิ่น หากมาประจบ กำลังหน้าสีหน้าขาน จะไม่ได้ทำอะไรโดยชอบธรรม คิดว่าโอกาสข้างหน้าก็คงมีถมม แต่จะผูกใจไว้เท่านั้น เมื่อใดสถาปนา (ไม่แคล้วเป็นอื่น-การเมือง) แล้ว นาน ๆ ไป จนกลืนโอของการเห่อเหิมของบริษัททุเลาเบาบางลงแล้ว และประจบโอกาส (แม้ ๑ ในล้าน) เหมาะก็จะลองดู

ขอแสดงความเคารพยิ่ง
ดุลยพิกายสุวัณณ์

สำเนา

26 อโศก (ชอย 21) ถนนสุขุมวิท นครหลวง, 25 มิ.ย. 2515

เรียน คุณครู ท่านมหาเมฆ ที่นับถือ

๑. ผมขออนุมัติยกเอาคำแปลบางตอนที่ท่านมหาหลงไว้ในหนังสือธรรมจักขุ เล่ม 56 ตอน 6-12. 2515 ไปแก้คำแปลมหาเวทลลสูตรฉบับกรมการศาสนา (เฉพาะในเล่มของผม ให้แจ่มกระจ่าง เข้าใจขึ้น ขอขอบพระคุณ)

๒. ส่วนเรื่องที่ผมเรียนถามคำแปลบาลี เมื่อ 8 มิ.ย. 15 ในเล่มเดียวกัน "ตสฺเสว เตน ปาปิ โย กุหฺรํ ปฏิกุชฺเมติ" ซึ่งท่านมหาเห็นด้วยอรรถกถา ความตอนต้นแปลไว้ว่า บุคคลใดโกรธตอบผู้ที่โกรธเอา บุคคลนั้นก็ (พลอย) เป็นบาปไป เพราะความโกรธของ (คนอื่น) เขาแท้ ๆ

และอธิบายประกอบว่า โกรธเป็นบาป คนอื่นเขาโกรธ เขาก็เป็นบาปของเขา (เราไม่โกรธด้วย เราก็ไม่ต้องพลอยเป็นบาป-ถูก) แต่ไปโกรธตอบเขา จึงต้องพลอยเป็นบาปไปกับเขา เพราะถือเอาความโกรธของเขาแท้ ๆ มาเป็นสาเหตุ

ส่วนตามที่เคยได้ยินแปล ๆ กันว่า "ผู้ใดโกรธตอบคนที่โกรธเอา ผู้นั้นเป็นคนที่เลวกว่าคนที่โกรธก่อน" ออกจะลวก ๆ ไป แปลอย่างนั้นไม่ได้

ผมจำเป็นต้องขอร้องยี่ ได้มาตริ๊กตรองเท่าไร ๆ ก็ยังไม่วายสงสัยอย่างมาก เพราะคิดว่า ชัดต่อเหตุผล ชัดต่อสามัญสำนึก คนไม่โกรธตอบนั้นยกไว้ แต่ถ้าลงโกรธตอบแล้ว โดยมากต้องรุนแรงกว่าเป็นธรรมดา เป็นกฎธรรมดาของโลก แม้คำฝรั่งก็กล่าวกันติดปากว่า Tit for tat – You killed my rat, I'll kill your cat! หรือถ้ารุนแรงยิ่งขึ้น ก็จะเป็นว่า You killed my rat, I'll kill your two cats! One tit for two tats! หรืออะไรทำนองที่รุนแรงยิ่งกว่าทั้งนั้น

ถ้าหากคนหลังรับเอาความโกรธของคนแรกมาเป็นของตนจริงได้แล้ว ก็จะเท่ากับยอมรับเอาส่วนแบ่งมาได้อย่างปริมาณของวัตถุแล้ว ดีเสียว่ารับแบ่งมาเสียครึ่งหนึ่ง คนเดิมก็จะเหลือความโกรธอยู่อีกครึ่งเดียว โกรธกันไปโกรธกันมาอีกไม่ที่รอบ ความโกรธของทั้ง ๒ ข้างก็จะสูญสลายไปหมดด้วยกัน แต่พฤติกรรมตามที่เป็นจริงหาอย่างนั้นไม่

เพื่อเป็นการสดับความรู้ ผมจึงขอทราบทีละคน ๆ จากผู้รู้ บรรดาศิษย์สมเด็จฯ ที่ยังอยู่ในสมณเพศบ้าง ลาเพศมาแล้วบ้างหลายท่าน ทุกท่านยืนยันต้องกันว่า แปลอย่างที่เคยแปลกันไว้นั้นแหละชอบแล้ว ถูกต้องแล้ว เพราะจะเอาความโกรธของคนหนึ่งมาให้อีกคน ๑ นั้นหาได้ไม่ อย่างมากก็เป็นเพียงเหตุปัจจัย (สาเหตุ) ทำให้คนหลังเกิดความโกรธตอบ ซึ่งจะต้องรุนแรงกว่า เลวกว่า บาปกว่า น่าตำหนิยิ่งกว่า ยิ่งตอบโต้กันไปมาหลายรอบ ก็ลุลามเป็นไฟลามทุ่งยิ่ง ๆ ขึ้น เกิดผลร้ายคาดไม่ถึง

มีคำประพันธ์ว่า "นรใด ฝิโกรธตอบ นรผู้ พิโรธมา นรนั้นแหละเลวกว่า นรผู้พิโรธเดิม"

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชชอบยกมาเอี้ยอั้งและยกย่องมาก แต่จะเป็นสำนวนขององค์ท่านเอง หรือผู้อื่นเช่นของรัชกาลที่ ๖ นั้นไม่แน่ เพราะคำไพเราะเป็นสุภาพจิต ท่านก็มักชมเชยกมมากล่าวสอนพวกเรา เช่นของ ร.๖ “ทำดี ดีกว่า ขอพร ทำชั่ว จะวอนให้ เทวะช่วย บ่มีไหว ทำดี นิรทุกข์ สุขใจ ทำชั่ว นั้น ไซ้ไร ไม่ช้า ก็ตื่นตักแด” ท่านบอกด้วยว่า ได้มาจากหลวง (ผมลืมชื่อ) ช่างซ่อมผนังอุโบสถ วัดเขาบางทราย อารมณดี ทำไปพลาง พุดไปพลาง ท่านชอบใจจำเอามา

แม้คำแปลศัพท์บาลี ที่ท่านผู้อื่นแปลไว้ดี ๆ คมคาย ท่านก็ยังยกมาเอี้ยอั้ง ดังเช่น กณฑ์เทศน์ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ส) ทรงแปลว่า พิบติแปรผัน ของท่านเข้าที่ พิจารณาได้ทั้งรูปทั้งนาม ถ้าเป็นความเจ็บไข้ ก็จะเป็นเฉพาะส่วนรูป ทั้งในข้อที่ ๓ ก็มีโรคโต โดยความเป็นโรคอยู่แล้ว” (หนังสือจำลองธรรมเทศนาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค ๒ ลง ๘ มิถุนายน ๒๔๙๕ หน้า ๔๓-๔๔)

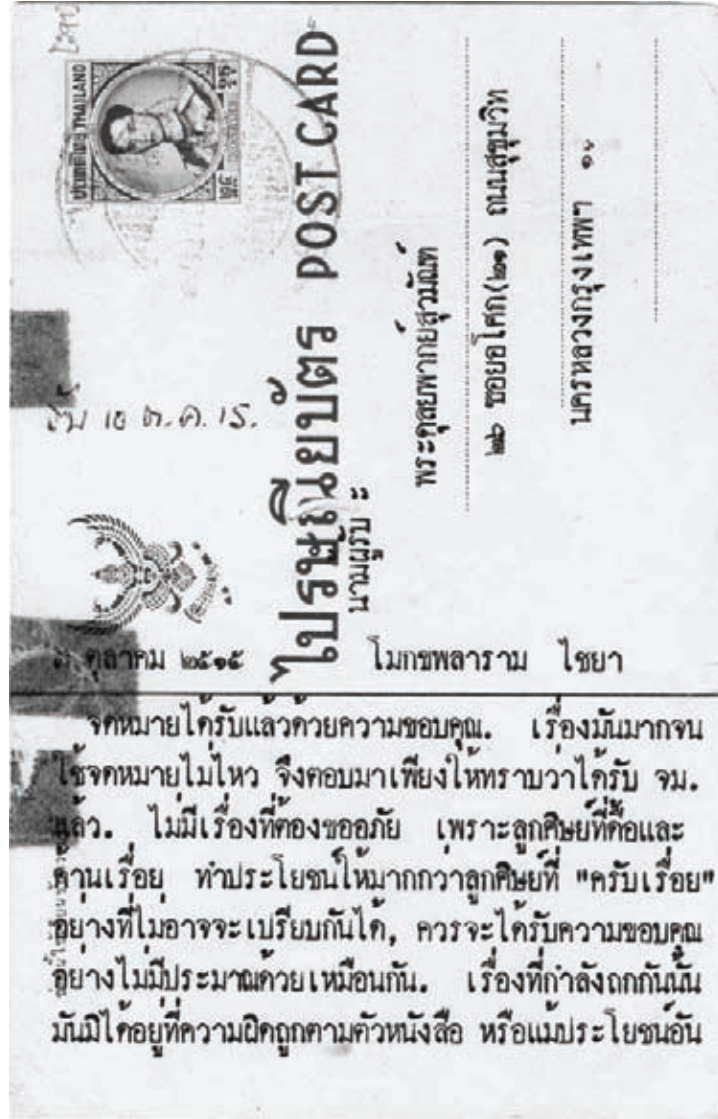
ทราบมาว่า ท่านมหาไมได้เห็นด้วยกับคำอธิบายอรรถกถาเสียตะพิดไป ส่วนใดดี ๆ จึงจะยกเอามา ซึ่งก็นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านซึ่งไม่รู้บาลีดังเช่นผมนี้เป็นอันมาก

ดังนั้น ผมจึงขอร้อง ที่ขอถือวิสาสะขอเรียนรบกวนมาเพื่อโปรดพิจารณาทบทวนในข้อเดียว เฉพาะข้อเดียวนี้ อีกสักครั้งด้วยเถิด

ผมขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความเคารพ

ดุลยพากย์สุวัฒน์

ผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับ, แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่ว่า จะยอมพวก
 นักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่พวกคอมมิวนิสต์ ว่า
 สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์หรือซิมมัมไบมัม, หรือจุดหมายปลาย
 ทาง(ไฟนาล โกล)ของมนุษย์นั้น จะได้รับกันเมื่อไร ในรูป
 ของอะไร. ถ้าตอบว่า จะได้ออกเมื่อตายแล้วอย่างสนิท
 ชนิดที่ไม่เกิดอีก อย่างนี้มันก็น่าหัว และต้องถูกเซหัว,
 และจะตกเป็นเป้าโจมตีของพวกวัตถุนิยม ว่ามันไร้สาระใน
 การที่มนุษย์จะต้องไต่สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ตายแล้ว. พระ
 พุทธองค์ไม่ได้อธิบายเช่นนั้น เราตีความผิดเอง, เพราะ
 ท่านตรัสว่า ท่านทำสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มนุษย์,
 และตรัสเรื่องอริยสัจ สำหรับสัตว์ที่มีเวทนา, (คือยังมีความ
 รู้สึก หรือยังไม่ตาย). นิพพาน คือเป็นความดับทุกข์แก่
 ผู้ที่มีทุกข์. นิพพานชาตุ หมายถึงสภาพแห่งความไม่
 นั้น, พระองค์เอง ก็ดับร่างกายด้วยอนุภาติเสสนิพพานชาตุ
 (มีโซเข้าสู่อุภาติเสสนิพพานชาตุ เหมือนที่ทุกคนตีความ) ซึ่ง
 หมายความว่า ท่านได้ถึงปรินิพพานชาตุแล้วก่อนการดับ
 ชันธ. แต่เรื่องนี้ มันมีอะไรเข้ามาแทรกแซงให้เข้าใจ
 เป็นอย่างอื่น เพราะตีความพุทธภาษิตนั้นผิด, มานมนานจน
 ยากแก่การที่จะกลับไปหาความเข้าใจถูกต้อง, จึงต้องรอเวลา.

ธรรม พร และเมตตา

กรณีพิพาทบริเวณ จ. ได้ขึ้นสู่ศาล ต่อศาลแล้วแต่ยังไม่ตัดสิน ๒๕๖๖
๑๑ หรือ ๑๒ โดยประเด็นที่ ๑๖.

๒๖ ขอยกเลิก อหวนสินคดี หลงหลวม 11, 4 ตุลาคม 2575.
หมื่นเสนาเรือน ทนอาคาร ที่เสนา
สมมติหมื่นที่กระมณี 2 สิ้น 17/๑๐/๑๙๓๓ ทำคดีกรมตำรวจ
เลิกการขัง ข้อ 11 จากหนังสือ ตามที่ทนอาคาร นิต 11 และ 12 13 ข้อ
ข้อที่ 13 กับที่ 14 อหวนที่เสนาพิพากษา ที่ทนอาคาร ก่อ 11 ข้อ 10
ข้อ 11 ข้อ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19
คดีพระมหาเจดีย์เมืองนี้ เพาะโตโยตอกรวมบทความของทนอาคาร
พุดทาส จากเล่ม 1 1/2 เล่มหนังสือ เมื่อ 19/๑๑/๓๕ 11 เล่ม มีที่ 1 จาก
อหวนตอก (พิพากษาข้อ) ส่วนอีกสิบลึง ที่อานโห 11 ข้อ 12 ข้อ 13
เห็นเพื่อจะได้ 13 ข้อ หลังข้อ 13 อหวนตอก ข้อ 13 ตามที่ทน
อหวนที่เสนาแล้ว จึง 13 ข้อของเรื่องนี้ เห็นสมควรว่า ตม อหวนที่
คือตม อหวนที่เสนาเรือน (ตามอหวนตอก) อย่างใดอย่างหนึ่ง
หรือ 2 ตม ไม่ต้องเกิดมา 13 ข้ออีก อหวนตอก นี้ ยากจะสันนิษฐาน
นางทนอาคาร เป็นพดจระ และข้อ 11 ข้อ 12 ข้อ 13 ของกรมการคดี
มีอยู่แล้ว ไม่มีส่วนคดีอื่นใด จึงเห็น เรายังคงออกให้ 3 ข้อ
ตั้งที่ผู้ทมิ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20
คดีพระขร 11 ข้อ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19
พุดทาส ที่หับข้อ 11 และ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17
พระพดจระ ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19
13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20
ทนอาคาร หรือในบางข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18
คงคดี ๑๒ ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20
จาก 11 ข้อ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20
ที่ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20
พระอหวนที่ เน่า 11 ข้อ 12 ข้อ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19
เห็นสมควร ให้ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19
เห็นสมควร ให้ 13 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19

๒๓
๒๓
๒๓

๑๑ ข้อ ๑๒ ข้อ ๑๓ ข้อ ๑๔ ข้อ ๑๕ ข้อ ๑๖ ข้อ ๑๗ ข้อ ๑๘ ข้อ ๑๙ ข้อ ๒๐
๑๑ ข้อ ๑๒ ข้อ ๑๓ ข้อ ๑๔ ข้อ ๑๕ ข้อ ๑๖ ข้อ ๑๗ ข้อ ๑๘ ข้อ ๑๙ ข้อ ๒๐

ไม่สนใจชีวิตดอก หรือในสัตว์บางชนิด

สมมุติว่า ถ้า ความสูงที่ในของพืชหรือสัตว์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อม
สูงหรือต่ำของน้ำหรือความสูงที่ความหนาแน่นของพืชหรือสัตว์ที่อยู่ใน
ของน้ำแล้ว จะต้องมีสมมติฐานว่า สัตว์ที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อม

สัตว์ที่อยู่ในน้ำจะสูงหรือต่ำก็ขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของน้ำ
จากข้อสรุปนั้น พืชหรือสัตว์ที่อยู่ในน้ำและที่บนบกนั้นจะมีความสูงของ
ลำต้นหรือความหนาแน่นของลำต้นต่างกัน ก็คือที่น้ำจะเกิดชีวิตที่ต่างออกไป

ความสูงของพืช จะถูกควบคุมไว้ (ของน้ำหรือ) ในชั้นน้ำที่ใน above level
หรือ above ceiling อื่นๆในน้ำแล้ว จะต้องมีน้ำในชั้นน้ำที่ใน หรือที่

สภาพที่ต่างออกไปอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงมีข้อสรุปว่า ในชั้นน้ำที่ใน มี
อากาศความหนาแน่นที่ต่างกันนั้นเอง ความสูงของหนึ่งสิ่งมีชีวิตนั้น ขึ้นอยู่กับ
climate จุดใดที่อยู่ที่น้ำ มี climate anti-climate มีข้อ

สรุปว่า ถ้าที่น้ำที่ชั้นน้ำที่ในจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่น
อีกข้อสรุปว่า ที่น้ำที่ชั้นน้ำที่ในจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่น
ที่ชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่นที่ชั้นน้ำที่ใน

ส่วนความหนาแน่นของน้ำจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของน้ำ
ของชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน และ ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในของชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน

สมมุติว่า ถ้า ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่น
ที่ชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน

ถ้าความหนาแน่นของน้ำจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของน้ำ
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน

ความหนาแน่นของน้ำจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของน้ำ
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน
ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน ชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ในชั้นน้ำที่ใน

นมัสการเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ

ผมนำบันทึกระบุชื่อ 2 สูตร ไปขอให้ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ ช่วยแปลจากบาลี ตามที่ท่านอาจารย์สั่ง และเล่าเรื่องสุภาทิเสสนิพพาน อนุภาทิเสสนิพพาน ที่ท่านอาจารย์กล่าวแสดงไว้ ซึ่งผมยังสงสัยและข้องใจอยู่ คำแรกท่านว่า ทายไว้ถูกเลยว่าคุณพระมาด้วยเรื่องนี้ เพราะเคยได้อ่านพบบทความของท่านเจ้าคุณพุทธทาส จากเล่มเล็ก ๆ เล่มหนึ่ง เมื่อเร็ว ๆ นี้ แปลก มีที่มาจากอิติวุตตก (นิพพานสอง) ส่วนอีกสูตรที่อ้างใน*อภิสมยส์ยุตต์* นั้น เป็นเพียงเค้าประกอบ หลักอยู่ในอิติวุตตก คำว่า อารมณที่พระอรหันต์เสวยแล้ว จักเป็นของเย็นเย็นหมายความว่าดับ หมดกัน คือตายตามแบบในตำราเรียน (ตามอรรถกถา) อย่างเดียวกันกับชั้น ๕ ดับ ไม่ต้องเกิดมาเสวยอีก อิติวุตตกนี้ยากจะสันนิษฐาน บางท่านว่าเป็นพุทธวจนะ และตัวแปลไทยฉบับของกรมการศาสนา มีอยู่แล้ว ไม่มีศัพท์คำลึก เวลานี้ เขาเถียงกันออกเป็น ๒ อย่าง ดังที่รู้จักกัน ถ้าจะเพิ่มอีกอย่าง ก็น่าวิตก โดยปรกติจะแปลให้ตามคุณพระขอ แต่ต้องขอตัวคราวนี้ เพราะเป็นบทความของท่านเจ้าคุณพุทธทาสที่นับถือ และเป็นผู้สร้างสรรในการเผยแพร่พระธรรมตามแนวพระพุทธรวณะ ติดต่อกันตลอดมาเป็นปีกแผ่นด้วยดี แม้ในเรื่องยาก ๆ เช่นจิตว่าง ก็เป็นแนวทางถูกต้อง และพอที่ผู้ศึกษาปฏิบัติธรรมจะติดตามทัน หรือในบางเรื่อง ดูเฝิน ๆ จะเห็นเป็นหยาบ เอาสัตว์เช่น สุนัข คางคก ฯลฯ มาเป็นอาจารย์ในทางธรรมบางข้อ ก็พอเห็นแนวเทียบได้ว่ามาจากแนวมิลินทปัญหา ดังนี้ เป็นต้น ส่วนอุปมาเหมือนเอาน้ำราดเหล็กที่ยังร้อน ขณะแรกๆ ก็ยังร้อนฉ่ำ ๆ อยู่ ลำดับต่อไปจึงค่อยเย็นลงๆ เหมือนพระอรหันต์ที่เพิ่งบรรลุใหม่ ๆ ยังครุกรุ่นอยู่แล้วต่อไป เป็นพระอรหันต์เก่าเย็นลงๆ จนเย็นสนิทท่านธรรมไตรโลกว่าพฤติกรรมหรืออุปมาเช่นนี้ไม่มีในอิติวุตตก หรือในสูตรประกอบ

ผมปรารถนาถึงความรู้สึกในอุปการคุณของท่านอาจารย์ ได้เป็นพลังช่วยส่งเสริมจูงนำไปทางความรู้ความเห็นที่ซอบ ให้การปฏิบัติธรรมได้ผลยิ่ง ๆ ขึ้นอย่างนี้แล้ว จะพึงสมควรทำอย่างไรดี ท่านก็ว่า สุดแต่คุณพระพิจารณาเหมาะสม

สนทนาอยู่สัก ๑ ชั่วโมง ก็กลับมาค้นหาคำตามประสาธุๆ ปลายๆ จาก ๒ สูตรนั้นกับหาเหตุผลจากสูตรอื่นและ

ที่มาจากแหล่งอื่นประกอบด้วย ลงท้ายความเห็นของผมคงอยู่ทางเดิม ก็ยังทำให้เกิดวิตกกังวล เกรงความไม่ราบรื่น จะถูกโจมตี (อย่างมีเหตุ) ในปัญหาที่เป็น above level หรือ above ceiling อันผู้บรรลุแล้วจะพึงรู้แจ้งเป็น*ปัจจุตต์ เวทิตพิโพ* ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เพราะมิใช่ข้อปฏิบัติ แต่เป็นปฏิเวธไปแล้ว อาจวนลามไปเกาะทบกะเทือนถึงคุณค่าของหนังสือจะพิมพ์นี้ ซึ่งมี climax จุดเด่นคืออยู่แล้วไปในทาง anti-climax ไปเสีย

ท่านธรรมฯ ว่า ถ้าทำได้อย่างนี้จะปลอดภัย คือเพิ่มความลงไปอีกนิดว่า น่าจะสันนิษฐานตามหลัก (ที่มาจาก ๒ สูตร) นั้น ว่าเป็นอย่างที่ถูกมานั้น อย่างนี้ผิดก็ผิดไป ถูกก็ถูกไป เพราะเป็นเพียงสันนิษฐาน

ส่วนผมเห็นงอกออกไปว่า ในฉบับพิมพ์ครั้งแรก ควรจะเป็นอย่างท่านเจ้าคุณธรรมฯ แนะ ซึ่งตรงกับความจริงใจของท่านอาจารย์มีหลักอ้างอิงที่มาก แต่ก็แน่นะ ในเวลาพูดนั้น จะให้สมบูรณ์อย่างเมื่อเรียงพิมพ์ไม่ได้ ส่วนในการพิมพ์ครั้งต่อ ๆ ไป (ถ้ามี) ควรตัดวรรคนี้ออกไปเสีย เป็นสวัสดิ

ผมปรารถนาที่ท่านด้วยว่า ถ้าแบ่งลักษณะพระอรหันต์ใหม่-เก่า น่าจะก่อยู่ยาก ลวนลามต่อ ๆ ไป ถึงโสดาใหม่-เก่า อนาคามีใหม่-เก่าฯ ซึ่งข้อนี้ ท่านเจ้าคุณอุบลสิ (จันทร์) วัดบรมนิวาส เคยกล่าวว่า ยิ่งแบ่งชั้นมาก ยิ่งวิวาทกันมาก ในการดูหมิ่น แข่งดี ริสยา ฯ แม้ท่านอาจารย์ก็เคยกล่าวถึง นิพพานขิมลอง นิพพานชั่วครวฯ พวกเหล่านี้มิใคร่ได้รับผลทางสงบเย็นเสียเลยหรือ ข้อนี้ท่านเจ้าคุณธรรมฯ ว่าเพียงว่าแล้วแต่พิเคราะห์

ผมได้ทบทวน ๒ สูตรนั้น จากฉบับแปลของกรมศาสนา ด้วยความรู้น้อยผมเข้าใจอย่างท่านเจ้าคุณธรรมฯ เช่นในอิติวุตตกะ (แปลเล่ม 38 หน้า 343) ในคาถาประพันธ์สรุปยืนยันไปทางยังมีชีวิตกับตายแล้ว ส่วนในทุกขวรรค อภิสมยส์ยุตต์ (แปลเล่ม 25 หน้า 129 บัพ 193) ระบุว่า เวทนาจักเป็นของเย็นตั้งแต่สิ้นชีวิต เพราะความแตกแห่งกาย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เหนือระดับ เป็น above ceiling ของการบรรลุนิพพานนี้ ถ้าไม่สู้ราบรื่น ผมเห็นด้วยความเคารพว่าควรหลีกเลี่ยง ปลอดภัยกว่า อย่างบัณฑิตเก่าๆ เช่นท่านเจ้าคุณศาสนโคถน (แจ่ม) วัดมกุฏฯ

ก็หาทางเลี้ยงไปว่า วิสุทธิ ความหมดจดนั้น จัดเป็น ๒ อย่าง คือหมดจดโดยเอกเทศ ๑ หมดจดโดยสิ้นเชิง ๑ ก็เลศหมดไปเป็นอย่าง ๆ พวก ๆ แต่กิเลสอื่นยังมีอยู่ จัดเป็นหมดจดโดยเอกเทศ กิเลสทั้งหลายทั้งปวง หมดไปไม่มีส่วนเหลือ จัดเป็นหมดจดโดยสิ้นเชิง หมดจดเป็นเอกเทศ เป็นปัจจัยแห่งความหมดจดโดยสิ้นเชิงฯ ผมเข้าใจว่า นี่ก็เป็นอธิบายของสอุฯ อนุปาติเสสนิพพานนี้เอง. แม้นายอยู่ เหล่าวัด วัดปทุมวันก็กล่าวว่่า ชันธ์เป็นเองของชันธ์ เรื่องโทษทัณฑ์ มีที่ไหน ท่านอาจารย์ก็แปลว่า อุปาทิ เป็นหนองกิเลส

ผมจำคำท่านอาจารย์ว่า เรื่องศัพท์แสงอะไรนั้น ไม่น่าจะถือเคร่งครัดเฉียบขาดกับถ้อยคำที่สมมติบัญญัติกันนัก มันยืดหยุ่นได้ตามกาลเวลา แม้คำนิพพาน มีใช้ก่อนพุทธกาลแล้ว หมายถึงดับ ครั้งโน้นหมายถึงสำเร็จประเวณี ความใคร่ก็ได้ บรรลุฉาน ๑. ๒. ๓. ๔. ก็ได้ (พรหมชาลสูตร) เมื่ออย่างนี้แล้วถึงจะได้ไปสักเท่าไรก็จะมีทางจบสิ้นแล้ว ก็ไม่ได้เป็นมรรคเป็นผลอะไรขึ้นมาในทางปฏิบัติ บางทีหมายถึงภาษาคนบางทีก็ลึกลับกันนั่นเองหมายถึงภาษาธรรม

ประการหนึ่ง พระองค์ตรัสว่า ธรรมเปรียบด้วยสมุทหรือทะเล ค่อย ๆ ลาดลุ่มไปที่ละน้อย ๆ ไม่นั้นโกรกอย่างพรวดพราด และการปฏิบัติยอมเป็นไปตามลำดับบท เช่นในมัชฌิมนิกาย อนุปทสูตร และคณกะโมคคัลลานสูตร. ในอานาปานสติสูตรก็ตรัสว่าให้พยายามถึงบรรลุ ทำให้แจ้งตามลำดับ ๆ และน่าจะพิจารณาการไปตามลำดับของอริยบุคคล ๔ จำพวก คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล... อรหัตตมรรค - อรหัตตผล

ถ้าอย่างไร ผมว่า อนุปาติเสสนสูตร ที่สมเด็จฯ ผมเคยแสดงในกัณฑ์นิพพานสูตรในหนังสือจำลองธรรมเทศนา กัณฑ์ท้าย จะมีเหตุผล มีน้ำหนักแน่นแฟ้นยิ่งกว่า อิติวุตตกกับสูตรประกอบนั้น

ด้วยเหตุนี้ ผมจึงขอกราบขมาแล้วขมาเล่า ฉันทศิษย์ดั้งเดิมที่รักดีและรู้รูปการะคุณของท่านอาจารย์อย่างสนิทใจ และพูนเพิ่มยิ่ง ๆ ขึ้นโดยตลอดมา ขอความกรุณาท่านอาจารย์ได้โปรดใคร่ครวญด้วยความเอ็นดูต่อพวกผมผู้เป็นศิษย์ที่คอยติดตามและภุมิใจในอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง อีกสักครั้งด้วยเถิด และด้วยเมตตาธรรมต่อพวกผมเป็นทุนเดิม

ก่อนจะจบ ผมขอโอกาสกราบเรียนถึงข้อสงสัย คือ ในคราวจะนำปฐพีไปถวายคืนท่านอาจารย์พร้อมด้วยบันทึกรของผมนั้น ผมฉุกคิดขึ้นว่า การที่ผมใช้คำว่า “ไม่ยินดี ไม่คัดค้าน” ไว้ ขณะก่อนหน้าจะนำออกมาจากสุญญตฯ จึงตกลงใจจะลบบประโยคนี้ออกเสียก่อน เพราะดูจะไม่สุภาพเรียบร้อยต่อท่านอาจารย์ไป แต่บังเอิญจริง ๆ หากคำนี้ไม่พบซี พอส่งถวายแล้ว ท่านอาจารย์อ่านคำ ๆ นี้ขึ้นมา ผมก็สอ่่งใจทันที ผมจึงขอประทานกราบขมา มา ณ โอกาสนี้ด้วย และทั้งสำนึกอยู่เสมอว่า ผมไม่เคยขอร้องวิงวอนอย่างยืดยาว เช่นจดหมายฉบับนี้มาก่อนเลยในชีวิต

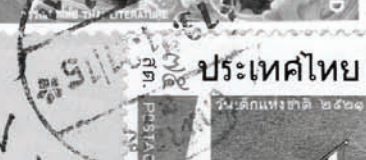
ขอแสดงความเคารพนับถืออย่างยิ่ง
คุณพวงษ์สุวัฒน์

มีลายมือท่านพุทธทาสตามขอบจดหมาย
การที่พุทธบริษัทจะได้สิ่งสูงสุด ต่อตายแล้วอย่าง
ไม่เกิดนั้นผิดหลัก ทุกหลักโดยประการทั้งปวง
พระอรหันต์เข้าถึงความไม่ตาย ตั้งแต่มีชีวิตอยู่,
ดังนั้นพระอรหันต์ มิได้ตาย, และไม่มีทางกล่าวว่าตายแล้ว
เกิดหรือตายแล้วสูญ. “ว่าง” ของพระอรหันต์ก็มีได้มี.
*ตั้งแต่ ? หรือว่า จนกระทั่ง
เรื่องนี้ ความสำคัญ มิได้อยู่ที่ประโยชน์อะไรที่
เราจะได้รับ หรือผู้แปล-ผู้อธิบาย จะได้รับ แต่มันอยู่
เครดิตของพระพุทธองค์ หรือพระศาสนาเอง, ถ้าศาสนา
อื่นจะหาว่า พุทธศาสนามีดีให้ต่อตายแล้ว (อย่างไม่เกิดอีก)
อย่างนั้นหรือ ? มันมีประโยชน์อะไร, สำหรับศาสนาที่จะให้
ผลต่อตายไปแล้วอย่างมีเกิดอีก ? ไม่แยะหรือ?

[249]

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

ทรงเสด็จทอดผ้าป่าเพื่อช่วยเหลือ
วัดสมเด็จเหนือ - วัดใหม่ดอนพยอม,
วัดศรีวิชัย - เชียงใหม่

(นางคุณสมศรี สุ่มพันธ์ 26 พฤษภาคม ๒๕๖๒ ก.ท.)

๒๖ ขอยอโคก ถนนสุขุมวิท นครหลวง ๑๑, ๒๙ พ.ย. ๑๕

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณอาจารย์ที่เคารพ

นายกพุทธสมาคมยุวพุทธิกชลบุรี กำลังทำหนังสือ "ประมวลเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้า" (พระพุทธิมาชาจารย์) ในโอกาสครบวันเกิด ๑๐๐ ปี ขอเรื่องจากบรรดาศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือในท่านรวมทั้งผมผมได้ทำส่งไปแล้วบัดนี้เขาปรารถนาว่าติดต่อดีเรื่องมายังท่านอาจารย์ด้วย เพราะปรากฏว่าเคยเขียนปรากฏในหนังสือพุทธศาสนา แต่จนบัดนี้ยังไม่ได้รับเรื่องและไม่ได้รับจดหมายตอบด้วย ผมก็อยากได้เรื่องของท่านอาจารย์ เพราะผมจำได้ว่า เป็นองค์หนึ่งที่เคารพนับถือสมเด็จพระเจ้ามา ก.ท.ที่ไรเป็นต้องไปหา ปรารถนาระลึก ๆ นาน ๆ เขาจะพยายามรวบรวมทำให้เสร็จในต้นปี ๒๕๑๖ ยังรออยู่แต่จากท่านอาจารย์ ๑๑๒ ของคุณปริดา ศรีชลาลัย เท่านั้น, อธิการ. พ.ช. บวรวิมลธรรมวิจิตร ไม่ถึง ก็ขอได้โปรดส่งเรื่องมาให้ในหนังสือ. ใน/คน/พ.ช. ขอแทนพ.ช.ศรีชลาลัย

๒๖ ขอยอโคก ถนนสุขุมวิท นครหลวง ๑๑, ๒๙ พ.ย. ๑๕

นมัสการเรียนท่านเจ้าคุณอาจารย์ที่เคารพ

นายกพุทธสมาคมยุวพุทธิกชลบุรี กำลังทำหนังสือ "ประมวลเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้า" (พระพุทธิมาชาจารย์) ในโอกาสครบวันเกิด ๑๐๐ ปี ขอเรื่องจากบรรดาศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือในท่านรวมทั้งผมผมได้ทำส่งไปแล้วบัดนี้เขาปรารถนาว่าติดต่อดีเรื่องมายังท่านอาจารย์ด้วย เพราะปรากฏว่าเคยเขียนปรากฏในหนังสือพุทธศาสนา แต่จนบัดนี้ยังไม่ได้รับเรื่องและไม่ได้รับจดหมายตอบด้วย ผมก็อยากได้เรื่องของท่านอาจารย์ เพราะผมจำได้ว่า เป็นองค์หนึ่งที่เคารพนับถือสมเด็จพระเจ้ามา ก.ท.ที่ไรเป็นต้องไปหา ปรารถนาระลึก ๆ นาน ๆ เขาจะพยายามรวบรวมทำให้เสร็จในต้นปี ๒๕๑๖ ยังรออยู่แต่จากท่านอาจารย์ ๑๑๒ ของคุณปริดา ศรีชลาลัย เท่านั้น, อธิการ. พ.ช. บวรวิมลธรรมวิจิตร ไม่ถึง ก็ขอได้โปรดส่งเรื่องมาให้ในหนังสือ. ใน/คน/พ.ช. ขอแทนพ.ช.ศรีชลาลัย

โดยเคารพเสมอ
ดุลยพากย์สุวัฒน์

ประมวลเกียรติคุณ
สมเด็จพระพุทธิไมษาจารย์
(ญาณวราเถร)

กษัตริย์

วิชัย ทุกขผลจโย.
เพื่อประภคย์นั้นผู้มีที่ขอบประภคย์ไว้
เป็นในอู่ให้พ้นทุกข์สุขเกษม
สดี สดุดีทุก ปตติยา.
สดี สดุดีวิชัยประภคย์
อันฉลาดปัทมา ทุกหมู่ที่.
วิชัยทุก ปตติยา สดี:
วิชัย กวณ วิชัย.
คกรวิชัยที่ในนั้นขอป
นพอล แล้วจึงดอปลให้เกิดประเสริญศรี.

สมเด็จพระเจ้าคุณนรรัตน์

พระภิกษุพระญาณวรัตราชานันต มีความเคารพพร้อมใจ
ในท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคุณนรรัตน์
ด้วยศานนมือของท่านว่า

สมเด็จพระพุทธเจ้าคุณนรรัตน์
ณ เทพศิรินทร์ทวารวดี

สมเด็จพระพุทธเจ้าคุณนรรัตน์
ณ เทพศิรินทร์ทวารวดี

พระภิกษุพระญาณวรัตราชานันต มีความเชื่อมั่นว่า
ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคุณนรรัตน์

สมเด็จพระเจ้าคุณนรรัตน์

พระคุณนรรัตน์

.....องค์ท่านเป็นพระเถระประพาศปฏิญัตติบริสุทธิ
ดำรง อยู่ในจำพวกบุคคลหาได้ยาก มีอินทรีย์
อสงวรเหมือนผู้เพื่อบางใหม่ ๆ เป็นผู้คุ้มครองใน
อินทรีย์ทั้งหลาย ตถุนายสารถีนกษัตริย์ราชันย์
รอดอันเพี้ยนแล้ว ซึ่งมีปฏิญัตติวางไว้แล้ว ถือ
ปฏิญัตติด้วยมือขวา ขยับไปเกาะหน้าก็ได้ ถอยกลับ
ไปทางหลังก็ได้ ใบถนนใหญ่ซึ่งมีหินเรียบค้ำไปได้
ตามประสงค์.....

๓๖ ขอขอโตก ฉบับสุขุมวิท กรุงเทพฯ
๓ กรกฎาคม ๒๕๑๕

เรื่อง บทความเนื่องในท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระ
เขียน ท่านนายท้าวพุทธทศนาคมชลบุรี คุณเอชึก
สวัสดิ์มงคล

ความหนังสือของคุณ ดง ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๕ ว่า
ท่านเจ้าพระคุณอดิศมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณ
วระเถร) ถือกำเนิดเมื่อ ๕ กรกฎาคม ๒๔๑๕ จะให้
๑๐๐ ปี ในเดือนนี้ สมาคมท่านร่วมกับวัดเขาบางทราย
ชลบุรี ถือโอกาสจัดงานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายที่ ๔-๕
เดือนนี้ที่วัดเขาบางทราย ในกรณีเห็นสมควรจะรวบรวม
รวมข้อเขียนจากบรรดาศักดิ์ยานุศิษย์และผู้ที่มีความ
ใกล้ชิด ถึงความรู้สึกในองค์ท่านตามที่ ได้ประสบ
มาสัมผัสเห็นเพื่อเป็นหลักฐานแบบอย่างที่ดี ปราบปราม
อนุชนรุ่นหลัง ๆ จึงขอความร่วมมือช่วยเขียนคนละไม้
คนละมือตามสติกำลัง ทั้งมีความที่สพรแจ้งอยู่แล้วนั้น

ก่อนอื่น ผมขออนุโมทนาสาธุการในกุศลเจริยาของ
ทั้งสองสถาบัน มีความสามัคคีสมานฉันท์แสดงความ
กตัญญูกเวทิต่อองค์ท่านแรงกล้า น้อมระลึกถึงเกียรติ
คุณในท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระฯ อันมีอยู่เหลือหลายในแง่
มุมต่าง ๆ กัน

ผมมีความยินดีรับสนองด้วยความชอบพระคุณ
ช่วยให้ผมเกิดบิณฑิ แฉ่มชื่น เบิกบาน ร่มเย็น เป็นสุข
ในงานนี้ ไปด้วย

เขียนข่าวราชการทั่ว ๆ ไป ผมได้รับอนุญาตของทางราช
การทราบถวายบังคมลาอุปสมบทในพระศาสนา ๑๒๐ วัน จาก
หัวเมืองมาสู่สำนักสมเด็จพระฯ ณ วัดเทพศิรินทราวาส ในพรรษา
๒๔๘๓ เป็นสังฆวิฑาธิกรในพวกปุ่นกลาง ๆ จึงมีประสบการณ์
ไม่มาก ทั้งกาลเวลาล่วงมานาน ประกอบด้วยนายชั้นมาสังฆาวรา
แต่ก็จะพยายามทำให้เต็มกำลังสามารถของความจำ ในประสพ
การณ์ที่ไม่เนื่องด้วยเรื่องส่วนตัวโดยเจาะจงดังต่อไปนี้

๑. เว้นต้น สมเด็จพระฯ แจกหนังสือคู่มืออนาคตที่เขียน
เรียงไว้ มีสาระกล่าวถึงคุณประโยชน์ของการอุปสมบท
โดยพิสดารกว้างขวาง นับตั้งแต่จะให้แก่ตนเอง แก่บิดา
มารดา และหมู่คณะประเทศชาติ อย่างไรเพียงไร กิจกรรม
ที่ควรทำ ที่ควรงดเว้น ซึ่งรวมทั้งยังเตือนให้ตระหนักว่า
มิใช่เพื่อมาพักผ่อนในเวลาว่างงานกินแล้วก็นั่ง ๆนอน ๆ
นั้นหามิได้ สำนวนสั้น ๆ กระชับรัดเป็นที่น่าสนใจของ
ในหมู่พระเถระผู้ใหญ่

ในพ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านเจ้าคุณอดิศมเด็จพระธรรมปาโมกข์
เจ้าอาวาสวัดราชบพิธ ผู้เป็นเถระหลักมีอนาคคแก่เมโส
องค์หนึ่งในคณะสงฆ์ (อดิศมเด็จพระอริยวงศาคศญาณ
สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) ทรงเสียดายจนถึงบ่อย
และว่าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ก็
รับสั่งว่าหมายใจไว้ว่าจะได้ ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ
ในอนาคค ก็มาซึ่งกายไปเสียก่อน) ท่านเจ้าคุณองค์นี้มี
ศรัทธาชอบอุปฐากพิมพ์หนังสือนี้อุทิศในงานพระเมรุพระ-

ศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ ค้วย
 คำนำว่า เมื่อก่อนถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระมหา
 สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ๓ พระเมรุทอง
 สนามหลวง พ.ศ. ๒๔๖๔ ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องทำขวัญนาค
 ในหนังสือคู่มือนาคที่พิมพ์ในงานนั้น รู้สึกจับใจไม่หาย
 คิดว่าถ้าผู้ที่จะมาบวชในพระศาสนาได้อ่านให้เป็นการทำ
 ขวัญตัวเองก่อนแล้ว การบวชของเขาก็เป็นประโยชน์
 แก่ตัวเองและพระศาสนาไม่น้อย ได้ถูกใจไว้ตั้งแต่ครั้งนั้น
 ว่าถ้ามีโอกาสจักช่วยให้หนังสือเรื่องนี้ ใต้พิมพ์แพร่หลาย
 มากขึ้น นับแต่นั้นมาถึงงานพระศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ
 กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งทาง
 ราชการกำหนดการถวายพระเพลิง ๓ พระเมรุวัดเทพ
 ศิรินทราวาสในเทียนกุ่มภาพันธุ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ เห็นเป็น
 โอกาสเหมาะที่จะพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือแจกในงานนั้น เพื่อ
 บำเพ็ญกุศลส่วนตัวถวายฉลองพระศพพระคุณให้ถึงคราว
 สุกท้ายแห่งพระศพนั้น จึงกราบเรียนขออนุญาตต่อเจ้า

พระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส
 เจ้าของผู้เรียบเรียงนี้ ท่านก็อนุญาติด้วยความเต็มใจ ข้ายัง
 กรุดาเรียงข้อความที่ว่าค้วยคุณมารคาบิคาเพิ่มเติมให้อีก
 ค้วย และช่วยแก้ไขข้อบกพร่องในบางแห่งให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น
 ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มปิติในกรุณาธิคุณของท่านเป็นอย่าง
 ยิ่ง จึงขอถวายความนอบน้อมค้วยพระคุณอย่างสูงไว้ใน
 ท้ายค้วย อนึ่ง เมื่อได้ตกลงพิมพ์เรื่องทำขวัญนาคนี้แล้ว
 เห็นคำสอนนาคในหนังสือนั้นก็เป็นที่ประโยชน์อยู่มาก
 เหมือนกันทั้งแก่กวนนาค ทั้งแก่พระผู้จะเป็นอุปัชฌายะ
 จึงได้ขออนุญาตนำมารวมพิมพ์ไว้ในเล่มเดียวกัน ให้ชื่อ
 หนังสือนี้ว่า คู่มือนาคสังเขป ฯ

นำเสียดายที่หนังสือนี้จัดพิมพ์ขึ้นไม่ทันงานที่ได้อ่านไว้
 แต่ถึงกระนั้นก็ขออุทิศให้อยู่ในจำพวกบรรณพัสดุในงานนั้น
 ข้าพเจ้าขออ้อมเกล้าฯ ถวายอุทิศลงหลายครั้งถึงขั้น อันจะพึงมี
 จากหนังสือนี้แต่เจ้าพระคุณของข้าพเจ้าพระองค์เดียว คือพระ
 เจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
 พระองค์ผู้เสด็จล่วงลับดับขันธธัญแล้ว

๒. เมื่อเริ่มมาสู่สำนัก นึกกลัว ๆ สมเด็จฯ ผู้ทรง
 สมณศักดิ์สูง และไม่เคยรู้จักมาก่อน กรันได้เข้าใกล้ก็
 เปลี่ยนไป กลับรู้สึกหนักไปโดยลำดับในทางเคารพนอบ
 น้อมอย่างอบอุ่นสนิทสนม องค์ท่านมีกิริยาจาสุภาพน้อม
 นวล แสดงความเป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว มีเมตตากรุณา
 คุณอยู่เป็นประจำ ไม่เคยเห็นมีความดุเดือด อินทรีย์
 จึงผ่องใส

ตอนแรกหัดท่องสวดบททำวัตรและลงทำวัตรใน
 พระอุโบสถเช้าเย็น การลงทำวัตรเช้าเย็นนี้สมเด็จฯ ถือ
 เคื่องครัดมาก ท้องการให้ภิกษุทั้งวัดไม่ว่าเก่าใหม่รวมทั้ง
 องค์ท่าน ลงทำประจำเป็นกิจวัตรอันสำคัญในพระศาสนา
 พระนวกะแรก ๆ ยังท่องไม่ไหว ก็ผ่อนผันให้ทางตำราสวด
 ไปพลางก่อน มีการตรวจเรียกรับชานชื่อเป็นรายตัว ท่าน
 แจกหนังสือรางวัลแก่ผู้ขยันหมั่นลงทำวัตร โดยมากเป็น
 หนังสือที่องค์ท่านแปลมาจากพระสูตรใน พระไตรปิฎก
 นอกจากจะให้ธรรมะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าตัวแล้ว ยังนับ

ว่าเป็นอุบายวิธีแนะนำเรียน เคียนอ้อม ๆ ทั่ว ๆ ไปให้
 สว่าง อย่างเกียจกร้านในการลงทำวัตรอันเป็นประเพณีดี
 งาม สืบศาสนาทั้งไว้ อย่าให้เสื่อมได้ (ท่านเจ้าคุณภิกษุ
 พระยานวรีรัตนวราษานิต มักชักชวนหมู่คณะว่าการลง
 โปสธทำวัตรสวดมนต์ เป็นสัมมาวาจา ทำท่านจึงถือ
 ปฏิบัติโดยเต็มใจ และเกรงครัดมาก มีชื่อเสียงว่า กลอด
 เวลาอุปสมบทมานานหลายสิบพรรษาไม่เคยขาด แม้ตอน
 หลั่งน้ำจะหนักทรุ่ทรมาณตัวโรคน้ำเนื้อร้ายก็ยกยอกตามที นอก
 เสียจากวันหนึ่งถูกงูกัด และอีกคราวหนึ่งในวันกำลังจะ
 มรณะ และท่านเจ้าคุณพุทธทาส อินทปัญโญ ก็กล่าวว่า
 การลงทำวัตรเท่ากับการได้เฝ้าพระพุทธองค์ทุกครั้ง
 คราวไป)

๓. สมเด็จฯ มีความกตัญญูต่อกว่าที่เป็นยศคือ
 คุณโยม พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ และค้อยบวชผู้ม
 อุปการคุณทั้งหลายอยู่เนื่องนี้จ มักจะยกเอาพระคุณความ
 ดีต่าง ๆ มาเป็นอุทาหรณ์สั่งสอนศิษยานุศิษย์เพื่อเป็น
 เนติแบบอย่างประพฤติก่อนุโลมตาม

น่าสังเกต ในห้องฉันที่ภูมิกวักวัดเทพศิรินทร์ จะเห็น
กระโถนเคลือบใบหนึ่งตั้งไว้เพื่อองค์ท่านได้ ใช้เป็นประจำ กะ-
เพาะเก่ากว่าเก่าเดิมที่ บัดกรีซ้ำ ๆ อุดรอยร้าวไว้ น่าจะสลับ
เปลี่ยนได้แล้วจากของถวายใหม่ ๆ เหลือล้น ต่อมาได้ความว่า
เป็นกระโถนดั้งเดิมที่ท่านน้อย เป่าโรตีมาราคาท่านเจ้าพระยา
มุนษมนตรี ผู้รับอัญเชิญมาแต่ครั้งกระโน้นถวายไว้ ได้ใช้มา
แต่ดั้งเดิม ยังไง ๆ ก็ขอใช้มันไป

๔. เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อ ๘ ธันวาคม
๒๔๘๔ กองทัพอากาศญี่ปุ่นบุกโจมตีประเทศไทย ประชา-
ชนแตกตื่นอพยพหลบภัยไม่เป็นลำดับ โกลาหลมาก
เครื่องอุปโภคบริโภคก็ขาดแคลน ราคาแพงลิบและหา
ยากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ อภิศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยา (เวลานั้นกรมพระ) นริศราวุฒิกิตติวงศ์
ทรงจัดส่งข้าวสารมาถวาย ๑ หรือ ๒ กระสอบไม้แน่น
และอภิศคุณหญิงเพิ่ม โชฎีกราชเศรษฐีถวายไม้จืดไฟสีก
ห่อ ถั่วเป็นของจำเป็นหายาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

มีคนพูดถึงการถวายไปแพร่หลาย ท่านก็กล่าวอย่างนอบ
น้อมว่า ท่าน (ผู้ถวาย) สงสารพวกพระ ๆ

ในพรรษาหนึ่ง ๆ จะมีผู้มาสักการะถวายของมาก
มาย พอออกพรรษาแล้ว ท่านก็สั่งให้รวบรวมโดยมาก
เป็นเครื่องแก้ว แบ่งสรรบรรจุกะเข้าหลายลังเต็ม ๆ จัด
ส่งไปถวายตามอารามต่าง ๆ ที่องค์ท่านเคยไปพักหรือ
เกี่ยวข้อง ไม่เลือกวัดธรรมยุตหรือมหานิกาย จนหมด
เกลี้ยงทุกที่ เคยได้ยินองค์ท่านพูดว่า ถิ่นนี้ก็เหมือน
บุญไปปรมาณู

๕. การแสดงธรรม จะเป็นงานชิ้นเอกขององค์
ท่าน แสดงเป็นประจำ ถ้าเป็นวันอาทิตย์ก็มีเรื่องประ-
โยชน์ชาติหน้าชาติหน้า วันอุโบสถ มักจะแสดงธรรมชั้นสูง
ปรมาศธรรม ลางคราวท่านบอกว่าจะยกคำท่านก็พูด
ด้วยอารมณ์เย็นว่า ธรรมะพื้น ๆ ได้สลับฟังกันมากเกินไป
แล้ว สมควรที่จะเลื่อนระดับขึ้นไปบ้างดีกว่า และที่อื่นเขา
ก็มีแสดงอย่างนั้นเป็นพื้นอยู่ หากที่ฟังได้ไม่ยาก ถิ่นใน

การแสดงธรรมของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
ต้องสมบูรณ์เหมือนท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ ศิษย์
กันกุฎี ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระนรินทรญาณเมธี
กล่าวในหนังสือจำลองธรรมเทศนา พิมพ์เมื่อ ๓ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๙๕ ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ เป็นผู้เอาใจฝักใฝ่
ในการแสดงธรรมอยู่โดยปกติ พยายามค้นคว้าหาข้อธรรม
พระพุทธรวจนะมาแสดง เพื่อเป็นแนวปฏิบัติอยู่เสมอไม่
เบื่อหน่าย ธรรมแต่ละข้อแต่ละหมวดก็อุทิศสาคหะขบใจ
ความดีเอาความเข้าใจพิจารณาแล้ว พิจารณาแล้ว เพื่อจะ
มิให้เป็นแค่เพียงสักว่าขอไปทีเท่านั้น มุ่งหวังจะให้ผู้ฟังได้
ประโยชน์ด้วย ลางตอนกลางสูตรพวกเดียวอยู่เป็นนานวัน
เข้าใจว่าองค์ท่านคงจะเห็นความไม่สู้ชั้กลางตอนกลางสูตร
นั้นก็ไม่มีเทศน์เพราะความเข้าใจผ่านไปไม่ตลอดไป มีกลุ่มๆ
เครือ ๆ อยู่ องค์ท่านก็ไม่ยอมที่จะให้ความคลุมเครือ ๆ
นั้นมีแก่ผู้สดับด้วย หากองค์ท่านไม่มุ่งประโยชน์แล้ว ก็
ทำได้โดยแสดงไปทั้ง ๆ อย่างนั้นด้วยวัชรประการใด

ประการหนึ่งเสีย เพราะฉะนั้นการแสดงธรรมเช่นนี้จึงไม่
ง่ายนัก

สาธุชนทั้งหลายที่เคยสดับธรรมเทศนาของเจ้า
พระคุณฯ แล้วคงจะหยั่งทราบองค์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
องค์ท่านเป็นอย่างดี ส่วนวันวิหาร์ที่เทศน์ก็ฟังง่าย ๆ
คล้าย ๆ จะลอกออกมาจากความรูสึกที่ทราบด้วยใจ
ขององค์ท่าน มิใช่จะคิดแปลงให้เพริศพิริ่งประการไร
อันธรรมของพระนั้นมิใช่เรื่องนึก ๆ คิด ๆ เอา อย่าง
น้อยก็ต้องการแบบต้องการแผน และธรรมของพระนั้น
ย่อมโอนอ่อนไปตามอัธยาศัยของผู้เทศน์ผู้แสดงเพราะ
เป็นของกลาง ๆ อัธยาศัยสูง ธรรมที่แสดงก็สูง อัธยาศัย
ประณีต ธรรมที่แสดงก็ประณีตไปตามธรรมดึกจึงบาง
อย่าง องค์ท่านคงจะได้หยั่งทราบรสมาก่อนแล้วก็อาจ
เป็นได้ผู้ปฏิบัติธรรมบางท่านจึงได้นิยมและรับรองว่า
เป็นธรรมของพระ เพราะท่านผู้ปฏิบัติเป็นธรรมดึก
ด้วยกัน ย่อมจะรู้จักกันเป็นธรรมดา ธรรมบางข้อเมื่อ

เทศน์จบแล้ว ก็บอกว่ายังไม่เคยเทศน์ แต่นำมาเทศน์ เพื่อให้ผู้สวดสวดไว้เป็นขวัญหูขวัญใจ เพราะเป็นพระพุทธรูป และเทศน์ว่า เสร็จแล้ว ธรรมที่พระศรีสอนนั้น เป็นของทำได้ ปฏิบัติได้ ถ้ามีเช่นนั้นแล้วพระองค์คงไม่ตรัสสอน เพราะเป็นของเหลือวิสัย และคุณพระธรรมคงจะไม่ปรากฏร่องรอยขึ้นในจิตใจให้เห็น ให้ผู้สวดอุทิศสวดปฏิบัติ จึงเป็นผู้ทรงคุณธรรมที่น่าเสียดาย อาลัยนักของสาธุชน

อนึ่ง ธรรมเทศนาส่วนมากของเจ้าพระคุณ ฯ มักแสดงไปทางไตรลักษณ์ ซึ่งองค์ท่านเองก็เป็นผู้หนักอยู่ในเรื่องไตรลักษณ์นี้ องค์ท่านเคยกล่าวไว้ชัดแจ้ง (คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส) เคยรับสั่งว่า ฉันทเองก็ได้อาศัยไตรลักษณ์นี้ และเคยปรารภว่า โบราณคงจะเห็นคุณค่าของไตรลักษณ์นี้มาแล้ว จนถึงเข็ดขู่ว่า พระอนิจจัง พระทุกขัง พระอนัตตา ที่จริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะคำอุทานก็ยังไม่ปรากฏว่า

อนิจจัง อนิจจา หรือน่าอึ้งใจอนาจ พระบรมศาสดาก็ทรงแสดงธรรมเกี่ยวแก่ไตรลักษณ์นี้เป็นส่วนมาก ที่เรียกว่าเป็นพหุภาษาสนธิ แลเจ้าพระคุณ ฯ มักแสดงนิพิตหาความเขื่อนาย เพราะปรารภว่านิพิตท่านเป็นเหมือนยาถ่าย ถ่ายโทษคือความชอบใจรักใคร่ยึดถือ เมื่อฉันทอภัยสัตย์ของท่านในการแสดงธรรมเป็นไปในทำนองนี้ ก็ น่าจะสมกับเป็นพระธรรมกถึก โดยคุณสมบัติที่ตรัสไว้ว่า ผู้ที่แสดงธรรมนิพิตหาเพื่อเขื่อนาย วิราคาย เพื่อไม่ติด นิโรธาย เพื่อดับความรักใคร่ยึดถือในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงเป็นผู้ควรเรียกว่า ธรรมกถึก ฉะนั้น

อนึ่ง สาธุชนผู้เคยสวดธรรมเทศนาของเจ้าพระคุณ ฯ คงทวนรำลึกได้ว่าเจ้าพระคุณ ฯ แสดงธรรมนั้นมีระเบียบเรียบร้อย เบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด ไพเราะกลอดธรรมหมวดหนึ่งมีข้อ ความอธิบายแต่ละข้อนั้นก็พอจะไม่ มากไม่น้อย สม่าเสมอกัน ไม่สับสนปนเป ผู้สวดกำหนด

ความได้ชัดเจนแก่ใจ บางทีองค์ท่านก็พยายามแปลข้อพระบาลีเป็นความสัมผัส เพื่อหวังให้ผู้สวดจับได้ง่ายสะดวก อันการแสดงธรรมไม่มีระเบียบนั้นคงจะมีมานานแล้ว จึงปรากฏในอรรถกถากล่าวไว้โดยนัยว่า ธรรมกถึกยกสูตรหรือชาดกขึ้นเป็นนิกเขปบทแล้วชักเรื่องอื่นนอกเนื้อหามาพูด นิกเขปบทที่ยกขึ้นไว้วันนั้นก็เป็นที่ยกขึ้นไว้เฉย ๆ ผู้สวดฟังไม่เข้าใจว่า ท่านเทศนาสูตรหรือชาดกไม่เห็นเห็น ไม่เห็นปลาย เงื่อนสายหาไม่พบ อุปมาเหมือนย่านไทร ย้อยลงในที่ ๆ สาขาอื่นออกไป พอดึงคันทิ้งออกขึ้นเรื่อย ๆ ไป งอกไป ๆ คันทิ้งก็ตาย เหลือแต่เชื้อสายใหม่ที่เกิดภายหลัง ธรรมกถึกนั้นก็เป็นที่ทำนองนี้ เรียกว่าธรรมกถึกคันทิไร ครั้น

๖. กิจกรรมประจำวันขององค์ท่านมีมากมายคิดต่อกันไป น่าเบื่อหน่ายแทน ลางที่ท่านอุทานว่า นี่ฉันทยังหาเวลาจะพักผ่อนก็ไม่ได้ แต่องค์ท่านเป็นนักปฏิบัติ รู้จักแบ่งเวลาว่า กลางวันเป็นของคนข้างนอกกลางคืน

ต้องเป็นของฉันทตลอด ไม่ยอมออกมารับแขกแม้โยมมาตอนหลังบอกว่า ฉันททำกรรมฐานเพิ่มได้อีก ๒ อย่าง ได้พิจารณาเวลาไปทานและบิณฑบาตด้วย (นักปฏิบัติท่านหนึ่งเรียกส้วมของท่านว่าห้องวิบัสสนาชั้นหนึ่ง)

๗. เมื่อออกพรรษา ๒๔๗๓ แล้ว นวาทที่มาบวชชั่วคราวต่างก็ลาเพศกลับไปสู่ฐานะเดิมหมกรบลาองค์ท่านไป ได้ไม่นาน โชคดีมาก ท่านมีลิขิตตามไป อ้างคำของหมทอนกรบลากลับว่า “ต่อไปนี่คงจะรู้สึกว้าเหว” ว่าไม่ควรว้าเหว พระคุณจะพบฉันทในเวลาให้ ๕ ครั้ง ทุกวัน ซึ่งเป็นคำเตือนอย่าขาดการไหว้ ๕ ครั้ง และเป็นคติด้วย คราวหนึ่งได้รับลิขิตขององค์ท่านเขียนเป็นภาษาอังกฤษสำนวนที่ฟังจับบับจึงได้ทราบว่าเป็นผู้ชวนช่วยหาความรู้เพิ่มเติมกับหัวหน้าทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เป็นผู้ริเริ่มในการแสดงธรรมใส่บันทึกลงในจานเสียง ยินยอมมั่นว่า เขาร้องเพลงยังได้ ทำไม่ถึงจะใส่เสียงเทศน์ ไม่ได้บางคราวก็เทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง เป็น

ภาษาจีนตลอด โดยบอกว่า คนจีนเขาศึกษาทำบุญตาม
 วัดอยู่มีโช่น้อย ควรขอบแทนทางธรรมทานแก่เขาบ้าง
 ครั้งรับราชการ อยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เคยขอ
 อาราธนาท่านไปตามท้องที่อำเภอต่างๆในฤดูน้ำมีท่านเจ้า
 คุณปฐมนคราจารย์ (เวลานี้เป็นที่เทพเจกียาจารย์ เจ้า
 อวาสวิศเนหา นครปฐม) ไปด้วย โดยเรียนคร่ำรา-
 การที่ท่านเจ้าคุณวามราชภักดี ผู้ว่าราชการจังหวัด เขื้อ
 เพื่อจัดถวาย และให้นายตำรวจชื่อ ร.ท. ปลั่ง ไปด้วย
 มีเรือกวักกิตตาม ใช้เวลาอยู่ราวสัก ๕-๖ วัน แดง
 ธรรมทุกแห่ง ไทยทานเครื่องถวายภัตที่เทศน์ก็มอบแก่
 วัดนั้น ๆ ทั้งหมด ใ้ประโยชน์มาก ตอนจะกลับท่าน
 ว่าก็เป็นสุกโต ไปทีละมาที ไม่ว่าจะไปไหน ทำให้เป็น
 สุกโตไว้เสมอเด็ก ครั้นย้ายไปอยุธยา ได้มีโอกาสสนอง
 คุณท่านอีกครั้ง แก่คราวนี้ เพียงเข้าไปเป็นกลับ คุณเหมือน
 ค่อมอีกหลายปี หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสรีลงใหม่ ๆ
 ผมไปประจำที่เชียงใหม่ องค์ท่านตกลงรับอาราธนาว่าจะ

ไปเยี่ยม ผมก็กระเทียมและรอคอยพึ่งวันเฝ้าอยู่ ภายหลัง
 เจียบไป เพราะองค์ท่านได้ทราบว่ สมเด็จพระวชิรญาณ-
 วงศ์ วัดบวรนิเวศจะเดินทางไปเชียงใหม่เหมือนกัน ต้อง
 รอ ๆ ไว้พอสาง จะล่องหน้ไปก่อนผู้ใหญ่ไม่สมควร ลง
 ท้ายสมเด็จพระวชิรนิเวศไม่ได้ไป เสียทั้งหมด

*องค์ท่านมีความนับถือสมเด็จพระวชิรนิเวศองค์นี้มาก ดัง
 เป็นศิษย์คนโปรดในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
 วชิรญาณวโรส เป็นที่รู้จักว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า วโรส
 พระทัยในความปรีชาสามารถในสมเด็จพระ ปรางกุดามบันทึกใน
 หนังสือตำราเรียนธรรมะเป็นอันมากกว่า สมเด็จพระได้รับสนอง
 มาให้คำเนิกรอย่างนั้นอย่างนี้ แม้ในคำนำของท่านเจ้าคุณ
 ธรรมไตรโลก ทั้ยกมาไว้ข้างต้นก็ปรากฏอยู่ พระคุณเจ้า
 เคยเล่าว่า เป็นศิษย์ได้รับพระเมตตาปรานีศึกษารอบทาง
 ปรียัติธรรมและปฏิบัติธรรมจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระ
 ปรมาจารย์มาอย่างลึกซึ้ง ระลึกนึกถึงพระคุณของสมเด็จพระ อยู่
 เป็นนิจ ได้ไปเฝ้าที่วัดบวรนิเวศเนื่อง ๆ มีอยู่คราวหนึ่ง ต้อง*

หูลชี้แจงแถลงเรื่องให้ทรงทราบอย่างยี่ดยาว ในข้อที่สมเด็จพระ
 ถูกท้าวกระทำการผิดไม่สมควรอะไรสักอย่าง ซึ่งท่านเจ้าพระ
 คุณฯ ปฏิเสธและพูดโต้ทานเดิมที่ จนดึกคืน หมดเวลาอรราช
 (สมัยนั้น) เคน ต้องย่ำเท้าเดินจากวัดบวรนิเวศมาตามถนนที่โรย
 ด้วยก้อนหินตลอดจนถึงวัดเทพศิรินทร์ นับแต่นั้นมา ท่านเจ้าพระ
 คุณฯก็เก็บตัวอยู่นาน ต่อมาจึงกลับคืนสู่สภาพปกติกันได้ภายหลัง
 หลัง องค์ท่านคงมุ่งหมายสั่งสอนให้ ได้คิดธรรมว่า จงเป็นผู้มี
 มารยาทอ่อนโยน แต่อย่าอ่อนแอ ผิดที่รับกันโดยดี ถ้าไม่ผิด
 ก็ไม่จำเป็นอะไรจะเอาขังก็แล้วแต่

สังเกตว่าองค์ท่าน กับสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรม-
 หลวงวชิรญาณวงศ์ (ครั้งดำรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระอยู่
 ด้วยกัน) ท่านต่างมีความสนิทสนมเคารพนับถือเกรงใจ
 ต่อกันแลกันมาก ไม่เคยปรากฏมีความหมางหมางเสย
 ตลอดทราบเท่าจนสิ้นอายุขัย คราวพระคุณเจ้า ฯ อาพาธ
 หนักใกล้อสัญกรรม ท่านทางวัดบวรนิเวศก็ไปเยี่ยมเยียน
 ถึงเตียง สนทนาวิสาสะกันอย่างสนิทสนม และเจ้าพระ

คุณ ฯ ก็ถือโอกาสนั้นเอาดอกไม้ธูปเทียนกราบขอขมาลา
 ตาย หลังจากพระราชทานรक्षाแล้ว ท่านสมเด็จพระ
 (ครั้งนั้น) วัดบวรนิเวศก็ไปตรวจดูกิจการศพอีก ในครั้ง
 นี้ท่านได้กล่าวฝากแก่อดีตสมเด็จพระสังฆราช ฯ วัดมกุฏ
 (ครั้งมีสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาวิรวงศ์) ว่า ขอให้
 ดำเนินการน้ศหมาย คณะจาริกไปนมัสการองค์พระปฐม-
 เจดีย์ในวันใดวันหนึ่งที่แน่นอน ปี่ละครั้งก็กรรมช้้นนี้จึง
 ได้เริ่มดำเนินเป็นประเพณีต่อมา คุณเหมือนจะถือเอาวัน
 แรมอ่อน ๆ ในเดือน ๑๒ ในระหว่างที่ ๒ ท่านมีชนม์ชีพ
 อยู่ ต่างเค้นในทางความรู้ และการปฏิบัติขั้นสูง แต่คุณจะมี
 ความเห็นไม่สู้ลงรอยกันในเรื่อง "จิต" เห็นตรงกันข้าม
 กันอยู่ แต่เพื่อถนอมหน้าใจกัน หรืออย่างไร เมื่อทางวัด
 บวรนิเวศอธิบายหรือกล่าวหลักวิชาในเรื่องนี้แล้ว ท่าน
 มักกำชับด้วยอารมณ์อันผ่องใสว่าอย่าเอาไปเอ่ยอ้างกับทาง
 วัดเทพศิรินทร์นะ

๗๗๒

ข้อนี้ ก็ได้ยกตัวอย่างหนึ่งว่า ในปัญหาธรรมชั้นสูงนั้น อาจเกิดความกึกก้องกันได้ เพราะเป็นชั้นเด็ก ประเด็นที่สงบ นอกขอบข่ายของกรที่พระศรีทริกเอาไว้ด้วยเหตุผล แต่เมื่อตักมันไม่ได้ บัณฑิตก็จะตั้งเป็นปัญหาค้างไว้เฉยๆ ไม่ได้กับหมองหมางระคายเคืองแก่กรวักกัน สมดังที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าคริสต์ไว้โนภินทิสฺสว มัชฌิมนิคาย อุปริบีตเนตสฺส โดยใจความว่า การศึกษาอยู่ในธรรมนั้น อาจจะมีภิกษุผู้กล่าวต่างกันในธรรมอันหนึ่ง เป็นสองรูป (ฝ่าย) ใต้ แต่ถึงอย่างไรก็ต้องระวังรักษาความรักใคร่สามัคคีไว้ให้จงหนัก อย่าถึงได้เพียงรุนแรงทะเลาะวิวาทผูกใจเจ็บกันเสีย ถ้าภิกษุไม่ละภาระนี้แล้ว พระสมณะจะพึงก่อกองและจะพึงทำนุพามาให้แจ้งไม่ได้เสีย อคติศักบุรุษทั้งสองท่านนี้ปฏิบัติวางไว้เป็นแบบอย่างงดงามน่าสรรเสริญสมตามพระพุทโธวาท ดังนี้

อภิกษุพระคุณเจ้าฯ มีน้ำใจกว้างขวางไม่กับแคบเคืองแผ่ไปทั่ว ในแรกเช้าพรมาจะมีภิกษุคณะธรรมยุต

ภิกษุหมานิกายและคณะสงฆ์จีน ญวน พวกนั้นมาสักการะหูกบิรมิโคชาต ดังเช่น สมเด็จพระวันรัต เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน เกษเกล้าให้หมทั้งั่ว ท่านเองก็ ไปถวายตอกไม้ธูปเทียนแสดงความเคารพสักการะต่อสมเด็จพระฯ หูกบิเคารพนับถือมาก คราวใดได้โอกาสหมองค์ท่าน ๆ ก็ต้องมีข้อโอวาทที่แนบยลรอบคอบให้มาเสมอ

ท่านเจ้าคุณเทพฯ (พุทธทาส อินทปัญโญ) แห่งสวนโมกขพลาราม ไชยา ก็อีกองค์หนึ่ง ชั้นแรกที่ติดต่อกัน เพราะได้ยินกิตติศัพท์อันงามของสวนโมกขฯ องค์ท่านก็อุคสาหะเดินทางไปกับศิษย์ ชื่อเจ้าคุณราชปีย์-มุนี (มหาบัณฑิต) ไปตั้งถิ่น สอนถามและดูหัวแก้วหัวใจถือเป็นที่มั่นปฏิบัติที่บริสุทธิ์ เป็นไปตามธรรมวินัยอันนั้นมา เมื่อท่านเจ้าคุณพุทธทาส เข้ามากรุงเทพฯ ที่ไรเป็นต้องไปกราบคารวะทุกครั้งที่คราว ทางอดีตสมเด็จพระฯ ก็ทอใจยินดีรับรอง ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ ผู้ขึ้นไปกราบเรียนชั้นบน เกษเกล้าว่า เมื่อองค์ท่านทราบ

แล้ว ก็หมอบนทักโหม้ที่กัน ๆ ไว้ เสรียมไว้เฉพาะลงมาชั้นล่างทอนั่งเรียบร้อยกับกราบและทักทายทอเป็นเครื่องระลึกถึงกันแล้ว ก็เริ่มสนทนา เรื่องธรรมชั้นลึก ๆ องค์ท่านขึ้นแนะนำข้อที่ควรพิจารณาขึ้นมานับ สอนถามบ้าง คราวหนึ่ง ๆ ใช้เวลานานกว่าแจกธรรมคา ท่านเจ้าคุณพุทธทาส ยังกระจะอีกถึงพระคุณอยู่ไม่วาย มักชกบางข้อขึ้นแสดงธรรมตามโอกาส และบอกว่าสมเด็จพระฯ ท่านกล่าวไว้เป็นหลักฐานอย่างนี้ ๆ

๔. องค์ท่าน นิยมยกย่องคำไพเราะเป็นสุภาษิตที่ท่านผู้อื่นประพันธ์ไว้ เช่นคราวหนึ่งมีช่างไทยบรรดาศักดิ์เป็นหลวง (หมเดิมชื่อ) ช่อมฝานั่งโปสถัดวัดเขาบางทรายชลบุรี มีอารมณ์ชื่น ทำงานไปพลาง พุคพลางว่า

“กาทิ ตักกว่า ซอพพ
 ทำชั่ว จะยอมให้ เทวะช่วย บัมิไหว
 กาทิ นวิทุกซ์ สุขใจ
 ทำชั่ว นั้นไรซ์ ไม่ช้ำ ก็คืนคักแต่”

(เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖) ท่านเจ้ามาบอกให้พวกเราท่องไว้บ้าง

อีกบทหนึ่ง จะประพันธ์โดยองค์ท่านเอง หรือผู้อื่น เช่นในรัชกาลที่ ๖ ไม่แน่ ซึ่งท่านยกย่องฝากไว้แก่ศิษย์

“นวิโค ฝิโกรบคอบ นวิผู้ พิโรธมา
 นรนั้น แทะเสถกว่า นวิผู้ พิโรชเคิม”

(จากบาทกาตา ศุสุเสว เตน ปาปี โข กุฑธิ์ ปฏิกุฑณติ)

ในเจ้าตองธรรมเทศนา พิมพ์เมื่อ ๘ มิถุนายน ๒๔๙๕ ยกย่องการแปลคำว่า “อาพาธ” นี้ในอนัตถลักขณสูตรสมเด็จพระสังฆราช (สา) ทรงแปลว่า พินพิแปรผัน ของท่านเจ้าทิ พิจาธนาได้ทั้งรูปทั้งนาม ถ้าเป็นความเจ็บใช้ก็จะแปลเฉพาะส่วนรูป ทั้งในข้อที่ ๓ ก็มีโรคโค โดยความเป็นโรคอยู่แล้ว ทั้งนี้

๕. ตอนอาการหนัก องค์ท่านรู้สึกว่าจะไม่รอด เกรงพวกศิษย์และผู้ศรัทธาเลื่อมใสจะพากันวิปโยค โศกเศร้าโดยไม่จำเป็น องค์ท่านจึงสั่งให้ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์บันทึกไว้สำหรับพิมพ์แจกเป็นบันทึกใจโอวาท ว่า

“ไม่ตายควรวน ก็ตายควรวนหน้า อย่า
เสวรีโสภเสียบที่ที่สักรมาปฏิบัติมา ร้องไห้
เสวรีโสภ ก็ร้องไห้เสวรีโสภสังขารที่เกิด
แก่เจ้านายนั่นเอง ที่ไม่ร้องไห้เสวรีโสภ
นั่นมิใช่ว่าจะเป็นคนใจไม่ไว้ระกำอะไร

ธรรมของพระก็คือ

สพเพ สงฺขาร อนิจฺจา

สพเพ สงฺขาร ทุกฺขา

สพเพ ธมฺมา อนตฺตา

ย่นลงก็

สพเพ สงฺขาร อนิจฺจา

สพเพ ธมฺมา อนตฺตา

ไม่ต้องมาเกิด มาแก่ มาเจ็บ มาตายอีก”

ในระยะปัจจุบันนี้ บรรดาศาสนิก ทั้งภิกษุ สามเณร พรา-
วาส ต่างมีความพร้อมเพรียง บั้นเวรอยู่คู่ปฏิบัติองค์
ท่านด้วยความภักดี พร้อมเพรียงอยู่มิได้ขาด ศิษย์ที่เป็น

แพทย์อยู่ในนครหลวง ๆ ก็เวียนมาคอยดูแลรักษาอย่าง
เต็มกำลังสามารถและมีคุณเปี่ยมคุณค่าคุณหญิงโมที กอมนทร์
หมั้นมาคอยดูแลวันละหลายครั้ง รับส่งอาหารคนไข้และ
หยูกยาเป็นประจำ กับอีกคนหนึ่ง ชื่อ คุณท้าวประสิทธิ์
พาทยโกศล อยู่พยาบาลประจำตลอดคอยเซ็นรดแปลพยา-
บาล (มีลย์) เคลื่อนไหวไปมา เมื่อท่านมีอาการไม่ปรกติ
แลบ่นว่าว้อน (ภายใน) คนนี้ทำให้ทุกอย่างไม่วังเกียจ
เลย จนถึงทำความสะอาทเนื่องจากการถ่ายหนักถ่ายเบา
ด้วย เมื่อใกล้วันว้อแล้วเห็นองค์ท่านนอนเจ็บนิ่งเฉย
ไม่กระสับกระส่ายมา ๒-๓ วันแล้ว คุณเป่าจึงได้กราบ
เวียนตามอาการ องค์ท่านพูดมีน้ำเสียงเบาว่า นี่ฉันกำลัง
เจ็บปวดมากนะ หมายความว่า องค์ท่านกำลังใช้อำนาจจิต
ทำการข่มอาการของทุกข์เวทนาอยู่ ให้เห็นเป็นแบบอย่าง
สมกับโงวาทที่องค์ท่านเคยแสดงธรรมสอนคนเจ็บใช้
บันทึกรวาทในแผ่นเสียงเมื่อหลายปีก่อนนั้นมาแล้วมี
ความว่า ขอให้คนไข้ทำใจออกแรงหนัก อย่าหุคหุค

จุนเจียว อย่างนี้ศาลโศสะ กล่าวคำหยาบคายต่อผู้รักษา
พยาบาลให้เขาเคียดกรี้ยวไปด้วย ในเมื่อไม่ได้อะไรคงใจ
เช่นคนตามหมอมารักษา คนพยาบาลส่งยาให้ช้า หรือทำด้วย
ยาตกแตกเสีย ให้หมอนั้นรู้สึกว่าเราเป็นคนทุพพลภาพทำ
อะไรเองไม่ได้ นึกถึงบุญคุณของเขาที่คงใจก็มีเมตตากรุณา
อยากให้หาย ไม่เห็นแก่เหนื่อยยาก ครวาคครว้า ออกหลบออก
นอน จงทำใจไว้เสมอว่า เมื่อเราหายจะได้ตอบแทนบุญ
คุณเขา หรือหากไม่หาย ไม่มีโอกาสจะตอบแทนได้ ก็จะไม่
ได้จากไปด้วยอาการอันสงบ ไม่มีเวรภัยติดไป นับว่า
องค์ท่านให้โงวาทไว้อย่างไร องค์ท่านปฏิบัติได้อย่างนั้น
คอนท้าย ๆ องค์ท่านข่มทุกข์เวทนาไป นอนนิ่งเฉยไป
เรื่อย อาหารคงเป็นลำดับแรก ค่อยไปถึงทวย คั้นสุกทวย
กึ่งคหัมคแม้เจ้าจับ อาหารสงบสง ๆ เหมือนทองประทีป
ที่กำลังจะหมดน้ำมันและได้ดวงไฟหรือสิ่ง ๆ จนกระทั่งแน
หนึ่งสิ้นลงไปอย่างสงบ ท่ามกลางพวกศิษย์ทั้งหลาย ที่บน

เตียงในห้องนอนแคบ ๆ ขององค์ท่านทางค้ำไม้ของกุฎี
ชั้นบนนั่นเอง

ผมขอโอกาสย้อนกล่าวถึง บัญชาว่าที่องค์ท่านกระทำ
ในใจอย่างไร จึงข่มทุกข์เวทนาทั้งสองอยู่ได้จนกระทั่งถึง
ยลัญกรรมไป

ข้อนี้ ไม่มีใครกล้ากราบเรียนตามองค์ท่านไว้จึงได้แต่
ติดตามสันนิษฐาน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติและโงวาท
ขององค์ท่านที่แสดงไว้เป็นหลักฐาน

ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อองค์ท่าน ผมเห็นว่าองค์
ท่านมีคาบอยู่ ๓ เล่ม ใช้ฟากพื้นทุกเวทนามากโอกาสที่
องค์ท่านจะเห็นสะดวกใช้เล่มไหน คอนไหน

คาบเล่มที่ ๑ อธิวาสณะอันติ กระทำในใจให้มีความออก
กลั่นออกทนต่อทุกเวทนาเป็นอย่างยิ่ง แต่ถึงแม้จะยากยิ่ง
สักเท่าไร ๆ กำลังแห่งความออกกลั่นออกทนนั้นอาจมีเวลา
หมกมุ่นลงเสียกลางคันได้

คาบเล่มที่ ๒ กระทำในใจให้เป็นกันเองกับความเจ็บ
อย่าตั้งรังเกียจมัน ใจที่ไม่ชอบความเจ็บ ๆ ก็กลับเป็น
ข้าศึกศัตรู ธรรมชาติข้าศึกศัตรูกันก็ยอมไม่อำนวยความสะดวก
ความเจริญแก่กัน ควรจะถือเสียว่าความเจ็บไข้นี้ เป็น
อาการที่มีมาพร้อมกับความเกิด อยู่ที่ไหนอยู่ด้วยกัน ไป
ที่ไหนไปด้วยกันเสมอ ตั้งแต่เกิดไปจนตาย จะหลีกเลี่ยง
หลบหนีไปไม่พ้นแน่แล้ว อย่ารังเกียจ จะเป็นการเพิ่ม
ทุกข์ความเวรอันทั้งในชาตินี้และอาจนำไปสู่คติในชาติ
หน้าต่อไปด้วย ไหน ๆ ก็เกิดมาด้วยกันแล้ว จึงควรทำใจ
ให้เป็นกันเองกับความเจ็บหมั่นกำหนดคนอันนึกให้ถือเอา
เป็นกัลยาณมิตรมากอย่ยกเทือนให้เป็นผู้ไม่ประมาท และ
ได้ทดลองต่อสู้กับทุกขเวทนา เช่นนี้ความเจ็บปรากฏขึ้น
คราวไร ก็จะได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นทุกที

คาบเล่มที่ ๓ ตั้งสติกับหลักมัน เฟื่องคุดลงไปอาการ
เจ็บอย่างประจักษ์หน้ากันตรงๆ อย่างกล่าวหาญ ธรรมชาติคน
เราพอเริ่มเจ็บ ก็ทวาดควาเสียดก่อนแล้ว อย่างนี้ไม่ควร

ท้องตั้งใจต่อสู้ไม่กลัวไม่หลบ ไม่ตื่นตระหนก เฟื่องคุดมัน
จริง ๆ ก็ารู้ได้ว่า มันไม่มีอะไรมาก อาการมีมาอย่าง
พว้า ๆ (แบบตีป่าให้เสียกลัว) จะไม่มีอาการเจ็บแนว
ตั้งที่ตรงไหนแต่จุกเดียวได้เลย เพราะลักษณะอาการของ
มัน มีเกิดมีดับอยู่ตลอดเวลา ส่งใจยอมตาม ๆ ไปโดย
มีสติควบคุมใจไว้ ดังนั้นก็จะมีใจคอดทนช่วยคาบเล่มที่ ๑
ได้ตามสมควร

คาบเล่มที่ ๒ และ ๓ นี้ ผมคิดว่าองค์ท่านได้ประสบ-
การณ์จากการใช้โยนิโสมนสิการ หรือโดยสติปัญญาหาเหตุ
ผลอันหลักแหลมขององค์ท่าน และท่านได้ใช้ปฏิบัติเห็น
ผลมาแล้วถึงที่สุด

องค์ท่านเป็นพระเถระประพฤติปฏิบัติบริสุทธิ์ ตั้งงามอยู่ใน
จำพวกบุคคลหาได้ยาก มีอินทรีย์สังวรเหมือนผู้เพิ่งบวชใหม่ ๆ
เป็นผู้คุ้มครองในอินทรีย์ทั้งหลาย คุณนายสารดีมีกามาผู้ฉลาด
ขึ้นสู่อันเทียมแล้ว ซึ่งมีปฏิกรณ์วางไว้แล้ว ถือเชือกด้วย
มือซ้ายถือปฏิกรณ์ด้วยมือขวา ขับไปทางหน้าก็ได้ ถอยกลับไปทาง

หลังก็ได้ ในอนนใหญ่ซึ่งมีพื้นเรียบดีไปได้ตามความประสงค์
โทษเนมิคตัญญูตา เป็นผู้มีประมาณในโทษนะ ด้วยมณสิการ
อยู่ว่าไม่บริ โภคเพื่อเล่น เพื่อความมัวเมา เพื่อจะประดับ เพื่อ
จะตกแต่ง บริ โภคเพียงเพื่อดำรงอยู่แห่งร่างกายนี้ เพื่อยังอัคค-
ภาพให้เป็นไป เพื่อจะกำจัดความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์
พรหมจรรย์ จะกำจัดเวทนาเก่าเสีย จักไม่ ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น
สุขบุรุษหอยต้ามันรด เพียงเพื่อนสิ่งของไปได้ ชาควิยานุโยค
เป็นผู้ปรารภความเพียรเครื่องต้นอยู่ ชำระจิตใจบริสุทธิ์จาก
ธรรมเครื่องกั้นความดี ในทุกอิริยาบถนอกจาก มีคุณธรรม ๓
ประการนี้แล้ว องค์ท่านได้บำเพ็ญจิตภาวนาสมณะวิปัสสนาเคียง
คู่กันไปย่อมอยู่มากด้วยความสุขโสมนัส และย่อมปรารภอุบาย
เป็นนิจนินในอนันที่จะทำอาวระทั้งหลายให้ดับไปหมดไปดังนี้

หากองค์ท่านจะไม่ ได้กลับมามสู่โลกนี้อีก คุณค่า
พยากรณ์ ของอดีตภิกษุเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตแล้ว
บรรดาสัทธวิหวิก ศิษย์และผู้เลื่อมใสที่ยังอยู่ในภพนี้

ก็น่าจะต้องหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตามโอวาทต่าง ๆ ของ
องค์ท่าน ปวารณาในหนังสือเทศนาแสดงธรรม และกา
แปลพระสูตรขององค์ท่าน แทนตัวองค์ท่านตลอดไป
นั้นเทอญ.

ขอแสดงความนับถืออย่างอนัน

คุณหาญผู้มุ่งมั่น

ผู้สัทธวิหวิก ที่ ๒๕๓๔
๒๕๓๓

สมเด็จ ในความรู้สึก ของข้าพเจ้า.

ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จ
ความความรู้สึกของข้าพเจ้า ยึดมั่นอยู่ตามคติพิเศษ เกินกว่าที่เราจะหยั่งลึกถึงส่วนลึกแห่งจิตใจภาวะ
หรือสติปัญญา ของท่านได้, ยิ่งโดยเฉพาะคุณธรรมของท่านแล้ว ก็ยิ่งหยั่งถึงได้ยากยิ่งขึ้นไปอีก; คงนับ เมื่อเราถือเอา
ความความรู้สึกของเรา แล้วบรรยายอะไร ออกไป ก็จะมีส่วนที่ผิดพลาดจากความ เป็นจริง เป็นการ "พูดผิด-ทำผิด" ตลอดสภาพจริงแท้
(ท่านไม่ โคนไม่รู้สึกตัวก็ได้. คุ้มเหน็บเอง เมื่อได้รับคำขอร้องจากบางท่านที่ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนบรรยายเกียรติคุณ
ของท่าน อย่างที่ไม่ยอมให้หลีกเลี่ยง, ข้าพเจ้าก็มีความรู้สึกที่เรียกว่าถูกบังคับให้ตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คงที่
พวกเราเด็กขานออกมาในสมัยที่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กๆ จะร้องของท่านออกมาว่า "กรรมแล้ว แก้วตาเอ๋ย" ซึ่งยังคิดห้อยจน
กระทั่งบัดนี้; ถ้าเราจะไม่บรรยายอะไรกันเสีย หรืออาจจะยังคงรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน ไว้ได้มากกว่า. หรือ อัน
ถ้าเราจะสะเพรา จนถึงกับว่าใครอยากจะบรรยายอะไรก็ว่าไปคามใจชอบแล้ว นากล่าวว่าเป็นการระดมกันมาใส่พระพุท
รูปที่งามยุคของพม่าที่คิดมีโดยแล้ว ใดกลายเป็นอย่างอื่นไปก็ได้. นี้คือความรู้สึกที่ยังคงอยู่ในใจของข้าพเจ้า ในขณะ
ที่กำลังเขียนคำบรรยายนี้ ตามคำขอร้องที่ไม้อาจจะหลีกเลี่ยงได้ จากบุคคลที่เป็นศิษย์ของเจ้าพระคุณสมเด็จ อย่างลึกซึ้งจิตใจ
ใจ อันเป็นที่รักกันอยู่. นี้ไม่ใช่คำออกตัว แต่เป็นคำขอร้องที่ทุกคนจะคงสั่งไว้ โดยเฉพาอย่างยิ่ง ผู้ที่ทำหน้าที่
ที่เป็น สารบัญชร รวบรวมเรื่องขึ้นพิมพ์โฆษณา, ซึ่งเป็นผู้มีผลต่อของไม่ใคร่.

เมื่อพระเอกเจ้ายาวพระรัตนมาพระคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ท่านคงมาตรฐานขึ้นว่า ถ้าจะมีบูรณคนหนึ่งมี
ศีระ ๑๐๐๐ ศีระ, ใน ๑ ศีระมี ๑๐๐๐ ปาก, ใน ๑ ปากมี ๑๐๐๐ ลิ้น, แต่ละลิ้นล้วนพรรณพระคุณของพระองค์ เป็น
เวลากลับหนึ่ง ก็ไม่สามารถพรรณพระพุทคุณโดยรายละเอียดทั้งหมดได้. แม้ว่าสมเด็จ ท่านจะไม่ได้มีอะไรมาจนถึง
เท่านั้น หรืออยู่ในระแวกไหน แต่ถาวรสงเคราะห์ไม่ระเภทไหน ความรู้สึกส่วนที่สละหล่นลงไป. ทั้งนี้เพราะว่า ท่านเป็นผู้
อะไร ที่ยังไม่ปรากฏแก่พวกเรามากนัก. เราท่านไม่ออก, ท่านไม่ใคร่แสดงออก เพราะไม่ประสงค์จะอวด, ยังมี
ส่วนที่ใครไม่ทราบ, หรือยังมีส่วนที่เรารู้ แต่ไม่รู้ว่าควรจะเรียกอย่างไร หรือพรรณนามบรรยายออกไปอย่างไร. ใครบ้างว่า
ถ้าสมมติว่าท่านยังอยู่ถึงเวลาเดี๋ยวนี้ จะมีอะไรที่แสดงออกมาก็อีก, และจะมีอะไรบ้าง ถ้าหากท่านเปิดเผยออกมา พวก
เราจะถึงกันถึงกันถึงกันก็ได้, ใครเป็นคนที่? คุณอันเลือกมาอย่างของท่าน เราไม่เข้าใจอย่างทั่วถึง แลยังมี
อาจพูดอะไรออกไป ในทางที่ตรงข้าม, หรือขัดกันเสีย, หรือผิดไป หรือถึงกับถกถกไป. บางอย่างเราจะคิดว่า หรือต้องม
ผิดไปมาก) จนเป็นการทำพาลอย่างหนึ่งไปก็ได้. ทั้งหมดที่กล่าวนี้ ไม่ใช่เป็นการชวนให้คิดสรวลเสเฮหัวแก แต่ต้อง
การให้ช่วยกันระมัดระวังเป็นพิเศษ ในการที่พรรณมาคุณของท่าน ใดถูกต้อง ครบถ้วน และลึกซึ้งถึงที่สุด เพราะได้ - ไม่กล้า
เป็นการกระทำผิดที่ระบายนพระพุทรูปที่บุคคลหรือระบงัสสรออยู่แล้ว ให้เสื่อมยศหรือความศักดิ์สิทธิ์ไป คงที่กล่าวแล้วนี้.
สำหรับข้าพเจ้าเอง ก็ขอแสดงความรู้สึกในใจว่า จำใจทำไปด้วยความหวัดวิตกว่า "กรรมแล้ว แก้วตาเอ๋ย" อยู่กันเอง.
ข้าพเจ้า จะได้พบมาก เว้น หรือจะไป ตาม นี้จะผิดก็ได้ ดีที่เอาไปเสีย.

ความอ่อนไหวสุนทรบอบ ถึงกับขาดกายแพ้ยตัวไปในที่สุด ไม่แม้ท่านคณะสงฆ์ (เห็นได้เมื่อวันทรงถึง
ออกหนังสือคำ หรือปากคณะสงฆ์ในสมัยหนึ่ง ซึ่งเป็นสมัยที่สมเด็จท่านตั้งอยู่ในฐานะ เป็นแทนของสถาบัน, เป็นสมณสงของ
คณะสงฆ์ นับตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าสังฆราชแห่งสมัยนั้นลงมา ถึงพระมหาเถระอัครมกุฏสุดท้าย. มีพระสุนหลายรูป ซึ่งบุคคลนั้น
เลี้ยงสนับสนุนสมเด็จเป็นพิเศษ. รู้สึกว่าท่านได้จัดการกับฆราวาสศาสดิ์ หรือชุกชวนให้ หรือท่านคณะ กระทำการก่อนรับช่วง
คุณกันนี้ อย่างดีที่สุด ที่สมณะจะพึงกระทำได้แล้ว. ถ้าหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับส่วนนี้ของท่านโดยเฉพา ท่านอาจจะไม่เอา
ใจใส่วันทรงถึงเลย ในทุกประการก็ได้. ถ้าวันทรงถึงกลับมาเวลานี้ แก้วตาจะอะไร ในเมื่อมุ่งแต่จะทำไป ด้วยหวังใจ
อย่างตรงตามคำหนังสือ, ไม่รู้จักตัวเองหรือไม่รู้จักโลกในส่วนที่สำคัญ, วัตถุประสงค์สมัยนี้ ต้องทำงานบางอย่าง ชนิด
ที่ครั้งพุทธกาลไม่มี หรือไม่ต้องทำ, แต่สมัยนี้ต้องทำอย่างจำเป็น, แล้วจะให้คณะสงฆ์ทำเหมือนกับท้าวอักษรของเดรตรง
อย่างไรได้. และขอที่ท่านโปรดเขาไม่ได้มัน ไม่ใช่ความบกพร่องของท่าน เพราะในครั้งพุทธกาลนั้น ก็ยังมีบุคคลที่
แม้พระพุทธองค์เอง ก็โปรดเขาไม่ได้.

๐๐๓

วิธีพูด

ความล้มเหลวของนโยบายของสมเด็จพระเจ้าตากสิน

เมื่อข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นคุณธรรมของชนของท่าน ก็เกิดความรู้สึกขึ้น

มาในใจ ว่าท่านเป็นผู้ที่ "ห้ามสื่อไม่คงครึก"; หรือยิ่งกว่านั้น คือไม่ทำความกระเทาะระเทกโมกษเลย, แดกล้มมีชด
มากที่ผู้ยกกวาดทักห้ามสื่อคงครึกคราค อย่างที่จะเทียบกันไม่ไกลเลย, ทั้งนั้น ทำให้เราเข้าใจได้คือไปว่า ท่านเป็นผู้
ที่ไม่มีการ "เพี้ยนทำคนก่อกบฏแล้ว", หรือ "ข้ามคนก่อกบฏ" เป็นแน่นอน, เพราะเห็นท่านล้มอาวุธ ถึงขนาดที่อาจจะ
กล่าวได้ว่า ท่านจะไม่ข้ามแม่น้ำแควน้อย หรือหนองบัวลำภูหรือหนองบัวระเหวไป แม้จะลำบากบ้างสำหรับคนแก่
ท่านทำกับข้าพเจ้า ใบลักษณะ "ห้ามสื่อไม่คงครึก" ไปด้วยเหมือนกัน ทั้งที่เป็นคนที่ท่านประหาคิมเป็นกันเอง หมายความว่าผู้สูงอายุแล้ว,
แต่ข้าพเจ้ายังทำคานทานในข้อนี้ไม่ไกล คือยังห้ามสื่อคงครึกคราคอยู่เสมอ, ^ ต้องการทราบข้อเท็จจริงในข้อนี้ไม่สามารรถ
เห็นหลักมันก็คือในข้อนี้, แต่เข้าใจเหลือเกินว่า ท่านต้องประหาคิม หรือถึงกับคงใจอย่างไม่มีอะไร เพราะถึงแก่เหตุที่ว่า ท่าน
ทรงล้มสื่อของข้าพเจ้าโคกศิเคียว.

ความล้มเหลวของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เมื่อ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว และเป็นอะไรขึ้นในขณะนั้น, โดยในทัศนะ,
อันเนื่องมาจากสื่อ ความล้มเหลวในสมัยนั้นที่สื่อได้พบ พบ ที่ในทัศนะความรู้สึกว่า พระเจ้าตาก
สิน... สมเด็จพระเจ้าตากสิน เมื่อ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว นี้ คือที่มาอันสื่อได้พบ เพราะพอ
เห็นท่าน ในรูปหรือแนว ก็เห็นได้ทันที.

ความล้มเหลวของนโยบายและการของสมเด็จพระเจ้าตากสิน

สมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นองค์สมเด็จพระเจ้าตากสิน และโลเชอราส อย่างยิ่งพร้อม

ทั้งไปในตัวโดยงานราชการพระมหาราชราชคุณธรรม, ทหารรักษาสันติธรรมเต็ม แดงคงครึกในวันชัย แม่แตระเบียของพระคุณ, ท่านเคยกล่าวกับ
ข้าพเจ้าว่า "เกี่ยวกับกิจการ ซึ่งมีใครจะเกิดเรื่องเลย, แดงคงครึกซึ่งเป็นผู้มากระเบียของพระคุณ" ท่านผู้รักษา
ความสงบเรียบร้อยไม่เปลี่ยนแปลงตามแบบฉบับของบรรพบุรุษ, พร้อมกับอีกหลายท่านที่กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินและเหตุการณ์
ท่านแสดงธรรมเป็นภาษาจีน ทางวิทยุกระจายเสียงทุกชั่วโมงที่เรารับชมในนามภาษาไทย, ซึ่งข้าพเจ้าได้ยินด้วยตนเอง, หาก/
เราอาจจะกล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้ปกครอง "การส่งเสียงตามสาย" ซึ่งก่อนใครๆก็ได ในกรุงเทพฯ แม้จะเป็นเพียงภายใน
ในวัด, ข้อนี้ย่อมหมายถึงความที่ท่านผู้ทรงพระเมตตา ในการทดลองหรือปรับปรุงเพื่อความก้าวหน้า ที่เหมาะสมสมัย.

ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ (ตามที่เขาเรียกกัน ไม่ทราบว่าจะถูกหรือผิด เพื่อหมายถึงองค์สมเด็จพระเจ้าตากสิน) นั้น มี
อย่างมากในสมเด็จพระเจ้าตากสิน ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องจิ๋ว-จิ๋วขนาด-เสนาสน-เกอซึ รวม
อยู่ในที่ที่ผู้ทรงพระเมตตาคุณธรรม ความเป็นพระคุณของโบราณ ซึ่งคงคงคงหรือพระคุณ หรือพระคุณพระคุณอย่างยิ่ง,
นี่คือเราจะได้ความรู้และการปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของบรรพบุรุษเสีย เรื่องนี้จึงเปลี่ยนไปทางที่นำกลัว หรือหน้า
เศร้า ยิ่งขึ้นทุกที, โดยที่เราอย่างยิ่ง เทพดาบุรุษ บวชพระคุณ ฯลฯ

ศาสนาของเรามาในวันแรกทางเขาเข้ามา และเรียนให้สูงขึ้นมาต่อไปจนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ ด้วยหลักการแบบคุณ, การ
ทำเช่นนี้ เป็นพระคุณคุณอันสูงส่ง, ทรงพระคุณคุณอันสูงส่ง นี่เป็นเรื่องดี ต่อมาคุณคุณอันสูงส่ง และ
คุณคุณอันสูงส่ง นี้คือคุณคุณอันสูงส่ง อยู่ในเรื่องนี้ และคุณคุณอันสูงส่ง นี้คือคุณคุณอันสูงส่ง นี้คือคุณคุณอันสูงส่ง
ก็ว่าได้; ทรงพระคุณคุณอันสูงส่ง นี่เป็นเรื่องดี ต่อมาคุณคุณอันสูงส่ง และคุณคุณอันสูงส่ง นี้คือคุณคุณอันสูงส่ง
คุณคุณอันสูงส่ง. โดยไม่เสียเวลาคุณคุณอันสูงส่ง เรื่องนี้.

ความเป็นนักศึกษาคนควา ของสมเด็จพระเจ้า ในความรู้สึกของข้าพเจ้าแล้ว รู้สึกว่าอาจจะมิใช่โรนบางอย่าง ที่ควร
 ถือว่าเป็นการบิณฑของหลวงพระบาง. หรือยังไม่โคปีคอกูมาง ในส่วนที่จะหังไว้ก่อนก็ไม่เป็นไร. ข้าพเจ้าได้ฟังคำพูดบาง
 ประโยคจากสมเด็จพระเจ้าแล้ว รู้สึกใจระริว คอยเหตุต่างๆกัน; เช่นเมื่อกำลังวิจารณ์วรรณคดีซึ่งบางอย่างจากพระบารมี *บางเรื่อง,*
 ทานกลาวแก่ข้าพเจ้าว่า "เรื่องนี้ ฉันค้นพบแล้ว ตั้งแค่นกขลุ่ยสเค็จ", หรือ "เรื่องนี้มีคุณค่าเห็นแตกต่างจากสเค็จ",
 หรือบางเรื่องทานกลาวว่า "ฉันเห็นว่ามันไม่ควรเสนอสเค็จ", คงนี้เป็นต้น. คำว่า "สเค็จ" ในที่นี้ ทานหมายถึงสมเด็จพระ
 กรมพระยาวิจิตรมาตราวิโรธ, และเป็นเรื่องโดยเงาะในสมัยที่มีการวิวัฒนาการวิชาเรขาคณิต, หรือการวิจิตรวิจารณ์
 ธรรมในชั้นอีก แห่งยุคใหม่ ซึ่งมุ่งหาจากพระบารมีโดยตรง. จากข้อสังเกตในหลายคำด้วยกัน ทำให้ทราบได้ว่า
 ทานมีหน้าที่ "ช่วยเก็บมรดกที่ยั่งยืนแข็งแรง", และหังเป็น "สมองของชาติด้วยคำพูดจา" หรือเป็นอะไรสักอย่าง มากกว่าที่
 พวกเราทั้งหลายจะหว่านไว้ทั้งหมด. / *แขนงนี้ยังไม่ดี*

ข้าพเจ้าเชื่อว่า ความเป็นนักศึกษาค้นคว้าสิ่งเกิดชอบชวน อันเด่นแต่แต่เสียดยของทานแล้ว คงจะได้เป็นที่
 ใจพระทัยของสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาพระองค์นั้น เป็นอย่างยิ่ง. พวกเราไม่มีปัญญา ไม่ได้เห็นเหตุการณ์อันต่างๆด้วยตาเอง. หาก
 ได้เห็น ก็จะเป็นมรดกหรือโชคดีเหลือประมาณ เพราะเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศ ในการศึกษารวมรวมค้นคว้าสำหรับพวกเรา *ในเวลานี้*
 โดยไม่ต้องสงสัยเลย.

๒๕๒

ความเป็นอิสระในการใช้ความถี่เกิดขี้นจากรายงานวิจัย. กับทั้งท่านแนะชี้ว่า สูตรอย่างมหาสมิทธิ์สูตร, มหาสมิทธิ์/ของสมเด็จ

ปึกฐานสูตร เป็นที่นิยม เป็นของที่ผู้ให้ใช้ที่เพิ่มเข้าทีหลัง, หรือขยายของเดิมให้เชื่องกึ่ง. ใครจะเขื่อนบ้างว่าข้อความอย่างใหม่มหาสมิทธิ์สูตร เป็นของพุทธ ขันไม่เชื่อ. ข้อความใหม่มหาสมิทธิ์ฐานสูตรยาวถึงขนาดคัม เธอเชื่อหรือว่าพระองค์จะศรีสโหวในคราวเดียวจนรูปปิฎกรูปสำกรูป มิใช่เหมือนกับการแจกสูตรคุณ, ข้าพเจ้ารับเอาสูตรนี้มาเมื่อมาใครควรดูชอบส่วนคัมภีร์แล้ว เกิดความคึกและความเชื่อกับคัมภีร์อย่างหา 2 ว่าบรรดาสูตรทั้งหลาย ทั้งในคัมภีร์และไม่มีคัมภีร์ที่เริ่มชื่อสูตรว่า "มหา...." แล้ว ทุกสูตรแสดงลักษณะแห่งใหม่, หรือขยายความออกไปใหม่ที่อาจจะถึงเกิดเห็นได้. สำหรับสูตรพิเศษ เช่น มหาปริณิพพานสูตรนั้น กับอีกลักษณะพิเศษของตัวเองเห็นโคซึกเป็นพิเศษอยู่แล้ว ทั้งอย่างเถรวาท และมหายาน, ว่าใช่ไปเอาเรื่องพุทธประวัติ ที่โคแกงไวแล้วที่โคหนึ่ง มหาเป็นสูตรสูตรหนึ่ง, มีจึงยาวถึงขนาดเอามาเป็นชื่อของมหาสมิทธิ์ฐานสูตร ในคัมภีร์โคซึก. ข้าพเจ้าโคซึกเกิดเห็นว่าหากมีโคจริงเทียบมหาสมิทธิ์ฐานสูตรเลย, แต่การที่จะให้เชื่อว่า พระพุทธองค์โคศรีสโหวคราวเดียวในลักษณะอย่างนี้ ควณวิริมาแห่งอภัยคำแทนในลักษณะแจกสูตรคุณอย่างนี้ / หากทำไม่ได้. หากโคและให้ข้าพเจ้าจากถึงเกิดอย่างอิสระเช่นนี้ อีกหลายเรื่องควณกับซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีลักษณะอะไรบางอย่าง ทศกณอยู่ในส่วนอีกแห่งจิตใจ เพราะท่านไม่เปิดเผยแก่คนส่วนมาก หรือทั่วไปนั้นเอง, เพราะคนเหล่านั้นจะไม่ยอมเชื่อท่าน, โคซึกไม่กลางจะมี หรือรักความเป็นอิสระอย่างท่าน. ข้อนี้เป็นเหตุที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงเห็นว่า ยังมีส่วนที่เราไม่ทราบของท่าน เหลืออยู่อีกเป็นแน่, ซึ่งก็มีโคแผงออก คงจะ ๖ คัมภีร์อีกหนึ่งอัน

มีอาจจะเป็นไปได้อีกกับว่า ท่านไม่ประสงค์จะให้บางคัมภีร์อีกสวณวิริมาอย่างอิสระท่านเองนั้น เพราะมันไม่เหมาะสำหรับเขา, ผู้ให้สูตร มีอาจจะเป็นอันครายแก่เขา, แต่สำหรับข้าพเจ้านั้น ถึงเกิดท่านไม่คิดเช่นนั้น เพราะอาจจะเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนรับในทางนี้ เกินไปแล้วก็โค จึงโคแนะแนวให้รู้จักเป็นอิสระที่พอคัมพิเศษ, อย่าให้กลายเป็นการห้ามไปเสีย. ลักษณะเช่นนี้ ย่อมแสดงอยู่ในคัมแล้วว่ามีเป็นความสำคัญมากแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ในการที่จะเขียนพระธรรมบทของของท่าน ในทุกข้อ ไม่มทพรองจนอาจจะเกิดมาเป็นโคเขียนโค, ซึ่งทำให้ไม่เต็มใจจะเขียน อย่างที่โคปรารภไว้แล้วข้าพชน. ใจที่หาของอันกลัวจนเป็นคหณวิ, หัก ให้แผงของ คัม ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๒๓

คัมภีร์/คัมภีร์คัมภีร์คัมภีร์คัมภีร์

ความเป็นมิกศึกษาคณาของสมเด็จ.

ในความรู้สึกของข้าพเจ้านั้น รู้สึกว่ามีอะไรบางอย่างที่ควรดิความมีการฝึกของหลวงพระบาง, หรือยังไม่ใคร่คบคบในสวนที่ถึงไว้ก่อน ก็ไม่เป็นไร. ข้าพเจ้าโคทั้งคัมภีร์บางประโยคจากสมเด็จแล้ว รู้สึกใจระวูว ควณเหตุคางๆกัน. เมื่อวิจารของธรรมที่ถึงถึงบางอย่าง หากกล่าวแก่ข้าพเจ้าว่า "เรื่องนี้มีคัมภีร์แล้ว คัมภีร์คหณวิ" หรือบางเรื่องหากกล่าว "เรื่องนี้ ด้มีความเห็นแตกต่างจาก"สเด็จพระ" หรือบางเรื่องหากกล่าว "ด้เพิ่มเติมว่ายังไม่ควรเสอสเด็จพระ", คัมภีร์เป็นคัม. คำว่า "สเด็จพระ"ในที่นี้ ทนถนมายถึงสมเด็จกรมพระยาวชิรญาณวโรรส และโคยเงาะในสมัยที่มีการวิริมหาคำาเรียกมิกธรรม, หรือการวิจารธรรมในคัมภีร์แห่งยุคใหม่ จากบาลีโคยตรง. หากมีคัมภีร์ที่ "ช่วยขมิเมือ" และทั้ง "สมเด็จคหณคณถนาคำถกถนาค" หรือเป็นอะไรก็ตามที่พวกเราจะทราบโคทั้งนค.

จะโคเป็นที่สมพระทัย ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชพระองค์นั้น เป็นอย่างยิ่ง. พวกเราทั้งนี้ ไม่มีบุญ ไม่มีโอกาส
ได้เห็นเหตุการณ์นั้นๆด้วยตาเอง. หากได้เห็น ก็จะเป็นบุญตาหรือโชคที่เหลือประมาณ เพราะโคเป็นตัวอย่าง
ที่ดีเลิศ ในวิธีการศึกษารวมรวมค้นคว้าสำหรับพวกเราในเวลา นี้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย. เท่าที่เราได้ฟังมา
จากหาหมายอย่างนั้น มันคงเป็นส่วนน้อยเหลือประมาณ, ของงานอันมหาศาสตร์ที่ท่านโคกระทำกัน.

ความอิสระในการใช้ความสังเกตวิญญ์ของสมเด็จพระ. วันหนึ่งท่านโคแนะนำให้ข้าพเจ้าสังเกตว่า "ข้อ
ความในสุทธอย่างมหาสมยสูตร, มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นต้น ในที่สมาคมนั้น เป็นของเพิ่มเข้าทีหลัง, หรือขยาย
ของเดิมให้เชื่อง ออกไป. ใครจะเชื่อบ้างว่ารายละเอียดของข้อความในมหาสมยสูตรนั้น เป็นของพุทธ, ฤๅไม่
เชื่อ. ข้อความในมหาสติปัฏฐานสูตรยาวถึงขนาดนั้น เธอเชื่อหรือว่าพระองค์จะตรัสไหว ในคราวเดียวจบสูตร.
คณเมียรูปสาครูป มันเหมือนกับกรแจกสูตรคุณ "ลา" ข้าพเจ้ารับเอาข้อแนะนำนี้มาใคร่ครวญแล้ว เกิดความ
คิดและความเชื่ออันอิสระอย่างท่าน แต่อาจจะเคยท่านไปอีกก็ได้ คือเห็นวาทะสาสุตรทั้งหลาย ไม่ว่าของ
ที่สมาคมนั้นหรือที่สมาคมนั้น, โดยเงาะอย่างยิ่งในที่สมาคมนั้น, ที่มีชื่อสูตรนำด้วยคำว่า "มหา..." แล้ว ทุกสูตรได้
แสดงลักษณะแห่งการเพิ่มเติมใหม่ หรือปรับปรุงใหม่ ขยายความออกไปใหม่, อย่างที่อาจจะสังเกตเห็นโคตนัก.
ถ้าจะเอาข้อความแห่งสติปัฏฐานสูตร ในสัพพตคณิกาย มหาวารวัก มาเทียบกันกับมหาสติปัฏฐานสูตร ที่สมาคมนั้น
จะเข้าใจเรื่องนี้ได้, และยังคงเห็นข้อสันนิษฐานซึ่งชื่อที่ว่า คำอธิบายของคำว่า "สมุชชาโน" ในสติปัฏฐานสูตร ถูก
นำไปใช้เป็นคำอธิบายของคำว่า "กาเย กายานุปัสสี" ในมหาสติปัฏฐานสูตร ^{ที่สังเกตได้} ไม่เสียเลย, ดังนี้เป็นต้น. สำ-
หรับสูตรพิเศษเช่นมหาปรินิพพานสูตรนั้น กับออกลักษณะพิเศษของตัวเอง อย่างเห็นโคชคเป็นพิเศษอยู่แล้ว ทั้งอย่าง
เถรวาท และอย่างมหายาน, ว่าโคไปเอาคัมภีร์พุทธประวัติ ที่ได้แต่งไว้แล้วที่โคที่หนึ่ง มาทำเป็นสูตรหนึ่ง,
จึงมีความยาวถึงขนาดเอามาเป็นที่ของมหาสติปัฏฐานสูตร ในที่สมาคมนั้นด้วยกัน โคชค,

ข้าพเจ้าโคสังเกตเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าโคชคมีโคชคกิจมหาสติปัฏฐานสูตรเลย, แต่การที่จะให้เชื่อว่าพระพุทธรูป
องค์โคชคไว้โดยคราวเดียว ในลักษณะอย่างนี้ ด้วยคำพูดที่มีปริมาณเท่านี้ ในลักษณะแจกสูตรคุณ โดยเงาะคณเมียรูป
คณเมียรูปสาครูป ซึ่งจะเป็นฝีมือของพระสังคีตการจารย์หลังจากพุทธประวัติปรินิพพาน นั้นท่านทำไม่ได้. ท่านโคชค
ให้ข้าพเจ้ารู้จักสังเกตอย่างอิสระเช่นนี้ อีกหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีลักษณะอะไรบางอย่าง ที่
ซ่อนอยู่ในส่วนลึกแห่งจิตใจ โดยที่ท่านไม่ได้เปิดเผยแก่คนส่วนมาก หรือทั่วไปนั่นเอง, เพราะคนเหล่านั้นจะไม่
ยอมเชื่อท่าน หนักเหตุที่เขาไม่กล้า หรือไม้อาจจะมีหรือรักความเป็นอิสระอย่างท่าน. ข้อนี้ เป็นเหตุให้ข้า-
พเจ้ากล้ายืนยันว่า ยังมีส่วนที่เราไม่ทราบของท่านเหลืออยู่อีกเป็นแน่, ซึ่งถ้าเปิดเผยออกมา คงจะงกกันหนัก
หนักอีกนั่นเอง.

เรื่องอาจจะเป็นไปก็ถึงกับว่า ท่านไม่ประสงค์จะให้บางคน กล้าศึกษาวินิจฉัยอย่างอิสระท่านองนั้น
เพราะมันไม่เหมาะสำหรับเขา หรือมันอาจจะเป็นอันตรายแก่เขา. แต่สำหรับข้าพเจ้านั้น สังเกตที่ท่านไม่คิด

ประวัติ

เขมมิม เพราะอาจจะเห็นว่า ข้าพเจ้าเป็นคนรัวในทางนี้ จนเกินขนาดไปแล้วก็ได้ จึงได้แนะนำให้รู้จัก
 ความเป็นอิสระ ชนิดที่พอจะมีเหตุผล, อย่าให้กลายเป็นมาไปเสีย. ลักษณะเขมมิม ย่อมแสดงอยู่ในตัว
 แล้วว่า มันเป็นความลำบากยากใจแก่ข้าพเจ้าเพียงไร ในการที่จะบรรยายพระคุณของท่าน ให้
 ถูกต้อง ไม่บกพร่องจนอาจจะเกิดความแก่ผู้เขียนได้, ซึ่งทำให้ลังเลไม่กล้าจะเขียนลงไปง่ายๆ ดังที่ได้ปรา
 รัวไว้ข้างต้นแล้ว. ข้อนี้ ถ้าหากท่านอยากจะสงวนไว้เป็นความลับ แต่ข้าพเจ้ามาเปิดเผยของท่าน ย่อม
 เป็นการไม่สมควร และขอวิบัติแก่ผู้เดียว ถ้ามีความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น.

๑๒๓๔๕๖๗๘๙๑๐๑๑๒๑๓๑๔๑๕๑๖๑๗๑๘๑๙๒๐๒๑๒๒๒๓๒๔๒๕๒๖๒๗๒๘๒๙๓๐
 ๓๑๓๒๓๓๓๔๓๕๓๖๓๗๓๘๓๙๔๐๔๑๔๒๔๓๔๔๔๕๔๖๔๗๔๘๔๙๕๐๕๑๕๒๕๓๕๔๕๕๕๖๕๗๕๘๕๙๖๐
 ๖๑๖๒๖๓๖๔๖๕๖๖๖๗๖๘๖๙๗๐๗๑๗๒๗๓๗๔๗๕๗๖๗๗๗๘๗๙๘๐๘๑๘๒๘๓๘๔๘๕๘๖๘๗๘๘๘๙๙๐
 ๙๑๙๒๙๓๙๔๙๕๙๖๙๗๙๘๙๙๑๐๐๑๐๑๐๒๑๐๓๑๐๔๑๐๕๑๐๖๑๐๗๑๐๘๑๐๙๑๑๐๑๑๑๑๒๑๑๓๑๑๔๑๑๕
 ๑๑๖๑๑๗๑๑๘๑๑๙๑๒๐๑๒๑๑๒๒๑๒๓๑๒๔๑๒๕๑๒๖๑๒๗๑๒๘๑๒๙๑๓๐๑๓๑๑๓๒๑๓๓๑๓๔๑๓๕๑๓๖๑๓๗๑๓๘๑๓๙๑๔๐
 ๑๔๑๑๔๒๑๔๓๑๔๔๑๔๕๑๔๖๑๔๗๑๔๘๑๔๙๑๕๐๑๕๑๑๕๒๑๕๓๑๕๔๑๕๕๑๕๖๑๕๗๑๕๘๑๕๙๑๖๐๑๖๑๑๖๒๑๖๓๑๖๔๑๖๕๑๖๖๑๖๗๑๖๘๑๖๙๑๗๐
 ๑๗๑๑๗๒๑๗๓๑๗๔๑๗๕๑๗๖๑๗๗๑๗๘๑๗๙๑๘๐๑๘๑๑๘๒๑๘๓๑๘๔๑๘๕๑๘๖๑๘๗๑๘๘๑๘๙๑๙๐๑๙๑๑๙๒๑๙๓๑๙๔๑๙๕๑๙๖๑๙๗๑๙๘๑๙๙๒๐๐

๑๙๒๑๑๙๓๑๑๙๔๑๑๙๕๑๑๙๖๑๑๙๗๑๑๙๘๑๑๙๙๑๒๐๐๑๒๐๑๒๐๒๑๒๐๓๑๒๐๔๑๒๐๕๑๒๐๖๑๒๐๗๑๒๐๘๑๒๐๙๑๒๑๐๑๒๑๑๑๒๑๒๑๒๑๓๑๒๑๔๑๒๑๕๑๒๑๖๑๒๑๗๑๒๑๘๑๒๑๙๑๒๒๐๑๒๒๑๑๒๒๒๑๒๒๓๑๒๒๔๑๒๒๕๑๒๒๖๑๒๒๗๑๒๒๘๑๒๒๙๑๒๓๐๑๒๓๑๑๒๓๒๑๒๓๓๑๒๓๔๑๒๓๕๑๒๓๖๑๒๓๗๑๒๓๘๑๒๓๙๑๒๔๐๑๒๔๑๑๒๔๒๑๒๔๓๑๒๔๔๑๒๔๕๑๒๔๖๑๒๔๗๑๒๔๘๑๒๔๙๑๒๕๐๑๒๕๑๑๒๕๒๑๒๕๓๑๒๕๔๑๒๕๕๑๒๕๖๑๒๕๗๑๒๕๘๑๒๕๙๑๒๖๐๑๒๖๑๑๒๖๒๑๒๖๓๑๒๖๔๑๒๖๕๑๒๖๖๑๒๖๗๑๒๖๘๑๒๖๙๑๒๗๐๑๒๗๑๑๒๗๒๑๒๗๓๑๒๗๔๑๒๗๕๑๒๗๖๑๒๗๗๑๒๗๘๑๒๗๙๑๒๘๐๑๒๘๑๑๒๘๒๑๒๘๓๑๒๘๔๑๒๘๕๑๒๘๖๑๒๘๗๑๒๘๘๑๒๘๙๑๒๙๐๑๒๙๑๑๒๙๒๑๒๙๓๑๒๙๔๑๒๙๕๑๒๙๖๑๒๙๗๑๒๙๘๑๒๙๙๑๓๐๐

ความมีสัมภาระที่เปลี่ยนพระบวชใหม่แล้ว. ในสายตาของข้าพเจ้า หรือความความรู้สึกของข้าพเจ้า, รู้สึกว่าท่าน
 เตรงครครจะมีพระรังละมละไม เหมือนพระบวชใหม่ ที่กำลังสำรวมอย่างเต็มที่. (หากต้องเป็นเช่นนั้น คงแค้นแค้นมาก
 กระทั่งวันที่ข้าพเจ้าได้เห็น และกระทั่งวันที่สุดท้าย แม้ข้าพเจ้าจะไม่ไ้เห็น, เป็นแน่นอน. ข้าพเจ้าออกปากเชยกับ
 คนหลายคนโดยที่ไม่คิดว่าจะรับไปดังถึงท่าน, ในที่สุดหากมีทราบเรื่องนี้ และทราบว่า "ให้ถึงมากเกินไป". จนข้าพเจ้า
 ทราบอีกเหมือนกัน และทราบจากคนที่เชื่อถือได้เสียอีกด้วย. ข้าพเจ้าคงตกเป็นคนที่อึดใจตายเลย. ^{เพราะความรู้สึก}
 เขตนี้ มีมายังอยู่จนกระทั่งบัดนี้. มีเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าไม่อาจจะลืมได้ เพราะข้าพเจ้าคงคิดถึงตัวเองอยู่เสมอ ใน
 เรื่องที่คุยอย่างไม่ค่อยจะเคร่ง หรือไม่ค่อยจะมีพระรังอย่างสมบูรณ์รอบคอบ, คิดคนเดียวตัวเองที่ไร ก็มักถึงหาทุกที่ จนเป็น
 อนุสติอย่างหนึ่งไปทีเดียว. ดังนั้น สำหรับข้าพเจ้าแล้ว: "ไม่ใ้โกโงงมากเกินไป, และดูจะไม่สนใจไปเสียอีก".
 ข้าพเจ้าอยู่ในจำนงพิศาศเคย แล้วจะไป"ให้"อะไรทานได้, มีเป็นความรู้สึกไม่ใจ จนมีฝนออกมาทางปากข้างคราว
 เท่านั้น. ท่านเสียอีก ที่"ให้"อะไรทานมากเกินไป โดยเจ้าขออย่างนี้ให้ ความรู้สึกที่ใจตกใจเพิ่มขึ้นจนถึงกับ
 ข้าพเจ้าคงถึงกับอุบอาย, เมื่อมีภรรยามั่งคิดหาหาตาม.

อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความสำคัญแห่งสิ่งใดนั้น คือข้าพเจ้าเกิดความแน่ใจถึงที่สุดแล้วว่า การที่ข้าพเจ้า
 พึ่ง จะมีความเคร่งครัดอย่างเสมอต้นเสมอปลายจนกระทั่งบัดนี้ เป็นสิ่งทำไปอย่างแน่นอน, ทั้งนี้ ขออย่าให้ใครเกิดความ
 พอลอยในเรื่องนี้. เราทุกคน ย่อมเคร่งโงงกว่ากำลังเป็นอยู่ จนแก่เฒ่าเฒ่าโงงไปทีเดียว, ขอให้มีแต่เคร่งเพิ่มขึ้น
 อีกตามสมควร เพราะแก่เฒ่า ภาระหนักมันน้อยเข้า โอกาสที่จะเคร่งเพิ่มขึ้น - ก็คงจะมีบ้างเป็นแน่ชัด. แต่การที่
 จะให้เคร่งครัดละมละไมเสมอต้นเสมอปลายอย่างท่าน ไม่สามารถจะยอมได้. การที่ท่านกล่าวเช่นนี้ มีเป็นเพราะนิสัย
 แห่งการดลใจของท่าน. เราไม่คง (หรือ) ความคำพูดของท่านว่า "ให้ถึงมากเกินไป" เสียทีเดียว, ข้าพเจ้าขอยืนมั่นใน
 ซัน ว่าเป็นโชคของพวกเรา ที่เห็นเห็นพระภิกษุผู้มีสัมภาระที่เปลี่ยน ซึ่งในอนาคตจะไ้เห็นอีกหรือไม่ ตั้งแต่วันที่/๒๗๗๗๗
 ขึ้นไป/จะหวังยากเกินดี เพราะมนุษย์ก็เปลี่ยนแปลงไปราวที่จะถึง.

สิ่งที่กล่าวมาทุกประการ

“ มน ๑๘๖ ๘ ๖๖๖ ”
 ๗

๒๗

คำนวณดูเองเถิดว่า การไปเยี่ยมสวนโมกข์ของท่าน คืองประสพความยากลำบากเท่าไร แต่ท่านยิ้มละไมอยู่ในโบ
ตนาตลอดเวลา โดยเงาะเมื่อท่านสังเกตเห็นว่า ข้าพเจ้าเป็นทุกข์ใจในการศรัทธาที่ท่านสวนโมกข์เชียงใหม่.

การทำให้อุทิศสหายใจเท่าที่เราจะทำได้, เป็นสิ่งที่ท่านถือเป็นเรื่องสำคัญ, และเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งประทับอยู่ในจิตใจ
ของข้าพเจ้า เพราะเหตุช่วยในการกระทำเช่นนี้เหลือประมาณ. ซ่อนศิษย์รุ่นพี่มีชาวบ้านพาอาหารมาเลี้ยงพระ ทุกคนที่
ต้องการจะได้ออกภาคประเคนทานด้วยก็ทั้งนั้น. พวกญาติพี่น้องของข้าพเจ้าก็มาเยี่ยมข้าพเจ้าด้วย. ข้าพเจ้าก็
ทุกคน ก็ยิ้มแย้มเบิกบานด้วยก็ทั้งนั้น. แต่ท่านคงรับประเคน ธรรมหรือศีล ๕ ซึ่งข้าพเจ้าและสหายอื่นได้. ข้าพเจ้าขอรอง
บางคนให้จงได้. แต่ท่านเรียกให้เข้าไปจนได้. เมื่อฉันว่าตามธรรมเนียม "เพื่อให้เขาสบายใจ" ซึ่งท่านได้บอกกับฉันกับ
ข้าพเจ้าในตอนที่สองว่า เป็นของทศวรรษ. และข้าพเจ้าก็รับเอามาตลอดทุกปี และชักชวนเพื่อนฝูงให้ทำ. เท่าที่จะทำได้เพียง
ไรมาจนกระทั่งบัดนี้. ท่านอธิบายแก่ชาวบ้านเหล่านั้นอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้ามีประเคนแล้ว ก็เท่ากับฉันเหมือนกัน. อย่าไป
คิดใจมากเรื่อง, และสำหรับเหล่าอื่น ก็ส่งยานไปยังพระที่นั่งหลาย รวม ๕๐ รูป ที่ไปรวมศรัทธาของท่านตลอดถึงสามเตร. นั่งกัน
เรียงแถวกันกลางทราย ใต้ต้นไม้, เลยเรียกดูถึงถึง ว่า"คนมายงมั่งเจ้า" ก็สืบมาเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่าน. ข้าพเจ้า
คิดว่า ถ้าเรายังถือหลัก "เพื่อให้เขาสบายใจ" ^{ที่ท่าน} และ "รับประเคนแล้วก็เท่ากับฉันแล้ว" กันไว้ได้สืบไปแล้ว ยังเป็นยศ
แก่การดำรงอยู่ของศาสนาไปอีกนาน. เรามักจะเห็นแถวๆ ทั่วโครังค์มีประเคนแล้ว ก็ส่งมื่อฉัน ทั้งที่ห่างแถวยังไม่ได
รับประเคนเลย จนสร้างนิสัยสืบไปสืบมา. ฉะนั้นที่อุทิศศรัทธาจารย์เคยปฏิบัติกัน อย่างใกล้ชิด คือนิสัยไม่ออกหน้า ชี
นุกหนัก, ^{แต่ที่ชั่วที่สุดก็คือ} ไม่ค่อยจะมั่งลูกลงในหัวใจของหายกหายิก้า กันเอง. มันก็เป็นคนขี้ถือเกินไปไม่ได้.
ไม่ค่อยบังคนความหัว, หรือความเพนแสบคอก,

๒๕๒

อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าเชื่อว่า มันเป็นนิสัยแห่งการสวดสรวงเพื่อให้ความเป็นธรรม ในกรณีนี้ควรจะได้รับความเป็นธรรมมากกว่าอย่างอื่น. และเชื่อว่า คงมีบุคคลอื่น ในสถานที่ยืน ที่ได้รับคุณธรรมชอนของท่าน ซึ่งข้าพเจ้าไม่ทราบ. ขอภาวนาให้น้ำทิพย์หลาย จะเป็นน้ำทิพย์คณเฑาะ หรือน้ำโลกก็ดี จึงได้มีคุณธรรมที่ส่งชอนนี้ ให้เพียงพร้อมเกิด, และถ้าเป็นไปได้ ก็ขอให้ท่านนั้นแหละมาเกิดเป็นยูไนท์ ในขณะที่โลกกำลังเต็มไปด้วยวิหคคณาอย่างชั้นทุกที่มีไทย ๆ

in modern -

๗๐ แล้ว สิ้นวันหรือ ขอท่านเจ้าพระคุณรวมได้ : พี่เขย พี่พี่เพ็กก็เลย
ตามท่านไม่ไหวแล้ว.

หม่อมราชวงศ์...

12940

๒๖ ๑๑๓๑ ๒๖๑๑ ๒๖๑๑

๑๔ มกราคม ๒๕๑๖

นมัสการ เฝ้าน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ

ผมได้ปฏิบัต... (The main body of the handwritten Thai text, which is somewhat faint and partially obscured by ink smudges, contains a personal message or report, likely regarding a health or medical condition given the context of the page number and date.)

๒๐๓

๑๔ มกราคม ๒๕๖๖

นมัสการเรียนท่านอาจารย์ที่เคารพ

ผมได้ปฏิบัติเรื่องอาหารอย่างฤๅษี เริ่มตั้งแต่วันที่ ๕ ม.ค. ๖๖ นี้ มาได้ ๔ วัน ใน ๗ วันแรก (คือถึงที่ ๑๑) ดำเนินมาเรียบร้อยดีตลอดทาง ใจคอเข้มขึ้นอย่างเดิม กำลังรู้สึกว่ามีน้อยลงหน่อย นัยตาแจ่มใสมากกว่าเดิม อัจฉริยะไม่มีกลิ่น (เดิมมีนิดหน่อยหรือบางวันไม่มี) ถ่ายคล่องสะดวกอย่างเดิม ตกมาถึงวันที่ ๔ (๑๒ ม.ค. ๖๖) ก็ยังดีอยู่ แต่พอตกถึงตอนเย็น รู้สึกว่ามีความต้านทานต่ออากาศน้อยลงๆ อยู่นั้นปรอท 31 °C ชักเริ่มสั่นน้อยๆ ผมก็ไม่เอาใจใส่ คงทำอะไรๆ ไปตามเดิม เช่นการอ่านหนังสืออัมมะ ออกเดินบริหารกาย อาบน้ำเย็น ค่ำลงก็เข้านั่งทำสมาธิตามที่เคยมา อาการสั่นยิ่งมากขึ้น ๆ ตลอดเวลา ต้องสวมเสื้อกันหนาวเพิ่ม รวมเป็น ๓ ชั้น ทานกล้วย ๒-๓ ผล เข้านอน สวมถุงเท้า ห่มผ้าผวยและนวมทับซ้อนกัน ๓ ชั้น พอดีอยู่ทุกเลาหนาวลงนิด ๆ แต่รู้สึกเป็นไข้ทั้งคืน รุ่งเช้าที่พรรณไพรศัพทติดต่อหมอ ๆ พังอาการแล้ว บอกว่าควรเปลี่ยนวิธีการกลับไปอย่างเดิม คือทานอาหารอ่อน ๆ ไปก่อน แล้วค่อยๆ เพิ่มเป็นแข็งขึ้น ๆ โดยเอียงไปทางผักผลไม้มาก ๆ ระวังนี้หัวให้กิน ปล่อยให้เย็นๆ ปล่อยให้หัวใจหายได้ ชาติอาหารและธาตุน้ำตาล อย่างผมซึ่งจะมาเปลี่ยนไปปรับเอาตอนแก่ แล้วอย่างนี้ เปลี่ยนได้ยาก ผมเลยไม่ขัดขืนที่ที่พรรณไพรศัพทติดต่อจะทำตามคำของหมอ ในวันที่เก้า (๑๓ ม.ค.) อาหารเก่าที่เคยถ่ายออกสะดวกตอนเช้าก็ติดเลย บัสสวาก็ถ่ายฝืด ไม่มาก ไม่ปรกติ อาหารเก่ามาถ่ายออกเอาตอนเย็นอย่างลำบากยากเย็น ตอนบ่ายไปหาหมอๆ ตรวจ ความดันโลหิตยังปรกติ หัวใจปรกติ ฉีดยาเข้ากล้ามเนื้อ ๑ เข็ม เข้าเส้นเลือดอีก ๑ เข็ม แล้วให้ยามารับประทานอีก ๓-๔ ขนาน ทั้งแก้ทั้งบำรุง เวลานั้นหมอมวัดปรอทได้ 101 °F กลางคืนนอนค่อยปรกติขึ้น แต่ยังเพลีย ๆ บ้าง ครั้นมาถึงเช้าวันนี้ ปรอทปรกติ อาการทุกอย่างรู้สึกปรกติ ถ่ายคล่อง เป็นแต่ยังไม่แข็งแรงนัก ขึ้นหรือใช้ ขอประทานอภัยโทษที่รบกวนเวลาอ่านยืดยาว ทั้งนี้เพื่อขอประทานอนุมัติผ่อนคลายคำของผมที่ถวายเป็นไว้ว่า จะทดลองดูสัก ๑ เดือน (ถึง ๕ ก.พ. ๖๖) นั้นเสีย ขอปฏิบัติไปตามเดิมโดยตั้งใจจะให้เอนเอียงไปทางผลไม้ผักให้มาก ๆ เสมอ เป็นทางผดุงสังขารมันไว้ เพียงเพื่ออนุเคราะห์พระมหามจรรย์ต่อไป

คำขอถึงพระสังฆราช ผมได้มอบให้ลูกชายคุณสัญญา ไปตั้งแต่เย็นวันแรกถึงก.ท. (๗ ม.ค. ๖๖) คุณสัญญาบอกว่า จะติดต่อนัดหมายไปทางวัดโพธิ์ เพื่อไปถวายเฝ้าพร้อมกันทั้ง ๓ กรรมการที่ปรึกษา นี้ผมก็รอนัดอยู่

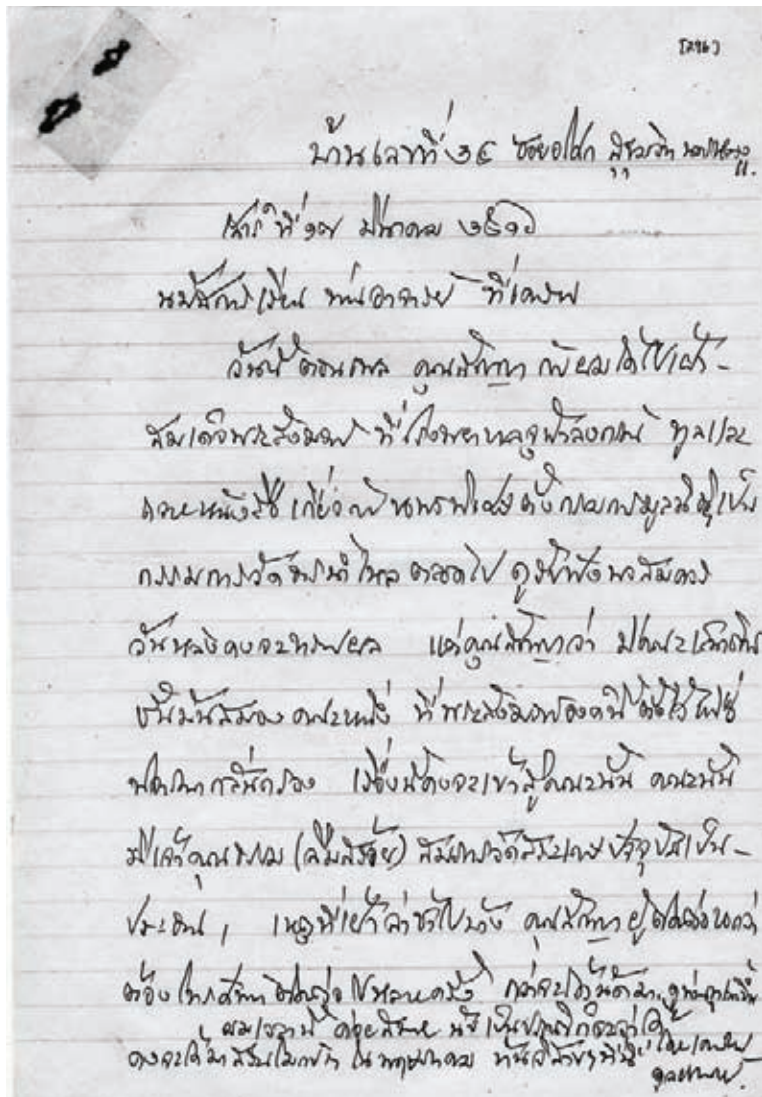
หม่อมสมแดนต้น ผมเพิ่งทราบจากคนสนิทกับหม่อมบัวว่า เธอไปเข้าตึกเล็ก ๆ หลังหนึ่งในวังเทเวศ ในบริเวณของ หม่อมบัวอยู่เดือนละ ๔๐๐๐ บาท เพราะปลอดภัยดี และก็คงสนิทสนมกันพอไว้ใจกันได้ เมื่อหม่อมบัวมีงานมีการอะไร เธอก็ไปช่วย หนุนขึ้น ล้างบานปลายหน่อย ๆ และหันมานับถือพุทธศาสนา ที่เธอบอกไว้ว่าอยู่ในวังเทเวศก็จริง แต่เราทำอะไร ยิ่งละเอียดไปอีกบ้างก็ยิ่งดี

ทราบจากเธอล่าว่า คุณพินิจ รักทองหล่อ ยังอยู่ที่ถ้าขาม (บนเขาสกลนคร) กับคุณประยูร และท่านอาจารย์ฝั้น ก็ยังอยู่นั้น นัยว่าอยู่มา ๑ เดือนแล้ว อาจารย์จะอยู่ถึง ๖ เดือน คุณพินิจไปนั้นแต่ ๑๙ ม.ค. ๖๖ คงจะค่อยสบายขึ้นบ้าง แต่ยังไม่อยู่

ผมขอจบเพียงนี้ กำลังจะไปหาหมอมตามสั่งอีก (๑๐.๐๕ น.)

ขอแสดงความเคารพ

คุณพินิจสุวัฒน์

บ้านเลขที่ ๒๔ ซอยอโศก สุขุมวิท นครหลวง ๑๑

เสาร์ ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๖

นมัสการเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ

วันนี้ตอนเพล คุณสัญญากับผมได้ไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทูลและถวายหนังสือเกี่ยวกับขอพรพิเศษตั้งกรรมการมูลนิธิ เป็นกรรมการวัดธารน้ำไหลตลอดไป ด้รับฟังพอสมควร วันหลังคงจะทราบผล แต่คุณสัญญาว่า มีคณะเสนาธิการชั้นมัธยมคณะหนึ่ง ที่พระสังฆราชของคณตั้งไว้เพื่อพิจารณากลับกรอง เรื่องนี้คงจะเข้าสู่คณะนั้น คณะนั้นมีเจ้าคุณธรรม (ลิมสร้อย) สมภารวัดสระเกษปัจจุบันเป็นประธาน. เหตุที่เฝ้าล่าเข้าไปบ้าง คุณสัญญาผู้ติดตามบอกว่าต้องโทรศัพท์ติดต่อไปหลายครั้ง กว่าจะได้นัดมา ดูท่านทุเลาขึ้น

ผมเวลานี้ ค่อยสบาย นับเป็นปรกติก็จะได้ คงจะได้มาสนมโสมกษ ในพฤษภาคม ทนวิสาขฯ ที่นี้

โดยเคารพ
ดุลยพากย์

วัน-ไฟ

พุทธศาสนิกชน

กลางคืนอีกวัน หมายความว่ามีการ
งานมาก มีธุระผูกพันที่จะต้องรับผิดชอบก็
มาก หรือสมัครใจที่จะไปกังวลเองด้วยนิสัย
เคยชินนั้นก็ตาม ฉะนั้นกลางคืนจึงอีกวัน
คืออีกครุ่นไปหมด ถ้าอายุมากหน่อยก็ดื่งกับ
นอนหลับยาก หรือนอนหลับไม่ได้เลยก็มี นี่
กลางคืนอีกวัน หมายความว่าอย่างนี้ มันลุกไป
ทำอะไรที่ไหนไม่ได้ ก็ต้องทนนอนก่ายหน้า
ผาก วิตกกังวลครุ่นคิดเกินกว่าเหตุไปตามภา-
ษาของคนที่ยึดมั่นถือมั่น พอถึงกลางวันเป็น
ไฟ ก็หมายความว่าออกจากบ้านเป็นพื้นเป็น
ไฟไปทีเดียว ทำการทำงานอย่างนั้นอย่างนี้
ที่นั่น ที่นี้ เป็นไฟไปกว่าจะค่ำอีก ลักษณะ
ที่กลางคืนอีกวันกลางวันเป็นไฟนั้นมันมีแก่
เราทุกคน จริงหรือไม่ขอให้ลองสนใจ มันมี
แววตาแห่งนรก หรือมีนรกซ่อนอยู่ในแววตา
ใช่หรือไม่ ก็ลองพิจารณาลักษณะที่ว่ากลาง
คืนอีกวันกลางวันเป็นไฟ.

วัดก็ได้

เงพระ

จำนวน

ในอื่น.

กล่าว

ดูเป็น

ทุก

ก็ได้

วาง

โสภ

ักดู

ได้ใน

ว่ามี

จะ

แล้ว

พ

เป็น

น

ธ

ย

ว

ร

ว

สามมุข

สามมุข เป็นวารสารของยุวพุทธิก
สมาคมชลบุรี พิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวกิจ
การของสมาคม ตลอดจนข้อคิดความเห็นอัน
เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา
เป็นหนังสือที่พิมพ์แจกเพื่อการกุศลโดยไม่มี
เงินเป็นค่าบอกรับเป็นรายปีรายเดือนแต่ประ-
การใด และไม่มีรายได้จากการโฆษณาสินค้า
หรือเงินงบประมาณจากทางราชการ อยู่ได้
ด้วยแรงศรัทธาของชาวพุทธทั่วประเทศสนับ-
สนุน

สามมุข เป็นหนังสือที่แจกแก่ทุกท่าน
ที่มีความประสงค์จะบอกรับ ขณะนี้ ได้จัดพิมพ์
แล้วถึงเล่มที่ ๗๑ และกำลังดำเนินการจัด
พิมพ์อยู่อีกตลอดไป ครั้งหนึ่ง ๆ พิมพ์จำนวน
๒๐๐๐ เล่ม ฉะนั้นหากท่านปรารถนาที่จะบอกรับ
หนังสือ "สามมุข" ไว้อ่านหรือบำรุง
ห้องสมุดที่ท่านเห็นควรบำรุงแล้ว ขอท่านได้
แจ้งความจำนงไปยัง นายอธิก สวัสดิ์มงคล
ยุวพุทธิกสมาคมชลบุรี ที่ ปณ. ๑๒ ชลบุรี
ส่วนเงินค่าบำรุง หรือแสตมป์สำหรับจัดส่งนั้น
สุดแต่ศรัทธาของท่าน หรือจะยังไม่บริจาค
เลยก็ได้ เพียงแต่แจ้งความประสงค์หรือที่อยู่
ของท่านให้ทราบ เพื่อจะได้จัดส่งหนังสือ
"สามมุข" ให้แก่ท่านทุกครั้งที่จัดพิมพ์เสร็จ
เรียบร้อยแล้ว.

จันทร์ ๑๖ เมษายน ๒๕๑๖

นมัสการเรียน ท่านอาจารย์ที่เคารพ

ผมเพิ่งกลับจากหัวหินเมื่อวาน ก็พอดีมีจดหมายของนายยุทธพิทักษ์สมาคมนักข่าว จ. มารออยู่แล้ว ความว่า ตามที่ผมบอกเขาไปว่า อย่าเพิ่งรวมพิมพ์เรื่องของสมเด็จพระเจ้า ขอให้อบรมบทความของท่านอาจารย์ ๆ ได้ยกร่างไว้แล้ว กำลังคิดเกล้าสำนวนอยู่ เขาก็ปิติอย่างใจจริง ที่จะได้มา ทำนองเป็น Leading article จนบัดนี้ เขาก็ยังรออยู่ แต่เกิดมีความร้อนใจอยู่บ้าง เพราะได้เกริ่นข่าวเกี่ยวกับ article ของท่านอาจารย์ในหนังสือสามมุขประจำเดือนของเขา ซึ่งชักชวนให้สนใจกันยิ่ง ๆ ขึ้น บัดนี้ “อุณหจิตต์ นพวัจ จ.สุโขทัย” ถามว่า หนังสือประมวลเกียรติคุณสมเด็จพระเจ้า ที่บอกว่าจะเสร็จต้นปี ๒๕๑๖ นั้น บัดนี้ปรากฏว่าถึงเดือนมีนาคมแล้ว หนังสือดังกล่าวไม่เสร็จตามที่ให้คำรับรองไว้ ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใดจึงออกล่าช้ามาก หรือล้มเลิกความคิดนั้นเสียแล้ว เขาจึงลงพิมพ์ประวิงไว้กลาง ๆ ว่า เรื่องต่าง ๆ นั้น ได้ตรวจแก้และสั่งตีพิมพ์เสร็จหมดแล้ว ยังรอเรื่องของท่านผู้ใหญ่อยู่อีกเพียง ๒ ท่านเท่านั้น

ผมค่อนข้างแน่ใจว่า “อุณหจิตต์” ผู้ถามนั้น ก็เป็นศิษย์สหกิจบริหารคนหนึ่งของสมเด็จพระเจ้า ที่สนใจในคำสั่งสอนของสมเด็จพระเจ้ามาก เคยถวายพระพุทธรูปเก่าสมัยสุโขทัยองค์หนึ่ง หน้าตักกว้างสัก ๑ คืบเศษแต่สมเด็จพระเจ้า เก็บไว้บูชาประจำ แล้วถ่ายพระพุทธรูปองค์เก่า พระโอษฐ์เคลือบทอง มาให้ผมได้บูชามาจนทุกวันนี้ บัดนี้องค์สุโขทัยนั้นตกเป็นสมบัติของตระกูลสุขุมวิทของท่านที่จ.ชลบุรี เป็นมรดกชิ้นเดียว

และคงจะมีอีกเยอะที่รอหนังสือประมวลฯ เล่มนี้อยู่ ด้วยความสนใจด้วยกันทั้งนั้น

เขาจึงขอให้ผมกราบวิงวอนมา หากเป็นไปได้ เขาอยากจะให้หนังสือเล่มนี้แล้วเสร็จในวันที่ ๔ มิถุนายน ศกนี้ (เป็นวันครบรอบปีมรณะภาพ) ลงท้ายเขาวว่า เขาก็รู้สึกเกรงใจผมเหลือเกินที่เรียนรบกวนมา แต่ก็จนด้วยเกล้า ไม่ทราบว่า จะไปรบกวนใคร จึงจะยังกิจนี้ให้สำเร็จได้

ผมเองก็มีความกระตือรือร้นอย่างยิ่ง ที่จะได้ article ของท่านอาจารย์มาลง ไม่แพ้เขาเหมือนกัน จะช่วยคำจุนให้หนังสือนี้มีคุณค่าในทางธรรมปริยัติ ธรรมปฏิบัติ เผยแพร่ออกไป สัพพทาน์ ธมมทาน์ ชินาติ ดังที่ท่านอาจารย์อบรมไว้

เมื่อเรามุ่งในทางเผยแพร่ธรรมของพระบรมศาสดาแล้ว ไม่น่าห่วงใย ในอันที่จะมีคนท้วงติง เอาความถูกความตรงเป็นประมาณ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแต่ผู้ใดธรรมเป็นประมาณ คนที่หันหลังให้มัน ก็ช่วยไม่ได้ แม้ในครั้งพุทธกาลเอง ดังปรากฏในพระสูตรหลายเรื่อง หรือจะโปรดตติบางส่วนที่ไม่เหมาะสมเสียก็ได้

ผมรู้สึกอยู่เหมือนกันว่า จะรบกวนท่านอาจารย์มากไปหน่อย เกี่ยวกับเรื่องนี้ หากเป็นเรื่องส่วนตัวของผมเองแล้ว ผมก็จะนิ่งเสียเลย แต่ที่นี่เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้า และเป็นการเผยแพร่ธรรม เพื่อประโยชน์ผู้สนใจในธรรม กับทั้งผมเองยืนตัวบอกเขาไปจนเขาง้างขึ้นรู้กันแพร่หลายแล้วด้วย ฉะนั้นถึงยังง ๆ ก็ขอกราบรบกวนมา เหมือนต้นข้าวที่รอฝนอยู่ในนา และหากจะใช้ผมอย่างไรในเรื่องนี้ เช่นว่าให้ผมรีบเดินทางไปคัดลอกหรือเขียนตามคำบอกอย่างไรเมื่อไร ผมพร้อมทุกเมื่อ

ผมขอเรียนซ้ำในจดหมายฉบับก่อนด้วยว่า ผมกับคุณสัญญาไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช เกี่ยวกับเรื่องขอพรพิเศษ แก้วตารน้ำไหลฯ เมื่อ ๑๗ เดือนที่แล้ว มีที่ท่าทางดีอยู่และรออยู่

ขอแสดงความเคารพเสมอ

ดุลยพากย์สุวัฒน์

ไมกษถวาม โขธา

๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๖

ธรรม ทว และเมตตา นกคณณะ

พรหมความไม่ผิดนี้ โด่งดังสมัย การช่วยกันเขียนบทความว่าถึงถึงท่านเจ้าพระคุณสมเด็จ
มาแล้ว. ของขอมัน ที่ว่าเขียนเพราะ เพราะเหตุตามประการ, ที่ว่าผู้ที่จะเขาเขา
จริง ก็ไม่คอยออก, ที่ไม่ออก ก็ล้วนแต่เขียนไม่ไค้ ก็จะกลายเป็นเรื่องดีทำให้เห็นเป็นการ
ชัดเรื่องเขาตาประโยชน์ไหนแล้ว มากเกินไป, ไม่มีใครเชื่อ.

เนื่องจากเป็นเรื่องสมเด็จ, เขเขียนเอง ออกเอง พิมพ์เอง, และพยายามให้เวียนร้อย
ที่ผู้เขาจะทำไค้, ไม่เวียนร้อยก็พิมพ์ใหม่ให้เวียนร้อย เพื่อชราสมเด็จอีกส่วนหนึ่งด้วย, จึงทำ
ไปหาจึงขึ้นไปอีก.

อย่างไรก็ตาม ถ้าเขาเงินไม่ไค้การพิมพ์ ก็ให้พระพระเห็นไว้อ่านเองคนเดียวแล้วกัน,
แต่ถ้าหากจะลงพิมพ์กัน แม้ขายเล่มก็ไค้แล้ว, ขอให้พระพระกรุณาตรวจสอบเสียก่อน เห็นควร
แก้ไขที่ควรส่วนไค้ก็ออกเขียนบ้าง เพราะเรื่องยาวเกินไปก็ไค้, เพราะมีความไม่เหมาะสมส่วนไค้
ตอนไค้ก็ไค้ ขอสมหมายให้ค่าเงินก็ไค้, เพื่ออย่าให้มีความไม่เหมาะสมอย่างไค้เพื่ออยู่ด้วยเลย,
จะไค้สมันที่เรากำเพื่อสมเด็จ ก็จริงจก. อาตมาเขียนมาเป็นตอนๆ สักหกที่ก็จะไค้ตอนไค้ถึง
ออกไปไค้ก็ไค้.

การที่จะเอาความรู้สึกของอาตมาเป็นประมาณ นี้จะไม่ไค้เขียนแล้ว, เพราะมันมี รู้สึก
ว่าจะโรมักไค้ทั้งนี้, มีสัจจะคุ้เพราะไปเขียนทั้งหมด, แต่คนเฝ้าสัจจะขอมันไม่ไค้, ใหญ่ที่
เป็นบรรณาธิการพิมพ์ วิจัยฉันเองว่าควรไม่ควรอย่างไรด้วย, เพราะเขาเป็นผู้รับผิดชอบ
อยู่แล้ว.

ความจริง เรื่องเกี่ยวกับสมเด็จ มีอะไรอีกมาก แต่มันไม่สัจจะชวนตั้งก็ไค้ สำหรับคนทั่วไป
ทั่วไป ถ้าเขียนออกมา, เขมันก็จะบรรณาธิการเอาไว้ โดยคอยๆไค้ คอยๆวิจารณ์ไป, ที่คงจะ
เป็นประโยชน์แก่คนเฝ้าถึงที่จะเอาอย่าง, เว้นเสียแต่เขาจะทักกันเห็นว่า "อย่าง" ของท่าน
มัน หนึ่งเขียนแล้ว เพราะสมันนี้เขาเองเองกับแล้วทุก ท่านนี้.

ธรรม ทว และเมตตา

๐๓๒

Handwritten text at the top center of the page.

ไม่กระไร หนะ... perfect-...
perfect-...
perfect-...
perfect-...
perfect-...

Handwritten text in the middle section, including a signature and a date.
Handwritten text in the middle section, including a signature and a date.
Handwritten text in the middle section, including a signature and a date.
Handwritten text in the middle section, including a signature and a date.
Handwritten text in the middle section, including a signature and a date.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note.
Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note.
Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note.
Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note.

Handwritten signature or name at the bottom left of the page.

๒๔ ซอยอโศก (๒๑) ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ (๑๑) มหานคร

๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๖ (วันอาทิตย์)

ขอนมัสการเรียน ท่านเจ้าคุณอาจารย์ ที่เคารพ

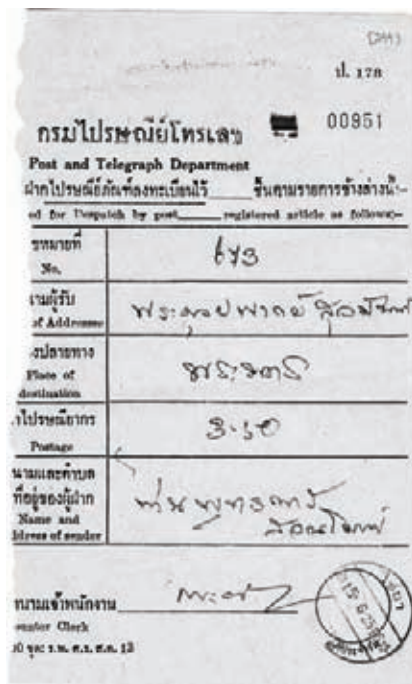
เช้าวันนี้ ผมได้รับลิขิตลง ๑๓ เดือนนี้ พร้อมด้วยบทความแล้วก็จับอ่านทันที หนแรกได้แต่ปีติ น้ำตาไหลซึมทราบตามบันทึกหนังสือที่เดินไป จบพักไว้ที ตอนกลางวันอ่านพิเคราะห์ทบทวนอีก ๒ ครั้ง เพื่อตั้งใจทำหน้าที่พิจารณาตามคำสั่งที่มอบหมายให้ผม ซึ่งรู้สึกว่ ให้ผมมากเกินไปเกินกว่าสติปัญญาสามารถของผมไป

ขอกราบประทานอภัยที่รบกวนมาหนัก ลงมือทำเองตลอดตั้งแต่คิดค้นเรียบเรียง พิมพ์ แล้วพิมพ์แก้จนเรียบร้อย ไม่มีเรื่องที่จะต้องระงับถึงการขออภัยในการนี้ในเรื่องนี้ ต่อลูกศิษย์เลยครับ. ลูกศิษย์บังคับ คิษย์นั้นก็รู้สึกประทับใจในความเมตตาของอาจารย์ยิ่งขึ้นตลอดไป นับเป็นพระคุณอย่างสูงล้น เกินจะบรรยายเป็นถ้อยคำออกมาได้

ผมรู้สึกสำหรับตัวเองว่า ต่อให้เคี้ยวเข็นผมอีกเท่าไรๆ ก็จะไม่ผลิตบทความอย่างนี้ได้สำเร็จ ไม่มีทางจริง ๆ ถูกแล้วแม้ผมจะเป็นศิษย์สมเด็จฯ อย่างสุดชีวิตจิตใจ ได้ปฏิบัติใกล้ชิด ถูกใจท่านมากก็ตาม บทความของอาจารย์บรรยายได้ลึกซึ้ง ในคุณธรรมสมเด็จฯ ในคติธรรม ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติตามเกิดความรู้อีกมากหลายผมทำหน้าที่ผมเต็มที่แล้ว สารภาพว่ารู้สึกว่อาจารย์ทำด้วยความเสียสละ บุษาคุณสมเด็จฯ จะเพิ่มคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ขึ้นอย่างมหาศาล และนับว่าทำประโยชน์แก่ทางการพระศาสนาของพระองค์อย่างกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งกิจกรรมป่านนี้อาจารย์คง

จะมีได้ทำบ่อยนักเป็นแน่นอน จึงต้องขอกราบมาแล้วมาอีก เพราะเป็นไปทำนองขอให้คณะสงฆ์มุ่งปฏิบัติดีชอบ ลัทธิในกายสามัคคีปรองดองกัน ผมมองลึกไปถึงพระพุทธา-นุภาพ บันดาลให้มีบัณฑิตเป็นสาวกอย่างอาจารย์ ดำเนินตามรอยพระองค์ต่อไปเป็นคุณอัครจารย์

ผมได้กราบลงที่ลิขิตอาจารย์แล้วขอรับเอาไว้ทั้งหมดแต่โปรดอภัยที่ขอเติมเลขหัวข้อลำดับ ตามหัวข้อที่ขีดเส้นใต้เช่น “ความอ่อนไหวสุขุมรอบคอบของสมเด็จฯ” ขอเติมเลข ๑ ไว้ข้างหน้า เพิ่มเลขไปตามลำดับจนถึง “การทำให้ผู้อื่นสบายใจเป็นนิสัยของสมเด็จฯ” เป็นข้อ ๑๓ (หน้า ๑๐) “สมเด็จฯกับข้าพเจ้าผู้เขียน” เป็นข้อ ๑๔ ตอนั้นไปอีก ๒ เป็น ๑๔.๑ และ ๑๔.๒ แล้วลงท้ายสุด “สรุปลักษณะของสมเด็จฯที่ข้าพเจ้ารู้สึก” เป็นข้อ ๑๕ (หน้า ๑๒) กับขอแก้ ที่หน้า ๑๒ บันทึก ๓ คำ “จะไม่ถูกหา” เป็น “จะถูกหา” เพื่อให้รับกับประโยค

ถัดไปในบันทึกเดียวกัน

นอกนั้น ก็ขอแก้คำผิดบ้างตามเคย ซึ่งเป็นธรรมดาของการเรียงเอง พิมพ์เอง แล้วจะถูกหมดเป็นไปไม่ได้ นี่ผมว่าอย่างน้อย ดังปรากฏในใบแทรกข้างหลังนี้ ส่วนวรรณยุกต์บางแห่งเลื่อน ๆ ก็แต่ใหม่

พุ่มนี้ (จันทร์ ๑๘ มิ.ย.) คุณวิบูลย์ สามิติพรรณ จะไปชลบุรี รับมอบบทความนี้ไปให้คุณอเล็ก สารานุกรม ด้วยตนเอง เขารออยู่ คิดว่ายังไม่ทำเล่ม ดีใจ ๑๐๐% เต็มแน่นอน ขอให้เขาคัดสำเนาบทความ มาให้ผมตรวจสอบก่อนเข้าเล่ม ขอให้ทำบล็อคอชื่อที่เซ็นของอาจารย์ลงไป และแน่นอนว่าเสร็จแล้ว ต้องขอให้ส่งต้นฉบับบทความคืนมาเป็นสมบัติส่วนตัวพิเศษของผมตลอดไป

จดหมายผมลงวันวาน (ป.ณ.ธรรมดา) สวนกับลิขิตของอาจารย์ เรียนมาว่า ผมและทิพรรณจะมาสวนโมกข์ถึงสวนโมกข์ตอนเช้าหรือสายหน่อย ในวันศุกร์ที่ ๒๒ นี้เพื่อขอทราบแนวทางที่ท่านอาจารย์จะสั่งให้ปฏิบัติเกี่ยวกับบทความ, ถ้าเรียบร้อยกันแล้ว ผมก็อาจยังไม่ต้องมาก่อนก็คงไม่อะไร นะครับ เพราะที่จริงอนามัยของผมนั้นยังไม่ perfect ที่เดียวนัก แต่ต้องการให้เรื่องนี้มันเสร็จไปเป็นที่ตั้ง ดังที่เปรย ๆ ไว้ว่า ถ้าให้เรื่องบทความนี้เสร็จไปเป็นการบูชาคุณอุปัชฌาย์แล้ว จึงค่อยตายก็จะดี หหมดห่วงไป.

เป็นอัศจรรย์ เมื่อเข้ามิดนี้เอง ผมฝันว่า มีอุบาสิกา ๓ คนมาเรียกถามถึงชื่อผม ขณะที่ผมกำลังอยู่ที่กระโหลกฐานทำนองเป็นพระราชนัดดา ๆ และกำลังอยู่ในเขตวัดในนั้น ผมก็ออกไปพบ คน ๑ มอบของห่อหนึ่งให้ว่าท่านอาจารย์

ฝากมา แก้วก็เป็นรูปเขียน และมีภิกษุอาจารย์แก่ ๑ หนุ่ม ๑ มาด้วย แล้วก็พอดีตื่น พอตอนสายหน่อยออกจากที่ไหว้พระแล้ว ก็พอดีพบลิขิตของอาจารย์รออยู่บนโต๊ะ บุรุษ ป.ณ. เพิ่งนำมาส่ง

การเข้าที่ของผม ค่อย ๆ คืบเข้ารูปเดิมยิ่ง ๆ ขึ้นแล้วอย่างไร ๆ ก็ไม่ทอดยแน่นอน ได้คติธรรม แนวธรรมเพิ่มขึ้นบ้างเรื่อย ๆ

ขอแสดงความเคารพอย่างยิ่ง
ดุษฎีพาทย์สุวณฺฑิต

ป.บ. ฉบับลง ๓๐ พ.ค. ๑๖ ผมก็รับแล้ว พวกกัน ยินดีรออยู่ทุกเวลา จนคิดว่าจะต้องไปสวนโมกข์เพื่อทราบแนวทางของท่านอาจารย์

ดุษฎีพาทย์

โปรดพลิก

๓๑๖๓

ขอแก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๕	๑๓	กัณฑ์รักษา	กัณฑ์รักษา
๖	๑๐	ก็จะเพ็ง	ก็จะเพียง
๖	๑๔	โดด	โดย
๖	๑๕	โกก	โก้ (เข้าแนวคำเดิมข้างต้นๆ)
๘	๙ จากล่าง	เกียรติ	เกียรติ
๑๐	๑๐	เห็น	เห็น
๑๒	๖ จากล่าง	เป็น	เป็น

ขอแก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๕	๑๓	กัณฑ์รักษา	กัณฑ์รักษา
๖	๑๐	ก็จะเพ็ง	ก็จะเพียง
๖	๑๔	โดด	โดย
๖	๑๕	โกก	โก้ (เข้าแนวคำเดิมข้างต้นๆ)
๘	๙ จากล่าง	เกียรติ	เกียรติ
๑๐	๑๐	เห็น	เห็น
๑๒	๖ จากล่าง	เป็น	เป็น

E3040

๑๑ ลมขอได้ ข้อย ๒๑ พระนคร
 ๗ ๑๕๓๗ ๑๖๑๗
 จอมพลเรือ ที่หอแดงที่ไฉนพ
 ทรงมี ๕๗๗ ล้อหนังสือ (๒๓๓๗ ๕ เล่ม
 ได้ตามข้อใจแล้วจึง ในฤดูคุณจิมส่งหนังสือ
 จึงหว่าเราะกัก ที่บ้านนุชกร (ดังที่เคยเรียนไว้)
 พงศาวดารของพระองค์อยู่แล้ว จะถูกชักชวนให้ใหม่
 รัฐมนตรีอยู่สละมดใหม่ ในชุดใหม่ ไม่ใช่มกษลาออก
 แล้ว ที่เสด็จมาใหม่จะออกเดิมนั้นก็ดีกว่า
 คงได้หนังสือใหม่ ซึ่งใจหาหนังสือไม่ได้ให้มกษลาออก
 ๒๒ เขาก็รู้ใหม่ว่า มกษลาใหม่ ก็ดีใจคนได้ใหม่เอง
 โดยไฉนพ
 จอมพลเรือที่ ๑

๒๔ ถนนอโศก ซอย ๒๑ พระนคร

๗ มิถุนายน ๒๕๑๗

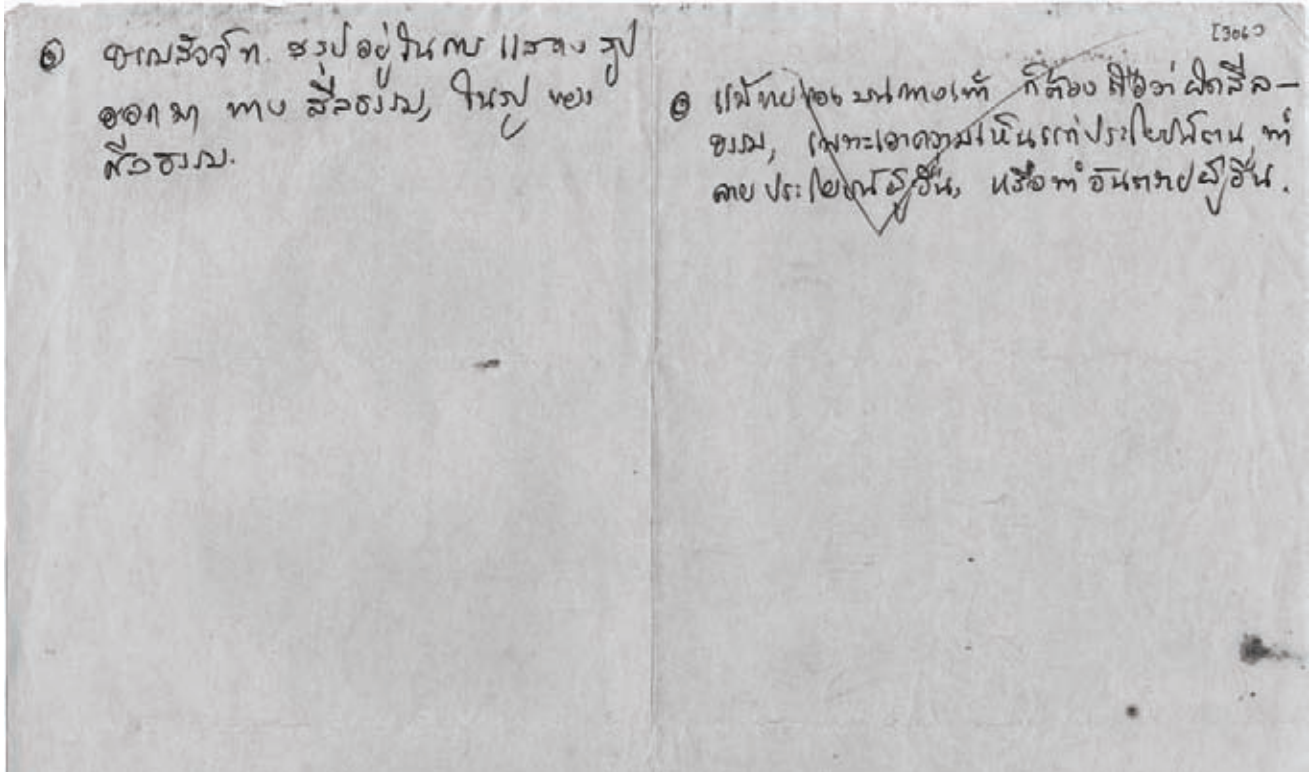
ขอมัสการเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ

พร้อมนี้ ผมขอส่งหนังสือเก่ามาถวาย ๔ เล่ม
 ได้ความชัดเจนแล้วว่า เหตุใดคุณจิตติ ติงศรัทย์ จึงหว่าเราะกัก ที่บ้านนุชกร (ดังที่เคยเรียนไว้) เพราะเขารู้
 ตัวล่วงหน้าอยู่แล้ว จะถูกชักชวนให้เป็นรัฐมนตรียุติธรรมคนใหม่ ในชุดใหม่ ในเมื่อนายกลาออกแล้ว นี่แสดงว่ามีการกะ
 วางแผนกันเสร็จก่อนแล้ว เขาจึงได้หันมาสนมใหม่ ซึ่งเวลานั้นยังไม่ได้ประกาศลาออก และเขาก็รู้แล้วว่า นายคนใหม่ก็คือ
 คนเดิมนั่นเอง

โดยเคารพ
 ดุลยพากย์สุวัฒน์

๒๔ ถนนอโศก (ซอย ๒๑) ก.ท.

๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๘

นมัสการเรียน ท่านโพธิ์ จันทโร หรือท่านอาจารย์พุทธทาส ที่เคารพ

พวกผม พอเสร็จกิจกรรมทาง ก.ท.แล้ว ก็จะกลับมาขอพึ่งบารมีทางสวนโมกข์ เพื่อประโยชน์เกี่ยวเนื่องในทางสัมมาปฏิบัติให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป มากัน ๓ คน ตามเดิม ผม ทิววรรณ กับหญิงแดงคนใช้ แต่ขอกรุณาแยกกันอยู่ ผมคนเดียวขอพักที่สุญญตา ซึ่งถูกใจมาก ส่วนทิววรรณกับหญิงแดงนั้น ขอกรุณาจัดให้พักในหมู่บ้านอุบาสิกา เขาว่าถ้าเป็นไปได้ ขอหลังนายอำเภอ เพื่อใกล้อุบาสิกาที่ชอบพอกันหลายคน อาจทำบุญทำทานองหุนส่วน เราเป็นทุน เขาเป็นแรง ดั่งนี้เป็นต้นและไม่เปลี่ยวด้วย หรือสุดแล้วแต่จะได้ กะว่าจะออกจาก ก.ท. ศุกร ๒๗ มิ.ย. นี้ โดยขบวนรถเร็ว ธ.บ.-โกลก ถึงไชยารุ่งขึ้นพอสว่าง ๆ ขอรบกวนบอกรถนายเกษม (ตุ๊ก) มามอง ๆ ด้วย

คุณเงิน คุณพินิจ ๒ คนนี้คงดีใจ ที่อยากให้กลับมาเร็ว ๆ ในเมื่อกรุณาให้ได้ทราบข่าวนี้ และขออย่าต้องให้คุณพินิจมารับ

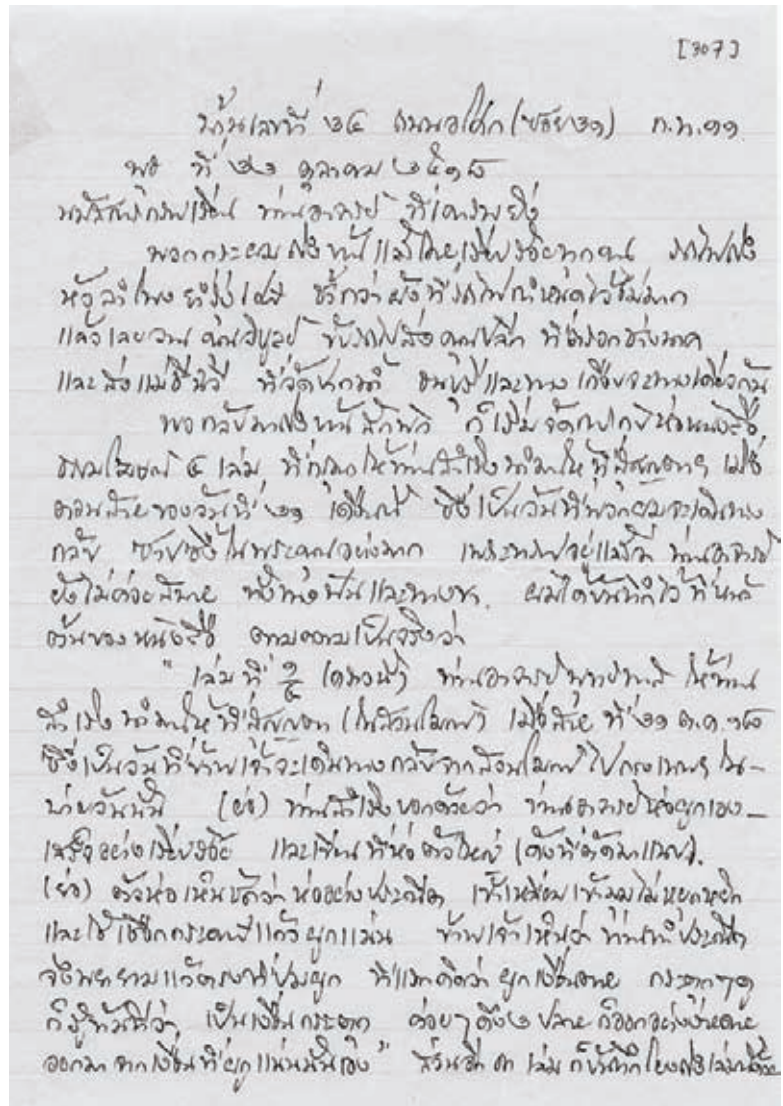
ที่กะกันไว้ ตั้งใจจะขอยุ่ยาวนาน ๆ เพราะได้ผลดีทั้งกายใจ ผมคงหลายเดือน ส่วนทิววรรณกะว่าในระยะช่วง ๒ เดือน อยู่สวนโมกข์ ๔๕ วัน แล้วกลับ ก.ท. ๑๕ วัน เป็นรอบ ๆ ไป เขาว่าอยากจะทำอยู่ ก.ท. เพียงสัก ๗-๘ วัน แต่สังเกตแล้วรู้สึกว่าการชั่งขึ้นขีดไปหน่อย จะยังไม่ทันหายเพลียในการเดินทาง

ปานนี้ การถอนพันของท่านอาจารย์คงเรียบร้อยแล้ว

ขอแสดงความเคารพเสมอ

คุณพาศย์สุวัฒน์

บ้านเลขที่ ๒๔ ถนนอโศก (ซอย ๒๑) ก.ท. ๑๑
 พุธ ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๔
 นมัสการกราบเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพยิ่ง

พวกกระผมถึงบ้านแล้วโดยรีบบรรยายทุกคน
 รถไฟถึงหัวลำโพงย่านรุ่งเศษข้ากว่าฝั่งที่รถไฟกำหนดไว้ไม่มาก
 แล้วเลยชวนคุณวิบูลย์ ขับรถไปส่งคุณปลีก ที่ตรอกช่างนา
 และส่งแม่ซิดวี ที่วัดปากน้ำ อนุบุรี และทางเกือบจะทางเดียวกัน
 พอกลับมาถึงบ้านสักพัก ก็เริ่มจัดการกับห่อหนังสือ
 ธรรมโฆษณ๔ เล่ม ที่กรุณาให้ท่านสำเร็จนำมาให้ที่สุญญาตา
 เมื่อตอนสายของวันที่ ๒๑ เดือนนี้ ซึ่งเป็นวันที่พวกผมจะ
 เดินทางกลับ ซาบซึ้งในพระคุณอย่างมาก เพราะทราบอยู่
 แล้วว่า ท่านอาจารย์ยังไม่ค่อยสบาย ทั้งทางพันและทางขา
 ผมได้บันทึกไว้ที่หน้าต้นของหนังสือ ตามความเป็นจริงว่า
 “เล่มที่ ๑/๔ (คราวนี้) ท่านอาจารย์พุทธทาสให้
 ท่านสำเร็จนำมาให้ที่สุญญาตา (ในสวนโมกข์) เมื่อสายที่ ๒๑

ต.ค. ๑๔ ซึ่งเป็นวันที่ข้าพเจ้าจะเดินทางกลับจากสวนโมกข์
 ไปกรุงเทพฯ ในบ่ายวันนั้น (ย่อ) ท่านสำเร็จบอกด้วยว่า ท่าน
 อาจารย์ห่อผูกเองเสร็จอย่างเรียบร้อย และเขียนที่ห่อตัวใหญ่
 (ดังที่ตัดมาแนบ). (ย่อ) ตัวห่อเห็นชัดว่าห่ออย่างประณีต
 เข้าเหลี่ยมเข้ามุมไม่หยุกหยิก และใช้เชือกกระดาศแก้วผูก
 แน่น ข้าพเจ้าเห็นว่า ท่านทำประณีต จึงพยายามแก้ตรง
 ที่ปมผูก ที่แรกคิดว่าผูกเงื่อนตาย กระตุก ๆ ดูก็รู้ทันทีว่า เป็น
 เงื่อนกระตุก ค่อย ๆ ดึง ๒ ปลาย ก็ออกอย่างง่ายตาย
 ออกมาจากเงื่อนที่ผูกแน่นนั่นเอง” ส่วนอีก ๓ เล่ม ก็บันทึก
 โยงถึงเล่มนี้ด้วย

[๖๐๘]

จึงอดใจอยู่ไม่ได้ ในอันที่จะต้องกราบเรียน ขอบ
 พระคุณในความเมตตาปราณีตลอดมานี้ พอวันที่ ๒๔ นี้
 ถอนฟันเรียบร้อยแล้ว ผมหวังใจว่า อาการของท่านอาจารย์
 คงจะค่อยทุเลาขึ้นทุกอย่าง ผมคิดว่ามันเนื่องถึงกันหมด
 สืบมาจากอาการที่เป็นประธาน แล้วก็แจกจ่ายออกไปนั้นนี่

(ขอต่อ) ผมขอกราบอภัย ที่ทำให้ยุ่งกัน ในเช็ค
 ออมสิน ๕ ฉะบับ ที่แนะให้ทีพวรรณ ระบุชื่อคุณพินิจ รัก
 ทองหล่อ เป็นผู้รับเงินคิดว่าจะสวดก กลับเป็นอุปสัค เพราะ
 ความป่วยมากของคุณพินิจ ผมเรียนท่านโพธิ์ไว้แล้ว ถ้า
 อย่างไม่ คือขัดข้องอย่างไร ก็ขอให้ส่ง ๕ ฉะบับ (๔ ฉะบับ
 (ขอต่อ) ผมขอกราบอภัย ที่ให้ยุ่งกัน ในเช็คออมสิน ๕ ฉะบับ
 ที่ให้พินิจ รักทองหล่อ ระบุชื่อคุณพินิจ รักทองหล่อ เป็นผู้รับเงิน
 คิดว่าจะสวดก กลับเป็นอุปสัค เพราะความป่วยมากของคุณพินิจ
 ผมเรียนท่านโพธิ์ไว้แล้ว ถ้าอย่างไม่ คือขัดข้องอย่างไร ก็ขอให้ส่ง ๕
 ฉะบับ (๔ ฉะบับ (๕ ฉะบับที่พิมพ์ตาม ๑ ฉบับ (ได้ให้ทอ (ขอต่อ) อยู่ให้
 คนทำใจ) ส่วนเงินรักทองหล่อ ๑๖๐ บาท ขึ้นเงินทองครุฑทอง
 ลือมาจดหมายไว้ ส่วนนี้ ผมได้ไปทำที่ใน ๒๐๐ บาทไว้
 ๒๐๐ บาท พออยู่ไว้ ขอใช้คืนให้ สู้หนี้ ๑๖๐ บาท ส่วน ๔๐ บาท
 เงิน ๑๖๐ บาท ส่วนที่เหลือ ๑๖๐ บาท ๑๖๐ บาท
 จอ ๑๖๐ บาท ส่วนที่เหลือ ๑๖๐ บาท
 นะคะ อุบลรัตน์ สิวินิจ

จึงอดใจอยู่ไม่ได้ ในอันที่จะต้องกราบเรียน ขอบ
 พระคุณในความเมตตาปราณีตลอดมานี้ พอวันที่ ๒๔ นี้
 ถอนฟันเรียบร้อยแล้ว ผมหวังใจว่า อาการของท่านอาจารย์
 คงจะค่อยทุเลาขึ้นทุกอย่าง ผมคิดว่ามันเนื่องถึงกันหมด
 สืบมาจากอาการที่เป็นประธาน แล้วก็แจกจ่ายออกไปนั้นนี่

(ขอต่อ) ผมขอกราบอภัย ที่ทำให้ยุ่งกัน ในเช็ค
 ออมสิน ๕ ฉะบับ ที่แนะให้ทีพวรรณ ระบุชื่อคุณพินิจ รัก
 ทองหล่อ เป็นผู้รับเงินคิดว่าจะสวดก กลับเป็นอุปสัค เพราะ
 ความป่วยมากของคุณพินิจ ผมเรียนท่านโพธิ์ไว้แล้ว ถ้า
 อย่างไม่ คือขัดข้องอย่างไร ก็ขอให้ส่ง ๕ ฉะบับ (๔ ฉะบับ

ที่ท่านอาจารย์ ๑ ฉบับ (ค่าน้ำตาลโรงครัว) อยู่ที่คุณพินิจ)
 ดินมายังทีพวรรณ เพื่อเจรจาขึ้นเงินทางต้นทาง ส่งมา
 ถวายต่อไป เรื่องนี้ผมได้เรียนฝากท่านโพธิ์ไว้ด้วยแล้ว ข้อ
 สำคัญ ขออย่าให้ตัวเขื่อนั้นสูญหายเสียอย่างเดียวเท่านั้น
 เขียนแล้วอ่านทวนอีกที ดูช้กจะวนๆ เสียแล้ว

ขอแสดงความเคารพนับถืออย่างยิ่ง
 กระผม ดุลยพากย์สุวัฒน์

ไม้ปรากฏวันที่

๒๔ ถนนอโศก สุขุมวิท ก.ท.

1897

๒๔ ถนนอโศก สุขุมวิท ก.ท.

หมักหมมใจนี้ ท่าน ที่เคารพ

มาขอพึ่งอีกแล้ว ผม ทิพวรรณ กับเด็กใช้หญิง รวม ๓ คน จะมาสวนโมกข์ โดยรถเร็วพิเศษ โปรแกรมว่าถึงราว ๒ พุ่ม (๒๐.๐๐น.) ในวันเสาร์ที่ ๑๑ เดือนนี้ โปรดกรุณาบอกนายเจริญหรือใครที่สมควรจะโปรดกรุณาได้ รอรับที่สถานีด้วย ถ้าสัญญาตาฯ ไม่ว่าง ก็สุดแต่กรุณา ผมคงจะอยู่ได้นานสัก ๒-๓ เดือน อย่างปีกลาย

ถึงกลางคืนอย่างนี้ เพื่อรบกวนน้อยลง โปรดบอกคุณพินิจ รักทองหล่อ รักษาบุญแจไว้ด้วย โปรดอย่าต้องมาเอง แล้วรุ่งขึ้นสายๆ จะไปกราบท่านอาจารย์

โดยเคารพ
คุณพินิจสุวัฒน์

๒๔ ถนนอโศก สุขุมวิท ก.ท.

นมัสการเรียน ท่าน ที่เคารพ

มาขอพึ่งอีกแล้ว ผม ทิพวรรณ กับเด็กใช้หญิง รวม ๓ คน จะมาสวนโมกข์ โดยรถเร็วพิเศษ โปรแกรมว่าถึงราว ๒ พุ่ม (๒๐.๐๐น.) ในวันเสาร์ที่ ๑๑ เดือนนี้ โปรดกรุณาบอกนายเจริญหรือใครที่สมควรจะโปรดกรุณาได้ รอรับที่สถานีด้วย ถ้าสัญญาตาฯ ไม่ว่าง ก็สุดแต่กรุณา ผมคงจะอยู่ได้นานสัก ๒-๓ เดือน อย่างปีกลาย

ถึงกลางคืนอย่างนี้ เพื่อรบกวนน้อยลง โปรดบอกคุณพินิจ รักทองหล่อ รักษาบุญแจไว้ด้วย โปรดอย่าต้องมาเอง แล้วรุ่งขึ้นสายๆ จะไปกราบท่านอาจารย์

โดยเคารพ
คุณพินิจสุวัฒน์

หนังสือพิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา
 ขอสงวนสิทธิ์ในหนังสือพิมพ์
 ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
 พระราชทานแก่
 กองการปกครองส่วนท้องถิ่น
 กระทรวงมหาดไทย เพื่อใช้ในการ
 ราชการส่วนท้องถิ่น
 ๑๐ ก.พ. ๖๕

หนังสือมา
 ๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๘
 เสร็จพิมพ์มาส่งคุณหม่อมหลวง
 อารยาละไม สามเศียร
 ได้เดินทางถึงวัดโดยเร็วแล้ว
 ขณะนี้ทางไซยาเนอมีเดียใหม่
 แล้ว มีแต่ลมหนาวพัดทำให้อากาศ
 เย็น แต่ไม่หนาวเหมือนฤดูหนาว
 ทำให้อากาศเย็นสบาย
 ดอมน้ำค้างทั่วทุกหนทุกแห่ง
 สบาย สำหรับมือใหม่ หวังสบาย
 ทั่วทุกหน
 ขอแสดงความ
 ทั่วทุกหน

[8103]

8.30
9.00 ใจตายไปมท่าอาหารพระวิหาร
9.30
10.00
10.30 สักขี + ฟอร์มสะพาน
11.00
11.30
12.00 สักขี + ฟอร์มสะพาน
12.30
1.00
1.30 900.00 บาท
2.00
2.30
3.00 ไร่ ๒ ไร่
3.30
4.00
4.30
5.00 ลง ๒.๕. 1100
ค่า ๕๐ A.M. กว.ค

บริการทุกระดับประทับใจ

ธันวาคม							มกราคม							จันทร์ MONDAY	
อา	จ	อ	พ	พฤ	ศ	ส	อา	จ	อ	พ	พฤ	ศ	ส	๒๒	ธันวาคม DECEMBER
1	2	3	4	5	6					1	2	3			
7	8	9	10	11	12	13	4	5	6	7	8	9	10		
14	15	16	17	18	19	20	11	12	13	14	15	16	17		
21	22	23	24	25	26	27	18	19	20	21	22	23	24		
28	29	30	31				25	26	27	28	29	30	31		

2518
1975

เชิญใช้บริการรับซื้อตั๋วคืนค่าพาออก

[๑๑๖] ๑๑๖

เรียน คุณธรรมทาส ที่นับถือ

คุณวิระยา ขวกุล มีครุฑธำบริจาคนั้นๆ
ส่งมาให้ผม ๙๐๐ บาท ถวายตามรายการนั้นๆ
ขอส่งผ่านมาทางคุณ เพื่อไปรดออกใบรับ
แล้วส่งผ่านมาทางบ้านผม (24 ซอยอโศก สุขุมวิท ก.ท.)
ผมจะมอบใบรับให้แก่เขาต่อไป
(โปรดกรอกรายการบริจาคตามที่ระบุในด้วย)

โดยเคารพ
ดุสิต พากย์สุวรรณนท์
๑๓ ม.ค. ๑๙

ประวัติ

เรียน คุณธรรมทาส ที่นับถือ

คุณวิระยา ขวกุล มีครุฑธำบริจาคนั้นๆ ขอส่งผ่านมาทางคุณ เพื่อไปรดออกใบรับ แล้วส่งผ่านมาทางบ้านผม (24 ซอยอโศก สุขุมวิท ก.ท.) ผมจะมอบใบรับให้แก่เขาต่อไป (โปรดกรอกรายการบริจาคตามที่ระบุในด้วย)

โดยเคารพ
ดุสิต พากย์สุวรรณนท์
๑๓ ม.ค. ๑๙

นมัสการกราบเรียน ท่านอาจารย์ ผู้ทรงคุณและมีพระคุณ

ผมมีเรื่องพอเป็นเค้ามูลกราบเรียนมา

เมื่อ ๓-๔ ปีมาแล้ว ท่านอาจารย์บอกผมว่า มีพระวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มาเจียบ ๆ ที่สวนโมกข์ ดูแบบสถานที่ เพื่อประกอบการจะสร้างสำนักปฏิบัติ ที่คลองรังสิต บัดนี้เป็นรูปร่างขึ้นแล้ว

เข้านี้เอง ผมโดยสารรถเพื่อน พวกกันไปที่วัดวรมณีธรรมกายาราม ที่รังสิต คลอง ๓ เลยอดนเมืองไปสัก ๑๖ ก.ม. หรือจาก ก.ท. ราว ๔๑ ก.ม. เดิมเป็นนาล้วน ๆ ของคุณหญิงแพทยพงศา กับบุตรชื้อวรมณี ถวาย ปฏิรูปขึ้นเป็นวัด เมื่อ พ.ศ. 2513 โดยมีมือของสมภาร (อายุ ๓๐ เศษ เคยเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตร) กับคณะ ดูท่าทางเอาจริง ชูดควงไปมาเป็นเกาะแก่งบ้าง เอาดินถมที่วัดรอบ ๆ เกาะ ถนนคอนกรีตมันคงยาวสัก 1 ก.ม. ในเนื้อที่ 190 ไร่เศษ ปลูกไม้ยืนต้น และไม้รวกเป็นหย่อม ๆ อายุ 3-4 ปี อาคารก่อสร้าง แม้ภูมิก็เป็นตึกเล็ก ๆ ชั้นเดียวมีห้องน้ำเสร็จ ไปรงสอาดสอาด เป็นระยะ มีรถยนต์ ๓-๔ คัน (เก๋ง) กับอุปกรณ์ก่อสร้างตามควร มีหอพักน้ำคอนกรีตสูงแบบตามนิคมจัดสรร 1 หอ ค่าก่อสร้างคงเป็นล้าน ๆ แล้ว เขาว่าทางการบ้าง ชาวบ้านบ้างช่วย โบนัสกำลังเริ่ม ช่างมาทำก็ดูจะไม่ถือสินจ้างนัก ทำไปตามกำลังเงินเป็นคราว ๆ อากาศไปรงร่มรื่น รอบ ๆ วัดเป็นนา

9.00 น. เศษ ท่านรองสมภาร (ว่าเคยได้ปริญญาโทสัตวบาล จากออสเตรเลีย อายุ ๓๐ เศษ แก่กว่าองค์อื่น ซึ่งมีพระ ๙ รูป รวมทั้งสมภาร) เข้านั่งเป็นประธาน ที่ศาลาใหญ่แข็งแรง สมาคมสถาปนิกสร้างถาวร จุดนหลายร้อย แต่คราวนี้อุบาสกอุบาสิกาชาวบ้านที่มาชุมนุมร้อยเศษ ท่านอ่านหนังสือแบบวัดปากน้ำ นำสวดทำวัตร แล้วนำนั่งสมาธิจนถึงเวลาตีระฆัง เพน อธิบายทำนอง แบบสมาธิบัว อย่างทั่ว ๆ ไป ใช้ลมหายใจเข้า พอสบาย อย่าเครียด ให้รู้สึกที่สัมผัสของลม จุดแรกที่กล้ำมจุมูก (ระหว่างปลายปากบนกับปลายจุมูก) เลื่อนขึ้นจุดสอง ตรงกลางกระหม่อม (ในวิธีวัด กะว่าลากเส้นจากปลายจุมูกไปท้ายทอย อีกเส้นลากขวางระหว่างกกหู ตัดกันเป็นกากะบาด เลื่อนนิมิตรากะบาด ขึ้นสู่กลางกระหม่อม) แล้วเลื่อนไปจุดสาม ตรงเพดาน จุด ๔ ตรงสะดือ แล้วไปจุด ๕ โดยเลื่อนขึ้นสู่เหนือสะดือ สักชั่วโมง ๒ นิ้วมือคนนั้น บริกรรมเรื่อยทุกกระยะว่า สัมมา อรหิ ท่านแปลว่าไกลกิเลส โดยชอบ ทำนิมิตตามวัตถุ ๒ ชั้น อย่างใดหนึ่งตามถนัดที่ท่านชูขึ้น พระพุทธรูปขนาดหน้าตัก ๘ - ๑๐ นิ้ว เป็นแก้วใสปางนั่งสมาธิบัว พระหัตถ์ขวาทับซ้าย ให้เพ่งแต่พระรูป ไม่เพ่งถึงฐานประทับกับลูกแก้วกลม ๆ ขนาดย่อมกว่าลูกเท็นนิสหน่อย เพ่งแล้ว ๆ เล่า ๆ จนกว่าจะติดตา นั่งบริกรรม สัมมา อรหิงไปเรื่อย

ที่ร้อย-พัน-หมื่น-แสน ครึ่งก็ตามที (คงแบบยายซิ้ม ที่บางแสนครั้งโน้น) ให้นิมิตรใสแจ๋วดูจแก้ว แล้วพยายามหัดนิมิตรเท่าปลายนิ้วก้อย ขยายออกตามควร (คงอุคคหนิมิตร ปฏิภาคนิมิตร แต่ท่านไม่เอ่ย ๒ ศัพท์นี้) ให้แจ่มจ้า ฝ่องใสอยู่อย่างนั้น เหมือนกวนน้ำในโอ่งด้วยสารส้ม ให้เบื่อบนใสแล้วดูกันเห็นตะกอนเป็นเปือกตมบ้าง เพ็ชรมณีบ้าง เลือกเอาแต่ที่ด้อยอย่างเดียว ชุ่มชื่นอยู่อย่างนี้เรื่อยไป แล้วก็รู้ได้เองว่า ไปบรรลุดุจไหน กว่าที่จะถึงนิพพาน

ผมเห็นว่า แบบของท่านนี้ เพล็นชอบติดใจอยู่ในรูปฉานนานเท่านาน พอแก่ใจแค่นี้ ระวังอบรม ท่านก็แถมสอนให้มีทาน ศิล สมาธิไปด้วย ทำบุญทำทานไปด้วย ก็ยังดี คงมิใช่เป็นฝ่ายล่อลวงชาวบ้านหรือทำลายพระศาสนาแต่เป็นฝ่ายบำรุงพระศาสนาตอนต้น ๆ อย่างไม่ค่อย ๆ ไป คนที่จะมาขอบวช ก็ต้องมาอยู่วัด ช่วยการงานวัด และแสดงศรัทธาให้เห็นก่อน มักเป็นคนเล่าเรียนทางโลกมาแล้วโดยมาก นิสิตหญิงชายจากเกษตรบ้าง วิชาช่างบ้าง ก็มาช่วย น่าจะเป็นวัดที่กลมกลืนกับวัดทั่วไปในทางดี ส่วนความเห็นของท่านว่าเป็นสุดยอดแล้ว ก็เป็นเรื่องของท่าน แม้กับลัทธิอื่นพระองค์และสาวก ก็ยังคงไปร่วมสนทนาธรรมด้วยได้ ถ้าท่านจะศึกษาแบบในพระสูตร เช่น อัญญากรสูตร ใน ม.ม.นิกายให้ทราบซึ่งคงไปไกลถึงขั้นบรรลุดุจได้ โดยมีวิปัสณาเคียงคู่ไปด้วย แม้นในเพียงคัมภีร์ปฐมฉานฯ ผมขอเรียนมาด้วยความเคารพพระลี้กในพระคุณยิ่งเสมอ

มีห้องส้วม 20 ห้อง สร้างไม่นาน คงจำลองจากสวนโมกข์ฯ

ดูดยพากย์สุวัฒน์

10

บุชาอาจารย์

---

๑๐๐ ปี สมเด็จพระ ...

สืบสานญาตธรรม

ก่อตั้งมูลนิธิ

---

๑๑ เมษายน ๒๕๒๑

ขอสมัครกราบเรียน ท่านเจ้าคุณอาจารย์ที่เคารพ

เมื่อเย็นวาน ผมไปเยี่ยมคุณเพรียง โรจนรัส ที่บ้านเขา เลขที่ ๕๒ ซอยแสงจันทร์ ถนนสุขุมวิท อาการยังอ่อนเพลียว่าหมอให้หัดเดินบ้างโดยใช้ไม้เท้ายัน บอกว่าเดินได้นิดหน่อย แล้วก็ล้มและ หัวเข่าอ่อน ปัสสาวะก็ยังเป็นฟอง ๆ ชุ่น ๆ มดขึ้น เพราะเชื้อโรคเบาหวาน เวลานี้หมอให้ยาประสาท ใหล่วง วันละ ๒ ครั้ง รู้สึกว่ามีอาการที่คอยอยู่เพื่อแสดงอาการ อย่างนี้ไปอย่างโน้นมา อันธพาล บ่นถึงท่านอาจารย์ ถามผมว่าจะไปสวนโมกข์อีกเมื่อไร ก็บอกไปตามจริงว่า ชั้นแรกผมกะจะมานี้ ราวที่ ๑๙ พ.ค. กลับราว ๒๙ พ.ค. ๒๑ เพื่อได้โอกาสกราบเท้าและฟังธรรมอันลึกซึ้งทั้ง ๒ โอกาส แต่เหตุการณ์ดูจะยังไม่อำนวย ชั้นแรกคิดว่า บ้านที่ทิพวรรณไปทำใหม่ในนวนานี จะเสร็จทันได้ย้ายไปในเมษานี้ บัดนี้ตลาดเคลื่อน อาจย้ายไปได้ก็ในราว ๑๐-๑๕ พ.ค. ย้ายแล้วก็ยังไปปรับปรุงโน่นนี่ในการอยู่ใหม่ คงจะยังไม่สะดวกที่จะมาได้ คงต้องราว ๆ ในมิ.ย. ๒๑ จึงจะมากับทิพวรรณ

อนึ่ง ผมขอกราบเรียนต่อไปอีกว่า คงพอใจทำในเนื้อที่เดิมราวไร่กับ ๑๒ ไร่ ๖๐๐ ตารางวา ไม่ซื้อข้างหลังเพิ่ม สามารถทำเรือนรับรองไว้ได้ด้วย อยู่บนถ้ำน้ำฝนจุได้ ๙๕ คิวบิกเมตร ทิพวรรณว่าท่านอาจารย์ว่า อย่ามีเครื่องประดับเรือนมาก โชคดีได้สถาปนิกและผู้รับเหมาดี ดู ๆ ภายนอกเหมือนจะแพงมาก แต่ใช้วิธีสถาปนิกพาเที่ยวสืบราคา จับแพะชนแกะ จึงได้ราคาพอไปในเวลานี้ ถ้าเริ่มสร้างใหม่ตั้งต้นใหม่เวลานี้ จะแพงขึ้นสูงขึ้นอีกราว ๓๐ %

ที่นี้ระลึกถึงพระคุณพระรัตนไตร สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช และท่านอาจารย์อย่างซาบซึ้งเนืองนิจ ยิ่งเห็นวัตรปฏิบัติของบรรพชิตใน ก.ท. ไม่ว่าธรรมยุต ไม่ธรรมยุต ไปทางวัตถุนิยมยิ่งขึ้นอย่างน่าใจหาย ก็ยิ่งนึกถึงสวนโมกข์มากขึ้นทุกที ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติของผมขึ้นมาไม่น้อยเลย พอมีเวลา ผมก็ทำเรื่อง "เก็บธรรมะจากกลางวินัย" ตามคำแนะนำเนื่องมาจากท่านโพธิ์ ถ้าเสร็จทัน ผมขอรุณานำมาช่วยแนะนำแก้ไขเพิ่มเติมขัดเกลา กับผมทำบันทึกเกี่ยวกับมหาปริณิพพานสูตร และมหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งถ้าเกี่ยวกับอานาปานสติแล้ว ควรต้องศึกษาโยงมาจากอานาปานสติใน ม.อุปริ มาก่อน ที่มหาสติฯ มีแต่หัวข้อ สงสัยว่า นักปราชญ์ท่านรวบรวมธรรมะเข้าไว้กระจุกเดียวกัน แล้วถวายฝากเข้าพระโอษฐ์ ดังที่ท่านอาจารย์เคยปรารภความเห็นของสมเด็จพระสังฆราช ผมยิ่งตรงไปก็ยิ่งเห็นชัด แต่ผมเป็นชั้น ก.ข.ก.กา จึงต้องวิงวอนขอรุณาฟังฟัง ถ้าไม่เป็นการรบกวนเกินไป

อนามย์ของผมยังพอเป็นไป อ่อนเพลียเร็วเป็นไปตามธรรมดาของสังขารชรา แต่อาการหนัก ๆ อะไรก็ยังไม่สู้ปรากฏนัก

ผมรู้สึกดีใจจะเพื่อนฝูงทางโน้น ที่ได้มีโอกาสฟังท่านอาจารย์แสดงธรรมอยู่ทุกวันเสาร์ต่อไป.

ขอแสดงความเคารพมาเป็นนิจ
กระผม ดุลยพากย์สุวัฒน์

พฤษภาคม ๒๕ มกราคม ๒๕๒๒

ขอนมัสการกราบเรียน ท่านอาจารย์ ที่เคารพ

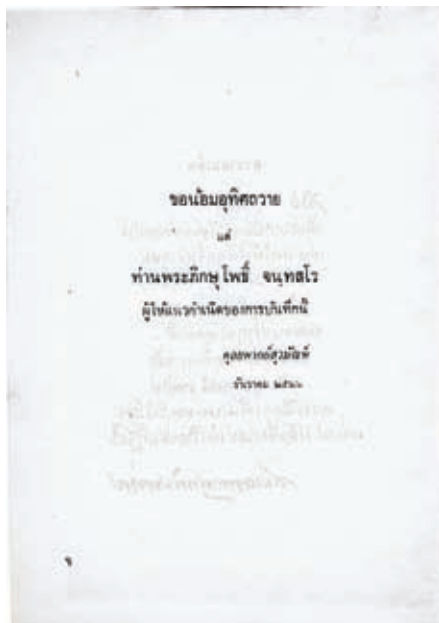
ผมกำลังปรับปรุงร่างเรื่อง 'ธรรมในวินัยบางข้อ' ขึ้นใหม่ ตามที่โปรดแนะนำ ผสมปรับใหม่เข้ากับของเดิม และเนื่องจากกรุณาแนะนำ ทำให้ได้ความคิดใหม่ ๆ ในอันจะเพิ่มบางอย่างเข้าไปอีกด้วยบ้าง

"พระราชอาณัติ" ของท่านอาจารย์ ผมเห็นกล่าวด้วย เพื่อสะกิดพระขุนนาง เมฆในลาภยศฯ อยู่ในเวลานี้ไว้บ้าง ผมจึงขอความกรุณาทราบในรายการพอสมควรอย่างเป็นทางการ เป็นหลักฐาน คือที่มา มีอยู่ในหนังสืออะไร หรือมีใครกล่าวบอกเล่าไว้ อย่างไร ที่ไหนหรือหากจะยืดยาว ขอกรณารบกวนเพียงระบุข้อความพอสมควร (พร้อมกับที่มา) มาให้ผมก็เป็นพระคุณยิ่ง

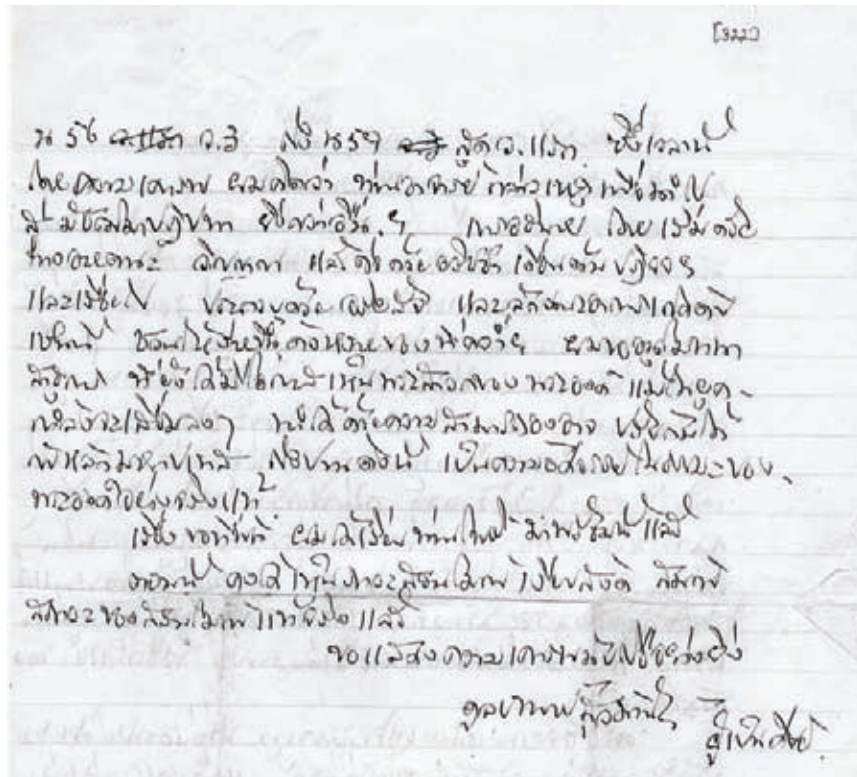
ปฏิจสมุปบาท ก็สำคัญมาก พอแรกตรัสรู้ใหม่ ๆ ก็ตรัสถึงก่อนเพื่อน ทั้งสายสมุทัยวาร นิโรธวาร ผมขอระบุเติมไว้ ด้วยตามสมควร. กะว่าคงอีกนานเป็นเดือน ๆ กว่าจะแล้ว

เมื่อเร็ว ๆ นี้ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐลงข่าวว่า ท่านอาจารย์ได้ยาคี ปีนี้สบายขึ้นแล้ว ไม่เหมือนปีกลาย

ขอแสดงความเคารพอย่างยิ่ง
ดลฤพากย์สุวัฒน์

37 นวธานี เขตบางกะปิ กทม, อังคาร 2 ตุลาคม 22

กราบเรียนนมัสการท่านอาจารย์ที่เคารพนับถือ

ผมขอความกรุณาเรียนว่า ผมและทิพวรรณกะกำหนดจะมาสวนโมกข์ โดยรถยนต์คันที่เคย ในวันพุธ 10 เดือนนี้ คงถึงนี่ตอนบ่าย ๆ ขอกรุณาขอพักนานหน่อย 15 ถึง 30 วัน เพื่อมีโอกาสแสดงความเคารพระลึกถึงพระคุณของท่านอาจารย์ และศึกษาปฏิบัติทำความสงบเพิ่มเติมขึ้น กับเยี่ยมคารวะท่านผู้คุ้นเคยทางนี้ คราวนี้มีมา 3 คน ทั้งคนขับชื่อนายจรูญ

อาศัยคำแนะนำของท่านอาจารย์ ก่อพลังให้บันทึกเพิ่มเติมใน ธรรมะในวินัยบางข้อ เพิ่มขึ้นจากร่างเดิมเกือบครึ่ง ผมขอให้คุณวิจิตร แจ่มสว่าง ช่วยตรวจและควบคุมการพิมพ์ให้เรียบร้อย คุณวิจิตรก็เต็มใจทำให้ เพราะแม่ลาสิกขามาแล้ว จิตใจก็ยังคงมุ่งอยู่ในทางธรรม เผยแพร่ธรรมมีปัญหาอยู่บางประการ ที่คงต้องมารบกวนหรือท่านอาจารย์ หรือคนที่มาทางสวนโมกข์

คำชี้แจงการศึกษาปฏิบัติจสมุปปบาท ที่ท่านอาจารย์รวบรวมบันทึกลงใน 'พุทธศาสนา' ฉบับล่าสุดนี้ แม้จะเคยลงในเล่มอื่นบ้างแล้ว แต่การกำหนดรวบรวมชี้แจงตามลำดับอย่างนี้ นับว่าเป็นประโยชน์แก่การศึกษาธรรมชั้นยากและลึกซึ้งได้ดีที่สุด ที่ไม่เคยมีท่านผู้รู้เคยทำได้มาก่อน ยิ่งใน

ยุคนี้ ชัดเจนปราศจากสงสัย ในการพลิกประวัติศาสตร์อย่างการศึกษาอย่างคร่อม ๓ ภาพ ๓ ขาดิ คงจะเป็นตำราเล่มที่เด่นที่สุดในเมืองไทย สำหรับผู้มุ่งศึกษาปฏิบัติธรรมโดยสุจริต ปราศจากทิฏฐิมานะ ผมติดตาม พยายามอ่านทบทวนมาไม่น้อยกว่า ๒ ตระหลบแล้ว คิดว่าจะทบทวนใหม่อีก เพื่อให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นอีกบางข้อ เช่นใน "เหตุที่ทำให้อธิบายผิด" ตั้งแต่ น. 56 ว.3 ถึง น.59 สุต. แรก ซึ่งเวลานี้โดยความเคารพ ผมคิดว่าท่านอาจารย์กล่าวเหตุเพื่อนำไปสู่มีขณิมาปฏิปทา ยิ่งกว่าอื่น ๆ การอธิบายโดยเริ่มด้วยทางอายตนะ วิญญาณ แล้วต่อด้วยอวิชชาเจือต้นปฏิจจา และเรื่อยไป ประกอบด้วยอริยสัจ และลักษณะอาการเกิดดับเช่นนี้ ขวนให้ง่ายขึ้นดังหมายของที่คว่าฯ ผมขออนุโมทนาสาธุการ ที่ยังได้มีโอกาสเห็นพระสวากของพระองค์แม้ในยุคกำลังจะเสื่อมลงๆทำได้ด้วยความสามารถองอาจ ปรับกันได้กับหลักมหาปเทศ ถึงปานดังนี้ เป็นความอัศจรรย์ในธรรมะของพระองค์อย่างจริงแท้

เรื่องขอที่พัก ผมได้เรียนท่านโพธิ์ มาพร้อมนี้แล้ว
ตอนนี้ คงได้เห็นภาวะสวนโมกข์เงียบสงบ สดกับสภาวะของสวนโมกข์แท้จริงแล้ว

ขอแสดงความเคารพนับถืออย่างสูง
คุณพิกุล สุวณฺฑี
ผู้เป็นศิษย์

พุทธศาสนา

เล่ม ๓ - ๔ สิงหาคม - พฤศจิกายน ๒๕๒๒

มีเรื่อง

หน้า

ปฏิจจนุปบาทเป็นเรื่องจำเป็น เป็นหัวใจของพุทธศาสนา	๐
กระแสปฏิจจนุปบาทเกิด ตัวอย่างที่ ๑ - ๒ - ๓	๒๕
การอธิบายที่ผิดหลัก คร่อมสามชาติ ไม่เป็นพุทธศาสนา	๔๕
เกิด ตับ เกิดคืบ หมายถึง เกิดคืบของ "ตัวกู" เท่านั้น	๕๕
สมเด็จพระสังฆราชทรงว่า อธิบายผิดมาตั้งแต่ต้น	๖๑
เด็กในครรภ์ ยังไม่มีความรู้ชัดเจนถึงกับมือวิชา ฯ	๖๖
เด็กเริ่มรู้เรื่องอารมณ์ ทางกายมคธ ปฏิจจน ฯ จึงตั้งต้น	๖๘
ปฏิจจน ฯ เกิดแนวเดียว เหมือนฟ้าแลบ มีครบ ๑๑ ระยะ	๘๐
เคี้ยวอาหารอร่อยมีกัมมชาติเกิดได้หลายรอบวง	๘๒
มีสติ เมื่อมีอารมณ์มากกระทบ อย่าให้เกิดอวิชชาปรุง	๘๐
แสดงอารมณ์ ของคณะธรรมทาน	๘๓

ท่านหากเพียรอ่าน คำชี้แจงเรื่องน้เข้าใจดีแล้ว จะเข้าใจ
หลักการปฏิบัติดีทุกข้อโดยวิธี ตัดกระแสจรมไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้

คำชี้แจงเกี่ยวกับการศึกษา เรื่องปฏิจกสมุปบาท

ในชั้นแรก ข้าพเจ้าตั้งใจจะเขียนคำชี้แจงเกี่ยวกับวิธีการศึกษาหนังสือ
ปฏิจกสมุปบาทจากพระโอษฐ์ เล่มนี้ ขึ้นโดยเฉพาะอย่างสมบูรณ์ แล้วในที่สุด
สุขภาพและเหตุการณ์อย่างอื่นๆ ไม่อำนวยให้ทำเช่นนั้นได้. แต่เพื่อ
โชคดี ที่มีข้อความทำนองที่ประสงค์นั้น ที่ได้บรรยายไว้แล้วในตอนที่อาจใช้
แทนกันได้ โดยแท้จริงและสมบูรณ์ที่สุด. นั่นคือข้อความในหนังสือขอ
โอสารัตัพพธรรม แห่งชุดธรรมโฆษณ เลขที่ ๑๓. ก (ตั้งแต่หน้า ๓๔๔ ถึง
หน้า ๔๓๑) ดังที่ได้นำมาจัดเรียงลำดับใหม่ ให้สะดวกแก่การอ่าน, ดังที่ปรากฏ
อยู่น.

อนึ่ง อยากจะขอแนะนำว่า ข้อความในหนังสือขอ อธิปไตยจยดา
(ชุดธรรมโฆษณ เลขที่ ๑๒) ตลอดทั้งเล่ม จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับ
การศึกษาเรื่องปฏิจกสมุปบาท เพราะว่าโดยที่แท้แล้ว ก็เป็นเรื่องเดียวกัน หาก
แต่ว่ามีขอบเขตกว้างแคบกว่ากันเท่านั้น. แต่ถึงอย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาจะต้อง
ใช้คำชี้แจงในเล่มนี้ในฐานะเป็นหลักมูลฐานของการศึกษา ด้วยเหตุผลที่กล่าว
แล้วข้างต้น ดังต่อไปนี้ :-

การศึกษาเรื่องปฏิจกสมุปบาท เป็น เรื่องสำคัญหรือจำเป็นสำหรับ
พุทธบริษัท คัมภาดิในดังคติอุทร ที่มณิกาย (๑๓/๒๒๖/๒๒๗) คอนดังกิตยทุกัง
ซึ่งมีอยู่ว่า " ธรรมสองอย่าง อันพระผู้มพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตน ผู้อรหันต-

๒๒๓๖

แบบ ท. ๑

TELEGRAM

การสื่อสารแห่งประเทศไทย

โทรเลขจ่าย

รับจากที่ทำการ
วันที่ 9 ๒๕๒๒ ๒๐. 10 น.
โดยส่งที่ 8
พนักงานรับ

๐๑๖๖๖ พุทธทาส ลอนดอน
- ๖๐๖๖๖ ลอนดอน ๐๑๖๖๖

จ่ายวันที่..... เวลา..... น.
ทาง.....
เลขจ่าย.....
พนักงานจ่าย.....

ที่ทำการส่ง ลอนดอน	๙๗๙	๑๒	๙	๗.๔๐	หลายเหตุ
-----------------------	-----	----	---	------	----------

วิบูลย์ ๒๖๖๓

ดลระพากษ์

ถ้าจะหัดทำเรื่องใดๆ "โปรดแนบ" ต้นฉบับโทรเลขนี้ไปด้วย

๒๐๓

อาทิตย์ 25 พฤศจิกายน 2522

นมัสการเรียนท่านโพธิ์ จันทสโร ที่เคารพ

เมื่อวานนี้ พวกผมกลับถึงบ้านโดยสวัสดิ์ทุกคน เดินทางตามสบาย ไม่รีบเร่ง ทุกถ้วนหน้าในขบวนต่างปลาบปลื้มปีติ ที่งานสำเร็จด้วยดีไปขั้นหนึ่ง ทำให้ท่านอาจารย์สบายขึ้น พวกกันขาบซึ่งปฏิบัติของท่านอาจารย์ท่านโพธิ์และทุกคนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสถานที่ที่ร่มเย็นในเงาพระพุทธศาสนา ยากจะหาดูได้ง่ายๆ

ระหว่างทาง แวะเติมน้ำมัน 2 ครั้ง และแวะที่ตลาดหลังสวน ทานอาหารกลางวัน ซื้อทุเรียนกวน มังคุดกวน ที่ร้านขายเครื่องทำโรงสีชื่อหลีเชียงซัง ภรรยาเขารู้จักท่านอาจารย์ เพราะเขาเป็นคนไชยา เวลานั้นน้องสาวก็ยังคงอยู่ที่ตลาดไชยา พอตีจัญญ์พบตอง (ลูกสาวจัญญ์ได้กับลูกเขา) อยู่ใกล้ร้านนี้ เลยเป็นกันเองดี เขาลดเองจากราคากิโลละ 60 บาท คิดเพียง 55 บาท ออกจากหลังสวน 13.40 น. บึ่งเต็มที่ แวะบ้านพักที่หัวหิน ทิพวรรณพุดจระและให้เงินคนเฝ้าซื้อหมอมเขาแล้ว ก็พอดีเกือบพลบ ส่งหมอสมัย ที่บ้านตำบลราษฎร์บูรณะ ธนบุรี แวะวิสาสะกับภริยาหมอส้มเมื่อ 20.00 น. เศษ ถึงที่นวธานี 21.40 น. รู้สึกเป็นอัศจรรย์น้อย ๆ ที่ว่าเรื่องทุกคน ไม่อ่อนเพลีย พรำสรรเสริญถึงทางสวนโมกข์ดังระบุข้างบน ตลอดทาง ผมเองเมื่อเข้าในกรุงเทพฯ ลัก 3-4 ชม. ก็บ้อแบ่ กลับบ้านต้องพักนิ่ง ๆ ก่อนทุกที คราวนี้ก็มิเป็นไร หมอส้มย้ออุทานว่า คราวนี้ได้มาทำกุศลมหาศาล อยากรจริง ๆ ที่จะนวดท่านอาจารย์กะว่าอีกสัก 10 ครั้งก็เชื่อว่าประกิติ

ถ้ายังงี้ ๆ ก็ต้องขอพืงท่านโพธิ์แหละครับ เพราะท่านอาจารย์ยิ้ม ๆ แต่ไม่ตอบ นิ่ง ๆ เมื่อผมก็ตี หมอส้มย้อก็ตี อ้วนวอนท่าน ผมคิดว่า ท่านละเอียด คงรอดดูอาการระยะนี้อีกทีก่อน ทางพวกผมภาวนาไว้อย่างเดียวว่า ขอท่านอย่าอุทานว่าพอแล้ว ก็หายแล้วนี้ หรืออะไรทำนอง ๆ นี้

สำหรับผม ก็เห็นราง ๆ อย่างท่านอาจารย์สอนเสมอ ๆ ว่า ความตาย ความมีอายุสั้นยาวนาน มันเป็นเรื่องธรรมดา แต่ที่มุ่งมันอยากให้คุณอาจารย์มีอายุยืนขึ้น ๆ นี้ ก็โดยอยากให้ผู้มีพระคุณอยู่ในสุขวิหารธรรม และสติสัมปชัญญะมันคงจนกว่าจะแตกดับ เพื่อแจกและส่องธรรมของพระบรมศาสดาให้เป็นประโยชน์แก่อุฎลแก่สัตว์โลกได้มากขึ้นอีกด้วย เป็นการอนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วย เป็นตัวอย่างที่ดี

แผนการณ์ขั้นแรกของผมและท่านโพธิ์สำเร็จด้วยดีไปแล้ว ในขั้นต่อไปก็ต้องขอพืงท่านโพธิ์อีกทางนี้ไม่ยากแล้ว หมอส้มย้อว่า จะมีเวลาตอน 16.00 น. ไปแล้ว ให้ทางผมจัดรับหมอมมาที่นวธานีก็ได้ทุกวันด้วยความเต็มใจ ส่วนทางผม ขออย่าต้องเกรงใจอะไรหมดครับ! เมื่อท่านมาแล้ว ก็สุดแต่ท่านจะโปรดบัญชาให้ทำอย่างไร ๆ สนองพระคุณทุกอย่าง รวมทั้งควรบอกเล่าใคร ๆ ที่เป็นศิษย์ที่สนใจ ไม่มุ่งบิบบ

ผมขอเล่าเรื่องแปลกแต่จริง กลางวัน ๆ นี้ บัหมกับลูก ๆ มาทานกลางวันที่นี่ เล่าว่า ชาวอังกฤษคนหนึ่งจากลอนดอน มาพักที่ไฮเติ้ลชั้นดีใน ก.ท. โทรศัพท์มาที่บ้านใหม่ของบัหมที่บ้านจัดสรรศรีนคร ว่าชื่อ Nory ลูกของ Late Mr. Bryce Smith เพื่อนร่วมเสรีไทย กระโดดร่มอยู่ในป่าจังหวัดตากด้วยกัน คราวนี้ปุ่นบุกในสงคราม บัหมก็ไปพบ ทราบว่า Nory ซึ่งไม่เคยเห็นหน้ามาก่อน พยายามติดตามเต็มทีโดยค้นชื่อบัหมทางสมุดโทรศัพท์ ได้ชื่อแล้วโทรพุดถามบัหมถึงเลขที่ ถนนที่บัหมเคยอยู่เก่าครั้งโน้น รับถูกต้องแล้ว บัหมไปพบบอกว่า จด address จากคำบอกเล่าของพ่อไว้ เวลานั้นเขาทำงานบริษัทประกันในลอนดอน (คงตำแหน่งใหญ่) มาตรวจงานที่ฮ่องกง แล้วแฉลบมาแวะเยี่ยม ห่างกันมา 10 กว่าปีแล้ว เวลานั้นเขาก็กลับไปแล้ว ดีใจที่คนดีฝรั่งก็ยังมียู่ ถ้ามีโอกาสโปรดเลือกกราบเรียนท่านอาจารย์ได้ทุกอย่างตาม จ.ม. นี้

โดยเคารพ

ดุลยพากย์

๗๙-๖.๑/๖ ๓๖/๖

(๑๙๕๖)

อันอัสสาร: มุขานปี 2525 นี้ เป็นปีที่ระลึก 50 ปี สวณโมกข์

ดิฉันจึงได้ว่า คุณพ่อ ได้เคยปรารภกับ สิ้นเสมอ ๆ ว่า ท่านอาจารย์

พุทธทาส สองคนี้ การประพฤต ปฏิบัติ ของท่าน ทั้ง ทางกาย วาจา

และการแสดงธรรม มิได้ผิดไปจาก พระพุทธรวณะเลย ทำให้

ดิฉัน เกิด ความเลื่อมใส อยกกราบไหว้ องค์ท่าน ด้วยความเคารพ

บูชา จึงได้ไปสวนโมกข์เพื่อง

ที่พรรณน รัตมิตต์

18 เมษายน 2525

จดหมายของคุณทิพวรรณ

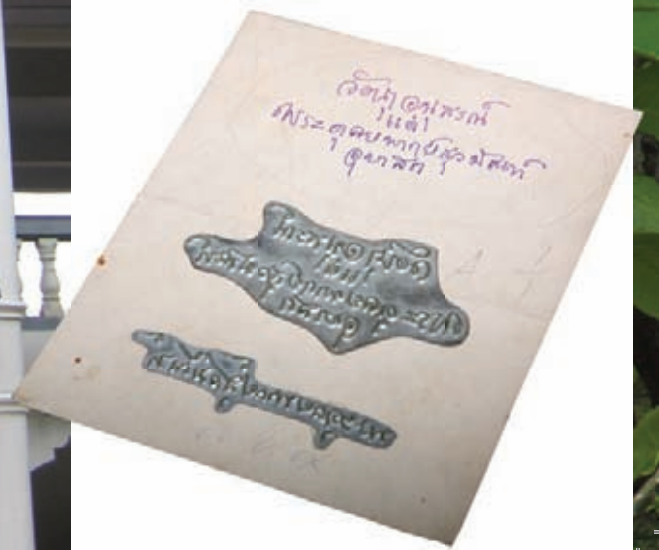
วันวิสาขบูชาปี 2525 นี้ เป็นปีที่ระลึก 50 ปี สวณโมกข์ ดิฉันจำได้ว่าคุณพ่อได้เคยปรารภกับดิฉันเสมอ ๆ ว่า ท่านอาจารย์พุทธทาสสองคนี้ การประพฤต ปฏิบัติ ของท่านทั้งทางกาย วาจา และการแสดงธรรม มิได้ผิดไปจากพระพุทธรวณะเลย ทำให้ดิฉันเกิดความเลื่อมใส อยกกราบไหว้องค์ท่านด้วยความเคารพบูชา จึงได้ไปสวนโมกข์เนื่อง

ทิพวรรณ รัตมิตต์

18 เมษายน 2525

เช่นนั้นเอง เพื่อพระศุภยพาทย์.

หลังคาหลัง, เสียงของใคร, เสียงท่านพุทธทาสวี. ยี่สิบเจ็ด :
มาเยี่ยม ค่ายร้างไม้ไผ่ จึงมาด้วยวาจา และจิตใจ ปรกณี.

มาคุยด้วยวาจา มาเอาใจช่วยด้วยจิตใจ มาชักชวนธรรมบางข้อ

พุทธวจนะทั้งปวง สรุป : ธรรมทั้งปวง เป็นเช่นนั้นเอง ทดตา
ความเพศุภยจักษุ ก็เช่นนั้นเอง (อิทธิปัจจัยตา)
ไม่มีเพศุภยจักษุ ก็เช่นนั้นเอง. (

พวกมีเพศุภยจักษุ : เกิด ก็เช่นนั้นเอง, แถ - เจ็บ - คาย,
สนาย - เจ็บใจ - หาย - ไม่นาย - คาย - ไม่นาย
อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็พ้นเกิด-แก่-เจ็บ-คาย
คือ : เห็นว่ามีเช่นนั้นของมีนเอง, ไม่มีควมหมายใด
เห็นไม่มีตัวตน ก็ไม่มีใคร เกิด แก่ คาย
ทอดตา-เช่นนั้นเอง ก็เช่นเดียวกับ ไม่ใช่ตัวตน

พวกที่ไม่มีเพศุภยจักษุ : ไม่มีการปรุงแต่ง
วางจากการปรุงแต่ง, วางจากตัวตน
ในโลกนี้ ไม่มีอะไรเกิดตัวตน ที่นำเอามาเป็น ชาติ
น้อมไปเพื่อยังไม่เหลือ ไม่มีเสียงกิริยา ของวิจิตรวาทกิจ
เมื่อถึงคราวที่มันจะดับ ก็ดับสิ้นไม่เหลือ, ไม่น้อยหน้าคน
ตัดที่ไร้ใด ล้าง (ของมันเอง) -อนันต
จะสวดนาถิมานบทโพธิ์ :-

- ๑ สหุเพ สงฺขารวรา อนิจฺจา ๐๔.๖
- สหุเพ สงฺขารวรา สุกฺขา ๐๔.๗
- สหุเพ ฆมฺมา อนนฺตคา ทิ พทา ปญฺยาช ปสุตฺติ ๐๔.๘
- อต นิสฺสํหติ สุกฺเข เอส มกุโถ วิสุทฺธิยา ฯ ๐๔.๙
- ๑ สงฺขารวรา ปรมฺมา สุกฺขา เตสิ อูปฺสโม จฺโง; ๐๔.๑๐
- นิทฺพานํ ปรมํ สุขํ ๐๔.๑๑
- นิทฺพานํ ปรมํ สุชฺฉํ ๐๔.๑๒
- นิทฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ สุกฺขา ๐๔.๑๓
- ๑ อิติปิโส วา ๐๔.๑๔
- สุวากฺขวาทโก วา ๐๔.๑๕
- สุปฺปิปนฺโน วา ๐๔.๑๖
- อิจฺจติ ปฏฺฐิติ ทุมฺหํ ชินฺนเมว สนิชฺชนฺตุ วา ๐๔.๑๗

๐๘ ธันวาคม ๒๕๖๓

๐๘ ธันวาคม ๒๕๖๓

๐๘ ธันวาคม ๒๕๖๓

๐๘ ธันวาคม ๒๕๖๓

คุณพระไม่ตาย

คุณพระดุลยพากย์สุวัฒน์ที่ได้รับการยอมรับในวงกิจการของสวนโมกข์ให้เป็น อุบาสกหมายเลข ๒ รองจากเจ้าคุณลัดพลีธรรมประคัลภ์ในฐานะเป็นผู้พอใจและศึกษาเป็นอย่างดี ในงานธรรมโฆษณของสวนโมกข์ พร้อมทั้งอุปถัมภ์กิจการและช่วยการเผยแผ่ธรรมะตั้งแต่แรกเริ่มสวนโมกข์ จนกระทั่งวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

ทิพวรรณ ปัทมสถาน บุตรสาวผู้รับรู้รับทราบความเป็นผู้รักธรรมะยิ่งกว่าชีวิตของบิดาเป็นอย่างดี และคอยติดตามบิดาไปอยู่ศึกษาและปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์อยู่เนืองๆ ดำรงตนเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตรงตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นเดียวกับบิดา และยังบำเพ็ญทานอันยิ่งใหญ่ด้วยการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อเป็นประทีปส่องทางสว่างแก่เพื่อนร่วมทุกข์ ด้วยการพิมพ์หนังสือเป็นธรรมทาน

นอกจากบุตรแล้ว หลานชายที่คุณพระพาไปสวนโมกข์ด้วยตั้งแต่เยาว์วัย มณฑิรวัฒน์เสถียรก็ได้รับความเมตตาจากท่านพุทธทาสให้คอยอุปัฏฐาก รับใช้ใกล้ชิด จนกระทั่งเติบโตใหญ่ได้สานต่อปณิธานทางธรรม อยู่รับใช้พระศาสนาด้วยการบวช โดยท่านพุทธทาสเป็นอุปัชฌาย์ เมื่อปี ๒๕๓๑ ดำรงสมณเพศจนกระทั่งปัจจุบัน รู้จักกันดีในนาม “ท่านจ้อย” ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดธารน้ำไหล ทำหน้าที่แม่บ้านวัด และได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูใบฎีกามณฑิร มณฑิโร ฐานานุกรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญาันต๊ะภิกขุ)

มูลนิธิพระดุลยพากย์สุวัฒน์-ฉลุย-ทิพวรรณ ปัทมสถาน ตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๓ โดยดำริของทิพวรรณ เพื่อพิมพ์หนังสือธรรมะของท่านพุทธทาส เผยแพร่เป็นธรรมบรรณาการแก่ญาติมิตร และสาธุชนผู้ใฝ่ธรรมเป็นประจำ โดยให้ชื่อหนังสือชุดนี้ว่า “พุทธทาสบรรณาลัย ดุลยพากย์อนุสรณ์”

พุทธทาสบรรณาลัยเป็นชื่อของห้องสมุดซึ่งทิพวรรณได้จัดสร้างขึ้นในบริเวณบ้านพักที่นวนานีมีเจตจำนงเพื่อรวบรวมผลงานของท่านพุทธทาสเพื่อเป็นการบูชาพระคุณของท่านผู้เป็นที่เคารพอย่างสูงของบิดามารดาเป็นเวลายาวนานอีกทั้งเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจใคร่ศึกษาธรรมจากผลงานของท่านพุทธทาสให้ละเอียดกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดุลยพากย์อนุสรณ์ นั้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงบิดา ผู้มีความสนใจใฝ่ธรรมอย่างลึกซึ้ง, จริงจังในการศึกษาปฏิบัติ ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งคุณทิพวรรณก็ได้ทำหน้าที่สืบทอดความตั้งใจนี้ ด้วยความกตัญญูทุกวิถี

หนังสือชุด “พุทธทาสบรรณาลัย ดุลยพากย์อนุสรณ์” เดิมมีกำหนดแจกเป็นธรรมทานในเดือนกรกฎาคม กุมภาพันธ์ และมิถุนายนของทุกปี ทั้งนี้โดยปรารภวันละสังขารของท่านพุทธทาส (๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖) วันคุณพระถึงแก่อนิจกรรม (๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕) และวันเกิดของนางดุลยพากย์สุวัฒน์ (๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒) ส่วนในเดือนมิถุนายนนั้น ในโอกาสวันเกิดของคุณพระ (๖ มิถุนายน ๒๕๓๗) และวันถึงแก่กรรมของนางดุลยพากย์ฯ (๒ มิถุนายน ๒๕๐๙) เพื่ออุทิศบุญกุศลส่วนธรรมทานนี้แด่บุพการีผู้ยิ่งด้วยพระคุณอันสุดจะพรรณาน

นับแต่เริ่มพิมพ์ครั้งแรก จนถึงวันนี้ที่ผู้ก่อตั้งมูลนิธิได้จากไปแล้ว แต่หนังสือชุดนี้ก็ยังคงจัดพิมพ์เรื่อยมา กว่า ๕๙ ปก มีรายชื่อดังที่ปรากฏ และหากมีผู้ต้องการได้หนังสือนี้โปรดติดต่อที่ มูลนิธิพระดุลยพากย์สุวัฒน์-ฉลุย-ทิพวรรณ ปัทมสถาน เลขที่ ๕๖ ซอย ๑ นวนานี ถ.เสรีไทย แขวง/เขตคันนายาว กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐ โทร.๐-๒๓๗๖-๑๓๓๖ , ๐-๒๓๗๖-๑๗๑๕

รายชื่อหนังสือชุด
พุทธทาสบรรณาลัย ดุลยพากย์อนุสรณ์

๑. ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้
๒. วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์
๓. พระอรหันต์อย่าลืม
๔. นิพพาน จุดหมายปลายทางของชีวิต
๕. พระคุณที่อื่นไม่มีต่อไทย
๖. ปฏิจสุมุปบาท กับ อานาปานสติ
๗. หลักพุทธธรรมโดยใจความ
๘. ทำไมวิปัสสนาจึงล้มเหลว
๙. การส่งเสริมปฏิบัติธรรมและหลักแห่งพระพุทธ ศาสนา
๑๐. การเก็บความ โกรธใส่ยุ่งฉาง
๑๑. ชีวิต ใหม่และมรรคาสู่ชีวิตใหม่ / ๑๑.๑ ฉบับพิเศษ - ถัมมจักกัปปวัตตนสูตร อนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร และ ภาารสุดตคาถา ตีลักษณะทาคาถา
๑๒. หน้าที่กับคุณธรรม
๑๓. ความไม่เห็นแก่ตัว และความสุขสามระดับ
๑๔. ธรรมะ ๒๔ เหลี่ยม
๑๕. ดวงตาที่เห็นธรรม
๑๖. ธรรมสำหรับคนเกลียดวัด (บทที่ ๑-๔)
๑๗. ธรรมสำหรับคนเกลียดวัด (บทที่ ๕-๖)
๑๘. ธรรมสำหรับคนเกลียดวัด (บทที่ ๗-๘)
๑๙. สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาสอน
๒๐. กรรม การเกิดใหม่ สังสารวัฏ
๒๑. การบวชอยู่ที่บ้าน
๒๒. พุทธทาสคือใคร ท่านทำอะไร
๒๓. ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด / การสติสัมปชัญญะต่อสู่ความเจ็บไข้/ ฉบับพิเศษ - มาตานุสรณ์
๒๔. ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ
๒๕. พุทธวิธี ชุบชีวิตในยามตกอับ!
๒๖. คาถาเย้ยตันทา
๒๗. พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่อง อิทัปปัจจยตา
๒๘. การรับใช้พระศาสนาที่ท่านยังไม่รู้จัก
๒๙. วันวิสาขบูชาในทัศนะของปัญญาชน
๓๐. ท่านอาจารย์พุทธทาส : คนไข้ที่ผมได้รู้จัก
๓๑. สติและการฝึกสติ
๓๒. เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า และมหาภิเนษกรรมณ์

๓๓. เรื่องเกี่ยวกับการบวชและพระพุทธคุณที่จารึกอยู่ในประวัติศาสตร์
๓๔. เรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์ และตามรอยพระอรหันต์
๓๕. คู่มืออนาคต - สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณวรเถร
๓๖. สันโดษเป็นทรัพย์ยิ่ง และทำงานให้สนุกได้อย่างไร
๓๗. ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต
๓๘. ความมีนิสัยนุ่มเอียงไปสู่ความสงบ
๓๙. ความมีจิตมุ่งต่อที่สุดทุกข์อยู่ตลอดเวลา
๔๐. จิตที่คิดจะให้นั้น สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา
๔๑. การช่วยผู้อื่นให้มีธรรมะ โดยหลักพื้นฐาน
๔๒. สดุดีท่านเคลื่อน ท่านเซียง พานิช ท่านธรรมทาส พานิช
๔๓. เกิดมาทำไม ?
๔๔. ความถูกต้องของสามัญญลักษณะ
๔๕. การจำพรรษา
๔๖. การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์
๔๗. ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด, ท่านอาจารย์พุทธทาส : คนไข้ที่ผมได้รู้จัก
๔๘. อาหาร ของอวิชา, ป่าช้าเก่าและไตรลักษณ์
๔๙. มิตรสหายที่ทุกคนควรรู้จักคบ
๕๐. ผัสสะ สิ่งที่ต้องรู้จักและควบคุม
๕๑. ออกพรรษา ออกมาเสียจากความทุกข์
๕๒. พระไตรลักษณ์
๕๓. พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์
๕๔. พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์ (ต่อ)
๕๕. ภัยของพุทธศาสนา
๕๖. คู่มือมนุษย์
๕๗. อริยสัจ
๕๘. คู่มือมนุษย์ อริยสัจ ความทุกข์ ฉบับพิเศษ
๕๙. แก่นพุทธศาสตร์ ฉบับพิเศษ

เลขอนุญาต ที่ ศ. ๒๒/๒๕๓๓

เลขคำขอ ที่ ๒๒/๒๕๓๓

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นางทิพวรรณ ปัทมสถาน
ได้ขออนุญาตจัดตั้ง มูลนิธิพระศุลยทายาสุมังคิ์ ฉลวย - ทิพวรรณ ปัทมสถาน
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. พิมพ์หนังสือธรรมของพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เพื่อแจกจ่ายให้ประชาชน
ได้ศึกษาหาความรู้ในพระพุทธศาสนา
๒. ให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และนักเรียนที่ขาดแคลนให้ได้รับการศึกษา
ตามสมควรแก่สภาพ
๓. ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่น ๆ
เพื่อสาธารณประโยชน์
ทั้งนี้ ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ บ้านเลขที่ ๕๖ ซอย ๑ หมู่บ้านนวนานี ถนนสุขุมวิท แขวงคลองกุ่ม
เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร นั้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้
และเมื่อได้จัดตั้งแล้วให้ปฏิบัติตามคำสั่งของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และข้อบังคับ
ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติโดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๑๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ภาคผนวก

สวนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน
ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ในตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โดยพุทธทาสภิกขุ และนายธรรมทาส พานิช เพื่อมีส่วนช่วยเหลือให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งในยุคกึ่งพุทธกาล โดยการเผยแผ่ความจริงในพระธรรมวินัยอย่างไม่ปิดบังซ่อนเร้นเพื่อให้พุทธบริษัทได้มีความรู้ยั่งยืนและกันให้ชำระล้างความชั่วอันเป็นเลืยนหนามและเพาะปลูกการประพฤติชอบแท้จริง อันเป็นความสุขได้ ดำเนินกิจการดังต่อไปนี้

๑. ธรรมทานมูลนิธิ เป็นนิติบุคคล เป็นเจ้าของทุนและทรัพย์สินไว้ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ มีคณะธรรมทานรักษาทุนและทรัพย์สินของมูลนิธิให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์
๒. สวนโมกขพลาราม แปลว่า ป่าไม้ที่นำอินทนิลเป็นกำลังให้ถึงธรรม เครื่องหลุดพ้นจากทุกข์ เพื่อรับรองผู้ปฏิบัติจริง ๆ อันจะมาจากทิศทั้งสี่ ไม่จำกัดพวกจำกัดชั้น เพื่อเป็นโอกาสแก่ผู้ปรารถนาทุกท่านจะได้มีชีวิตอยู่ตามต้องการในวงแห่งปฏิบัติธรรมเพื่อโลกุตตรสุข
๓. ธรรมมาศรมนานาชาติหรือสวนโมกขนานาชาติ พุทธทาสภิกขุตั้งขึ้นมาเพื่อสนองปณิธานทั้งสามให้เป็นสถานที่ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน, เป็นสถานที่ทำความเข้าใจและร่วมมือระหว่างศาสนา, เป็นสถานที่ทำให้โลกหลุดพ้นจากอำนาจวัตถุ ใช้อบรมชาวต่างชาติโดยเฉพาะทุกต้นเดือนระหว่างวันที่ ๑-๑๐ และอบรมชาวไทยทุกวันที่ ๑๙-๒๗ ของทุกเดือน และอบรมพิเศษแก่หมู่คณะที่ประสงค์ให้อบรมระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๔ หรือวันอื่นๆ ที่ว่างพอ
๔. ธรรมมาศรมธรรมทูต (เขตดอนเคี่ยม) เป็นสถานที่ที่พุทธทาสภิกขุจัดขึ้นเพื่อใช้อบรมพระธรรมทูตชาวต่างประเทศโดยเฉพาะเพื่อพระธรรมทูตช่วยเผยแผ่ธรรมะทั่วโลก ชาวตะวันตกมีอิทธิพลต่อโลกมาก ถ้าได้เข้าใจพุทธศาสนา ปฏิบัติจริงเผยแก่นแท้พุทธธรรม โลกก็จะมีสันติภาพเร็วขึ้น ง่ายขึ้น
๕. ค่ายธรรมบุตร เป็นสถานที่เดิมของสวนโมกข์ เนื้อที่ ๓๐ ไร่ ใช้เป็นสถานที่อบรมสมาธิภาวนาแก่พระภิกษุ ทุกวันที่ ๑๐ - ๑๕ ของเดือนในช่วงออกพรรษา
๖. ธรรมมาศรมธรรมมาตา อาศรมสำหรับหญิงผู้ละโลกอุทิศชีวิตแด่พระธรรม เกิดขึ้นตามความดำริของพุทธทาสภิกขุ เพื่อเป็นการกตัญญูทดแทนเวทิตอบแทนเพศแม่ให้สมแก่ความเหนื่อยยากลำบาก และเพื่อเสริมแทนภิกษุณี บริษัทที่ยังขาดอยู่ฝึกอบรมเพศหญิงให้เป็นธรรมทูตสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้สูงสุด
๗. หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา เป็นวารสารเผยแผ่พระธรรมและแถลงกิจการของคณะธรรมทาน ให้ธรรมะเป็นธรรม ทานช่วยเพื่อนมนุษย์ดับทุกข์ พบความสุขที่แท้จริง สงบเย็น เป็นประโยชน์
๘. กองตำราคณะธรรมทาน รวบรวมและจัดทำหนังสือ สื่อ เพื่อเผยแผ่พระธรรม
๙. มูลนิธิพุทธทาส รวบรวมผลงาน คำสอนพุทธทาสภิกขุ แปลเป็นภาษาต่างประเทศและจัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทาน

สำนักงาน อาคารธรรมทาน หน้าสวนโมกขพลาราม

เลขที่ ๖๘/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทรศัพท์ ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๖-๗, ๐-๗๗๔๓-๑๖๖๑-๒, ๐-๗๗๔๓-๑๕๕๒ โทรสาร ๐-๗๗๔๓-๑๕๙๗

email:dhammadana@hotmail.com

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Spiritual Fitness & Edutainment Center... สวนโมกข์ที่กรุงเทพฯ

อะไร ? หอจดหมายเหตุ ?

ให้เป็นยิ่งกว่าหอสมุดคลังเอกสารพิพิธภัณฑ์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานแม้จะเป็นที่รวบรวมเอกสารการศึกษาค้นคว้าตลอดจนสื่อการเผยแพร่ของท่านพุทธทาส ที่มีมากกว่า ๒๐,๐๐๐ รายการ ทั้งที่เป็นหนังสือ บันทึกลายมือต้นฉบับ จดหมาย กว่า ๖๐๐,๐๐๐ หน้า ภาพกว่า ๕๐,๐๐๐ ภาพ เสียงกว่า ๑,๙๐๐ กิกะไบต์ตลอดจนวัสดุจดหมายเหตุอื่นๆอีกมากมายที่สวนโมกข์พลาราม ไซยาและคณะธรรมทาน ได้มอบหมายให้มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ รับผิดชอบในการรักษาและก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่สาธารณะ.

จากการศึกษาแบบอย่างของสวนโมกข์และคุณค่าของสิ่งของข้างต้น ตลอดจนสภาพของสังคมและผู้คนโดยทั่วไปที่ปัญหา “ความรู้ความคิดจิตและปัญญา” กำลังเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเห็นไม่ถูก ทำไม่ถูก ดำรงชีวิตไม่ถูก จนกระทั่งเกิดสภาพของจิตและปัญญาที่ตกต่ำ ประกอบกับเมื่อปี ๒๕๐๙ ท่านอาจารย์พุทธทาสได้สร้างโรงหนังหรือโรงมหรสพทางวิญญาณขึ้นที่สวนโมกข์ให้เป็น Spiritual Theatre สำหรับเป็น Spiritual Entertainment Building ของผู้คนที่ไปศึกษาปฏิบัติที่สวนโมกข์ ประกอบกับขณะนี้มีความนิยมเสริมสร้างสมรรถนะทางกายกันโดยทั่วไปในรูปแบบลักษณะของ Fitness Center.

จึงเห็นว่าสวนโมกข์ที่กรุงเทพฯที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้สร้างเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในมหามงคลสมัยครองราชย์ครบ ๖๐ ปี และเฉลิมพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ณ สวนวชิรเบญจทัศ(สวนรถไฟ จตุจักร) อันเป็นศูนย์เรียนรู้และพักผ่อนออกกำลังกายของผู้คนอยู่แล้ว ควรได้เป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม ให้ถึงขั้น Spiritual Fitness & Edutainment Center.

กล่าวคือ ให้เป็นที่รวบรวม ดูแล รักษาและจัดระบบบริการการศึกษาค้นคว้าเอกสารต้นฉบับ และสื่อการศึกษาและเผยแพร่ต่างๆ ของท่านพุทธทาสตลอดจนการให้บริการร่วมมือสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยพัฒนาเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจให้เจริญเติบโตจนกล้าแข็งในความถูกต้องดีงามอย่างรื่นรมย์จนสามารถเป็นผู้ที่อยู่นิ่งและเป็นประโยชน์อื่นๆ ขึ้น.

เป้าหมาย

วางไว้ว่า “เพื่อสืบสานงานพระพุทธศาสนาผ่านงานปณิธานและอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุในการนำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจและปัญญา ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ” ด้วยการเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา และการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม จนทุกที่ก็เป็นสวนโมกข์ ทุกคนก็เป็นพุทธทาสได้ ดังข้อความในมรดกธรรมที่ขอฝากไว้ว่า “ทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้...คือรับใช้ในการเผยแพร่พุทธศาสนาด้วยการทำตัวอย่างในการปฏิบัติให้ดู มีความสุขให้ดูจนผู้อื่นพากันทำตาม” และ “สวนโมกข์ คือสถานที่ให้ความสะดวกในการเป็นเกลือกกับธรรมชาติทั้งฝ่ายจิตและฝ่ายวัตถุ ควรจัดให้มีกันทุกแห่งหนเพื่อการศึกษาธรรมชาติโดยตรง เพื่อการรู้จักกฎของธรรมชาติ และเพื่อการชิมรสของธรรมชาติจนรู้จักธรรมชาติ”.

อย่างไรบ้าง ?

๑. **ก่อสร้างอาคารหอจดหมายเหตุที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย** เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม จนถึงขั้น Spiritual Fitness & Edutainment Center ณ บริเวณสระน้ำใหญ่ด้านทิศเหนือของสวนวชิรเบญจทัศ(สวนรถไฟ จตุจักร) ริมถนนเชื่อมต่อระหว่างถนนวิภาวดีรังสิตและถนนกำแพงเพชร คล้ายหอไตรใหญ่กลางกรุง(โดยไม่รบกวนพื้นที่สีเขียวเดิมของสวน) ประกอบด้วย คลังเอกสารและสื่อ, ห้องบริการหนังสือและสื่อธรรม, ห้องค้นคว้าศึกษาวิจัยและพัฒนา, ลานหินโค้งและโถงใหญ่, โรงมหรสพทางวิญญาณเพื่อนิพนพานิชิมลอง, ห้องประชุมสัมมนาสถานกิจกรรมและฝึกฝนปฏิบัติสมถวิปัสสนา รวมทั้งสระมะพร้าวนาฬิกาเกอร์ห้องปฏิบัติการจดหมายเหตุและห้องบริหารจัดการ ประสานภาคีภัณฑารักษ์ท่ามกลางบริเวณรายรอบของสวน วชิรเบญจทัศที่ร่มรื่น.
๒. **การรวบรวม อนุรักษ์ จัดทำทะเบียนบัญชีรายการพร้อมข้อมูลรายละเอียด**เพื่อการสืบค้นเอกสารและสื่อธรรมแล้วจัดทำสำเนาดีจิตอลพร้อมระบบฐานข้อมูลเพื่อบริการสืบค้นและคัดสำเนาที่สวนโมกข์พลาราม, หอจดหมายเหตุและ website.
๓. **การบริการการค้นคว้าผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตด้วยรูปแบบสื่อดิจิทัลที่หลากหลายพร้อม website** ที่เอื้อต่อการเข้าใช้บริการและชิมชับแนวคิดของพุทธศาสนา.
๔. **การจัดโรงมหรสพทางวิญญาณเพื่อนิพนพานิชิมลองแก่บุคคลทั่วไป**ที่มาเที่ยวชมตลอดจนการบริการนิทรรศการการเรียนรู้หมุนเวียนและสัญจร.
๕. **การจัดกิจกรรมการศึกษา อบรม เสวนา อภิปราย บรรยาย แลกเปลี่ยน** ตลอดจนการฝึกอบรมสมถวิปัสสนา ร่วมกับสวนโมกข์พลาราม และภาคีภัณฑารักษ์มิตรต่างๆ
๖. **การรวบรวมหนังสือและสื่อธรรมต่างๆ** เพื่อให้บริการศึกษา ค้นคว้าและสมทบแลกเปลี่ยน ไปประกอบการศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติเพิ่มเติมด้วยตนเอง
๗. **การศึกษาวิจัยและพัฒนาตลอดจนการพัฒนาต้นฉบับหนังสือสื่อธรรมใหม่ๆ**เพื่อเผยแพร่รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมสำนักพิมพ์และสื่อต่างๆ

ในการนำศาสนธรรมไปเผยแผ่ให้กว้างขวาง รวมถึงการจัดแปลเป็นภาษาต่างประเทศ

๘. การมีส่วนร่วม สนับสนุนและสนองงานแก่ภาคีกลยุติกมิตรในกิจกรรมที่สอดคล้องกันผ่านระบบงานอาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายต่างๆ
๙. การบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพและโปร่งใส สุระบบและการเป็นสถาบันสาธารณะที่มั่นคงและยั่งยืน

เมื่อไร ? โดยใคร ?

- ประสานดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ โดยการดำเนินการทุกอย่างคู่ขนานเป็นลำดับมา
- ๙ มิถุนายน ๒๕๕๑ เริ่มกระบวนการก่อสร้าง มีกำหนดการแล้วเสร็จเดือนสิงหาคม ๒๕๕๓
- โดยคณะกรรมการมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ภายใต้การชี้แนะและมอบหมายจาก สอนโมกขพลาราม และ คณะธรรมทาน ประกอบด้วย

๑.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประเวศ วะสี	ประธานกรรมการมูลนิธิ
๒.	นายเสนาะ อุณาอุล	รองประธานกรรมการมูลนิธิ
๓.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ วิจารย์ พานิช	กรรมการ
๔.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ เกษม วัฒนชัย	กรรมการ
๕.	นางกรรณิการ์ ตันประเสริฐ	กรรมการ
๖.	นายปีติพงศ์ ฝั่งบุญ ณ ออยุธยา	กรรมการ
๗.	นายนิคม เจตนเจริญรักษ์	กรรมการ
๘.	นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์	กรรมการ
๙.	นายจักรมณฑ์ ผาสุกวนิช	กรรมการ
๑๐.	นายธีรพล นิยม	กรรมการและเหรัญญิก
๑๑.	นายบัญชา พงษ์พานิช	กรรมการและเลขานุการ

- และคณะกรรมการดำเนินการในขณะนี้ ๓ ชุด กับคณะทำงานต่างๆ อีกหลายคณะ คือ
  - คณะกรรมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ประกอบด้วย ที่ปรึกษา พระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ จันทโร) เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล นายเมตตา พานิช ประธานกรรมการธรรมทานมูลนิธิ ศ.เกษม วัฒนชัย เป็นประธานกรรมการ นางกรรณิการ์ ตันประเสริฐ, นายบรียง พงษ์พานิช, นายโพธิพันธุ์ พานิช, นางสาวสนิษฐ์ วิเศษสินธุ์, นางสัจใจ พูลทรัพย์, นายวิระพงษ์ เกรียงสินยศ, นายสันติ โอภาสปรกรณ์กิจ เป็นกรรมการ นายบัญชา พงษ์พานิช กรรมการและเลขานุการ นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย นายประโมทย์ เกตุบุญเลี้ยง กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
  - คณะกรรมการดำเนินการบริหารจัดการและควบคุมดูแลการก่อสร้าง มีนายธีรพล นิยม เป็นประธาน
  - คณะกรรมการสนับสนุนทุนจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มีคุณหญิงชฎา วัฒนศิริธรรม เป็นประธาน, นายประมนต์ สุธีวงศ์, นายอภิศักดิ์ ตันติวรวงศ์, นายสันติ วิลาสต์กานนท์, นางภัทริยา เบญจพลชัย, นางกอบกัญญา วัฒนวรางกูร, นายบรียง พงษ์พานิช, คุณหญิงจำนงศรี หาญเจนลักษณ์ เป็นกรรมการ นางองค์อร อากาศ ณ ออยุธยา กรรมการและเลขานุการ และ นายบัญชา พงษ์พานิช, นายธাত্রี ลิขนะพิชิตกุล กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- โดยเปิดการมีส่วนร่วมแก่สาธารณชนอย่างหลากหลาย ทั้งที่มีแล้วและอื่นๆ ประกอบด้วย
  - การสนับสนุนสถานที่ก่อสร้างหอจดหมายเหตุ : กรุงเทพมหานคร, การรถไฟแห่งประเทศไทย, กระทรวงคมนาคม
  - การสนับสนุนทุนประเดิมในการก่อสร้าง : กระทรวงวัฒนธรรม, บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน), บริษัทหลักทรัพย์ ภัทร จำกัด (มหาชน), ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน), บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), บริษัท ไทยออยล์ จำกัด (มหาชน), บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน), ธนาคารออมสิน, ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, นพ.ชัยยุทธ-ม.ร.ว.พรรณจิตร กรรณสูต, คุณเจริญ-คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี, ขุนบวรรัตนารักษ์-นางช้อย-นางสาวยุพา บวรรัตนารักษ์, สุธีรัตนมูลนิธิ นครศรีธรรมราช
  - การสนับสนุนในการสำรวจ ออกแบบ และบริหารจัดการการก่อสร้าง: บริษัท สำนักงานสถาปนิกอาศรมศิลป์ จำกัด, บริษัท แพลน อาดิเต็ค จำกัด, บริษัท แพลน แอสโซซิเอตส์ จำกัด, บริษัท แพลน สตูดิโอ จำกัด, บริษัท เอส เอส เค เอ็นจิเนียริง คอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท อรุณ ชัยเสรี คอนซัลตติ้ง เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด, H. Engineer Co., Ltd., A-3D Co., Ltd., บริษัท ออกัสต์ ดีไซน์ คอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด, บริษัท แพลน คอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท เอคซ์ไซท์ ดีไซน์ สตูดิโอ จำกัด
  - การสนับสนุนระบบการบริหารจัดการ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ : บริษัท สำนักงาน เอ็นสท์ แอนด์ ยัง จำกัด, สำนักงานตรวจบัญชี พี เอ็น, สำนักงานสอบบัญชีสุนันท์ธนวัฒน์, บริษัท เคพีเอ็มจี ภูมิไชย สอบบัญชี จำกัด, บริษัท เบเคอร์ แอนด์ แม็คเคนซี จำกัด, บริษัทหลักทรัพย์ภัทร จำกัด (มหาชน), เครือซิเมนต์ไทย, ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และ เครือมิติน

การรับดำเนินการก่อสร้าง : บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน), บริษัท เจนเนอรัล เอนจิเนียริ่ง จำกัด (มหาชน), บริษัท อวิชัยเฟอร์ไลน์ จำกัด

การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง: เครือซิเมนต์ไทย, บริษัท เบสท์ไดเรคชั่น ซิสเต็ม จำกัด, บริษัท บารูมดีไซน์ จำกัด, บริษัท กัปตัน เพนท์ (ประเทศไทย) จำกัด, บริษัท วิชัยเทรดดิ้ง (๑๙๘๓) จำกัด

การสนับสนุนในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล : ศูนย์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ (NECTEC), มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

การมอบสำเนาเสียงสัมภาษณ์จัดทำต้นฉบับแล้วไว้เมื่อวันสนทนา และ สำเนาภาพงานเอกสารพหุทอทาส อินทปัญญา : มูลนิธิโกมล คีมทอง และ กลุ่มศึกษาที่สวนโมกข์

มีส่วนร่วมได้อย่างไร ?

- ร่วมกิจกรรมและใช้บริการโดยการเข้าร่วมกิจกรรมและใช้บริการต่างๆ ทั้งที่มีแล้วและจะมีในอนาคตรวมทั้งการติดคั้นกิจกรรมมาจัดจนหोजดหมายเหตุหรือให้หोजดหมายมีเหตุส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- ร่วมดำเนินการกิจกรรมด้วยการสมทบการเข้าร่วมทำกิจกรรมของหोजดหมายเหตุหรือการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในรูปแบบและระดับต่างๆกันตามที่เห็นพ้องกัน
- ร่วมเป็นอาสาสมัครสนับสนุนกิจกรรม ด้วยการอาสาสมัครรับหรือช่วยดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ดังเช่นที่มีขึ้นแล้วข้างต้น และจะมีขึ้นในอนาคตอีกมากมาย
- ร่วมสมทบทุน ทั้งทุนประเดิมการก่อตั้ง ทุนสมทบการก่อตั้ง ตลอดจนทุนสนับสนุนกิจกรรมและการดำเนินการต่าง ๆ ของหोजดหมายเหตุ

ที่ไหน ?

ที่ตั้ง   ในบริเวณสวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมการรถไฟ ๒ แขวงจตุจักร เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ โทรสาร ๐-๒๙๓๖-๒๙๐๐
www.bia.or.th, www.dhamma4u.com email: buddhadasa_archives@yahoo.com, info@bia.or.th

งานหนังสือของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ภารกิจหลักอย่างหนึ่งที่สำคัญของหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ คือการศึกษาวิจัยและพัฒนาตลอดจนการพัฒนาต้นฉบับหนังสือธรรมใหม่ ๆ เพื่อเผยแพร่ รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมสำนักพิมพ์และสื่อต่าง ๆ ในการนำศาสนาธรรมไปเผยแพร่ให้กว้างขวาง รวมทั้งการจัดแปลเป็นภาษาต่างประเทศ

ที่ผ่านมาหน่วยที่รับผิดชอบหลักในการผลิตและเผยแพร่หนังสือธรรมะของท่านอาจารย์พุทธทาสคือธรรมทานมูลนิธิร่วมกับภาคีกัลยาณมิตรหลากหลายฝ่ายร่วมจัดพิมพ์เผยแพร่ออกมาเป็นจำนวนมากพร้อมทั้งกลุ่มศึกษาที่สวนโมกข์ที่เป็นกลุ่มอาสาสมัครทั้งในนามบุคคลองค์กรและเครือข่ายเพื่อการศึกษาปฏิบัติธรรมตลอดจนทำงานอาสาสมัครต่างๆ ในสวนโมกข์รวมทั้งจัดกิจกรรมสวนโมกข์เสวนาพร้อมทั้งประสานจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาสภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิและมีการผลิตหนังสือชุดอนุรักษ์ต้นฉบับและศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาสศึกษาออกมาอย่างต่อเนื่องทั้งหมด ๒๓ เรื่อง ก่อนที่จะส่งมอบให้เป็นหน้าที่ของหอจดหมายเหตุพุทธทาสในการผลิตและเผยแพร่ต่อไป

และเพื่อให้ตอบสนองกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและสอดคล้องกับภารกิจของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ในเบื้องต้นจึงได้กำหนดแนวหนังสือของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ให้ชัดเจนในเรื่องหมวดหมู่และง่ายต่อการสืบค้น โดยได้แบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ ตามผลงานของท่านอาจารย์พุทธทาสศึกษา ดังนี้

หมวดธรรมโฆษณ เป็นหนังสือเผยแพร่ธรรมะหลักของท่านอาจารย์พุทธทาสที่ท่านให้ความสำคัญอย่างยิ่งทั้งเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอ จัดพิมพ์เป็นหนังสือปกแข็งคุณภาพดีไว้สำหรับค้นคว้าและอ้างอิงที่ผ่านมาสวนโมกข์พลาารามและธรรมทานมูลนิธิเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการตรวจสอบรับรองความถูกต้อง พร้อมจัดพิมพ์เผยแพร่ออกมาแล้ว ๗๔ เล่ม (๒๕๕๓) ในอนาคตหมวดนี้หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ จะเข้าไปร่วมผลิตและเผยแพร่ต่อไป

หมวดหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา เป็นหนังสือพิมพ์รายไตรมาสเล่มแรกของประเทศไทยที่ยังคงดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ท่านอาจารย์พุทธทาสและท่านธรรมทาสพานิช ได้ดำเนินการไว้เพื่อเผยแพร่ธรรมะ ให้ธรรมะเป็นธรรมทาน พร้อมเป็นสื่อกลางช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อความสงบและเป็นประโยชน์แก่สังคม และแสดงกิจการของคณะธรรมทานให้ตรวจสอบ และเมื่อหอจดหมายเหตุพุทธทาสเกิดขึ้นอีกหน่วยหนึ่งซึ่งเสมือนลูกที่เกิดขึ้นจากกิจการของสวนโมกข์พลาารามและธรรมทานมูลนิธิจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการตามแนวที่ท่านอาจารย์พุทธทาสทำไว้ มีรายงานแสดงกิจการของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ อย่างเป็นทางการและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการมีส่วนร่วมร่วมกับธรรมทานมูลนิธิในการจัดทำหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาฉบับพิเศษประจำเดือน สิงหาคม - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ในวาระเปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาส

หมวดอนุรักษ์ต้นฉบับ เป็นผลงานลายมือเขียน ผลการศึกษาค้นคว้า รูปภาพ ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาส ประกอบด้วย

- พุทธทาสลิขิตคำกลอน (พฤศจิกายน ๒๕๕๖)
- พุทธทาสลิขิตข้อธรรม บันทึกนี้ก็ได้เอง ๒๕๕๕-๑๙๕๒ (พฤษภาคม ๒๕๕๗)
- พินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรมเท่าที่นึกได้ - ๒ เล่มชุด (ธันวาคม ๒๕๕๔)
- ความคิดนึกชั่วขณะ ที่ต้องรีบบันทึกไว้ก่อนแต่จะลืมเสีย (พฤษภาคม ๒๕๕๙ - เครือเมดิซัน)
- ช่วยเขาหน่อย...อย่าเพ้อคิดตาย...หัวใจนิพพาน - ๓ เล่มชุดพร้อมซีดีเสียง (พฤษภาคม ๒๕๕๙ เครือซิเมนต์ไทยและเครือเมดิซัน)
- บทพระธรรมประจำภาพ : คำนำ และ สิลธรรม (ธันวาคม ๒๕๕๙ - มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ อบจ.สุราษฎร์ธานี)
- บทพระธรรมประจำภาพ : ปรมัตถธรรม (ธันวาคม ๒๕๕๙ - มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ อบจ.สุราษฎร์ธานี)
- บทพระธรรมประจำภาพ : ภาพสี อื่น ๆ ซ้ำ ๆ เกินชุด และบทวิเคราะห์ (ธันวาคม ๒๕๕๙ - มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ อบจ.สุราษฎร์ธานี)
- บันทึกไปอินเดีย ของพุทธทาส (ธันวาคม ๒๕๕๙ - มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ อบจ. สุราษฎร์ธานี)
- ต่อไปนี้ เราจะทำจริง แน่วแน่จริงทุก ๆ อย่าง แม้ที่สุดแต่การเขียนบันทึกประจำวัน (มกราคม ๒๕๕๐ - เครือเมดิซัน)
- ๑๐๐ ปี ร้อยจดหมาย พุทธทาส - สัจญา (มีนาคม ๒๕๕๐ - เครือซิเมนต์ไทย)
- สมุดภาพปริศนาธรรม "หมวดเต่า เขากระต่าย นอกบ" (มีนาคม ๒๕๕๑)
- หลักธรรมของพระพุทธองค์: จากสมุดคู่ค้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสศึกษา (๒๕๕๓) สมุดบันทึกข้อธรรมสำหรับการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงของพุทธทาส ที่ "มีค่าสูงสุด"
- เทศนาชุดสุดท้ายของพุทธทาส: หัวใจนิพพาน (๒๕๕๓) เป็นการประมวลธรรมกถาและบันทึกการทบทวนค้นคว้าที่ถือเป็นงานชุดสุดท้ายแห่งชีวิตของท่านอาจารย์พุทธทาส พร้อมประมวลเรื่องนิพพานจากสมุดคู่ค้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสศึกษา และลักษณะของนิพพาน ปฏิจจุสมุปบาทจากพระโอษฐ์ ธรรมโฆษณของพุทธทาส.

หมวดก่อนเป็นธรรมโฆษณ เป็นหนังสือที่ยังรอการพัฒนาปรับปรุงเป็นธรรมโฆษณซึ่งต้องตรวจสอบกลั่นกรองและจัดทำวรรคตอนตามมาตรฐานของธรรมโฆษณ โดยต้องใช้ระยะเวลา ด้วยข้อจำกัดนี้เพื่อให้เกิดการเผยแพร่และช่วยการตรวจสอบแก้ไข หอจดหมายเหตุพุทธทาสจึงได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในชุดหนังสือก่อนเป็นธรรมโฆษณ รวมทั้งหนังสือธรรมโฆษณบางเล่มที่นำมาจัดพิมพ์เป็นปกอ่อนหรือเล่มเล็กลงเพื่อความสะดวกในการอ่านของคนหมู่มาก ประกอบด้วย

- หนังสือชุดธรรมะรักษาโลก ๓ เล่ม (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ - สำนักพิมพ์อมรินทร์)

“เปลี่ยนคนเป็นมนุษย์”, “พระเจ้าของชาวพุทธ”, “รู้ทันเล่ห์เหลี่ยม”

- ธรรมะในฐานะวัฒนธรรมและการประยุกต์ให้เต็มตามความหมาย (๒๕๕๑ - กระทรวงวัฒนธรรม)
- ธรรมศาสตร์ ๑ (๒๕๕๒ - มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- ธรรมศาสตร์ ๒ (๒๕๕๓ - มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- สิ่งที่ท่านยังไม่รู้จัก (๒๕๕๓)
- โลกมีสันติได้ ด้วยทุกคนใช้ชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์ (มิถุนายน ๒๕๕๓) : ล้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่โลกมันจะดีขึ้นได้
ธรรมกถาล้ออายุ ๗๑ ปี พุทธทาสภิกขุ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

หมวดธรรมะนำสมัย เป็นหนังสือที่ปรุงประกอบ พัฒนารูปแบบ และใช้ภาษาให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ตรงกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น กลุ่มคอธรรม คือคนที่สนใจศึกษาธรรมะอย่างจริงจังแต่มีเวลาจำกัด สองกลุ่มอิงธรรม คือกลุ่มคนที่สนใจธรรมะบ้าง และสามารถอินเทอร์เน็ต คือกลุ่มที่ต้องพยายามใช้สื่ออื่นช่วยในการสื่อธรรมะให้เข้าถึงมากขึ้น เช่น กลุ่มเด็กเยาวชน วัยรุ่น และคนรุ่นใหม่ ประกอบด้วย

- เทียวสวนโมกข์ให้ถึงธรรม เทียวถึงธรรมที่สวนโมกข์ (พฤษภาคม ๒๕๕๙ - จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
- สวนโมกข์อยู่ที่ไหน (พฤษภาคม ๒๕๕๐)
- ธรรมะเล่มน้อยหนังสือธรรมะขนาดพกพาทยอยเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือนเพื่อเจริญสติและปัญญาสำหรับคนมีเวลาจำกัดเมื่ออ่านแล้วเห็นเป็นประโยชน์ ส่งมอบให้คนอื่นต่อไป เปรียบดั่งให้ทาน และสามารถมีส่วนร่วมสนับสนุนจัดพิมพ์ตามกำลังหรือเลือกไปเผยแพร่ในวาระต่างๆ
รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อยประจำปีพ.ศ. ๒๕๕๒ ประกอบด้วยปีใหม่ต้องดีกว่าปีเก่า, น้ำพริกถ้วยเดียวแก้ปัญหาคอธรรมทั่วโลก, กรรมในพระพุทธศาสนา, นิพพานสำหรับทุกคน, มาเป็นพุทธทาสกันเถิด, กาลามสูตร ช่วยด้วย!, ศึกษาวิจารณ์, โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวที, ดับไม่เหลือ, เสียงแห่งความไม่มีทุกข์, เสียงแห่งความสงบ, อาหารใจ
รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อยประจำปีพ.ศ. ๒๕๕๓ ประกอบด้วยความสุขปีใหม่...กลิ้งให้ดีกว่าปีเก่า, เป้าหมายชีวิตและสังคม, อุทิศจิตของโพธิสัตว์, ยอดแห่งความสุข, การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง, วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป, ทำบุญ ๓ แบบ, แม่คือผู้สร้างโลก, บุตรที่ประเสริฐที่สุด, ดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง, ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง, ดอกสร้อยแสดงธรรม ๒๔ ฉากของชีวิต
- ธรรมะเล่มกลาง หนังสือธรรมะขนาดพอเหมาะสำหรับผู้สนใจใช้ในการศึกษาปฏิบัติเพื่อเจริญสติและปัญญา ออกเป็นราย ๒ เดือนเล่ม ๖ เล่ม ต่อปี
- สมถิภาวนาแบบอานาปานสติอย่างง่ายและง่าย ๆ เพื่อการท่องเที่ยวให้ถึงธรรม (กันยายน ๒๕๕๒ - หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) อานาปานสติสำหรับคนทั่วไปอย่างง่ายขั้นต้นๆ เพื่อรู้จักไว้ก่อนเป็นคู่มือปฏิบัติอานาปานสติทั้ง ๔ หมวด ๑๖ ชั้น โดยย่อ และ กรรมฐานคืออะไร
- สมุดบันทึกนิกขัณฑ์ ๔ เล่มชุด (พฤศจิกายน ๒๕๕๒) เป็นสมุดบันทึกขนาดพกพาพร้อมข้อธรรมเพื่อเจริญสติปัญญา
- การ์ตูนแนวแก้วกับน้อยไชยา (กรกฎาคม ๒๕๕๓ - สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์)
- หนังสือสวดมนต์แปลฉบับพิเศษเพิ่มบทสวดมนต์สำคัญและคำอธิบายประกอบเพื่อเจริญภาวนาและปัญญาพร้อมทั้งขั้นตอนลำดับพิธีการสำคัญทางพุทธศาสนา (พฤษภาคม ๒๕๕๓)

หมวดธรรมประยุกต์ (กับเรื่องอื่น ๆ) เป็นหนังสือว่าด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้งานอื่น ๆ ประกอบด้วย

- โลกวิปริต : หัวข้อล้ออายุ ๒๕๑๙ - พร้อมซีดีเสียง (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙)
- การเมืองคืออะไร ? (มีนาคม ๒๕๕๙)
- โชคดีมีโอกาสได้ตามรอยยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม - พร้อมซีดีMP3เสียง (พฤษภาคม ๒๕๕๙ - สำนักพิมพ์อมรินทร์)
- พระราชา กำลังเพื่อความชนะอย่างสูงสุดทุกชนิด (ธันวาคม ๒๕๕๙)
- การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด พิมพ์ครั้งที่ ๓ - ๖
- สื่อมวลชนบนวิถีวัฒนธรรม : ตามทัศนะของพุทธทาส (พฤศจิกายน ๒๕๕๒ - หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์) รวม ๓ บทธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุที่แสดงธรรมให้กับสื่อมวลชนที่ต่างกลุ่มต่างกรรมต่างวาระตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๒, ๒๕๒๗ และ ๒๕๓๔ ประกอบด้วย บทธรรมกับสื่อมวลชน ธรรมะสำหรับนักหนังสือพิมพ์

หมวดธรรมของท่านอื่น ๆ เป็นหนังสือเกี่ยวกับหลักธรรมที่หลากหลายของท่านอื่น ๆ ที่ได้เขียน เทศนาธรรมหรือบรรยาย ตลอดจนผลงานการศึกษาค้นคว้าที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ธรรมโดยไม่จำกัดศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนา ประกอบด้วย

- พุทธทาสปลั่งสนา : ถ้าไม่มีอีตอะไรในสิ่งรู้ ก็จะมีอยู่ สงบ พบเยือกเย็น (พฤษภาคม ๒๕๕๙)
- ร้อยใจพื้นไทยให้คืนธรรม (พฤศจิกายน ๒๕๕๐)
- คู่มือสเปโด (๒๕๕๓)

หมวดภาษาต่างประเทศ ประกอบด้วย

- ĀNĀPĀNASATI Your simple 101, GUIDE to Dhamma tourism in Thailand (September 2009 –Buddhadāsa Indapanno Archives, Tourism Authority of Thailand)

Getting to know each other : you and ānāpānasati

Guideline to practicing ānāpānasati (abridged)

- What is Kammaṭṭhana ?

- Visit Suan Mokkh with Dhamma

- Where is Suan Mokkh ?

ที่ปรึกษา พระภาวนาโพธิคุณ, ประเวศ วะสี, เกษม วัฒนชัย, เมตตา พานิช, รัตนา พงษ์พานิช, ยูพา บวรรัตนารักษ์, บรรยง พงษ์พานิช

คณะทำงาน กรุณพล พานิช, กิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย, จุฑามณี สุขรุ่งเรือง, อีรเดช วงษ์จินดา, บัญชา พงษ์พานิช, ประโมทย์ เกตุบุญเลี้ยง
ปราณี ธรรมโสภณกุล, ไพโรจน์ สิงบ้น, วิลาวัลย์ สุนันทวดี, ศรีอำพร ชัยนาม, สันติ โอภาสปกรณ์กิจ, สุมาลี อุตมาภินันท์

เอกสารอ้างอิง

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. หมวดจดหมายเหตุส่วนบุคคล. (BIA 7.1/7 (1/2) กลุ่ม 2.)

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. หมวดจดหมายเหตุส่วนบุคคล. (BIA 7.1/9 กลุ่ม 3

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. หมวดจดหมายเหตุส่วนบุคคล. (BIA 7.1/15 (4/5) กลุ่ม 6

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. ๑๐๐ ปี ร้อยจดหมายเหตุ พุทธทาส - สัญญา. ๒๕๕๐.

มูลนิธิโกมลคีมทอง. อัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส “เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา”. ๒๕๓๕

ธรรมสภา. อนุทินปฏิบัติธรรม “ศึกษาชีวิตอย่างง่ายเป็นวิทยาศาสตร์ของท่านพุทธทาส บันทึกประจำวันขณะฝึกฝน
ตนอย่างเข้มข้นในวัยหนุ่ม”. ๒๕๔๔